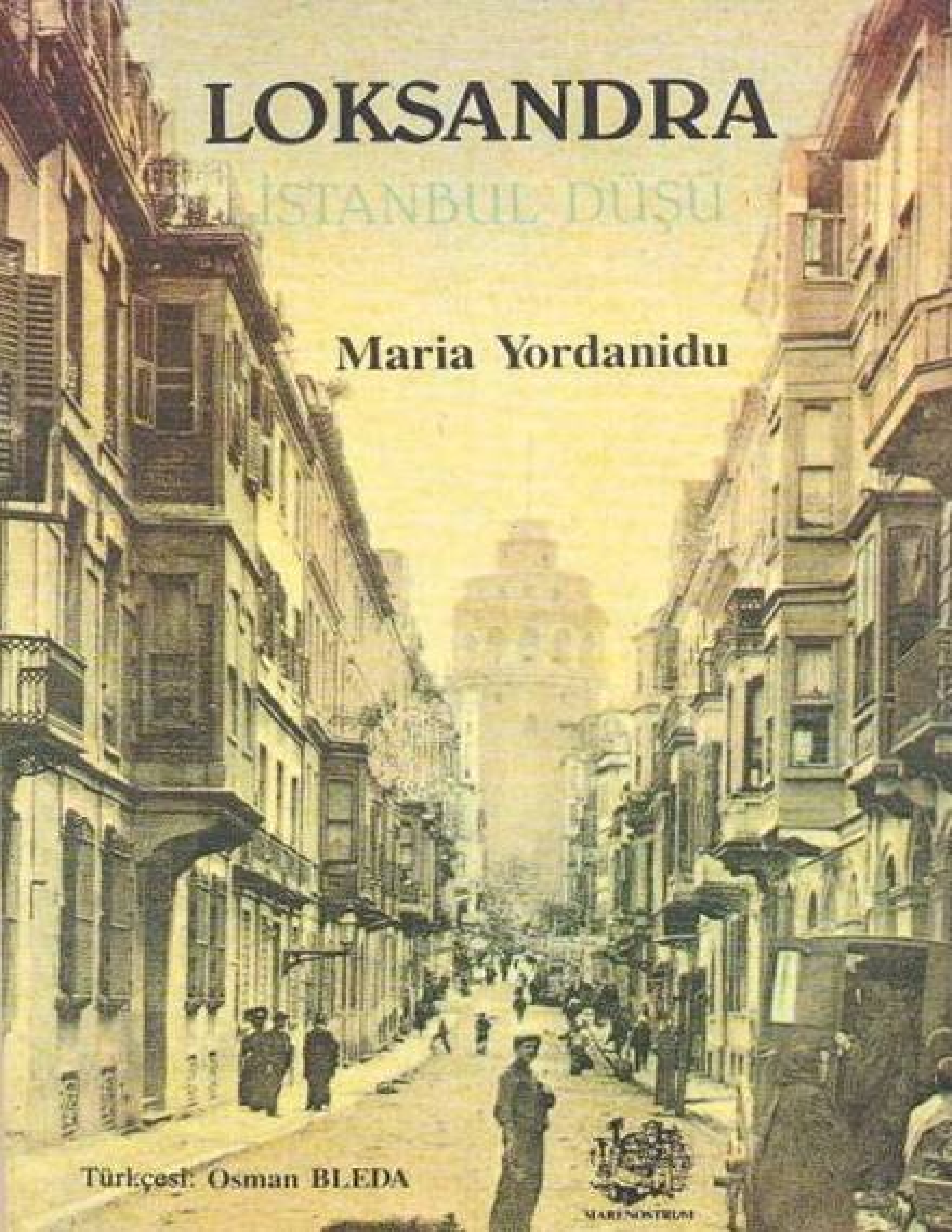
LOKSANDRA

İSTANBUL DÜŞÜ

Maria Yordanidu

Türkçesi: Osman BLEDA

MARE NOSTRUM

MARENOSTRUM

Yeni dizimiz Marenostrum'u İstanbul doğumlu, Batum'da, İskenderiye'de yaşamış. 92 yıllık ömrünü 1989 Kasım'ında Atina'da noktalamış olan Maria Yordanidu'nun Loksandra/İstanbul Düşü adlı kitabı ile başlatıyoruz. Marenostrum Latince bir deyim: Romalılar Akdeniz'e sahiplenmiş ve onu Bizim Deniz diye anmışlardı. Biz de simdi “evet, bizim deniz” diyoruz, ama hepimizin tüm Akdenizlilerin ortak denizi!»

Bölüştüğümüz, kavga ettiğimiz, âşık olduğumuz, öldüğümüz deniz. Bizi birbirimize sımsıkı bağlayan, ortak anılarla yüklü, tüm duygusal coşkunluk ve aşırılıkları barındıran deniz. Adriyatik, Ege, Marmara ve Karadeniz'i de bu koca denizin parçası sayarsak, Maria Yordanidu Akdeniz'in kozmopolitizmini kendi kişiliğinde en iyi yansıtan yazarlardan biri.

Dizimizde tam bir halklar cümbüşü yeralacak. Yordanidu ile İstanbul’dan başlayan yolculuğumuz, diğer yazarlarla diğer liman kentlerine, adalara, denizi kovalayan dağlara, bazen Balkanlara, bazen Kafkaslara sıçrayacak. Taha Hüseyin, Tevfik el Hakim, Neval el Sadavi ile Mısır'da dolaştıktan sonra, Durrell’in Kıbrıs'ına, Korju'suna, Kazancakis'in Girit'ine, Henry Miller'in Yunanistan'ına, Sciascia'nın Sicilya'sına, Pasolini’nin İtalya'sına sıçrayacağız. Babel'le Odessa'da dolaştıktan sonra yine İstanbul'da Istrati ile, İstanbullu Rum ve Ermeni öykücülerle olacağız. Hüseyin Erdem'in bir Kürt aşk öyküsünü. Seher Khalifa'nın Kudüs'ü izleyecek. Barselona'dan Fas'ın hüzünlü kıyılarına, sıradağlarına açılacağız. Yugoslav yazar Danilo Kiş ile tanışacağız.

Tevfik Avvad'ın Tamima'sı ile Lübnan'ın karmaşık dünyasına erişirken, Ermeni masalları ile bambaşka bir dünya ile tanışacağız.

Marenostrum özel bir dizi olacak. Bizi kendimize, birbirimize tanıtacak. Bu macera okurlarımızı da sürükleyecek.

R.Z.

Maria Yordanidu

LOKSANDRA İstanbul Düşü

MARENOSTRUM

Türkçesi: Osman Bleda

MARENOSTRUM DİZİSİ : 1 BELGE YAYINLARI : 105

LOKSANDRA Atina 1963

Birinci Baskı : Ocak 1990
İkinciBaskı : Haziran 1992
Üçüncü Baskı: Mayıs 1995

LOKSANDRA/İstanbul Düşü/Maria Yordanidu/ Atina, 1963/ Dizgi: Belge /Kapak Baskı: Orhan Ofset/ Baskı: Ceylan Ofset/ Cilt: Güven Mücellit

BELGE ULUSLARARASI YAYINCILIK/ Divanyolu Caddesi Işık Sokak Ali Faik İşhanı Kat: 3/5 Sultanahmet-İSTANBUL Tel: (0212) 516 81 98 Faks: (0212) 638 34 58

MARİA YORDANİDU ÜZERİNE

Maria Yordanidu 1897 yılında İstanbul'da doğdu. Ana tarafından İstanbullu, baba tarafından İdra'lıdır.

Çocukluğunun büyük bir bölümü Pire'de geçti. İstanbul'a dönüşünde yatılı olarak Amerikan Kolejine yazıldı. 1914 yazında, okulu bitirmesine iki yıl kala, amcasının çağrısı üzerine Batum'a gitti. Bu arada patlak veren Birinci Dünya Savaşı nedeniyle beş yıl Rusya'da yaşamak zorunda kaldı.

Orada Rus Lisesine gitti.

Birinci Dünya Savaşı sonunda yoksul düşen ailesinin geçimine katkıda bulunmak için çok erken hayata atıldı. Bildiği üç yabancı dilin kendisine çok yararı oldu ve altmış beş yaşına kadar durmadan çalıştı. Meslek hayatı İstanbul'da başladı. Daha sonra İskenderiye'ye gitti. 1923 yılında kocası ile birlikte Atina'ya yerleşti. İki çocuğu oldu. Maria Yordanidu kitabın basım hazırlıkları sürerken. 1989 Kasımında Atina'da 92 yaşında öldü. y.n.]

İlk kitabı LOKSANDRA'yı 1963'te altmışaltı yaşındayken yazdı. 1965'te KAFKASYA TATİLİ, 1978'de ÇILGIN KUŞLAR GİBİ, 1979'da DÜNYA DÖNÜYOR ve son olarak 14 Aralık 1981-de BİZİM AVLU kitapları yayınlandı. [Yordanidu'nun diğer kitaplarını da yayınlamayı tasarlıyoruz, y.n]

Eserleri ve özellikle Loksandra için kendisine Altın İstavroz ve Başarılı Kadın (Offikiotis Arkhondissas) nişanları verildi.

ÇEVİRENİN NOTU:

Bu kitabın çevirisine, Türk-Yunan dostluğunun gelişmesine karınca kararınca bir katkıda bulunmak için giriştim. Bilerek, bilmeyerek yapmış olduğum yanlışlardan ötürü, yaşıyorsa yazarın kendisinden, öldü ise ruhundan ve bütün okuyuculardan özür dilerim. Yanlışlarıma değil, niyetime bakılmasını dilerim.

Amsterdam, Ekim 1988

Bu, gerçek bir biyografi değildir ve adı geçen kişilerin çoğu hayâl ürünüdür. Öbürleri ise, Loksandra gibi gerçekten yaşamış kişilerdir. Buna karşılık o çağın ruhunu, gelenek ve göreneklerini, tarihi olaylarını elimden geldiği kadar gerçeklere uygun olarak vermeye çaba gösterdim. Bunu başardığımı umuyorum; çünkü hayatımın ilk yıllarını bende derin izler bırakmış olan eski İstanbul'da geçirdim. Geceleri yangını haber veren gece bekçisini yaşadım. Tahtırevanları, Tatavlılar'ın manastırındaki tahta çanın çıkardığı sesleri yaşadım. Ağrıyan gözünün iyileşmesi için Loksandra'dan şifalı ayazma suyu isteyen su satıcısı Türk'ü yaşadım.

Şimdi, bütün bunlar geçmişte kaldı ve o çağın üzerini unutkanlık otları örtmeye başladı bile. Bunun için oturup yazıyorum. Ömrümün sonbaharını yaşamaktayım ve bildiğim şu bir kaç şeyi beraberimde mezara götürmek istemiyorum.

Yukarıda söylediğim gibi o çağın ruhunu ve tarihi olaylarını gerçeklere uygun olarak yansıtmaya çalıştım ve bu doğrudur. Rum mahallelerinde oturan ve «Türklerle alış-verişi olmayan», ama bu sözleriyle yönetici sınıfı kasteden Loksandra'nın fukara halk ile, odunlarını kesen Kürt ile, mahallenin gece bekçisi ile pek güzel alış verişi vardı. Onlarla iyi anlaşır, onları severdi. İşte, bütün bunları gördüğüm ve yaşadığım gibi anlattım.

Yazarken hoş vakit geçirdim. Umarım ki sizler de hoş vakit geçirirsiniz.

Annem'e

BİRİNCİ BÖLÜM

1

Loksandra, nankörlük, devrinde İstanbul'da doğduğumu söylüyor.

«Sus bre, yakacaksın bizi.»

«Çok yaşasınmış Padişah Abdülmecit, gün yüzü görmeyesi...»

«Sus dedik sana, delirdin mi böyle bağırıyorsun?...»

Bağırmadı ki, canım! Bağırdı mı Loksandra? Yavaşçacık söyledi. Ama, Loksandra'nın yavaşı, Ayasofya'nın çanı. Onu bir duymayan ölüler. Kocaman sesi var mübareğin ve sesini zaptedemez.

Ama, Loksandra'nın nesi kocaman değil ki! Sesi kocaman, yüreği kocaman, göbeği kocaman, boğazı kocaman. Uzun bilekli kemerli ayakları kocaman: O kocaman gövdeyi ayakta tutabilecek okkalı ayaklar. Elleri kocaman, peygamberlere lâyık, dindar eller. Öpülecek eller. Uzun, yuvarlak parmakları ile okşamak için yaratılmış muhallebi ve lâvanta kokan eller. Vermek için yaratılmış eller. Masanın üzerinde açılan avuçları «Buyrun, yiyin,.» der gibi. «Canım, yeseniz a! Yiyin diyorlar size. O kadarcık almak olur mu!»

Ama en başta, Loksandra'nın elleri çocuk taşımak için yaradılmış. O koltuklu sandalyeye benzeyen avuçları ile bebeği kıçından tutar, havaya kaldırır ve...

Tahtiri, tahtiri, tahtiriri,
Tahtiriri, pu pas mori?
Sto bakali ya tiri...[1]

Bu avuçlar içinde kaç çocuk büyütmüştü? En başta, annesi ölünce iki küçük kızkardeşini. Sonra, teyzesi Katingaki'nin yetimini. Daha sonra, kendi öz çocukları ile birlikte dört üvey çocuğunu.

Dimitro'yu dul olarak almıştı Loksandra. Dört çocuklu dul: Epaminonda, Theodoro, Yorgo ve kundaktaki Ağatho.

Ağatho, konuşmaya başlar başlamaz ona «Anne» demişti. O zamanlar iki yaşlarında olan Yorgo da ona hemen «Anne» demişti. Ondört yaşında olan en büyükleri Epaminonda onu «Neneka»[2] diye çağırmaya başlamıştı. Theodoro'ya gelince, ilk zamanlar çok üzmüştü Loksandra'yı. Babasının yanında hiç sesi çıkmazken, babası gidince azarlarcasına «Kira Loksandra»[3] derdi ona.

«Sen, mutfağına gitsene. Kira Loksandra.»

«Bre, mutfağıma gitmek istersem sana mı soracağım?»

Ve az sonra oğlanın başını okşardı:

«Gel, oğlum benim, gel, paşam benim. Al şimdi kinin tozunu, iç ki çabuk iyileşesin.»

«Çık odamdan benim! Senin yerin mutfak!»

Ha, demek öyle? O gün Loksandra, Theodoro'yu burnundan yakaladığı gibi sıktı. Oğlan soluk almak için ağzını açınca, kinin tozunu dilinin üzerine döküverdi. Hemen odadan çıkıp oğlanı içeriye kilitledi. Ağır ağır merdivenleri inerken bağırıyordu:

'Başıbozuk mu kesildin bu evde sen? Otur, gör bak sana ne yapacağım!»

Sonra mutfağa girdi ve helva pişirmek üzere ocağı yaktı.

Theodoro ile ilk sürtüşmesiydi bu ve iş bununla kalmadı... tâ ki bir gün birbirleri ile kapışıncaya kadar. O zamanlar Theodoro oniki yaşında, güçlü kuvvetli bir çocuktu ve onunla başetmek, başlangıçta Loksandraya zor geldi. Zavallı kadın, onun canını yakmamak için yırtınırken o, kadının göbeğine ve göğsüne yumruk atıyordu.

«More...» ve daha yüksek sesle «More!...»[4] Loksandra'nın tepesi atıverdi. Atladı oğlanın üzerine, sırt üstü yere yatırdı:

«Buraya... Buraya dedim! Şeytan senin canını alsın, e mi. kara köpek, ak köpek... Öldüreceğim seni! Aaaah...»

Ondan sonra Theodoro, babasından yiyeceği sopayı beklemeye başladı. Loksandra'nın Dimitro'ya hiçbir şey söylememiş olduğunu anlayınca şaşırdı. Yaş gününde Loksandra'nın, ona bir takım elbise dikmiş olduğunu görünce yine şaşırdı. Babasının istediği gibi, yatılı olarak Galatasaray'a girip okuyabilmesi için Loksandra Büyükada'daki arsasını satınca, şaşkınlığı son derecesini bulmuştu.

İlk dört ayın sonunda Noel tatilini geçirmek için eve dönen Theodoro'yu elleri hamur içinde evden dışarı fırlayan Loksandra sokağın ortasında karşılamıştı. Sevincinden öyle sesler çıkarmıştı ki komşular, neler olduğunu görebilmek için korku içinde pencerelere koşuşmuşlardı. Theodoro onun boynuna sarılmış ve «Nenekam benim» demişti. O günden sonra da ona hep «Nenekam benim diye seslenmeye başlamıştı. Artık onu hiç üzmüyor, hatırını kırmıyordu.

Loksandra'yı kızdıran biri varsa o da, en çok sevdiği Epaminonda idi. Dik kafalı, deli Epaminonda. On dört yaşındayken öğretmenini dövmüş, pencereden atlayarak okuldan kaçmış ve ortalıktan yok olmuştu. İzini bulamadılar. Ağladılar, sızladılar ve hiç beklemedikleri bir gün lostromo[5] Yakumi'den onun, miço»[6] olarak vapurlarda çalıştığını öğrendiler.

Bunun üzerine Loksandra hemen bir Ay-Nikola[7] satın alıp evin kutsal minberine yerleştirdi. O güne dek denizlerle alış verişi hiç olmamıştı.

Loksandra'nın kendi çocuğu oluncaya kadar aradan uzun yıllar geçti. Derdi çoktu, üzgündü. Çok üzgün. Bre, Aya-Vlakherna ya mum yakayım der yakar. Bre, Ay-Therapi'ye kandil yakayım der, yakar. Çocuk olmaz. Bre, hamama gider, çırçıplak mermerlerin üzerine uzanır, analık yeri açılsın da gebe kalsın diye bekler... Çocuk olmaz.

Dimitro'yu bir sevindirebilse, ondan bir aferin alabilse!..

Kalk sen önce evdeki yetimleri hırpala, sonra da kendi çocuğun olsun iste. Hey güzel Allahım. Bu işler, sipariş vermekle olmaz ki, canım. Altı yıldır evli olan kadın çocuk yapamadı mı, artık çocuk yapamayacak demektir.

Umutlarını yitirdiği bir gün, bütün mücevherlerini Balıklı'daki Meryem Ana'ya adayıverdi[8.] Hepsini!... Odasındaki kutsal minberin önünde diz çökerek:

«Panaya mu.»[9] dedi. «Ey Kutsal Bakire, mucizeni göster. Çocuğum olsun diye daha kaç yıl bekleyeceğim? Öksüz kardeşlerimi büyüteyim, yaşlı babama bakayım derken geç yaşta evlendim. Bu yüzden ceza çekmem doğru mu? Bütün elmaslarımı senin ikonana takacağım.»

Ellerini açtı, gözlerini ikonaya dikerek elmaslarını birer birer saymaya başladı. Sanki Meryem Ana ile anlaşma imzalıyordu:

«Bak sana neler takacağım: Anneannemin büyük gerdanlığını, annemin zümrüt yüzüğünü, firuze küpelerimi, küçük istavrozumu...»

Hepsini sayıp döktükten sonra kızgın bir sesle bağırdı:

«Bunca yıldır senden çok şey mi istedim ki duamı kabul etmiyorsun?»

Loksandra, besbelli kızgındı.

Gel de mucizeye inanma! Bir ay geçmedi, gebe kaldı. Gebeliği sürdü ve Alekaki'yi doğurdu. İki yıl sonra da kızı Kliyo doğdu. O zaman Dimitro:

«Artık yetiversin.» dedi. Aklı fikri ikona ya takmış olduğu mücevherlerde olan Loksandra:

«Dimitro sen bu işlere burnunu sokma,» dedi. «Bunlar Meryem Ana'nın işleri.»

Ama adağından kimselere bahsetmedi. Evdeki kutsal minberin camlarına kalın perdeler astı, kapağını kilitledi ve anahtarı koynuna sakladı. Bu sırrı bir kendisi, bir de Meryem Ana biliyordu. Onun bütün sırlarını bilirdi zaten. Meryem Ana, Anasının, anne-annesinin, anne-annesinin

annesinin sırlarını da bilirdi. Loksandra'nın soyunda bu ikona yıllarca elden ele geçmiş, kimi kez altın, gümüş ve kimi kez de gözyaşı ve korku yüklü olarak onun evine kadar ulaşmıştı.

Şu küçük gümüş çocuk heykelini Nikolo'yu yitirdiklerinde Loksandra'nın annesi asmıştı. Panaya'nın tacı üzerindeki inciyi, ninesi, kızı Kızılbaşların elinden kurtulduğunda takmıştı. Kızcağızı yoldan geçerken yakalamışlar, yeşil fistan giydiği için öldürmek istemişlerdi. Kızcağız, kıl payı ölümden dönmüştü. Yeşil İslâm'ın kutsal rengi idi ve Hıristiyanların bu renkte giysi kullanmaları yasaktı. Ne denir? İkonaya asılı duran şu altın bileziğin korkulu öyküsünü kim bilir? Depremde ninesi asmıştı onu biliverin hadi...

«Eleni hangi yıl olmuştu deprem?»

Loksandra bir şey hatırlamak istedi mi her zaman yengesi, merhum Nikolo'nun dulu Elengaki'ye sorardı. Elengakinin[10] hafızası güçlüydü, okuma yazması da vardı.

«Hangi yıldı deprem, bre Eleni? Ninem hayatta mıydı o zaman, değil miydi?»

«Hangi yıl mı? Otur, bir bakalım. Depremde ben, benim Erifili'ye lohusa yatmıştım. Nur içinde yatsın, yavrucuğum.»

Erifili'ye lohusa yatmış olabilmesi için, öbür iki kızı Efterpi ile Evfimiyanın doğmuş olmaları gerekiyordu. Oğlu Andriko ise daha doğmamıştı. Doğunca da adını Loksandra'nın ninesi takmıştı. Demek ki deprem...

Doğumlar, ölümler, evlilikler, depremler, yılları gösteren sınır taşları idi. Bazen de «o mor renkli fistanı diktiğim yıl.» dendiği olurdu.

«E bre Eleni, o mor fistanı hatırlıyor musun? Hangi yıl dikmiştim onu?»

«Hangi yılmı? Otur bir bakalım...»

Kahve pişirirler, minderde karşılıklı oturup çorap yamarlardı. Hangi yıl olduğunu bulamadan akşam olurdu. Dimitro işinden eve gelirdi.

2

Dimitro yetmişine merdiven dayamıştı, ama hâlâ çalışıyordu. O zamanlar Athanasyo Nikolaidi ile birlikte çıkarmakta oldukları Konstantinupolis[11]gazetesinde çalışıyordu.

Dimitro, Sakız Adası'ndandı. Sakız Adası ayaklanmasında[12] ana-babası öldürülen Dimitro küçücük bir çocukken esir pazannda satışa çıkarılmıştı. Siros'ta[13] oturan dayılarından bir lokumcu Vasilaki Sakız Adası'na gelmiş ve bir kese dolusu kuruş vererek onu satın almıştı.

Hiç evlenmemiş olan Vasilaki Dimitro'ya kendi çocuğu gibi bakmış ve ondört yaşına gelince, okumaya meraklı olan bu çocuğu okutabilmek için İstanbul'da oturan teyzesi İrini'nin yanına yollamıştı.

İstanbul'a varınca Dimitro'nun gözleri parıldamıştı. Güzelim Yeditepe. «Selâm sana Şehirlerin kraliçesi İstanbul.» İki kıta üzerine yayılmış olan İstanbul, bir yandan kuzeyde Karadeniz'i, bir yandan da güneyde Marmara'yı kucaklıyordu. Bu iki denizden gelen karşılıklı akıntıların, onu elde etmek için yürüyüşe geçmiş olduklarını sanırsınız. Doğu ile Batı güreşiyor, onu paylaşamıyorlar, Sarayburnu önlerinde, İstanbul'un kalbi Ayasofyanın ayakları altında köpürüyor ve dolanıp duruyorlar.

Dimitro'nun nasıl şairliği tutmasındı, nasıl romantikleşmesindi! Ayasofya'yı çeviren minareleri gördükçe içi kan ağlıyordu. Böyleyken bile ihtişam içinde yükseliyor ve krallarda görülen bir vakar ile çevresine huzur serpiyordu. Onun yüceliği önünde insan, karıncaya benziyor ve bu karınca Ayasofya'nın içinde bir anlam kazanıyordu. O yüce kubbenin altında durunca siz, bu kubbenin üzerinizi mi örttüğünü, yoksa yarılıp açılmak ve sizi göklere çekmek üzere mi olduğunu bir türlü kestiremiyorsunuz.

Bizans surlarının çevrelediği eski İstanbul'un içinde yükselen Ayasofya, Dimitro'nun gözüne işte böyle görünüyordu. Burada, Pera[14] ve Galata da olduğu gibi gel git yoktu, tiyatrolar ve yabancılar yoktu. Burada hayat yavaş yavaş akıp gidiyordu. Taş döşemeli dar sokaklar, hapishane kapılarına benzeyen ağır ve sağlam kapılar ile küçük, ahşap evler. Kafesli pencereler, yalnızlık. Çarşılarda bacak bacak üstüne atmış, rahatça oturan Anadolu'lu tüccarlar ve önlerinde malları: Fildişi, kehribar ve sedef. İpekli kumaşlar, Hindistan'dan getirilmiş Lahor şalları, pahalı baharatlar ve paçuli[15] kokan hava.

Camilerin çevresinde bağdaş kurmuş, güneşlenen Türkler. Suları durmadan akan büyük çeşmeler, koşuşan kumrular.

Burada oturan Avrupalı yoktu: Türklük vardı. İstavroz Sokağı'nda ise Türk yoktu: Rumluk vardı.

O devirde İstanbul, Anadolu ve Avrupa kıyılarında yayılmış insanları, şehirlisi ve köylüsü ile bir harman yeriydi. Her şehrin, her semtin, her köyün kendisine has bir özelliği vardı ve buralarda, çoğunlukta olan nüfusun gelenek ve görenekleri hüküm sürerdi.

Boğaz'ın Avrupa yakasında çoğunlukla Rumlar ve Avrupa asıllı kişiler otururdu: Mega Rema, Büyukdere ve Tarabya gibi semtlerin Avrupa'dan farkı yoktu. Asya yakasında ise Ramazan'ın geldiğini müminlere hatırlatmak için davul çalınırdı. Burada müezzin, günde beş kez aksatmadan, Allah'ın birliğini ve Muhammed'in O'nun peygamberi olduğunu ilân ederdi. Müezzinin sesi, bir masal âleminden geliyormuş gibi Avrupa yakasından duyulurdu.

Küçük Haliç'te bulunan Fener, eski parlaklığını kaybetmiş olmasına rağmen Rumların düşünce merkezi olmaya devam ediyordu.

Sonradan karısı olan o solgun yüzlü ve sağlığı pek yerinde olmayan Theano'yu Dimitro teyzesinin Fener'deki evinde tanımıştı. Kızcağız ona

dört çocuk vermiş ve bir bahar sabahı gözlerini hayata yumarak onu tesellisi mümkün olmayan acılar içinde bırakıp gitmişti. Theano'yu sonsuza kadar seveceğine yemin etmiş olan Dimitro'nun yine de, çocuklarının hatırı için, onları büyütecek iyi ve namuslu bir kadın bulup yeniden evlenmesi gerekiyordu. Kendisi için değil, çocuklarının hatırı için evlenecek olduğundan, utanmayı bırakıp bir aracı kadın çağırdı. Bu işe zevk için girişmediğini belirttikten sonra isteklerini sıraladı.

Ismarladığı ikinci karısının güler yüzlü, sağlam yapılı, becerikli ve iyi bir aşçı olması gerekiyordu. Ne de olsa can, boğazdan gelirdi. Bu iyi aşçılık konusunda o kadar diretmişti ki aracı kadın ona acımış, bütün gücüyle aramaya koyulmuştu.

Şu karayazıya bak ki o da kısır çıkmıştı.

Bulunan bu kadın Loksandra idi.

Elinde şeker tepsisi odaya giren bu boylu poslu, sütun gibi levendi, Loksandra'yı gören Dimitro'nun içi açıldı.. Siyah saçlarını, biçimli kafatasını ve çenesini beğendi.

Loksandra, o zamanlar otuz yaşındaydı. Babasına bakmış, kızkardeşlerini bağıra çağıra evlenecek çağa getirmişti. Derken, tepsiyi eline almış, damat kendisini, o da damadı görsün diye salona girmişti. Bu çocuk yüzlü, kadın vücutlu kadananın yalancıktan utanıyormuş rolü oynamadan ve hiçbir yapmacık davranışta bulunmadan gelip Dimitro'nun önünde duruşu öylesine dokunaklıydı ki Dimitro duygulandığını hissetti.

Düşün bir kere! Güzel değildi, çünkü güzel dediğin, Theano gibi, ince belli, solgun yüzlü ve yuvarlak omuzlu olurdu. Bu böyleyken, Dimitros neden duygulanmıştı? Mademki çocuklarının hatırı için evleniyordu, o halde, onları büyütecek yeteneğe sahip olup olmadığını araştırmadan neden «evet» demişti? Hey, Yarabbim!

Dimitro, o gece bu düşüncelerle yatağına girdi ve bütün gece rüyasında Loksandra'yı gördü. Başında duvak vardı ve duvağın üzerindeki tacı yedi parıltı süslüyordu; Konstantin altınlarındaki kadın kabartmasında olduğu gibi. Sol elinde, bereket simgesi olan Amalthia'nın boynuzunu tutuyor gibiydi. Boynuzdan kuru yemişler, tabak dolusu domuz butları, çiroz ve pastırmalar, İstakozlar, kalkan balıkları ve yarılmış midyeler fışkırıyordu... Aman! Bu ne biçim rüya idi?

Bereket var bu işte. Çok bereket!

3

Muhallebi ke gül şerbet o anastenağmos su,
ke tu Hacı Bekir lokum o triferos lemos su.
O kathe logos su ğlikos, san ravani afratos,
ke san Ayvansaray lokması me meli mirodatos.[16]

Bu güzel sözleri ancak doğulu bir şair yazabilir.

Doğulular, yemek konusuna büyük önem verirler. Konfüçyus, derler ki, iyi pilâv pişiremediği ve kıymayı ince kıyamadığı için karısını boşamış. Yeniden evlenmeye kalkınca, yemeğe meraklı bir kadın almış; çünkü demiş, kaderimiz tanrıların değil, yemeğimizi pişiren kadınlarımızın elindedir. Bunun böyle olmadığını kim söyleyebilir? İyi pişirilmiş bir yemekten sonra karın gözüne nasıl görünür, bir bunu düşün. Bir de, yorgun argın işten eve döndüğünde yiyesin diye önüne çıkarılan, bakkaldan alınmış çorba, konserve ve şişede satılan salçayı görünce karın gözüne nasıl görünür, bir de onu düşün!

Kocan, kocalığını yapsın istiyorsan onu iyi doyur. Yalancı dolmaya bolca soğan doğra, sindirimi kolay olsun diye nane de koy içine. Ayva reçeli ekşi ise, olgun bir ayvayı çekirdeği ile kaynat, içine kat, dengeyi sağlamış olursun. Tenekedeki zeytinyağına acıma, ne der atasözü:

«Zeytinyağı yiyen, akşamı çabuk eder.» Mevsimine göre, güzelinden, iyisinden sebze al, konserveyi ne yapacaksın?

Avrupalılar, Anadolu kadınının hafifmeşrep olduğunu söylüyorlar. Anadolu kadını hafifmeşrep değil, ağzının tadını bilen kadındır. Bu yüzden de Anadolu'ya gelen yabancı, buradan bir daha ayrılmak istemiyor. Bir kadının evindeki başköşesi mutfağı olmadı mı o evliliğin temeli sarsılır.

Loksandra'nın oturduğu evin temeli. Ay-Stefano ile Eftapirğo[17] arasında Marmara'nın mavi sularına bakan şehirdışı semtlerinden Bakırköy'de atılmıştı.

Her sabah pencereyi açınca denizi süzer ve «Oh! Allah'a şükürler olsun!» dedikten sonra zevkle, denizin tuzlu havasını burun deliklerinden içine çekerdi. Bu haliyle onun, bu güzel denizin bağrında gizlemekte olduğu tüm zenginlikleri: levrekleri, mercan balıklarını, ıstakozları ve istiridyeleri içine çektiğini sanırdınız...

«Oh! Allah'a şükürler olsun! Bugün ne pişirsem ki?!»

Yani, günün ilk yemeği olarak ne pişireceğim demek istiyordu. Büyük midyelerden alıp dolmasını mı yapsındı, yoksa küçüklerinden alıp buğuda mı pişirseydi? Pilâkisini, ya da bol sarımsaklı kavurmasını yapsa da olurdu. Yoksa midye dolmasında mı karar kılsındı...

Loksandra'nın günü. Dimitro'nun kahvesini pişirmekle başlardı. Bu kahveyi başkalarına pişirtmezdi çünkü o da mihraceler gibi kocaların, karılarının elinden yiyip içmeleri gerektiğine inanıyordu. Sonra, onun giyinmesine yardım eder, yanağından öper ve üzerine istavroz çıkardıktan sonra kocası ile merdivenleri iner, böylece sokak kapısının bulunduğu mermer döşeli büyük avluya varırlardı. Yemek odası avlunun sağına düşüyordu. Solda salon ve salonun yanında da hanımın oturma odası bulunuyordu. Onun «baş» köşesi. Burada, odanın bir ucundan öbür ucuna uzanan bir sofa ve hanımın işlemekte olduğu dantelâsını içine koyduğu

sepeti, iğne kutularını havlu takımlarını, içi parça bez dolu bohçasını, yün yumaklarıını, kanarya sarısı işlemeli bohçasını ve binbir türlü eşyayı sakladığı yüklük vardı.

Merdivenin altındaki kapı yeraltı mutfağına açılıyordu. Loksandra'nın kral dairesine... Koca fırını, mangal ve maşaları, sinekleri kovmakta kullandığı flâpı ve kıyma baltaları ile çok sevdiği karanlık cehenneme açılıyordu.

Ermeni balıkçının aracılığı ile yanına almış olduğu küçük Ermeni çocuğu Tarnana bu mutfakta, kum ve limontuzu ile habire tencere kazır, tahta üzerinde kıyma doğrar, ya da mutfağın ortasına oturur ve tüy bulutları arasında tavuk yolardı. Kediler etrafında dönüp dolaşırlardı.

«Pist! Canın çıkmasın e mi nankör, düşüreceksin beni! Nah, ye! Ye, obur!» Kedilere laneti yağdıran Loksandra sonradan pişmanlık duyar ve onlara et atardı.

Bu mutfağın ortasında Loksandra hayatından memnundu. Zevkle ve başkalarına zevk vermek için pişirirdi. İkide birde yemeğin tuzuna bakar, falanca yemeği tadar, sonra da Tarnana’ya uzatırdı:

«Sen de bak, tuzu nasıl olmuş?»

Tamana, karşılık vermekte mırın kırın eder:

«Mmmm...» derdi. Öyle ya, bir kerecik tadına bakmakla nasıl anlasındı...

Hizmetçi kız Sultana, bu durumu görünce çığlığı basardı:

«Canım hanımcığım, yarın kutsal ayine gideceksiniz, tavuk mu yiyorsunuz?»

«Kimmiş tavuk yiyen, mori?»

Yemeğin yine tadına bakardı.

Az zaman sonra Sultana’nın ayağı mutfaktan kesildi. Odacılığa yükselmiş ve mutfak ona yasak bölge ilân edilmişti. Böylece oruçlarına

devam ederlerdi.[18]

Loksandra, yemek işini bitirdikten sonra önlüğünü çıkanr, ellerini limon kabuğu ile ovar, Doğu'nun ve Batı'nın baharat kokularını etrafına saça saça yemek odasına geçerdi. Ortalığa sevinç ve mutluluk saça saça...

Ne demişler: Napoli'yi görde öl. Lâf! Loksandra'nın elinden midye dolması yede öl. Hünkârbeğendi, yoğurtlu kebap ve kışın bulunmadığı için asma yaprağına değil, pırasa yaprağına sarılmış sindirimi kolay (üstelik terletici ve sidik söktürücü) etli dolmasını ye. Taramasını ye de öl. Ölürsün de yeniden canlanıp yeniden yiyesin gelir. Yakınları Loksandra'nın yemeğinden tadabilmek için tâ Boğaziçi'nden, Kadıköy'den ve Tatavla'dan[19] kalkıp Bakırköy'e gelirlerdi. Yılda iki kez bütün soyu hiç şaşmadan onun evine gelirdi. Bohçalarıyla, çocuklarıyla, köpekleriyle bir iki gün kalmak için gelirlerdi. Hal hatır sormaya gelenmi vardı zaten...

Bir defa Dimitro'nun yaş gününde güzün, bir defa da Loksandra'nın kutladığı Ortodoksia[20] gününde gelirlerdi. Loksandra'yı Roksana diye çağırırlardı. Roksanalar dindar olurdu...

Yılbaşı gecesi, yalnız çocukları karılarını alıp gelirlerdi. O gece Loksandra, kasabının her yıl kendisine gönderdiği hindinin dolmasını hazırlardı. «Koskocaman kurko!» Kasabı, hindiyi baştan aşağı süsleyip öyle gönderirdi. «Kokona için».[21] «Görüyor musun, kasabım bana ne yollamış?»

4

Dimitro, Loksandra ile evlendikten bu yana çok yılbaşılar geçmişti. O yılbaşı sabahı Dimitro evine bereket yayılsın diye avluya nar taneleri serpmekle geçen yıllarda olduğundan daha erken kalktı.

Ayağında terlikleri, sırtında uzun beyaz geceliği ve başında Loksandra'nın dikmiş olduğu (püskülü beline varan) kukuletası ile kürküne sarılmış olarak merdivenin sahanlığında durdu. Delikanlı gibi utangaç

güneş ışıkları altında allaşan karlı bir sabah vakti gibi yüzü kızararak nar tanelerini avluya saçtı.

«1874 yılı kutlu olsun!»

Uzun pelerinine sarılmış olarak yanında duran Loksandra da büyük bir ağırbaşlılıkla:

«Yeni yılımız kutlu olsun!» dedi.

Elini öpmek için eğildi, ama Dimitro onu kucaklayarak saçlarından öptü:

«Allah seni bana bağışlasın, kokonam, kraliçem benim. Tüh, nazar değmesin, başında tek ağarmış saçın yok.»

Loksandra kızardı ve yüzünü Dimitro'nun kürküne gömdü.

Kiliseye gitmek üzere yola çıkan Dimitro ile çocukları Loksandra sokak kapısına kadar geçirdi, uğurladı. Üstlerine istavroz çıkardı ve gururla arkalarından baktı.

Bir önceki gece kar yağmıştı ve soğuk havadan kulakları buz kesiyordu. Neyse ki bulutlar dağılmıştı ve gökyüzü masmavi idi. Güneş çıkmaya başlamıştı. Bahçelerindeki kar yüklü çınar ağacı dantelâya benziyordu. Her şey arı-duru idi. Kara bakan Loksandra:

«Tanrı'ya şükürler olsun,» diye mırıldandı.

Az sonra, uzaklaşmakta olan Dimitro'yu ve iki çocuğu, ciğerleri oğlu Alekaki ile kızı Kliyo'ya bakarak yine «Tanrı ya şükürler olsun,» dedi.

Böyle çocukları varken pırlantayı, elması ne yapsındı! Yürekten:

«Helâl olsun sana, Panaya mu,» dedi, «Sana verdiğim elmaslar üç kere helâl olsun.»

Panaya, Loksandra'ya güzel çocuklar vermişti. İnce, selvi boylu çocuklar. Kliyo, teninin aklığını teyzesi İrini'den almıştı. Alekaki ise, sarı saçları ile babası Dimitro'ya çekmişti. Kliyo oniki, Alekaki ondört yaşında, ama şunlara bir bakın hele; boyları Dimitro'nun boyuna yakın. Loksandra:

«Tüh, tüh, nazar değmesin!» diyerek yeniden istavroz çıkardı.

İçeri girdi, kapıyı kapattı ve mutfağa inmek üzere eteklerini topladı. Gelini Elengaki mutfakta onu beklemekteydi ve birlikte mezeleri hazırlayacaklardı.

O gün Loksandra, Tarabya'dan gelecek olan erkek kardeşi Kotso ile Kleoniki'yi bekliyordu. Tatavla'dan üvey kızı Ağatho da gelecekti. İki üvey oğlu Theodoro ve Yorgo da karılarını alıp İstavroz Sokağı'ndan geleceklerdi. Dimitro'nun Fener'de oturan iki öksüz yeğeni «Adisilado ile Englavdio» da orada olacaklardı. Loksandra, ne zaman bu adları söylemeye kalksa kendisi ile alay ediyorlardı. Bu yüzden de Loksandra onlara Loyotato ve Kotkotino[22] adlarını takarak ağızlarını bir güzel kapatmıştа.

Elengaki, kızları Efterpi ve Efimiya ile tek oğlu Andriko'yu (iki kısrak kızkardeşi onu «Bebeka» diye çağırırlardı) yanına alıp bir gece öncesinden çıkıp gelmişti. Loksandra en çok bu yeğenlerini severdi, çünkü rahmetli babaları, Loksandra'nın en çok sevdiği erkek kardeşi oluyordu. Loksandra mutfağa girince:

«Bunlar neden kiliseye gitmedi?» diye sordu. Elengaki:

«Burada oturup yardım etsinler dedim.» dedi. Loksandra önlüğünü bağladı, kollarını sıvadı «Haydi, Sultana.» dedi. «Tarnana'yı al git, masayı kurun. Yemek odasındaki sobayı yakın ve sonra da odayı havalandırın. Haydi, bre Tarnana, kıpırda biraz!»

Tarnana kıpırdamaya kalmadı, misafirler gelmeye başladılar.

Önce Yorgo ve karısı Aspasya geldiler.

Huyuyla suyuyla rahmetli annesine benzeyen Yorgo konuşurken biraz kekelerdi. Küçüklüğünde çok sevimli bir çocuktu ve Loksandra'nın yanından ayrılmazdı. Şimdi ise karısının yanından ayrılmıyordu.

«Şu zavallı Aspasya...»

«Neden zavallı diyorsun kadına, canım? Allah'a şükür, nesi var ki?»

«Nesi mi var? Kahroluyor. Şansım yok mağazanın işleri bir türlü yürümüyor.»

Yorgo'nun Pera daki Hatzopulo Pasajı'nda bir tuhafiyeci dükkânı vardı. İlle bu işi istemişti, çünkü kafası almadığı için okuyamamıştı.

Loksandra Yorgonun sesini duyunca sevindi. Ellerini bir bezle silerken:

«Aşağıya gelin de göreyim sizi.» diye bağırdı. «Hoş geldiniz.»

Bulaşık elleriyle üst-başlarını kirletmemek için kollarını iki yana açarak eğildi ve onları öptü.

Bir omuzu sarkık, öbür omuzu kalkık, konuşmak için ağzını açan Aspasya konuşacağı yerde burnunu çekti. Duygularını gizlemek istediği zaman hep böyle yapardı.

O anda kapı vuruldu.

«Gidip bir bakın, kimmiş. Sonra da hepiniz yukarıdaki salona geçin.» Ve:

«Aspasya yemek odasına bir göz at bak bakalım şu Tarnana ne yapıyor.» «Çağırdığımı söyle, hemen insin.» Yorgo:

«Eleni Teyze bugün bize hiç yüz vermiyor.» dedi.

«Sus, bre, görmüyor musun balık temizliyorum.»

Oturakta ikibüklüm olan Elengaki tekir balığını temizliyordu. Kazara balığın eti dökülmesin diye eli titremekteydi.

Kapıda sesler ve Kleoniki'nin kahkahası duyuldu. Loksandra:

«Kardeşim Kotso geldi.» dedi. «Haydi, Eleni hazır mısın? Ben şimdi pastırmayı keseyim.»

Loksandra, artık konukları ağırlamak için salona girdiğinde salonun büyük saati öğle vaktini vuruyordu. Beyaz Girit sabunu ile yıkanmış ve içine bir damla benzoin[23] kattığı su ile yüzünü ovmuş ve tazelemişti. Üç iç etekliğini giymişti: İşlemeli olanını, alpaka yününden olanını ve tülden yapılmış pileleri ile menekşe renkli kadife etekliğini. Onların üstüne yine

menekşe renkli, yakası dantelli ve çok pileli ipek giysisini geçirmişti. Büyük broşunu göğsüne iğnelemiş ve mendiline kolonya damlatmıştı.

Loksandra, baştan aşağı donatılmış bir firkata[24] gibi pupa yelken salona girdi. Girer girmez de sanki salon boştu da doluverdi sanırdınız. Salonun ortasında dimdik durdu, hepsini birden kucaklamak istiyormuşçasına kollarını açarak:

«Hoş geldiniz..» dedi. Öpücük yağmuru başlamaya kalmadı, yukarıdan Sultana'nın sesi duyuldu: «İşte geliyorlar..»

Kleoniki, Theodoro mu geliyor diye görmek üzere pencereye koştu. Aspasya konsolun üzerinde duran aynaya koştu ve saçlarını düzeltmeye başladı. Bir yandan da tükürükle ıslattığı küçük parmağı ile kaşlarını sıvazlıyor ve iyice allaşsın diye dudaklarını ısırıyordu.

Dimitro, keyifli keyifli merdivenlerin başında duruyordu. Onu gören Yorgo, yeni yakmış olduğu sigarasını çarçabuk sobanın içine attı. Loksandra:

«Theodoro,» dedi. Yavaş yavaş merdivenleri inmeye başladı. Sahanlığa gelince durdu. Avlunun öbür ucunda, açık kapının önünde dikilmiş duran Theodoro:

«L'eskalye dö la ren!.»[25] dedi.

Sırtındaki kalın paltosunun düğmelerini çözmüştü ve paltonun altından fiyakalı İngiliz redinkotu görünüyordu. Uzun boylu, iri kemikli, kapı gibi poz vermiş duruyordu. Çekici yüz hatları ve uzun favorileri ile.

Theodoro yaşından büyük gösteriyordu. Kulaklarını çevreleyen saçları ağarmaya başlamıştı. Ağırbaşlı, az konuşan, terbiyeli ve yumuşak sesli biriydi. Sesi öylesine derin ve alçaktı ki Loksandra, onun kendisine ne söylediğini anlayabilmek için sık sık kulak kabartmak zorunda kalıyordu. Bir kez olsun yüksek sesle güldüğünü, edepsizlik ettiğini hiç gören

olmamıştı. Sözün tam anlamıyla bir İngiliz centilmeni idi. Üstü, Atkinson kolonyası, Havana purosu ve İngiliz sabunu kokuyordu.

Karısı Fransızdı. Yanındaydı ve omuzuna geliyordu. Küçük Dimi'yi elinden tutmuş, Loksandra'ya gülümsüyordu. Loksandra merdivenleri inerken:

«Çocuğun boğazına hiç bakmıyor» diye içinden geçirdi. «Yüzü, Dario'nunki gibi sapsarı.»

Bu gelinin adı Kamili idi, ama Loksandra kadını bir kez olsun bu adla çağırmamıştı. «Hişt» derdi ona, ya da «Şekerim» diye çağırırdı. Dalgınlığa gelip bir iki kere de «Mori» dediği olmuştu, ama «Kamila» adını hiç ağzından çıkarmamıştı.

Theodoro da Dimitro da Loksandra'ya Fransızca'da Kamili'nin Rumcadaki Kamila[26] ile aynı anlama gelmediğini açıklamaya çok uğraşmışlardı.

«Anladın mı?»

«Anladım.»

«Öyleyse kadını neden kendi adıyla çağırmıyorsun?»

«Canım, delirdiniz mi ne? Kadını neden Kamila diye çağırtmak istiyorsunuz bana? Neden? Ne yaptı ki bana? Bir şey mi yaptı?»

Derken, ötekiler, sil yenibaştan açıklamaya başlarlardı.

«Şimdi anladın mı?»

«Canım, anladım dedim ya size. Hayvan mıyım ki bu kadarcık şeyi anlayamayacağım? Ama durup dururken onu neden Kamila diye çağırayım? Olur mu böyle şey?»

«Ama bunda bir kötülük yok ki, çünkü Kamili Fransızca'da güzel bir ad.»

Dimitro işin peşini bırakmadı:

«Bak Loksandracığım. Elpis Rumca'da güzel bir ad, değil mi? Ama, Elpis Fransızca'da ne demek biliyor musun? Kadın çişini ediyor demek!.»[27]

«Aaaa!»

«Bir Alman bilgininin adı da Richardos Hesse[28] idi..»

«Aman Allah!.»

«Anladın mı şimdi, hanımcığım?»

«Dimitro, ikide birde bana anladın mı diye sorup durma, çünkü çok canımı sıkıyorsun. Bağıracağım şimdi. Pencereyi açıp avazım çıktığı kadar bağıracağım. Aaa!»

Bu aaa'yı duyunca işin peşini bıraktılar.

Böylece Loksandra gelinini bir kez olsun Kamili diye çağırmadı. O gün de geline:

«Hoşgeldin.» diyerek Dimi'yi kucağına aldı.

Yemek odasından ayak ve tabak sesleri geliyordu. Burada Hariklo, Ploplo ve karşı evden gelen komşu Sofia, Bebeka ile birlikte masayı kurmakla uğraşıyorlardı. Bebeka, elinde bir tabla küçük merdivenleri inip çıkarak mutfaktan yemek taşıyordu.

O yıl en geç çıkıp gelen, evin güzeli Ağatho oldu. Aleko gibi, onun da koyu sarı saçları ve kestane rengi gözleri vardı. Dudakları al aldı. Tombuldu ve kısa bacakları ile hint tavuklarını andırıyordu.

O gün de, kocası Manolyo'nun koluna asılmış ve şişkin göbeğini gururla etrafa göstere göstere salona girerken sanki «Git git gıdak» diyecekmiş gibi bir hali vardı.

Yakında baba olacak Manolyo ise habire kasılıyordu. Nasıl kasılmasındı? O biçim karısı vardı. Tatavla'dan bu cebidelik marangoz Theodoro'nun kızkardeşini alsındı! Theodoro. Galata daki en büyük gemi acentesinin sahibiydi.

Ağatho ve Manolyo ile Loyotato ve Kotkotino da çıkıp gelmişlerdi. Vapurda karşılaşmışlardı.

5

Yemek odasına girdiklerinde yeşil renkli büyük emaye soba harıl harıl yanıyordu. Odanın içi çam ve çınar ağacı kokuyordu. Yemek masası odanın bir başından öbür başına uzanıyordu ve bembeyaz masa örtüsü, üzerini kaplayan yemek tabaklarından görünmüyordu.

İnce kemikli kadınlar gibi cüssesini pek göstermeyen ceviz büfe yeni yılın türlü yemişleri ile dolup taşıyordu: Elma, ahlat, nar, portakal, ceviz, fındık, badem, kestane, fıstık, üzüm, incir, keçiboynuzu ve üzüm şırasından yapılan tatlı sucuk. Amalthia'nın bereket boynuzuydu bu tümüyle.

«Kullarına verdiğin bunca nimetler için sana şükürler olsun...»

Dindar bir tavırla hepsi masaya oturup peçetelerini boğazlarına bağladılar. Yemeğe, ayin yapar gibi derin düşünceler arasında ve «Eline sağlık, Loksandracığım,.» gibisinden basmakalıp sözlerle geç başladılar.

Kendi eliyle ikramda bulunabilmek için Loksandra, Kamili'yi kendi yanına oturttu. Theodoro'nun acentasına bağlı vapurlarda Odesa'ya çalışan Kaptan Gikas'ın, kendisine getirdiği kara havyardan bolca Kamili'nin önüne koydu.

Loksandra yemek yerken aklı Kamili'deydi. Gözucu ile gelininin yiyip yemediğini görmeye çalışıyordu. Arada bir masanın öbür yanında oturan Dimi'ye bakıyor, onu doyurması için Elengaki'ye işaretler ediyordu. Loksandra:

«Nankör kızın yemek yediği yok, çocuğunu da aç bırakıyor.» diye düşünüyordu.

Erkekler sohbete dalmışlardı. Theodoro:

«Bugünlerde Avrupalılar evlerini ökse otları ile süslemeye başlarlar.,» dedi ve sözlerini karısı Kamili için Fransızca'ya çevirdi. Dimitro:

«Garip şey.» dedi. «Sakson mitolojisine göre ökseotu uğursuz bir bitkidir. Öyle değil mi, Adisilado?» Loyotato:

«Gerçekten öyle.» dedi. «Loki ışık tanrısı Baldur'u ökseotu dalıyla öldürmüş.»

«Ama.» diye sözü sürdürdü Theodoro, «Yunanistan'da başka bir anlamı vardır belki de. Bizde de yeni yılda kapıların üzerine çelenk asmazlar mı? Çelenk nedir, ölü çiçeği değil mi?» Kotkotino elini havaya kaldırdı:

«Buyrun bakalım. Dinleyin, tarihçi Pepe Mihail günümüze kadar gelmiş olan bu gelenekler hakkında ne diyormuş, öğrenin...»

Kimsenin kendisine bakmadığını gören Loksandra bunu fırsat bilerek Kamili'nin ağzına bir parça pastırma tıkıverdi. Burnundan konuşurcasına:

«Ye, ye, Allah iyiliğini versin!» diye fısıldadı. «Ye de barsakların yağ bağlasın. Zayıflıktan kıçın düşecek!»

Kamili'nin yüzü kızardı, gülümsemeye çalıştı. «Mersi» dedi. Efterpi çok alçak bir sesle:

«Tokadımın tersi!» dedi. Ama, ne dediğini herkes duymuştu. Kliyo onu, masanın altından ayağı ile dürttü.

Theodoro öksürmeye başladı. Kulakları kıpkırmızı olmuştu.

Elengaki durumu düzeltmek ve herkesi güldürmek için Fransızcasını döktürmeye başladı. Masanın öbür ucundan var sesiyle bağırıyordu:

«Kamili, Kamili, Kamili, ekute: Sortire ve vurvule ve sonra da güle güle. Ekute bre, ipupye a la diyama...»

O sırada Tarnana, elinden geldiği kadar yüksek tutmaya çalıştığı hindi tepsisi ile içeri girdi. Bir inilti duyuldu. Kuşağını gevşetmeye uğraşan komşu kadın Sofia'dan geliyordu.

Bir sessizlik oldu. Theodoro'nun İngiltere’den getirmiş olduğu ve üzerleri orman, kır, yalı, dağ yamaçları ve şato resimleri ile süslü porselen servis takımı masaya konuldu.

Hindi dolması kesildi, paylaştırıldı. Herkes tabağına eğildi. Tarnana, bir şişe Fransız şarabı açıp bardakları doldurmaya başladı. Kotkotino şerefe çağrısını yapmak üzere ayağa kalktı. Sofia yakasını da çözdü. Duvar saati dört'ü vuruyordu.

Üç saattir yemek masasındaydılar. Üç saat oluversindi kimin acelesi vardı? Yatıya kalsınlardı. Allah'a şükürler olsun, evde yatak yorgan mı yoktu? Böyle derken yemek uzadıkça uzadı. Sonunda, masadan kalkacaklarına yakın Loksandra bir somun ekmek alıp eliyle üçe böldü ve parçaları masanın üzerine koydu:

«İbrahim İshak ve Yakup bereketi olsun.,» dedi.

Ondan sonra konuklar, birer birer onun elini öpmeye geldiler.

6

Misafirler iki gün kaldıktan sonra dağılmaya başladılar. Ağatho sona kaldı. Ağatho en son giden oldu. Bakırköy'de bir hafta kaldı ve sonra, onu alıp Tatavla'daki evlerine götürmek üzere Manolyo çıkıp geldi. Galata ya kadar vapurda gittiler. Galata'dan arabaya bindiler; çünkü Tatavla, İstavroz Sokağı'nın[29] ardındaki bir tepeye düşüyordu ve o günlerde oraya başka taşıt aracı çalışmıyordu.

Arabanın kaldırımda çıkardığı tekerlek sesini duyan Tatavlalılar pencerelere koşuştular. Perdeler aralandı.

«Aaa, araba geçiyor. Kim ola ki?.»

«Gel, gel, Tarsi, Manolyo'nun Ağatho'su..»

«Ah biraz öteye çekil de ben de göreyim..»

Tatavla da araba yoktu. Hastaları taşımakta, yoksullar yararına gazinoda düzenlenen baloya gidip gelmede tahtırevan kullanılırdı.

Tahtırevanlar, içleri sandalyeli, kapalı taşıt araçlarıydı. Pencereleri vardı. Pembe ve deniz mavisi atlas ile kaplıydılar iki kiriş üzerinde taşınırlardı. Bir taşıyıcı öne, öbürü arkaya geçer, tahtırevanı kaldırırlar ve

içinde oturarak Madam Pompadour gibi sağa sola selâm yağdırmakta olan mahalle güzelini istediği yere kadar götürürlerdi.

Tarihi Ay-Dimitri tapınağı çevresinde Tatavlalılar okulları, spor salonları ve gazinoları ile tam bir birlik içinde yaşamaktaydılar. Birbirlerine olan bağlılıkları ile Romalılar devrindeki Hıristiyan topluluklarını hatırlatıyorlardı.

İstanbul'un nüfusu yüzde yüz Rum olan tek semti Tatavla idi. Bir Türk, kendisine yalvarsan da buraya adım atmak istemezdi.

Eski gelenek ve görenekler burada korunuyordu. Burada hâlâ, yay biçiminde bir odun parçası çan olarak kullanılıyor ve kilise görevlisi bu çanı[30] bir çekiçle üzerine vurmak suretiyle sokak başlarında çalıyor ve dindarları ayine çağırıyordu. Ölümlerde de bu çan çalmıyordu. Örneğin, şu sözleri duyuyordunuz:

«Tak-tak-tak-tak. Kardeşleriiiiim, Pondikaki'nin hanımı Melpomeni Tanrıya göç etti. Cenaze töreni saat onda yapılacaktır, gelininiz... »

Ve perdeler yine kıpırdanırdı.

«Tarsi, Pondikaki'nin adı okunuyor.»

«Aman, deme! Aman, Drosi, arkasında beş çocuk bıraktı.»

Tarsi, Drosi, Katina, Rokosteka, Kabadayının karısı Makrogalentza, Gorgovitzia'nınki Manyo, sözün kısası Tatavlanın bütün Manyo'ları, Maryoka'ları öksüz kalan çocukların acı çekmelerine göz yummazlardı.

Ne bön Dimitraki ne de Ararat'lı deli Elenitsa aç kalmışlardı burada.

Mahalleli, Elenitsa'ya bir oda bulmuş ve her akşam yoğurdunu eksik etmemişti. Öğle yemeğini de sırasıyla her gün bir mahallelinin yanında yemeye başlamıştı.

Tatavla bir yamaçta kurulmuştu. Yamacın tepesinde Tumba[31] vardı. Ay-Dimitri kilisesi ile gazinonun karşısına düşen yerde, Tumba'nın üst yanında semtin iki büyük merkezi olan Akropolis ile Ararat bulunur. Buradaki

yazlık kahvehanelerde toplanan Tatavlalılar «Ömrüm Akıp Gidiyor». «Seni Sevdim Sen Beni Ezdin» gibi günün en sevilen kantolarını okuyan kanto şarkıcılarını dinlerlerdi.

Bu kahvehanelerin yakınında bir de Ay-Lefteri'nin mezarı vardı. Üzerinde tek yaban ot bulunmazdı. Çiçekleri ve bakımlı ağaççıkları insanın gözlerini okşar. İstanbul'un her yerinden gelen Rumların toplandıkları Baklahorani de[32] buradaydı.

Karotsiyeri trava.
na pâme sta Tatavla,
Posa talara yirevis,
na mas pas ke na mas feris...[33]

Deli Elenitsa, yüzü beyaz kundura boyası lekeleri içinde, başında kırmızı kurdelâsı, koca bulmak için Baklahorani'de dolanıp duruyor. Beşiklerde bebekler sallanıyor, ortalıkta kordelâ ve bayraklarla süslü (bunların arasında iki üç kadar da Yunan bayrağı saklanmış) tahta atlar dolaşıyor. Tatavlalı delikanlılar Sirto oynuyorlar, dertli kasap havaları oynuyorlar.

Haydi, bre, çekilir mi?

Bu zamanda pahalılık...

Ve genç kızlar da şarkı söylemekte: «Gel, bre Haralambo, evlendirelim seni». Eğlence iyice kızışınca Barba Thodori'nin lâternası çalmaya başlıyordu.

Ağatho'nun evi, Loksandra'nın evinin küçük bir kopyası idi. Ağatho'nun da yüklüğü vardı. O da her sabah kalkışında, Loksandra gibi «Allah'a şükür,» derdi. Azla yetinen, büyük şeylerde gözü olmayan biriydi. Her akşam «Bugünkü ekmeğimizi verene şükürler olsun,» derdi. Dünyanın hiç değişmediğinden ve Tatavla'nın dünyanın merkezi olduğundan hiç şüphesi yoktu.

«Bizden zengini var mı, Manolyo'cuğum? » Sonra da kendi kendine karşılık verirdi: «Azla yetinen huzura erer.»

İyi ki Loksandra onu, Manolyo'ya almıştı. Oh olsundu Manolyo'yu istememiş olanlara. Manolyo şimdi mağazasını satmış ve Theodoro'nun acentasında işe başlamıştı. Bir masada oturuyor, acentaya gelen mektupları açıyordu. Mektubu zarfından çıkarıyor, üzerine «Gelen Evrak» damgasını vuruyor ve mektubu bir selenin içine koyuyordu. Yaptığı bu işten Manolyo, ayda üç bin lira kazanıyor... ve paşalar, gibi yaşıyordu.

Ara sıra mağazasını ve eski işini hatırladığı oluyor ve ah çekiyordu. Neyse ki Ağatho yanındaydı ve onu teselli ediyordu.

7

Bütün misafirler gittikten sonra, evin temizliği yapıldıktan ve çocuklar yeniden okullarına başladıktan sonra Loksandra yine «Allah'a şükürler olsun!» dedi.

Her şey iyi her şey gerekliydi. İş de, eğlence de. «Her şeyin bir zamanı vardı ve uskumrunun zamanıda Ağustos'tu..» Ağustosun uskumruları da uskumruydu hani. Ah, olsaydı da yeseydi.

«Ooo... oh!....» diye esnedi. «Bre Tarnana saat kaç? Üç mü? Haydi, oğlum, pişiriver benim kahvemi, haydi, paşam benim..»

Kanepenin yastığına yaslandı ve kucağındaki kedisini okşamaya başladı ve... uyuyakaldı.

Oturup dururken uykuya dalmıştı ve Meryem Ana capcanlı karşısında duruyordu. Loksandra'nın mücevherlerini takınmış, kucağında İsa olduğu halde havuzun üzerinde oturuyordu. Bakıyor ve gülümsüyordu. Meryem Ana:

«Loksandra.» diyordu. «Loksandra, bana bak! Bundan sonra tuttuğun altın olacak. Duyuyor musun, ne diyorum? Tuttuğun altın olacak.»

Loksandra bir çığlık atıp uyandı...

Gözlerini açtı ve elinde kahve, karşısında duran Tarnana'yı gördü.

Loksandra, bu rüyanın etkisinden günlerce kendine gelemedi. Meryem Ana niçin ona görünmüş ve böyle şeyler demişti? Nedenini sonunda anladı.

Kedisi Kalipso'nun günlerdir yerinde duramadığını ve ikide birde kömürlüğe gidip geldiğini farketmişti. Ne işi vardı kömürlükte? Bahçe yetmiyormuş gibi bir de şimdi kömürlüğe mi ediyordu pisliğini? Kediyi arkasından izledi, bir de ne görsün? Kaza kaza, kömürlüğün bir köşesine çukur açmıştı. Loksandra eğilip bakınca, duvarın içine örülmüş toprak bir küp gördü.

Aha! Küpte altın gömülü olmalıydı! Öyle ya, başka ne olabilirdi ki? Gerçek ortadaydı.

O akşam, çocuklar yattıktan ve Tarnana yukarı çıktıktan sonra Loksandra başını Dimitro'nun dizlerine dayamış ve ona yalvarmıştı:

«Beyim benim, paşam benim,,» demişti ona. «Sakın, bana olmaz deme.»

Gördüklerini ona anlatmıştı. Hazineyi. Kömürlükte gizli altın küpünü.

«Karıcığım, kendine gel. Anlattığın şey, evin künkü olacak.»

«Canım, neler söylüyorsun bana! Panaya delirdi mi ki gelip bana, kırayım diye lâğımın künkünü göstersin?»

«Ama Panaya, sana evin künkünü kır demedi. Sana demek istediği...»

«Dimitro, aklımı karıştırma! Karıştırma dedim sana, anladın mı? Of!»

«Mademki of, gidip bakalım, kraliçem.» dedi Dimitro gülümseyerek ve birlikte bahçeye indiler.

Dimitro baltayı. Loksandra da lâmbayı alarak kömürlüğe girdiler.

«Nerede?»

«Nah, görmüyor musun?» «Bu künk, be Loksandra.»

«Dimitro!...» Dimitro, karısının saçlarını okşayarak:

«İyi, iyi, canım, kızma.» dedi.

«Canım Dimitro, cilvenin şimdi sırası mı? Beni düşüreceksin.»

«Eh, öyle olsun. Bir, iki, üç...» Loksandra, birdenbire:

«Dur, Dimitro,» diye bağırdı. «Bana söz ver!» «Ne sözü?»

«Bakırköy'de bir kilise yaptıracağına.» Dimitro: «Yaptıracağım, söz.» dedi ve baltayı havaya kaldırdı.

«Dimitro, söz ver!» «E, verdik ya.»

«Yok, verdin de Eleni'nin kızlarını evlendireceğimize de söz ver.» Dimitro:

«İyi, onları da evlendiririz,» dedi ve baltayı yine havaya kaldırdı. Loksandra, sesinin bütün gücüyle bağırdı:

«Söz ver, Dimitro!.»

«Canım sus, mahalleyi ayağa kaldıracaksın. Bize deli dedirteceksin..»

«Söz ver, diyorum sana, şu zavallı iki yetimi, Harikl o ile Ploplo'yu da evlendireceğimize söz ver. Dursan a... Andriko'yu okutacağımıza da. Dur...»

Birdenbire durdu. Kulağına bekçinin sesi geliyordu. Uzaktan, çok uzaktan yangın haberi veren bekçinin boğuk sesi duyuluyordu:

«Yangın vaaaaar!»

Bekçinin biri susuyor, öbürü başlıyordu. Sesler gittikçe yaklaşıyordu. Sanki alevler yayılıyor, ortalığı kaplıyor ve onları çember içine alıyordu...

«Yangın vaaaaar! Tarabya'da, Boğaziçi'ndeeee!»

Loksandra'nın yüzünde korku okunuyordu. Alnında iri ter damlaları birikmişti.

«Gidelim,,» diyerek Dimitro'ya sarıldı. «Yataklarımıza gidelim.» Dimitro:

«Yangın haberi Bakırköy'e varıncaya kadar ortalık kül olmuştur bile.,» dedi.

«Sus, gidelim.»

Gerçekte, bu yangın başlayalı saatler olmuştu. O günlerde yangınlar saatlerce sürerdi. Kimi kez de günlerce sürdüğü ve bir zamanlar Kondoskali ve İstavroz Sokağı yangınlarında olduğu gibi bütün bir mahalleyi, ya da semti silip süpürdüğü olurdu.

O çağda, yangın çıkınca Galata ve Serasker kulelerinde sinyal verilirdi, itfaiye servisi yoktu. Yangınları tulumbacılar söndürürdü. Tulumbacılar, mahallenin dayıları delikanlılardı. Yağlı saçları üzerinde yana yatırılmış vişneçürüğü rengindeki uzun fesleri, kulak ardına taktıkları çiçekleri ve basık yemenilerinin ardından iki parmak boyu dışarı fırlamış topukları ile iriyarı yiğitlerdi. Tulumbacılar, sabahtan akşama dek koğuşlarında oturur ve bir canlılık olsun, halılarını silktirmek isteyen biri çıkıp gelsin de beş on kuruş kazansınlar, ya da bir yerde yangın çıksın diye bekleyip dururlardı. Paskalya ve Noel günlerinde mahalleye tepsi çıkarırlar ve yağlı bahşiş toplarlardı. Çünkü herkesin onlara ihtiyacı vardı.

Yangın nerede olursa olsun Tulumbacılar oraya koşarlardı. Sırtlarında küçük bir tulumba ve başlarında reisleri, paçaları dizlerinin üzerine sıvanmış ve ellerinde meşaleler yalınayak koşarlarken «Vardaaa!»[34] diye bağırırlardı. Savulmadınmı da ezip geçerlerdi.

İlk yardım, komşu mahallelerden gelirdi. Yangın ne kadar büyükse o kadar çok su tulumbası toplanırdı. Şamata çoğaldıkça su azalırdı. Bu arada ahşap evler (evlerin çoğu ahşaptı) Allah'ın darı sokaklar boyunca çıra gibi yanar, kül olurdu.

İstanbul'un sokakları öylesine dardı ki hanımın biri, bir defasında kapısının eşiğine oturmuş. Ayakları sokağın karşı duvarına değiyormuş. Sırtında dolap taşıyan bir tulumbacı oradan geçecek olmuş ve kadına bağırmış:

«Varda, hanımefendi, bacaklarını kaldır!» Çapkın hanımefendi karşılığı yapıştırmış:

«Erkeksen, gel de sen kaldır!»

Ondan sonra da İstanbul'daki bu sokağın adı «Kaldırbacak Caddesi» olarak kalmış.

8

Derken, altın küpünü çıkarma işi o gece de yarıda kalmıştı. Ertesi günün gecesi de çıkarılamadı çünkü Dimitro'nun naletliği tutmuş ve kömürlüğe inmek istememişti. Üstelik Kadıköy'den Smarağdi Teyze çıkıp misafirliğe gelmişti.

Loksandra'nın kanı tepesine çıkıverdi, boğulacağını sandı. Böylesi duyulmuş mu hiç? Hem evinde gömülü altın küpü buluyorsun, hem de kazıp çıkaramıyorsun?. Başkalarının yanında kazıp çıkarmak olmaz, kazıp çıkardın mı da gevezelik edip ona buna söylemek olmaz. Altın, kül olacak! Yalnız başına aşağı inmeye korkuyordu. Gece iki defa kalkmış, aşağı inmeyi denemiş ve ikisinde de çarçabuk geri dönmüştü. Merdiven sahanlığına varmış, karşısında koca mermer avluyu görünce içini ölüm korkusu kaplamıştı. Altı sarnıç olan bu avludan nasıl geçecekti? Ya, sarnıçta yaşayan Guy-guycu...[35]

«Aman, Guy-guycu!» diye söylenen Loksandra parmağını dudaklarına götürdü «Sussss, duymasın!»

Guy-guycudan başka Loksandra bekçiden de korkardı. Ama ondan, yalnız geceleri korkuyordu. Karanlık sokaklarda, sopasını kaldırımlara vura vura tek başına dolaşan bekçiyi duydukça korkudan göbeğinin bağı çözülüyordu. Buna karşılık sabahları, sırtında tahta merdiveni ile sokak lâmbalarını söndürmek için fener fener dolaşan bekçinin uykusuzluktan bitkin halini görünce içi burkuluyor ve ona bir kahve pişirmek için mutfağa koşuyordu.

«Ali, bre Ali. Allah iyiliğini versin! Gel more, kahve iç, nankör.»

Sonra da onunla, yarı Türkçe, yarı Rumca sohbete başlardı.

«Duydun mu? Aa! Duymadın, demek? Büyük işler, canım. Adana'da cinayet. Yok deme. Cinayet diyorum sana, anlamıyor musun? Köpekler, yine kaç kişinin canına kıymışlar. Elleri kırılsın. Panayamu elleri kırılsın!»

Mutfak kapısı önünde bağdaş kurmuş oturmakta olan Ali, bir yandan sigarasını sararken:

«Vah! Vah! Vah!» derdi.

«Vah! Üç kere vah! Canlara kıyılıyor, anaların gözleri yine yaşlı. Cehennem ateşinde yanasıcalar! Köpekler!»

Bir kerecik olsun bekçi, bu köpeklerin kim olduğunu sormamıştı. Zaten soracak olsaydı bile Loksandra'nın, verebilecek bir yanıtı yoktu. Öyle ya, bu olayların Ali ile ya da, parmağında dolama çıkınca gelip kendisinden ayazma suyu isteyen yumurtacısı Mustafa ile ne ilgisi vardı? Loksandra ona:

«Bu ayazma birebir gelir,» demişti. «Bir bez parçasını ıslat, yaranın üzerine sar. Biraz da kendin iç, sen beni dinle! İç bre, sıkılma. Parayla mı sanki bu ayazma? Yoksa kökü mü kuruyacak?»

Balıklı'nın ayazma suyu Loksandra'nın doktoru idi. Doktorlardan, erkek olsun kadın olsun, ödü kopardı. Ama en çok korktuğu, çöpçatan kokona Anika'nın doktorluk bilgisiydi. Yaptığı işler, korkulmayacak gibi miydi ki?

Erkek çocuğu sidiğinden, mayasılı ve el çatlamasını geçiren ilâç yapıyordu. Kona Anika Köpek pisliğinden hazırladığı tozu öksürük ilâcı olarak kullanıyor, bir kamışla öksürenin boğazına üfürüyordu. Ölü sıçan ve zeytinyağı ile merhem yapıyor, midye kabuğu içinde terpentin ile hazırladığı bir kremi güzelleştirici yüz kremi olarak satıyordu. Sarılığı iyileştiriyor, kızamığa okuyup üflüyor ve düşen göbekleri kaldırıyordu... ve daha neler neler yapmıyordu ki nankör, ama Loksandra'nın ondan yine de ödü patlıyordu.

Loksandra'nın bir de berberi vardı. Kir Artemi. Başında ağırlık hissetti mi onu çağırtıp sülük tuttururdu. Kir Artemi cin kovmasını da bilirdi. Kupa tutar, diş çekerdi. Her şeye rağmen Loksandra'nın en güvendiği doktoru Balıklılı Meryem Ana idi. Onun doktoru, arkadaşı ve danışmanı o idi.

9

Smarağdi Teyze gider gitmez Loksandra, altın küpünü çıkarmaya karar vermeden önce Balıklı'nın yolunu tuttu. Yanına, ayazma suyu doldurmak için yarım galonluk bir teneke ve acıktığında atıştırmak için, içine şunu bunu koyduğu bir de sepet aldı. Balıklı, Yedikule'de ve Silivri'ye giden yolun kıyısındaki selvi ormanı içindeydi.

Söylentiye göre, böbreklerinden hasta olan Kayzer Jüstinyen Balıklı da şifa bulunca, Ayasofya'nın yapımından arta kalan malzeme ile buradaki Zoodohos Piyi[36] kilisesini onartmıştı. Bu kilise sonraları yeniçerilerce yerle bir edilmişti. Şimdiki kilise ise çok daha sonraları yapılmıştı.

Tapınağın avlusunda kilise mensuplarının daireleri vardı. Onların bitişiğinde en büyük Ortodoks Mezarlığı bulunuyordu. Daha ötede (İstanbul'un en iyi doktorlarının çalıştığı hastane, tımarhane ve darülacezesi ile) Milli Hayır Cemiyeti vardı.

Bütün bunlar Loksandra'nın yabancısı değildi, çünkü bu yerlerde doğup büyümüştü. Loksandra Samatya'da doğmuştu. Küçükken de annesi ve ninesi ile Balıklı'ya gelirdi.

Zoodohos Piyi, berrak suları bir havuzda toplanan bir kaynaktı. Havuzda küçük balıklar yüzüyordu. Türkler İstanbul'u alınca bu balıklar tavadan suya atlamışlardı. Sayılarının her zaman yedi olması gerekiyordu. Ama havuzda yüzen bunca sarıbalık arasında o yedi balığı nasıl ayırırdın?

Loksandra havuzun önünde durdu. Dururken, kutsal ekmeği çiğniyordu.

Kara renkli bol fistanını giymiş, ninesinden kalan Lahor şalını örtünmüş ve küçük şapkasını kurdelelerini fiyonk yaparak gerdanına bağlamıştı.

Duygulanmış bir halde balıkları seyir ediyordu. Biraz kutsal ekmek atarak zavallıları doyurmayı canı çok çekiyordu, ama cesaret edemiyordu. Ayıp! Onu gören halk ne derdi sonra? Havuza onu bunu atıp balık beslemek olur muydu? Ababa! Olmaz! Ayıp!

Kendisine bakan var mı diye çevresine bir göz attı ve elindeki ekmek parçasını tümüyle ağzına tıktı, istavroz çıkardı. Haydi, gelecek günler hayırlı olsundu. Yarım galonluk tenekeyi çantasından çıkardı ve doldurmaya yollandı.

Ayazma buz gibiydi, berraktı. Duvarında asılı bakır maşrapayı doldurdu ve ilk olarak gözlerini yıkadı. Sonra, dindarca bir saygıyla saçlarını sıvazladı. Maşrapayı yeniden ağzına dek doldurup bir dikişte içti,

«Oo-oh!»

Canlanıvermişti. Serinlemiş, keyiflenmişti, içi açılmıştı!

«Allah'a şükürler olsun!» diye mırıldandı basamakları çıkarken.

Keyfi yerinde, mezarlığa gitmek üzere sola saptı.

Anne ve babasının mezarları, mezarlığın kapısından pek uzakta değillerdi ve küçük birer bahçeye benziyorlardı. Otlara gömülü üç mermer mezar taşı görünüyordu. Hindiba, labada ve papatyalar arasında. Demir çitin her yanını yaban gülleri kaplamıştı. Köşede büyük bir selvi, selvinin altında rahat bir kanepe vardı.

Bu kanepeye oturunca Loksandra kendini güven içinde hissederdi. Huzur içinde. Burası, anne ve babasının yeriydi. Bu yer günü gelince onu ve kocasını, çocuklarının çocuklarını da kabul edecek olan yerdi. Bu ver onların altın lira ve hüccet karşılığında satın alınmış kendi yerleriydi ve bu hücceti, güzelce katlanmış olarak çocuklarının göbek bağları, ilk tırnakları ve Yakumi'nin ona Kudüs'ten getirmiş olduğu kefen bezi ile birlikte bir bohçada saklıyordu,

Hayat böyleydi, işte. Yaşadığın sürece evin yurdundu. Ama ölünce yurdun burasıydı. Bu işler böyleydi ve böyle olacaktı. Çünkü herşeyin bir yeri, bir zamanı vardı. Mutfaktaki sabunun bile bir yeri vardı. Değişen hiçbir şey yoktu.

Bunda anlaşılmayacak ne vardı? Sabunun yeri lâvabonun sağıydı. Oysaki Tarnana solaktı ve sabunu gider sola bırakırdı. Sabun yerinin sağda olduğunu kafası bir türlü almazdı. Gider gider sabunu yine sola koyardı.

Ortadaki mezar rahmetli annesinin yeriydi. Şu öteki Nikolo'nundu ve beridekinde zavallı ninesi gömülüydü.

«Zavallı Kira Zoyitsa!» Zavallı ninesini Tanrı bağışlasındı. Bu kadar güzel yemek pişirmesini Loksandra'ya o öğretmişti. O köçek havalarını ona öğretmiş olan da oydu...

Kamya pote den tovale to lahuri salvari

Moni Frosini tovale ke vyike sto seryani...[37]

Loksandra başını yana çevirdi ve gülümsedi. Kira Zoyitsa'yı, sırtında kışlık hırkası ve önlüğüyle capcanlı karşısında görüyordu... Bakımlı, temiz...

Karabasi ke fliskuni ke tis Halkis to nero,

Ki an me ksehases, Manyo mu, pali eğo sağapo.[38]

Yalancı dolmaları doldururken Kira Zovitsa işte böyle şarkı söylerdi. Loksandra küçüktü ve ninesinin yanında bir iskemlede otururdu. Ona, asma yapraklarını açar, naneleri temizlerdi; çünkü yalancı dolma çok nane isterdi. Bu iş böyleydi. Nanen ve çokça soğanın olmadı mı, yalancı dolma yapma, daha iyiydi.

«Ah!.»

Loksandra sepetini açtı ve bir yalancı dolma çıkardı. Sağına soluna bakındı... Az ötedeki mezarın başında kadının biri bir mum yakmaya çalışıyordu. Ağlamakta olan başka iki kadının onu gördükleri yoktu.

Dolmayı çarçabuk ağzına attı. Az sonra yana döndü ve ağzına bir parça ekmek ve turp ile birlikte iki dolma daha tıktı.

«Mmm, dolmalar güzel olmuş!»

Yalancı dolmalara bolca nane koyan ninesine Tanrı rahmet etsindi! Ağzına bir yarma zeytin attı ve gökyüzüne bakarak içini çekti. Birdenbire annesi gözlerinin önünde belirdi. Yanında, yarma zeytini çok seven Nikolo duruvordu. Tanrı Nikolo'yu bağışlasındı.

Dolmalar bitmişti. Zeytinler de bitmişti. Mezarlığın derinliğinden dua sesleri geliyordu. Bir parça pastırmayı dişlemekte olan Loksandra içinden:

«Onların ruhuna İncil okutacağım,» diye geçiriyordu. Allah cezanı versin, Tarnana, pastırmayı kalın kesmişsin!»

Halbuki Tarnana'nın suçu yoktu, suç mutfak bıçağındaydı, bilenmesi gerekiyordu. Bıçağı bilemeye verirken et baltasını da birlikte vermek fena olmazdı. «Ama-a-a-an!» Eti kuyuya indirmeyi unutmuştu! Tarnana akıl eder de indirir miydi acaba? Yoksa, mutfağın çengelinde bırakır da eti kokutur muydu? Vah! Vah! Vah! Nasıl da unutuvermişti eti!

Eteğindeki ekmek kırıklarını silkeledi, butunu kaşıdı. Bu kanepe de ne dardı yani! Butunun yarısı dışarı sarkıyor, uyuşuyordu.

Otların arasından bir kertenkele fırladı, gelip taş kesilmiş gibi pabucunun yanında durdu. Onu ürkütmemek için Loksandra yerinden kımıldamaya korkuyordu. Ah, ne de güzeldi! Gülümseyerek:

«Kertenkele...» diye mırıldandı.

Çağırmak istedi, ama kertenkelelerin nasıl çağırıldığını bilmiyordu.

Güneş yükselmişti ve ışınları sık ağaçların içine kadar işliyordu. Selviler mis gibi kokuyordu. Kilisenin çanı öğleyi vurdu.

Allah. Allah! Ne zaman öğle olmuştu? Nasıl da kendisini unutmuştu...

Evde kızartacak barbunyası olduğunu hatırladı. Kavanozu indirip turşu çıkarması gerektiği aklına geldi. Çocukların okuldan dönmüş olacaklarını

ve yemek beklediklerini düşündü. Mutfağını, yemek masalarını, alt kattaki odasını, sözün kısası herşeyi hatırlayıverdi:

«Beterinden sakla, Panaya mu!» diye mırıldandı. «Nasıl oldu da kendimi unutuverdim?»

Çantasıyla yarım galonluk tenekeyi kaptı, boş sepeti kaptı, eteklerini toplayıp yola düştü. Mezarların üzerinden atlaya atlaya koşmaya başladı.

Mezarlığın kapısında geğireceği tuttu. Gürültülü bir şekilde:

«G-r-r-ooooh!» diye geğirdi de. Hemen ağzının üzerine üç istavroz çıkardı. «Bu ayazma da çok sindirici. İmdat!»

Eve vardığında kapıyı Tarnana açtı ve Sultana, elindekileri almak için koştu.

Loksandra:

«Çocuklar nerde?» diye sordu.

«Yemek odasında. Yemeklerini yeni bitirdiler.»

«Balıkları kızarttınız mı?»

Tarnana balıkları ızgara yapmış, eti de kızartmıştı. Loksandra:

«E, aferim!» dedi. Yemek odasına girerken sordu: «Ya siz bugün okulda ne yaptınız?» Çocuklar başlarını kaldırıp ona baktılar. Aleko: «Ne güzel kadın şu anamız!» diye içinden geçirdi. Kliyo:

«Balıklı'ya mı gittin?» diye sordu.

Loksandra gülümsedi. Gözleri parıldıyordu. Yüzü al al olmuştu. Derisi atlas gibiydi. Yüksek sesle:

«Balıklıya gittim!» diye bağırdı. Sarnıcın ve Guy-guycunun bulunduğu avluya baktı. Yeniden daha yüksek sesle:

«Öyle, Balıklı'ya gittim ve gelirken bir teneke ayazma getirdim.» dedi.

Büyük iş başarmış bir eda ile sandalyeyi çekip masaya oturdu. Sultana yarım ağızla sordu:

«Ya siz, yemek yiyecek misiniz?»

Allah müstehakını versin, şu Sultana’nın gözü hep başkalarının yemeğindeydi.

«A be.» dedi Loksandra, «Karnım aç değil. Ver bakayım şu balıkları, taze miydiler?»

Tabakta beş balık kalmıştı.

«Bir çatal getir hele, bakayım ne biçim balıkmış bunlar.»

Sultana çatalı getirmeye kalmadı. Loksandra, en büyük barbunya balığını almış, yavaşça avucuna koymuş, kokluyordu bile. Kokluyor, dikkatle inceliyordu. Eğiliyor, diliyle tadına bakıyor. Dudaklarıyla balığı öpüyor, okşuyor gibi. Birden ısırıp çiğnemeye başlıyor. Yutuyor.

«Ooooh!»

Ellerini, tabağın içindeki limon parçasıyla oğuyor, Kliyo'nun peçetesine siliyor ve Sultana daha mutfaktan dönmeden tabakları toplamaya başlıyor.

«Haydi, Sultana, kaldır bunları.. Siz yemeğinizi yediniz mi?»

Sözü değiştiriyor:

«Bugün Balıklı'da kendimi çok mutlu hissettim. Ama, çok diyorum size.»

İstavroz çıkarıyor. Çocuklara soruyor:

«Siz şimdi ne yapacaksınız?»

Aleko, Orestiler'e gidecek ve birlikte ders yapacaklar. Kliyo odasına çekilip okuyacak.

«Öyleyse ben de köşeme uzanıp biraz kendime geleyim.»

O sırada sokak kapısı tak tak çalındı. Hoppala! Bu saatte gelen kimdi ki? Tatavla'dan. Manolyo'nun erkek yeğeniydi gelen. Ağatho'yu doğum sancıları tutmuştu ve annesinin hemen Tatavla'ya gelmesini istiyordu.

«Aman, Sultana, koş. Koş, Tarnana. Yardım edin. Sen Kliyo, sayvandan valizi indir. Aleko, sen ne sallanıp duruyorsun, git yüklükten benim kanarya

sarısı bohçayı içindeki çocuk eşyaları ile birlikte getir. Pist, mori! Allah cezanı vermesin!»

Vallahi şu Kalipso yok mu, ne zaman bir iş yapmaya kalksalar gelir ayaklarına dolanırdı.

«Araba! Koş, Tarnana, araba çağır!»

Giysileri, terlikleri ve Balıklı'dan getirmiş olduğu yarım galonluk ayazma suyu. Hayde, bravo! Şimdi kalk, çocukları öp.

«Uslu durun! Sen, Tarnana Dimitro'nun ıhlamurunu unutma. Sultana, Kalipso'yu ezeceksin, kör müsün! Kliyo, saka kuşunu...»

Ne var canım, ne oluyor? Komşular pencereleri açmışlar, Loksandra'nın evi önünde neler olduğunu görmek istiyorlar. Araba sokak köşesini dönüyordu ve içeride Loksandra hâlâ bağırıyor, direktifler veriyordu.

Nedendi bütün bu gürültü? Ağatho doğurmak üzereydi ve Loksandra Tatavla'ya gidiyordu. Eh, güle güle gitsindi ve nasıl olsa Panaya'sı yanındaydı.

Gitti Loksandra. Altın küpünü çıkarmaya bugün de fırsat bulamamıştı. E, zararı yok, her aksilikte bir hayır vardı. Gerçeği söylemek gerekirse şu gömü işi Loksandra'nın burnundan gelmeye başlamıştı ve küpü kazmak için avluda o tatsız gece yürüyüşüne çıkmasını önleyen her aksiliği mutlulukla karşılıyordu. Şu altın küpünü şeytan alsın, hayrını görsündü. Nesine gerekti? Yiyecek ekmeği mi yoktu? İçecek suyu mu? Tanrı'ya şükürler olsun. Gelgelelim Panaya'yı gücendirmemek için küpün er geç çıkarılması gerekecekti.

10

İşin kötüsü o gün güneyden estiği için Bakırköy-Galata arası çalışan vapur gecikme yapmıştı. Bir esmek ki Allah seni korusun. Bir de deniz tutmasın mı Loksandra'yı hayatta kaldıramadığı şey. Aklını evde bırakmıştı. Acaba Tarnana tek başına mutfak işini becerebilir miydi? Sultana, lakerdayı

yağa koymayı unutur muydu? Nah, gördün mü şimdi? Kona Zoyitsa'ya çocuklara göz kulak olsun diye tembih etmesini de unutmuştu. Kokona Zoyitsa çocukların öğretmeniydi. Kendi okulu vardı. Yani, evindeki yemek odasına on, onbeş çocuk toplar ve onlara şarkı, coğrafya, tarih, aritmetik öğretir, Yerosthati'den parçalar okurdu.

Alekaki aritmetikte birinciydi. Kliyo ise okumada başta geliyordu ve her yıl, babasının doğum gününde konuşma yapar, şiir okurdu. Bir yıl, şöyle bir şiir okumuştu da nasıl duygulanmışlar ve gözyaşları içinde dinlemişlerdi:

Yoannos Galatosun kızı yedi yaşında,
Dağ taş demeden, yalınayak,
Cepheye giden babasının
Peşinden koşuyor.

Elengaki Teyze çığlığı basmış, Erzurum'da öldürülen babasını hatırlayan Tarnana ağlamaya başlamıştı. Herkes ağlıyor diye Sultana da ağlamaya başlamıştı.

Herkesin ağlamakta olduğunu gören gelinleri Kamili ürkmüş, ne olduğunu sormuştu. Bunun üzerine Dimitro, Kliyo'dan şiiri bırakıp o günlerde moda olan «Madam Ango'nun kızı» şarkısını okumasını rica etmişti. Oysa ki Kliyo, «Ey göklerde uçan aşık gönül sen» aryasını okumayı seçmişti.

Görüyorsunuz, bunca özelliğinin yanısıra Kliyo'nun sesi de güzeldi. Ama müzikten çok kitapları severdi. Ona kitap ver, canını ye. Ev, kitaptan geçilmiyordu, Allah için. Dimitro'nun bir oda dolusu kitabı vardı. Küçük bir kızken annesinin peşinden koşar, her işinde yardım ederdi. Loksandra onu, karşısında bir iskemleciğe oturtur ve birlikte fasulye, bamya ayıklarlardı. Ya da eline bir parça bez verir, eşyaların tozunu almaya yollardı. Gelgelelim, okumasını öğrendikten sonra Kliyo mutfağa adım atmaz oldu. Ortalıkta

görünmedi mi onu, babasının kitap odasında bulurdunuz. Dimitro bütün gün evde yoktu ve Loksandra da kitap odasına adım atmazdı. «Madem okumasını seviyor, bırak okusun çocuk. Bunda ne kötülük var.» Kliyo, istediğini okurdu. Kasyani kitabı eline geçince çok heyecanlanmıştı. Bakırköy'deki eczacıya benzeyen kitabın kahramanı Akila'ya aşık olmuştu. Bir gün, lavabonun üst yanında asılı olan aynanın karşısına geçmiş, masum bir yüz takınarak banyonun peşkirini peçe olarak başına sarmış:

«Tanrım.» diyordu. «Bu günahkâr kadını...»

O anda, birden odaya giren yeğeni, Elengaki Teyze'nin kızı Efterpi, Kliyo'yu bu halde görünce kahkahayı basmıştı:

«Nah! Deliye bak, deliye!»

Kliyo bu olayı ömrü boyunca unutamadı. O gün, utancından deliye dönmüştü. Kıpkırmızı olmuş, Efterpi'nin üzerine atılmış ve onu saçlarından yakalamıştı. Kliyo'dan daha iri ve güçlü olmasına rağmen Efterpi'yi onun elinden kurtarmak için Loksandra'nın araya girmesi gerekmişti. Efterpi, iri kemikli yapısıyla Loksandra'ya çekmişti. Kendi kızı Kliyo'dan daha çok ona benziyordu. Benzemediği bir nokta vardı: Beceriklilik ve temizlik. Annesi, onu, birkaç gün kalsın diye Pera'dan Bakırköy'e gönderdiği zamanlar Loksandra, Efterpi'yi banyoya sokabilmek için akla karayı seçmek zorunda kalıyordu:

«Gel, dudum benim, gel, kokonam benim. Gel hamama, gidelim. Gel bak, hamamdaki Arap'tan sana ne güzel bombon şekeri alacağım.»

İte kaka Efterpi'yi zorla arabaya sokarlardı. Hamama sokma da ite kaka ve zorla olurdu. Tarnana Sultana ve Aleko da yardım ederlerdi. Çocuklar küçük olduğundan Loksandra hamama giderken onları da yanına alırdı. Her cumartesi sabahı erkenden hamam eğlencesi yapılırdı. Loksandra, bir önceki akşamdan o günün yemeklerini hazırlardı: Tavuk çorbası ve sonra muhallebi. Serinletici içecekleri yapar ve yanlarına alırlardı. Sütlü badem

ezmesi, portakal ya da vişne suyu, bir tatlı ve ona benzer şeyler... Hep sindirimi kolay yiyecekler. Yakınmış oldukları kına kuruyuncaya dek soğukluk'a çıkıp oturmuş ve yalancı dolma gibi yağlı yemekleri atıştırmakta olan Türk ve Ermeni hanımları onları böyle görünce «A-a-a-a!» yaparlardı.

Efterpi'nin yıkanmasında, onu soymak ve hamama sokmak konusunda Tarnana ile Aleko da yardımcı olurlardı. Ne var ki iki oğlan artık büyümüşlerdi. Bir gün, nalınlarını kapan çıplak kadınlar ikisini de dışarıya atmak istediler. Bu kargaşalıktan bayılacak gibi olan Loksandra'ya «Kocanı da getirip yıkasaydın bari!» dediler. (Ona söyledikleri şu lâflara bakın hele). O günden sonra Loksandra, Efterpi'yi zaptedebilmek için Hariklo ile Ploplo'yu yanına alarak hamama gitmeye başladı. Kızı, istediği gibi ovmak, sabunlamak ve keselemek için yardım gerekiyordu. Bir sabun, iki sabun, üç sabun. Allah'ın hakkı üçtü. Sonra durulama. Loksandra, elindeki gümüş tası mermer kurnaya daldırır ve Efterpi'nin başından aşağı boca ederdi. Serinleyen beriki şöyle bir «O-o-o-h!» çekerdi.

«Hadi bir tas daha dökeyim de çıkınca üşümeyesin. Hadi, bir tanecik daha, neredeyse kokacaktın. Seni başıboş bıraksam kurtlanacaksın. Kurtlar zincir olup seni denize çekecek, haberin olsun! Haydi, bir tas da benim hatırım için. Allah cezanı vermesin, gelin yıkıyoruz sanki çirkef! Canımı burnuma getirdin bu gün!»

Ve böylece, kalın Bursa bornozuna sarılı Efterpi sıcak hamamdan soğukluğa çıkar ve oradan büyük soyunma salonuna geçerdi. Loksandra, arkasından habire söylenir dururdu. Sonra da Efterpi'nin yeniden gönlünü almak için salonun ortasında, satış sehpasının başında oturmakta olan zenci kadından ona, ballı susamlı tatlılar alırdı. Çevresinde dönen küçük çocukları ile yaşadığı bu yıllar, mutlu yıllardı. Ne var ki insanlar Tanrı'nın kendilerine verdiği şeylerle yetinmiyor ve durmadan daha fazlasını istiyorlar, kazanıyor ve kaybediyorlardı. Durup dururken Dimitro, Alekaki'yi okutmaya

kalkmıştı. Onu, Fener'deki Rum okuluna göndermek istiyordu. Fener uzak düştüğünden oğlanın, Theodoro'nun evinde yatıp kalkmasının iyi olacağını düşünüyordu. Böylece, diyordu Kamili'den Fransızcada öğrenir. Şu işe bakın! Neden ille de Fransızca öğrensinmiş çocuk? Bunca yıl evinde yaşamış ve karısını baş tacı etmiş olan Loksandra'nın erkek kardeşi Kotso Fransızca biliyor muydu? Karısını Tatavla'da kraliçeler gibi yaşatan Manolyo Fransızca biliyor muydu? Theodoro gibi çok para kazanabilmesi için çocuğun, Fransızca öğrenmesi gerektiğini söylüyordu Dimitro. Çok parayı ne yapacaksın, bre? Şimdi yediğinden daha fazlasını mı yiyecek? Zengin olan kim, bre? Azla yetinen mutlu olur, zenginlik budur.

O gün, kendisini Galata'ya götüren vapurda Loksandra, rüzgârdan sersemlemiş bir halde oturmuş bütün bunları düşünüyor ve içini çekiyordu. Panaya mu Ağatho'nun kolay doğum yapmasına yardımcı ol. Ay-Nikola, denizi sakinleştir de vapurumuz sağ salim yerine varsın. Tatavlalıların ebesi Kanarakena'ya Loksandra'nın pek güveni yoktu. Ah, Tanrım, insan dediğin ne ki? Hayat dediğin ne ki? Bir nefes. Para neye yarar?

«Para deyince aklıma kömürlükteki altın küpü geldi ama endişeli olduğu için altınların hepsini Balıklılı Meryem Ana'ya adayıverdi.

«Panaya mu, mucizeni göster. Ağatho hayırlısıyla doğursun, sağlam çocuk doğursun ve altınların hepsi senin olsun. Hepsini yoksullara dağıtacağım, yetim kızları evlendireceğim. Herkese, dünyaya yardıma koşacağım. Amin.»

İstavroz çıkardı ve bagajını toplamaya başladı, çünkü vapur düdük çalıyordu. Galata'ya yaklaşıyorlardı. Başının sersemliği ve ürpertisi geçmişti. Bavulunu ve bohçalarını yüklenerek kararlı adımlarla vapurun iskelesine doğru ilerlemeye başladı. Galata Köprüsüne adımını atar atmaz:

«Sana teşekkür ederim, Meryem Ana.» dedi. Ağatho'nun kazasız belâsız doğum yapacağından emindi.

Öyle de oldu. Loksandra'nın Tatavla'ya gelişinden iki saat sonra Ağatho güzel bir oğlancık doğurdu.

«Allah'a şükürler olsun!»

Loksandra'nın şükürü «Ah! Dünyada bundan daha büyük mutluluk var mı?» demekti.

11

Bir yaz akşamı, altınsarısı bir kavunu
kıpkırmızı bir büyük tabak içinde keskin
bir bıçakla kesmek. «Ah! Mutluluk bu değil mi?.»
Uzun bir yolculuktan evine dönen yolcunun
uzaktan köyünü görmesi, ırmağın iki
yakasından gelen kadın ve çocuk seslerini,
anadilini duyması. «Ah! Mutluluk bu değil mi?..»
(Cin Şeytan'ın Otuz Üç Mutlu An'ı kitabından)

Loksandra'nın en mutlu anlarından biri, bütün işlerini bitirdikten sonra eline oyasını alıp alt odada ikindi kahvesini içmekti.

Tatavla'da iki hafta kaldıktan sonra oradan ayrılan Loksandra'nın. Bakırköy'e ayak basar basmaz burnuna evinin ve avlusunun kokusu, evinin yanındaki Reşat Paşa ya ait bahçenin kokusu geldi. Nisan yağmurları kesilmişti ve Reşat Paşa'nın bahçesindeki selvi ağaçları yemyeşildi. Loksandra'nın kavağı yaprak açmaya başlamıştı ve duvarın üzerinden hanımelisinin yeni tomurcukları görünüyordu. Bahçesinin küçük kapısı açıktı ve pamuk tüylü kedisi Kalipso eşikte oturuyordu. Binbir gece masallarındaki şehzadelere benziyordu. Anadolu kedilerinin en güzeliydi o, Loksandra'yı uzaktan görünce nasıl da tanımıştı! Ah mutluluk bu değil miydi? Mahallenin köpekleri de onu hemen tanımışlardı. Köpek seslerini duyan Tarnana elinde delikli kepçe ile mutfaktan sokağa fırlamıştı. Çocukları ve Sultana, bir de çam ağacında zamansız cırlamaya başlayan cır-

cır böceği, hepsi birden yaygaraya başlamışlardı. Evin oluğunda kırlangıçlar yuvalarını yeniden kuruyorlardı. «Allaha şükürler olsun!»

Şair olmak için şiir yazmaya ne gerek? Müzisyen olmak için notaları bilmeye ne gerek? Cennete gitmek için dindar olmaya ne gerek? İşte cennet, gözleri görene. Sende görecek göz yoksa yerde de gökte de cenneti bulamazsın.

O akşam da köşesindeki minderine oturdu, dikiş bohçasını önüne aldı ve yeni doğan bebeğe önlük dikmek için yumuşak bir patiska parçası aramaya başladı. Bohça alt üsttü. Kendisi Tatavla'dayken, içine yabancı el girmiş olacaktı. Bohçadaki eşyalarını düzeltirken söyleniyordu:

«Allah cezalarını vermesin bunların!»

Eline deniz mavisi bir bez parçası alarak ayağa kalktı. Bu bohçaya nasıl girmişti? Nereden gelmişti? A, annesinin dikmiş olduğu eteklikten artan parçaydı bu... bakın, bakın... kaç yıllık parçaydı!

Bez elinde duygulanarak yerine oturdu. Bakındı hele! Bu fistanı giymiş, soluncaya kadar giymiş ve eskitmişti annesi... ve giyen kişi çoktan ölmüştü. Oysaki bu parça yepyeni kalmıştı, insan neydi ki! Na, işte, eski perdelerinden bir parça. Şu parça da, Alekaki'yi doğurduğunda dikmiş olduğu pamuk faniladan. Ah! Kendi gelinliğinden artan parça değil mi bu!

Bütün geçmişi gözlerinin önünde canlandı. Bütün geçmişi bir bohçanın içine bağlanmıştı. O anda biri, cama vurdu. Aman! Loksandra yerinden hopladı, ne görüyordu? Reşat Paşanın baş hadımağası kara yüzünü cama yapıştırmış ona bakıyordu. Başıyla:

«Camı aç,» işaretini yapıyordu.

Eli ayağı titreyen Loksandra camı nasıl açsındı? Ne kımıldayacak, ne de konuşacak haldeydi. Ağzının tükrüğü kurumuştu. Zenci dayatıyordu.

«Aç!» diye bağırıyordu. «Paşa sizin kediyi çok beğenmiş, onu istiyor.»

Loksandra, ağzı bir karış açılmış, boş gözlerle ona bakıyordu.

Loksandra Araplardan korkardı. Şeytan! Şeytan da böyle kapkara değilmiydi? Şeytanın da soyu sopu yokmuydu? Şeytanlarda dişilik, erkeklik yoktu. Türk konaklarındaki lalalar da öyleydi. Kapkara ve soysuz. Kadın gibi incecik sesleri ve şalvarlarıyla bunlara erkek denir miydi? Lala yeniden:

«Paşa sizden, kedinizi ona vermenizi rica ediyor.» dedi. Sanki Loksandra'nın kızını istiyordu.

Loksandra birdenbire kıpkırmızı kesildi. Şakağındaki bir damar atmaya başladı. Gözleri karardı, sesi kısıldı.

«Hangi kediyi, more? Kalipso yu mu? Delirdiysen bir papaza git de şeytanlarını kovdur!»

Araplardan ve Paşa'dan duyduğu korkuyu unutuvermişti.

Onun kızdığını gören Arap, küçük parmağından zümrüt bir yüzük çıkardı. Ona gösterdi:

«Paşa bunu size yolladı.» Loksandra:

«Gözün kör olsun!» dedi. «Haydi git!»

Arap doğruldu, ona baktı. Loksandra elini minderin yastığına vurarak:

«Git, more!» diye bağırdı.

Arap dikilip duruyordu. Loksandra istavroz çıkardı.

«Güzel Allahım! Beni şeytandan koru!»

Arap kuşağından bir para kesesi çıkardı.

«Al Allah cezanı versin, nankör!»

O anda Loksandra'nın bütün cinleri başına üşüştü. «Tarnana! Tarnana!»

Ayağa kalktı, terliklerini aramaya başladı.

Şu batasıca terlikleri de neredeydi? Ne zaman bir cinayet hazırlığına kalkışacak olsa, terlikleri ortadan yok olurdu.

«Baltayı getir, öldüreyim şu herifi!» diye bağırıyordu.

Tarnana yetişmeye kalmadı, Arap sırtını dönüp gitti.

O gece Loksandra ile Dimitro'nun gözlerine uyku girmedi.

«Olacak iş mi bu yaptığın, Loksandracığım? Yaktın bizi, karıcığım.»

«Ne yapaydım yani, Dimitro? Hayvanımızı mı vereydim?»

Korku dolu bir hafta geçti, bir aksilik çıkmadı. Yalnız, on gün sonra Kalipso ortadan yok oldu. Toz olmuştu. Sanki yer yarılıp içine girmişti. Loksandra ikide bir avluya çıkıp çağırıyordu. Kalipso duysun da koşup gelsin diye mutfak bıçağını bileyerek bahçede dolaşıyordu: «Nah! Pisi, pisi, pisi!»

Onun arkasında Tarnana, baltayı kıyma tahtasına vura vura dolaşıyordu: «Pisi pisi, pisi! Nah! Pisi, pisi, pisi!»

Kendilerine et ziyafeti çekileceğini sanan mahallenin bütün kedileri kuyruklarını dikerek bahçeye toplanmışlardı. Yeri göğü inletiyorlardı.

«Pist! Nankörler, yere düşüreceksiniz beni! Aman pist!»

Gitti Kalipso. Bulunamadı. Bir ay sonra Kona Anika onlara ağlamamalarını, Kalipso'nun, Paşa'nın hareminde krallar gibi yaşamakta olduğunu söyledi. Kendine ısmarlamış olduğu dantelâları Paşa'nın küçük hanımına vermek için konağa giden Anika Kalipso'yu, altın odada yayılmış yatarken görmüştü. Şimdi onu Dünya Güzeli diye çağırıyorlardı. Loksandra:

«Onu benden alanın elleri kırılsın!,» diye bağırdı. Ondan sonra, zayıf ve suratsız, iplik gibi sesi olan bir sokak kedisi bulup eve getirdi. Paşa'ya olan korkusundan bir daha eve güzel kedi sokmamaya yemin etti.

Zamanla, Araplara olan korkusu yeniden başladı. Paşanın ilk hanımı, yanında hanım'ı arabasıyla kapı önünden geçerken Loksandra, Arabı görmemek için perdeleri indiriyordu. Gözlerini kapatıyor ve istavrozunu çıkarıyordu.

«Ey Hazreti İsa, kötülük tohumu ekenleri cezalandır. Kaldır elini ve İstanbul'u aldıkları yetmiyormuş gibi kedimi de alan paşalardan kurtar

bizi!»

Bu Paşa da köpeğin biriydi. Köpek deyince aklına İstanbul'un köpekleri geldi. Gerçekten de o günlerde İstanbul sokak köpekleri ile doluydu. Kimi köpekler, akla hayale gelmeyecek derecede doğurma yeteneğine sahiptiler. Bu aşırı çoğalmayı önleyebilmek için kimsenin bir şey yapmaya cesareti yoktu. Sakın ha! «Merhametli» Padişah onların koruyucusuydu. Türkiye'de yasayan pek çok azınlık ise böyle bir koruyucudan yoksundu.

Köpekler sürüler halinde yaşıyorlardı ve her mahallenin kendi sürüsü vardı. Akı, karası, alacası, geçen yılın enikleri, bu yılın enikleri, sürü-başı, sürü-başının halefi ve rakibi, mahallenin en güzeli, en sevilmeyeni, şanslısı, tembeli... v.b.

Her mahallenin sınırlarını, köpekler kendi aralarında çizerlerdi. Kimi kez, gönül oyunları nedeniyle bu sınırlara saygı gösterilmediği olurdu. Ama sınırları hiçe sayan köpek önce yabancı mahallenin köpeklerince, sağ salim geri dönmeyi başarırsa kendi mahallesinin köpeklerince bir güzel hırpalanırdı.

Sınıra gelince kovalayanlar durur, kovalanan ise kendi sürüsünün komutanınca teslim alınırdı.

«Dur! Nereye gidiyorsun?»

«Memleketime.»

«Kokuna bir bakalım, bizden misin?»

Sessizlik. Bütün sürü soluğunu tutmuş. Ölüm tamburunun çaldığı an. Karşısındaki her köpek burnunu, gelip onun en duyarlı yeri olan kıçına gömüyor. Sinir savaşı. Korkup kuyruğunu apış arasına sıkıştıran hapı yuttu.

Ve birden kaslar gevşiyor. Kuyruklarını sallamaya başlıyorlar. Art ayakları ile yeri birkaç eşeliyor ve böylece kaçağı yeniden aralarına kabul ediyorlar.

Ve böylece ağırlamalar, salto atmalar ve duvara işemeler başlardı. «Aferin! Aferin!»

Bu köpekler sahipsiz oldukları için herkesi seviyorlardı ve mutluydular. Buna karşılık, sürünün komutanına bağlıydılar. Sürünün komutanı da mahallenin Loksandrası'na bağlıydı.

Adam ısırdıkları hiç olmamıştı. Çok havladıkları ise bir gerçekti. Yabancı mahallenin tulumbacılarına havlarlardı. Eskici Yahudi'ye ve Çingene'ye de havlarlardı. Yangın var diye bağıran bekçiye hırladıktan da olurdu. Mahallede en sevdikleri kişinin kapısında da durup dururken havladıkları olurdu, ama buna pek havlama denilemezdi. Gaf! Gaf! diye gönüllerinin derinliklerinden gelen bir sesti bu, sevgi ve teşekkürün bir ifadesiydi.

Bir de dayılıkları vardı. «Uyu sen, kapını ben beklerim.» Ve duvara işerlerdi.

12

Paskalya yortusu, kendisinin, Elengaki ve Yorgo’nun doğum günleri, bahar heyecanı ve çocukların okul sınavları derken Loksandra altın küpünü kazıp çıkaracak aralık[39] bulamadı. Derken yaz geldi, yazla birlikte Atina'dan

Tavularis tiyatro grubu Bakırköy'e geldi ve Dimitro, bütün sezon boyunca gişede durdu.

Böyle herkes gece gündüz ayakta iken nasıl inip de gömüyü çıkarırdın!

Temmuz, Ağustos geçti, Eylül geldi ve Loksandra'nın etekleri tutuştu. Oğlu Alekaki elden gitmek üzere iken hazine mazine düşünecek hali yoktu. Onu Rum okuluna yazdırmışlardı ve artık Theodoro'nun evinde yatıp kalkacaktı.

Güz geldi, hem de vakitsiz geldi ve karayel esmeye başladı. Sonra yağmurlar başladı ve ağaçlardaki en son yaprakları da silip süpürdü.

Kış. Loksandra yünlüsünü giyerek akşam yemeğini pişirmek üzere mutfağa indi. Saat beş, beşbuçuk olmalıydı ve öyleyken mutfak kapkaranlıktı. Lâmbayı yaktı ve Tarnana evde olmadığı için ocağı da tek başına ateşledi. Tarnana, Kumkapı'da evlenecek olan bir yeğeninin düğününe gitmişti. Sultana'yı da yanında götürmüştü.

Orada oturmuş pirinci ayıklarken kapının dışında acıklı bir «miyav» sesi duydu. Bu miyav sesi ta yüreğine işledi. Kapıyı açtı, ne görsün? Kalipso! Daha da güzelleşmiş, daha da bakımlı bir Kalipso. Tüyleri tiftik gibiydi, yerlere değiyordu.

Önce, o her zamanki çalımını attı, sevgi gösterilerinde bulundu. Sonra, mutfağa girip Loksandra'nın yanında durdu ve... bir iki kömürlüğe gidip geldi.

Loksandra, pirinç kabı elinde ayağa kalktı. Soluk almaya cesaret edemiyordu. Kalipso yeniden «Miyav» diyerek kömürlüğün kapalı olan kapısına baktı.

O zaman Loksandra'yı bir düşünce aldı. Panaya, onun yoluna ışık tutuyordu, içinden: «Daha ne düşünüyorum? Düşünmenin yeri mi! Panaya gönderdi onu. Küpü kazıp çıkarmak için gece olması şart mı, yani?» diye geçirdi.

Koştu, baltayı kaptı, kömürlüğün kapısını açıp içeri girdi. Kalipso da onun arkasında. Parmak uçlarında yürüyor, orayı burayı kokluyor ve hop zıplayıp çamaşır sepetinin üzerine oturuyor. Loksandra'ya bakıyor. Biri gök, biri yeşil olan o garip gözleriyle Loksandra'nın gözlerinin içine bakıyor.

Baltayı kaldıran Loksandra dua falan etmeden bütün gücüyle küpe indirdi.

Açılan delikten glup, glup, glup diye zifir gibi bir sıvı akmaya başladı. Bir koku! Dille anlatılacak gibi değil.

Loksandra çarçabuk önlüğünü çözüp deliğe tıktı üzerini kömür parçaları ile pekiştirdi. Kalipso fırladığı gibi soluğu mutfakta almış, tiksintiyle o nazik ayaklarını silkeliyordu. Loksandra'ya bakıp gülüyordu. Gerçekten de gülüyordu! Loksandra onun, yere yatmış katıla katıla gülmekte olduğuna yemin edebilirdi. Kedi bir salto daha atıp bahçeye fırladı. Loksandra da onun peşinden koştu ve Kalipso'nun duvara tırmanıp Paşanın bahçesi içinde gözden kaybolduğunu gördü.

«Kaçayım buradan!» dedi Loksandra. Şeytan gelip onu oyuna getirmişti. Mutfağın kapısını sürmeledi. Gelişigüzel pislikleri topladı, birisi içine girip de olanları görmesin diye kömürlüğün kapısını kilitledi. Bu olaydan kimseye sözetmemeye karar vererek yavaş yavaş odasına çıktı. En çok, yapmış olduğu bu rezilliği Dimitro'nun duymasından korkuyordu.

Ertesi gün yatağından kalkamadı ve berberi hacamat yapmak için sülüklerini alıp geldi. Herkes endişe içindeydi. Daha ertesi gün Theodoro onu görmeye geldi. Güleç bir yüzle odaya girerken:

«Neyin var, nenekam benim?» dedi. Elinde büyük bir kutu lokum ve bir kutu da Hacı Bekir akide şekeri vardı. Loksandra, öpmesi için elini ona uzatırken:

«Yemeği fazla kaçırmış olacağım.» diye karşılık verdi.

«Yoksa, Alekaki'nin evden ayrılışına mı üzüldün?»

Loksandra'nın gözleri yaşardı.

«Bak beni dinle, nine. Sen aptal bir kadın değilsin... Çocuğu ne yapmak istiyorsun? Yorgo gibi tuhafiyeci mi, yoksa Manolyo gibi marangoz mu? Şimdi zaman öyle. Eski günler geçti, sil kafandan. Okumadın mı ömrün boyunca başkalarına kulluk etmek zorundasın. Anlıyor musun? Yüzüme bak. Nasıl para kazandığımı görüyorsun. Üstelik, bundan sonra İngiliz kömürünün İstanbul'daki tek temsilcisi benim. Bundan böyle elime aldığım kömür altın olacak.»

«Ne dedin?!» diye bağıran Loksandra yatağından doğrulmaya çalıştı.

Kızaran yüzünde şaşkınlıkla karışık bir korku belirtisi vardı.

«Neden titredin, canım? Ne dediğimi anladın mı? Artık altın kaşıkla yemek yiyeceksin, Kira Loksandra. Hatırlıyor musun, sana bir zamanlar Kira Loksandra derdim? Sense beni okutabilmek için elindeki tek arsayı satmıştın. Sen unutmuş olsan da ben unutmadım. Para gerekti mi gel, benden iste. Ne kadar istersen o kadar. Benim neyim varsa senin sayılır. Şimdi sana biraz para bırakayım ister misin? Çekinmeden söyle, aramızda kalacak, -parmağını dudaklarına götürerek - kimse bilmeyecek. Bir sen, bir ben bir de Tanrı bilecek, he?»

Loksandra'nın dili dolanıyor, serbestçe konuşamıyor:

«Yo... Yor...» diye mırıldanıyordu.

«Yorgoya yardım edeyim mi istiyorsun? Olur, edeyim. Başka?»

«Eleninin kızlarına...»

«Efimiya ile Efterpi'nin çeyizlerini mi yapayım? Oldu, yaparım.»

Loksandra çekingenlikle: «Andriko'yu...»

«...okutayım diyorsun?»

«Evet paşa oğlum. Ve de Balıklı'daki Meryem Ana'ya gümüş kandil al.»

«Aldım gitti. Yalnız senden söz vermeni istiyorum.» Loksandra'nın elini eline aldı:

«Paraları benden aldığını kimseye, ama hiçbir kimseye söylemeyeceğine dair bana söz ver. Başka bir evim vardı, sattım de. Mücevherlerimi bozdurdum de... Ne dersen de, benim için farketmez. Fakir fukara soyunu başıma takmak, yıllarca sırtımda taşımak niyetinde değilim. Anladın mı?.

«İyi, canım. Dediğin olsun. Sen paraları ver, ben işimi bilirim.» Theodoro:

«Ya sen, kendin için bir şey istemiyor musun?, dedi. «Altın kaşıkla yemek yedireceğiz sana dedik ya. Bundan sonra, kendine artık iyi bakmalısın, neneka mu. Anladın mı? Bu köpek soyları için kendini üzüp durma. Acıma onlara. Ben bu duruma gelebilmek için çok çalıştım. Onlarda böyle çalışmak istemiş olsalardı, yardım etmez miydin? Ederdin. Ben canımı dişime taktım. Onlar gönül eğlendirirken ben gençliğimi yedim. Neden acıyayım onlara?»

«Nasipleri bu kadarmış, çocuğum. Şimdi aç kalsınlar doğru mu?»

«Madem ki nasipleri o kadarmış, o halde az yiyip şükretsinler. Herkes nasibi kadar yer.» Loksandra:

«Tsuk! Tsuk! Tsuk!» yaptı. «Böyle şeyler söyleme. Günah.» Theodoro:

«İyi hadi, öyle olsun,» dedi ve ayağa kalktı. «Şimdi şu paraları da al, harçlık yaparsın. Ne zaman para gerekirse kalk, yazıhaneye gel. Ya da bana haber yolla, kendim getireyim. Tamam mı?» Loksandra:

«Tanrı sana İbrahim'in ve İshak'ın bereketini versin, oğlum,» diyerek ayağa kalkmaya çalıştı.

Ama Theodoro onu yeniden yatağına yatırarak çabucak evden çıktı.

Ondan sonra Loksandra hemen iyileşiverdi...

Yatağından kalktı, sık sık Theodoro'nun yazıhanesine gidip para almaya, hiç beklenmedik anlarda yakınlarının evlerini dolaşmaya ve böylece hayırseverlik yapmaya, adaklarını yerine getirmeye başladı.

Panaya sözünü tutmamış mıydı?

«Tuttuğun kömür altın olacak...» demişti ya. E, işte. Theodoro bu kadar parayı kömür işinden kazanıyordu. Panaya'nın dediği çıkmıştı. Künkü boş yere kırmıştı Loksandra.

Çıkıp Aspasya'nın eline 30 lira sıkıştırınca kadın, bu parayı nereden bulduğunu sormuş ve yaygarayı basan Loksandra, bu işin onu ilgilendirmediğini söylemişti.

Elengaki'nin evine top top kumaşlar ve peşkirler gidince, birkaç mücevherini sattığını öne sürmüştü.

Gliğori Dayı'ya ayda yarım lira ayıran Loksandra ona, Ada'daki evini satmış olduğunu anlatmıştı. Bunu duyan Gliğori'nin gözleri yuvalarından dışarı fırlamıştı, çünkü Loksandra'nın, evini yıllar önce sattığını ve başka evi olmadığını biliyordu.

«Bir yerde hazine bulmuş olmalı, bizim Loksandra!» diye düşünüyordu.

Ağatho'ya sincap kürkünden bir manto, Manolyo'ya da bir kürk palto aldı ve üzümü yiyip bağını sormamalarını, çünkü dilinin bağlı olduğunu ve açıklayamayacağını söyledi.

Bekçinin, sucunun, ciğercinin ve yumurtacının eline para sıkıştırırken:

«Panaya'nın mucizelerine akıl sır ermez. Kendisine inananları yüzüstü bırakmaz.» diyordu.

Onlar da ona, Hıristiyanlık üzerine sorular soruyor ve durmadan ondan ayazma suyu istiyorlardı. Biri karnı için, öbürü çocuğunun barsakları için. Kokona hazine bulmuş diye habire bahşiş istiyorlardı.

Bu hazine işi Sultana'da romantik bir etki bırakmıştı. Hayâl görmeye, acayip sesler duymaya başlamıştı. Oruç tutuyor, dualar ediyordu: Tarnana'nın yanına yaklaşmaz olmuştu, çünkü Ermeni demek Sultana için heretik[40] demekti.

Bu altın küpü hikâyesi Kliyo'nun da kulağına gelmişti. Bir cep feneri satın aldı. Annesinden gizlice evin odalarını, kileri dolaşarak küpün gömülü olduğu yeraltı mağarasına inen basamakları aramaya başladı. Uygarlaşmak için artık Kamili'nin evinde kalmakta olan Alekaki bu altın küpü sözlerine önem vermiyordu, çünkü uzun pantolon giymeye başladıktan ve Doğu uygarlığından Batı uygarlığına adım attıktan bu yana duygularını gizlemesini, bir İngiliz centilmeni gibi davranmasını öğrenmişti. Eski yaşamı ile ilgili herşeye burun kıvırarak bakıyor, eski dünyasını kabalık

olarak görüyordu. Şimdiki dünyası ise incelikler dünyası idi. Bu iki dünya arasındaki çizgiyi çok kolayca çekiveriyordu: Yağlıboya elma resmi kişinin ruhuna hitap ettiği için, Loksandra'nın tabağındaki elmalardan daha üstündü. Loksandra'nın yemek yeme biçimi kabalık, Kamili'nin çatal ve bıçakla tavuk yiyişi ise incelikti. Daha düne kadar taparcasına sevdiği annesi Loksandra'nın pabucu dama atılmış, yıldızı sönmüştü. Onunki ile birlikte Doğunun[41] da yıldızı sönmüştü. İmambayıldıya, pastırmaya, ninesinin Lahor şalına ve yeraltında yatan altın küpüne de rağbet etmiyordu oğlu artık.

Bu arada, altın küpü haberi bir alev gibi ortalığı sarmıştı.

«Duydunuz mu? Loksandra bir küp dolusu altın bulmuş. Ne, lâf mı? Elindeki o kadar parayı nereden buldu öyleyse?»

«Sus, kız!»

«Susu musu mu var bunun? Sultana'nın anlattığına göre Loksandra geceleri gizli gizli kömürlüğü kazarken yanlışlıkla evin künkünü de kırmış.»

«Mademki öyle, git sen de nasibini al!»

Aspasya, büyük bir eve çıkacağını kapıya bayrak çekercesine ortalığa yaymıştı.

Mega Rema'da akraba olduklarını ileri süren kişiler ortaya çıkmıştı. Birisi gözlük takması gerektiğini ama göz doktoruna gidecek parası olmadığını söylüyordu, öbürü, kızına verecek başlık parası[42] olmadığını anlatıyordu. Ve hepsi ağlayıp sızlıyordu. Loksandra'nın elini öpüyorlar, o da hepsine hayır dua yağdırıyor, dertlerine deva olmaya çalışıyordu. En büyük yardımcı Yaradan idi.

Herkese ayazma suyu içiriyordu. «Gelin alın. Alın canım, parayla değil ya!» Mutfağın kapısından gizlice Türkler girip çıkıyorlardı. Kimisi ayazma istiyor, kimisi de ondan, hesabına Panaya'ya mum yakmasını rica ediyordu.

Geliş gidiş Loksandra'nın evi Yoksullara Yardım Kurumuna döndü. Balıklı'dan galon galon ayazma suyu geliyordu.

Öyle ki Reşat Paşa'nın başhanımı bile bir gün hizmetçisini yollayarak gözleri için ayazma istetti. Loksandra hizmetçiye:

«Mm...» dedi. «Gözleri için Aya Paraskeviye[43] yalvarsın, bre.»

Sonra da zararı yok diye düşündü. Balıklıdaki Meryem Ananın iyileştiremeyeceği ne vardı. O anda kedisini hatırladı ve yüreği sızladı.

«Neden kedimi elimden aldınız, mori? He? Neden bana bu kötülüğü yaptınız? Dünyada hiç kedi mi kalmadı ki kalkıp benim hayvanımı çaldınız?»

Hizmetçi, bu işte başhanımın suçu bulunmadığını, suçun Paşa'nın yeni karısında olduğunu açıkladıktan sonra, bu nalet kadının doğum yaparken inşallah canı çıkar dileğinde bulundu. Ve Loksandra'ya bir kuruş vererek Balıklı'nın Meryem Ana'sına bir mum yakmasını ve küçük hanımın canı çıksın diye yalvarmasını rica etti. Loksandra:

«Allah cezanı versin, Meryem Anayı ne sandın sen?» diyerek kapıyı hizmetçinin yüzüne kapattı. Pencereden:

«Kedimi geri verin!» diye bağırıyordu. Hizmetçi:

«Artık burada değil.» diyordu. «Paşa'nın yeni hanımı için Beylerbeyi'nde yaptırmış olduğu konakta şimdi, hanımın canı çıksın diye yalvarırsan kedini getiririm.»

«Senin canın çıksın, e mi!» diyen Loksandra parmağı ile ayıp işaretler yaptı.

Loksandra'nın ermiş olduğu haberi her bir yana yayıldı ve Tatavla'ya da ulaştı. Loksandra'nın bir küp dolusu altın bulduğu artık herkesçe bilinen bir sır olmuştu. Loksandra yalanladıkça millet daha çok inanıyordu. Milletin inancı arttıkça. Loksandra'nın para istemek için Theodoro'nun yazıhanesine yaptığı ziyaretler de artıyordu.

Theodoro saçlarını yoluyor, karısı Kamili sinir krizleri geçiriyor ve doktoru çağırıyorlar. Loksandra yarım galonluk ayazma tenekesini kapıp Kamili'yi iyileştirmeye koşuyor. Kamili ayazma suyu istemiyor, Loksandra'nın canı sıkılıyor ve tam elini kaldırıp yine parmağı ile ayıp bir işaret yapmak üzere iken Theodoro tam zamanında onun elini tutuyor. Derken savaş ve bu kavga erteleniyor. Ruslar Çatalca'ya kadar gelmişlerdi. Ay-Stefano ve Bakırköy'ü tehdit ediyorlardı. Loksandra. Kamili'yi bırakıp apar topar Ay-Stefano'ya komşu olan Bakırköy'deki evine koştu.

13

Herkes savaş derdine düşmüş Loksandra'nın derdini unutmuştu. Artık başını dinleyebiliyordu. O devirde milletin politikayla pek ilgisi yoktu. Ne savaşlar olup bitmiş, kimsenin haberi olmamıştı. İşte Kırım Savaşı. «Neymiş diyorlar? Savaş mı? Nerdeymiş bu savaş? Bize zararı olacak mı olmayacak mı?» Zararı olmayacaksa «Allah'a şükür», zararı olacaksa «Koru İstanbul'u, Panaya mu, Sultana, koş bir mum yak.» Girit'te çıkan ayaklanmadan ve Osmanlı devletinin bu isyanı binbir güçlükle bastırabildiğinden kimin haberi olmuştu? Sultan Aziz'in alaşağı edildiğini ve sonra öldürüldüğünü Loksandra şans eseri öğrenmişti. Bir akşam yemekten sonra Dimitro'nun canı, alt odadaki masanın üzerinde duran toprak vazo içindeki sigaralardan içmek istemişti.

«Loksandracığım.» dedi. «Sultan Hamit'in kafasından bana bir cıgara getir de yakayım.» (Vazo insan kafası biçimindeydi.) Loksandra:

«Sultan Aziz'in kafasından demek istiyorsun,» dedi. Dimitro:

«Sus, yavaş konuş.» diyerek ona, Sultan Aziz'in artık kafası olmadığını, çünkü kafasının kesildiğini dedikoduya bakılırsa onun yerine geçen Sultan Murat'ın delirdiğini (ister inan, ister inanma), şimdiki Sultan'ın ise Murat'ın erkek kardeşi Abdülhamit olduğunu anlatıyordu. Loksandra bedduayı basıyor.

«Sus, bre! Delirdin mi böyle bağırıyorsun?»

Milletin İstanbul'da politikaya aldırdığı yoktu, çünkü sultanlar öyle de olsa böyle de olsa istediklerini yapıyor, millete sormuyorlardı. Rumlar oldukça imtiyaz sahibiydiler. Bir yanda Rusya'nın ve Gladstone'un yardımlarıyla, öbür yanda kendi beceriklilikleriyle normal bir hayat sürüyorlar, toprağı işliyor ve zenginleşiyorlardı.

Askerlik yapmıyorlardı, çünkü Türkler onların eline silâh vermekten çekiniyorlardı. Birkaç kuruş verip askerlikten kurtuluyorlardı. Ülkenin iç bölgelerine pek gidip gelmedikleri, Türklerle alış-verişleri olmadığı ve rüşvet vermesini bildikleri için işleri yolunda gidiyordu. Doğrusunu söylemek gerekirse Abdülhamit'in baskı yönetimi altında Türklerin Rumlardan daha çok özgürlüğe sahip oldukları söylenemezdi. Bu yüzden, bütün azınlıklar birbirleri ile uyum içinde yaşıyorlardı. Kafalarını kızdıran ve onları kışkırtan olmadığı sürece Loksandra'nın fukara yumurtacı ve ağırbaşlı bekçi ile paylaşamayacağı ne vardı?

Ve işte böyle, o devirde yılın en önemli olayları politikayla değil, evlilik, doğum, deprem ve kimi kez de -falanca mor fistan- ile ilgili olaylardı. Nedense, o yıl imzalanan Ay-Stefano anlaşması Loksandra'nın akana takılıp kalmıştı. Çünkü. Kaptan Gikas'ın ona Odesa'dan getirmiş olduğu semaveri yerinden indirmiş, parlatmış ve hazır hale getirmişti. Bilemezsin ki bakarsın Ruslar Bakırköy'e giriverirler. Adamlara bir çay da mı pişirmesin? Bir buyurun da mı demesin?

1878'de imzalanan bu anlaşma Kliyo'nun da aklına çakılıp kalmıştı, çünkü ilk Rus kıçını o zaman görmüştü.

Kliyo bir gün Hariklo, Ploplo, Sofya ve birkaç kız arkadaşı ile birlikte hem gezmek, hem de karahindiba toplamak için çayıra gitmişti. Bir ara yerde gördüğü bir deniz kabuğunu almak için eğilince karşısındaki çalılığın ardında çömelmiş bir Rus eri gördü. Yüzü görünmüyordu ama kıçı

ortadaydı. Ah, bu ne beyazlıktı! Ne tazelikti! Francala gibiydi. Kliyo önde öbür kızlar arkasında soluk soluğa eve döndüklerinde bu Rus kıçının güzelliğini ve beyazlığını anlatacak söz bulamamışlardı.

Bunlar bir yana 1878 yılı, başka bir olay yüzünden bütün aile bireyleri için unutulmaz bir yıl oldu. Bu olayın nedeni öylesine önemliydi ki kişinin ona özel bir anlam vermesi gerekir.

Aylardan Şubat idi. Paskalyadan önceki hafta Loksandra börek pişirmişti. Unutulmayacak bir gün. Birlikte Apokriya[44] yapmak üzere Elengaki kızları alıp bir gün öncesinden çıkıp gelmişti. Öğleyin etli bulamaçla börek yediler. Eh, Loksandra başka mezeler de hazırlamış, tavukgöğsü yapmıştı.

Yemekten sonra Loksandra ile Elengaki uçkurlarını çözüp alt odada minderi yere serdiler. Pabuçlarını da çıkardılar. Biri minderin bir ucuna, öbürü öbür ucuna uzandılar. Kediler de gelip aralarına çöreklendiler. Birinin adı Sipka, ötekinin Ruso idi. Sipka, küçük siyah bir sokak kedisi, Ruso ise alaca benekliydi. Kış geceleri gezip dolaşmaktan ve yorgunluktan bitkin bir haldeydiler.

Dimitro yukarıya, çalışma odasına çekilmişti. Kızlar yemek odasında kalmışlardı. Elengaki kedilere bakarak:

«Mmmm...!» dedi. «Haydi, kanepeye!»

O anda Kalipso'yu hatırladı. Acaba ne olmuştu bu hayvana? Yaşıyor muydu? Ölmüş müydü? Ah! Allah kahretsindi onu çalanları! Loksandra, bu yüzden Rusların gelmiş olmasına bayağı seviniyordu.

«Canım, sus! Öyle söz etme!» Loksandra:

«Haydi oradan, be! » dedi. «Neden korkuyorsun? Ruslar Ay-Stefano'da oldukça Türkler bize ne yapabilirler?»

Söz sözü açtı ve konuşma politikaya geldi. Elengaki:

«Sultan Aziz'i hangi yıl alaşağı etmişlerdi?» diye sordu. «Kalipso o zaman daha küçüktü.»

«Ne küçüğü be? Kalipso o zamanlar çalınmıştı. Sultan Aziz çok daha sonra alaşağı edildi.»

Dışarıda kar yağıyordu ve camlar, büyük mangalın sıcaklığı ile buğulanmıştı. Loksandra «A-a-a-ğa-ğa-ğah!» diye esnedi ve o anda sağ gözü atmaya başladı.

Attı, attı, attı. Birini görecekti, anlaşılan. O sırada Tarnana odaya girdi. Adamın biri avluya girerek camı çalmıştı. Korktuğu için Tarnana camı açamamıştı. «Ne adamı, more?» «Kalpaklı biri.»

«Ne kalpaklısı? Ne istiyormuş, sormadın mı? Otur sen, ben gidip bakayım, neymiş.»

Zaten mutfağa inip helva pişirmesi gerekiyordu.

Erkenden Tarnana'ya bademleri soydurtmuş, sütü kaynattırmıştı. Mutfağa girerken:

«Sallanıp durma, tereyağını tencereyle, ateşe koy, irmiği kavurmaya başla.»

Dedi ve kapıyı açmaya gitti.

Kapıyı açınca karşısında, başı kapıya değen iri-yarı bir adam gördü. Başında Rus kalpağı vardı ve paltosunun yakalarını kaldırmıştı. Omzunda uzun bir denizci torbası vardı ve sol elinde kafesi içinde bir papağan tutuyordu. Loksandra «Mavnalardan gelen biri olacak, belki Theodoro bize bir şeyler gönderdi.»

Kapıyı ardına kadar açarak adama içeri girmesini söyledi. Ama adam girmedi. Gülüp duruyordu Loksandra:

«Gir, canım.» dedi ve birden kendisine «Neneka» dendiğini duydu.

Baştan, sesin papağandan geldiğini sandı. Yabancıyı iyice bir süzdü... Ba! Gözlerinden tanıdı. Epaminonda idi karşısında duran!

Az kaldı bayılacaktı. Dizlerinin bağı çözüldü. Takma dişleri gevşedi. Gözleri kararır gibi oldu. Çenesi titremeye başladı. Yüreği hoplamıştı ve duygularını gizlemek için olacak, eli kendiliğinden havaya kalktı ve seni gidi der gibisinden işaretler yaptı.

«Nah! Canın çıkmasın e mi. Allah'ın delisi!» dedi ve onun boynuna sarıldı. Papağan:

«Dudu! Dudu!» diye ötüyordu.

Ürken kediler ne yapacaklarını, nasıl davranacaklarını bilemiyorlardı. Tabanları mı yağlasınlardı, yoksa kafesin üzerine mi atılsınlardı...

Tarnana helvayı yakmıştı.

Sonra mendiller ortaya çıktı, burunlar çekildi, gözler silindi, sırtlar okşandı ve en sonunda hepsi birden gülmeye başladılar.

Beklenmedik bir anda ev neşe dolmuştu. Bu neşeyi Epaminonda mutfağın kapısından sokmuş, üstkata daha üst kata ve sonra sofaya kadar getirmiş, ev tümüyle mutluluk dolmuştu.

Epaminonda öyle biriydi. Girdiği her yere neşesini de birlikte götürürdü. O gitti mi ev boşalır, uyuşurdu.

Onlara armağan getirmişti. Taşlar üzerine yapıştırılmış süngerler getirmişti. Yelkenleri ve direkleri ile şişe içine yerleştirilmiş gemi maketleri getirmişti. Üstleri yaldızla yapılmış çıplak kadın resimleri ile süslü Çin işi siyah kutular getirmişti. Dimitro'ya İran'dan bir nargile, Loksandra'ya Brezilya'dan küfreden, ama İspanyolca küfreden bir papağan getirmişti. Loksandra gözlerini silerek.

«Sen otur, ben gidip babana haber Vereyim de giyinsin.» dedi. Yüreğine inmesindi.

Gitmesine fırsat kalmadı, çünkü Elengaki helvanın kokusunu almış, ne olup bittiğini görmek için mutfağa inmişti.

Epaminondayı tanır tanımaz bir çığlık atmış, onun çığlığını duyan kızları ve kızların çığlığını duyan Dimitro koşup gelmişlerdi. Dimitro giyinip hazırlanmadan geldiği için kayıp oğulun eve dönüşü gözyaşları yerine bayram sevinci içinde kutlandı.

Ocağa hemen yeni helva kondu, raftan toprak kaplar indirildi, kavanozlar açıldı. Yediler, içtiler, neşelendiler. Epaminonda yemekten sonra gençleri başına topladı ve onları apokriya için giydirip boyamaya başladı. Kliyo'yu mihrace yaptı. Efterpi'yi Arap kadını kılığına soktu. Tarnana'yı çocuk dadısına benzetti. Ona Sultana'nın elbiselerini giydirdi, göğsüne kıyma et doldurdu ve Ruso'yu bir beze sararak çocuk gibi kucağına verdi. Tarnana göğsünü açtı ve Ruso'yu süt yerine etle emzirmeye başladı. Gömleğine et ve yağ bulaştırıldığını gören Sultana, Tarnananın üzerine yürüdü. İçeride öylesine patırtı, gürültü yapılıyor, öylesine kahkahalar atılıyordu ki karşı evde oturan berberleri meraklanmış, neler olup bittiğini görmek için çıkıp gelmişti.

Ay-Stefano anlaşmasının imzalandığını işte o akşam berberden duymuşlardı. Loksandra:

«İyiliğimize mi bu anlaşma, kötülüğümüze mi?» diye sordu. Dimitro:

«İyiliğimize...» dedi.

«Öyle ise buyursunlar Ruslar.»

Sonra da yerinden kalkarak ayva tatlısı çıkarmak için büfeyi açmak istedi ve büfenin önünde oturmakta olan Epaminonda'ya:

«Çek şu koca ayaklarını, more.» dedi, sonra da şefkatle saçlarını okşadı.

Ertesi gün Epaminonda'nın dönmüş olduğunu Doğu ya, Batı ya ilân etmesi için Kona Anikanın torunu Tek-Gogovi'yi[45] erkenden yola çıkardı.

Ve akrabalar toplanmaya başladılar. Ev iki gün doldu taştı. Yalnız Theodoro, Alekaki ve Bebeka gelmemişlerdi.

Alekaki ile Bebeka, haydi neyse. Okulları vardı. Ama Theodoro?

Dimitro, elinde Theodoro'nun mektubu odaya girdi ve titrek bir sesle okumaya başladı. Dudaklarında bir acılık vardı. Barba Gligori Loksandra'nın kulağına eğilerek:

«Ne diyor?» diye sordu. Loksandra:

«Anlamadım ki.» dedi. Gözlerinde huzursuzluk okunuyordu. Bir Dimitro'ya bir Epaminonda'ya bakıyordu: «Ne diyor Dimitro? Açıkla biraz da ne dediğini anlayalım»[46]

Dimitro kuru kuru öksürerek:

«Hastaymış.» dedi.

Hepsi susarak bakıştılar Epaminonda ayağa kalktı:

«Hastaysa -saygılarımla- diyerek mi bildirmesi gerek?» Dimitro:

«He?» dedi. Epaminonda yeniden:

«Saygılarımla'ya ne gerek?,» dedi ve kızgın adımlarla odada bir aşağı, bir yukarı gezinmeye başladı. Elengaki bir kahkaha attı:

«Hüseyin kaşındı, Ali şaşırdı. Canım, Theodoro'nun saygılarımla demesi seni neden rahatsız ediyor? Bütün mektuplar böyle biter: Saygılarımla, Kosta. Saygılarımla, Pavlo öyle değil mi Dimitro?» Dimitro:

«Gerçekten öyle.» dedi. Epaminonda:

«Ben ona söyleyeceklerimi bilirim.» dedi ve başıyla Kliyo'ya gel işareti yaptı. «Gel yukarı çıkalım..»

Kolundan çekerek ona iyi yazı yazmasını bilip bilmediğini sordu. Theodoro için bir mektup yazdırmak istiyordu ona, Loksandra'nın göğsü bir inip bir çıkıyordu:

«Ne var canım, ne oluyor? Onu nereye götürüyorsun?»

«Bir şey yok, otur oturduğun yerde ve işleri daha kötüleştirme.»

Epaminonda'nın Theodoro için yazdırdığı mektup:

Bakırköy, 23 Şubat 1878

Ekselans, selâm!

Mektubunuzu aldık ve gördük ki bize saygılarınızı sunmuşsunuz.

Bizi soracak olursanız, biz de size saygılarımızı sunarız.

Özellikle ben size saygılarımızı sunuyorum, çünkü siz eşeksiniz. Yine saygılarımla bildiririm ki siz, para kazanmaya doymadan şişen bir domuzsunuz. Sana ve kısrak karına saygılarımı sunarım.

Epaminonda.

Bakırköy'de canı sıkılan Kliyo bir eğlenti bulmuştu. Hemen giyinip Tek-Gogovi'yi aramaya çıktı.

«Hemen şimdi. Kuş gibi uçacak ve bu mektubu Theodoro'ya götüreceksin. Zahmetin için al sana bir mecidiye..»

Kliyo'nun incecik vücuduna baktıkça ağzı sulanan Tek-Gogovi:

«Hi! Hi! Hi!» yaptı.

Kliyo'nun gözüne girmek sevdasıyla, Theodoro'yu yazıhanesinde bulamayan Tek-Gogovi mektubu eve götürüp karısı Kamili'ye veriyor.

Kamili, odacı kızı çağırıp mektubu ona okutunca öyle sinirlendi ki hemen safra kesesi tuttu, kocası ve Dimi ile birlikte Baden-Baden'e gitmek zorunda kaldı. Çünkü ne olursa olsun, Loksandra'nın bu hastalığa birebir dediği ayazma suyundan içmek istemiyordu.

«Saray-Bosna Suikasti» gibi bu mektup da dünyayı altüst etmeye yetmişti.

Bütün ev ikiye ayrılmıştı: Theodoro'yu tutanlar ve Epaminonda'ya yan çıkanlar, Epaminonda'yı tutanlar Theodoro ile her ilişkiyi kestiler. «Aman, eksik olsun, kendini beğenmiş. Çok mu lâzım bize? Loksandra'nın altınları yeter!» Epaminonda'nın yandaşları çoğunluktaydı. Theodoro'ya yalnız Aleko ile Elengaki'nin Bebeka'sı sadık kalmışlardı. Ağatho ise zor bir durumdaydı, çünkü kocası Manolyo Theodoro'nun yanında çalışıyordu. Ama çoktandır fırsat kollamakta olan Manolyo işine boş verip aldı sazı

eline, verdi veriştirdi. Bu arada iki çocuk Dimitraki ile Thanasyo'yu yapmış olan Ağatho başlangıçta çok korkmuştu, ama için için seviniyordu:

«Haydi, canım. Allah büyüktür. Zengin olan kim, Manolyocuğum? Azla yetinenler değil mi? iyi benzettin o burnu büyüğü ve edepsiz karısını!»

Zamanla, aile içindeki bu ayrılık uçurum halini aldı. Loksandra, bir ayağı orada, bir ayağı burada apışıp kalmıştı: Rodos Heykeli[47] gibi. Ağlayarak:

«Aramıza ayrılık zehiri ekiyorlar..» diyordu. «Bizi darmadağın ediyorlar, şimdi ne yapacağım ben?.»

Theodoro krediyi kesmişti, ortalığı nasıl yatıştıracaktı?

«Olan oldu nene ama bu oyuna bir son vermek gerek. Sen harçlığını alacaksın, rahat yaşaman için gerekli parayı da vereceğim. Bu tembel köpeklere artık bir kuruş vermiyorum. Çalışıp benim gibi başarıya ulaşsalardı!....»

Diyerek ona, doğada da durumun böyle olduğunu, çalışanın yaşamını sürdürdüğünü, çalışmayanın battığını açıklamıştı Theodoro.

«İşte böyle, neneka mu, sözlerime sıkılma. Bilmez misin atasözünü: Büyük balık küçük balığı yutar diye? Doğanın düzenine karşı mı çıkalım?.»

Loksandra gözlerini sildi:

«İyi be çocuğum, ama balık mıyız biz? Kendi insanlarının acı çekmesine seyirci kalabilir misin?.»

Yorgo'nun evini Taksim'den Papaz Köprüsüne taşımasına ve Aspasya'nın saçını başını yolarak ağlamasına seyirci kalamamıştı Loksandra. Yorgo'nun mağazası kapanacaktı, çünkü yanıbaşında her yerde görülen o dev gibi beton mağazalardan yapılıyordu. Gitmişti Yorgonun mağazası, yanında yükselen deve yenilmişti.

Umutsuzluk içinde olan Loksandra, Meryem Ana'nın ikonasına koştu. Koştu ve borç istedi ondan. Meryem Ana'dan, ona vermiş olduğu ana

yadigârı yüzüğü geri vermesini rica etti. Satarak eline geçen parayla Yorgo'ya, içinde bulunduğu acıklı durumdan kurtulabilmesi için yardım etmek istediğini söyledi. Gelecek ay, Theodoro'dan ev parasını alır almaz yüzüğü geri getirip yerine koyacaktı.

Panaya ile olan ilişkileri şimdi öylesine ilerlemişti ki bu büyük bir mesele değildi. Panaya onun can yoldaşı, tek tesellisi idi:

«Panaya mu, Theodoro'ya malûm et de bu ay bana daha çok para versin, yüzüğünü getirip yeniden asabileyim. Panaya mu, yarın yağmur yağmasın, çamaşır yıkayacağım..»

Ama yağmur yağınca sinirlenirdi:

«Aman artık, Panaya mu, senden çok şey mi istedim ki duamı geri çeviriyorsun?.»

Epaminonda için etmiş olduğu duaları Panaya kabul etmişti. Rusya'ya sefer yapan bir gemide çalıştığı için şimdi sık sık İstanbul'a geliyordu. Epaminonda'nın her gelişinde Loksandra, birkaç gün için de olsa dertlerini unutuyordu. Büyük önlüğünü takıyor, onun dönüşünü kutlama hazırlıklarına girişiyor ve eğlenti başlıyordu.

Tarnana, limon kabuğu ve kum ile tencereleri ovuyordu. Hele bir keresinde tencere öyle kötü yanmıştı ki Tarnana illallah demeye başlayınca tencereyi atmak zorunda kalmışlardı. Tencerenin yanmasına, kuvvet-macunu pişirmeye kalkan Epaminonda sebep olmuştu.

Kuvvet-macunu, cinsel güçsüzlüğe iyi gelen bir ilâçtı. Bu ilâcın formülünü Epaminonda İranlı mı, Çinli mi ne, bir lostromodan almıştı. Ama ilâcı, yılda bir defa hazırlayıp caba olarak dağıtacağına dair lostromoya söz vermişti. Kimbilir neden! Belki de Afrodit'e bir çeşit adaktı bu..

Epaminonda bir gün mutfağa inmişti. Büyük ocağı yakmalarını istedi. Loksardra, tatlı pişirmek istiyor olsa gerek diyerek ocağı yaktı. Ama mutfaktan baharat kokuları gelmeye başlayınca ve Epaminonda, ne

pişirmekte olduğunu ve pişirmekte olduğu macunun ne işe yaradığını açıklayınca Loksandra mutfaktaki büyük bıçağı kaptığı gibi onu kovalamaya başladı, işte tencere o gün yanmıştı. Ay-Stefano anlaşmasının imzalanmasından beş-altı ay kadar sonraydı.

14

Bunca acıya rağmen hayat yine de tatlı.

Sabahın alaca karanlığında salepçinin yabancı olmayan sesi:

«Saaalep, saaaalep!» diye bağırıyordu. Loksandra sevinçle:

«Salepçi.» dedi. Demek ki sabah oluyordu.

Günün bu saati ne güzeldi! Sıcacık yatağında, Dimitro'su yanıbaşında ve ikonası başucunda asılı. Güven duygusu.

Birkaç kere burnunu yorganından dışarı uzatıyor: «Hava soğuk.» Eliyle uzanıp Dimitro'nun üzerini örtüyor. Ne de tatlı uyuyordu Dimitro. Küçük bir bebek gibi. Erkekler bazan bebeklere benziyorlardı.

Loksandra sabahın bu saatlerini çok seviyordu. Yatmadan önce evi dolaşıp kapı ve pencerelerin kapalı olup olmadığını kontrol ettiği akşam saatlerini de seviyordu. Kapısını kapatıp kendisini yatağına attığı ve Guy-guycuyu dışarı kilitlediği akşam saatlerini. O anda yatağı ne tatlı gelirdi ona!

Yaşamak güzel şeydi ve yaşlandıkça hayatı daha çok seviyordu Loksandra.

Bakırköy'ü ve denizi, denizin nimetleri istiridye, midye ve İstakozu seviyordu...

Basamakları denize kadar inen büyük köşk ve sarayları ile Boğaziçi'ni seviyordu. Bin yıllık çınarları, kestane ağaçlarını, şarıl şarıl akan dereleri ve Karadeniz'den bölük bölük balık: kefal, kalkan, kılıç balığı taşıyan haşin akıntıları ile Boğaziçi'ni...

Çam ağaçlarıyla kaplı adaları, adaları çeviren sakin mavi suları seviyordu.

Loksandra bütün İstanbul'u, ilkbahar gelince Paskalya yortusu yapan kentliyi ve kendi doğum gününü kutlayan kişileri seviyordu. Nisan güllerini (kabıza birebir). Mayıs güllerini (gül reçeli için), böğürtlenleri (hastanın ateşini düşürür) seviyordu.

Yaz günlerini, masayı bahçeye çıkarıp çınar ağacı altında yemek yedikleri yaz günlerini seviyordu. Gençliğinde, elinde iğne işi orada oturur ve Bosnalı dondurmacının sesini duyuncaya kadar beklerdi: Dondurmacı:

«Dondurma kaymaaak!» diye bağırınca çocuklar, ellerinde tabak ve fincanlarla dondurma almaya koşuşurlardı.

Kendisine bir ömürboyu, dopdolu geçen bir ömürboyu böylesine mutluluk vermiş olan İstanbul'u nasıl sevmesindi Loksandra? İstanbul'un tadına doymak için yirmidört saat yeter miydi insana...

Ya sonbahar? Güzel renkleri, yeni kokuları ve yeni meyvaları ile ne diyor sana şu sonbahar? Reçel ve ayva tatlısı yapma zamanı geldi demiyor mu?...

Ondan sonra başka bir eğlenti başlıyor. Kış belirtileri ortaya çıkıyor, evini silip süpürüyorsun, halıları silkeliyorsun. Dimitro'nun doğum gününü kutlama hazırlıkları başlıyor.

Kışı, öteki mevsimlerden daha çok seviyordu. Kışın bambaşka bir tadı vardı. Evce bir araya geliyor, soba ve mangalları yakıyorsun ve odaya çınar ve pınar ağaçlarının kokusu yayılıyor.

Kış akşamları kedini kucağına alıp alt kattaki odanda oturuyor, güneşin pencereden içeri vuran son ışıklarını seyrediyorsun. Sofadaki İran halısı koyu vişneçürüğü rengine bürünüyor. Masa örtüsü çilek rengini alıyor. Odanın ortasındaki bronz mangal altından yapılmışa benziyor. Dimitro'nun duvarda asılı kehribar tespihinin rengi daha da koyulaşıyor. Yerliyerinde

olduğu için sanki canlanıp anlam kazanıyor. Çünkü asılı olması gereken yer orası.

O ara zevkten her yerin mayışıyor ve kendinden geçiyorsun. Gözkapakların ha düştü, ha düşecek derken dışarıdan Acem helvacının okşayıcı sesini duyuyorsun:

«Ne güzel, ne çiçek, ne ipek ketenhelvaaaaa!..»

O saatlerde Loksandra her zaman alt kattaki odasında minderinde olurdu.

Mutluluk içinde evindeki köşene yaslanıp oturduğun, lâmbaları yaktığın ve çevreni saran yakınların ile akşamın olmasını beklediğin o saat ne güzeldi.

Sokakları arşınlamaya başlayan bekçi, kuyu cinleri ve yatağın sana daha da tatlı gelir.

Ve sonra haydi Allah rahatlık versin. Ve yine bekçi, sopasını kaldırımlara vura vura o gece saatlerinde sokak başlarını beklemeye koyulur.

Saatler, aylar, yıllar böyle geçip gitti. Güzellikle, barış içinde... ve Dimitro'nun ecel saati geldi.

Ve öldü.

Ömrü bu kadardı. Ne hastalandı, ne de acı çekti. Bir sabah, salepçinin çıkacağı saate yakın «Loksandra...» demiş ve ruhunu teslim etmişti.

Bütün soyu eve topladı ve dargınlıklarını, kırgınlıklarını unuttular. Zenginliklerini ve fakirliklerini unuttular... insan insana kin tutmak neye?

Dimitro için ağladılar, sızladılar ve onu gömdüler. . ve mezar taşına şunları yazdılar:

İYİ KALPLİ İYİ HUYLU DİMİTRİOS KONDELİS (1820 -1893) BURADA YATIYOR

Dimitro'nun ölümünü Loksandra, boğazlanmak üzere olan hayvanlarda görülen korku ve başeğişle karşılamıştı. Kendi basit mantığı ile onun ölümünü kabullenmişti: Dimitro yaşadı ve öldü, çünkü saati gelmişti, ömrü boyunca yeri, evindeydi. Şimdi ölmüş olduğuna göre yeri, arkadaşı Askepidi'nin, Rizo ve Raktivanın gömülü oldukları Balıklı idi. Burası, Loksandra'nın ölmüş yakınlarını bağrına basan ve saati gelince onu da bağrına basacak olan yerdi. «Çünkü hayat böyleydi.»

İKİNCİ BÖLÜM

1

Çapçanakya, çapçanakya,
Beş küfecik kastanakya.

Her sabah, yarısı içeride, yarısı dışarıda yatak odasının penceresinden sarkan Loksandra ellerini çırpıyor, mahalle çocuklarını kışkırtıyordu.

İki ön dişini kaybettiği için şimdi dili sürçer olmuştu. Saçları ağarmaya başlamıştı. Kulakları ağır işitmeye başladığından bu yana bağıra bağıra konuşuyordu. Sırtında mavi giysisi ve kucağında çocuğu ile karşı balkonda duran Khariklo:

«Sus, Loksandra teyze.» dedi. «Mahalleyi ayağa kaldıracağız.»

Ona kafa tutacak o mahalle de kimmiş? Ağızlarını tutsunlar. Bu mahalle onun da mahallesi.

Kotkotino'yu koca olarak almış olan Ploplo şimdi yandaki evde oturuyordu. Köşede, berberin üstünde, eczacı ile evlenmiş ve sevimli bir ikiz doğurmuş olan Sofya oturuyordu. İstavroz Sokağı'na taşınmış olan Danezakena'nın evine ise Khariklo ile kocası Loyotato yerleşmişlerdi. Daha ötede, yüksek duvarların arkasında, Paşa'nın bakımsızlıktan dökülmeye yüz tutmuş bahçesi bulunuyordu. Durum böyleyken, kimmiş çıkıp da ona kafa tutacak olan mahalle?

Loksandra denize bakıyor ve yüreği hopluyor:

«Khariklo, bana bak. Bugün güneyden esiyor. Çok sardalya düşecek demektir. Al da ızgarasını yap. Ama asma yaprağına sar da yap. Asma yapraklarını bir güzel yağla, sardalyayı içine sar ve ızgaraya koy. Yenir ki ne yenir... Mmmm..!» Khariklo:

«Sen bugün ne yapacaksın?» diye soruyor.

«Ben bugün kuş pişireceğim. Tzarmados, Khartalimi'ye[1] ava gitmişti, bana da getirmiş. İyi olursa sana da gönderirim. Bugün evde misin? Denize gitmeyecek misin? Ama, gitme duducuğum, hele şu bahur[2] günleri geçene dek bekle. Senin çocukların hepsi kız. Götürürsün de bahur lekesi kaparlarsa yazık olur.»

«E, boyunlarına küflü kilit mi asayım?»

«Sıkılma bre. Otur evceğizinde…»

Eliyle işaret yaparak Khariklo'ya. Kliyo'nun kapalı duran penceresini gösteriyor:

«Bana bak, Khariklo...»

Pencereyi yeniden gösteriyor ve eliyle havada daireler çiziyor:

«İşler kötü...»

«Ne var?»

«O iş olmadı...» Elini huni gibi yaparak ağzına götürüyor ve sır verircesine «Evlilik işi...»

«Ba! Bozuldu mu?»

«Oğlanı istemiyor...»

Eliyle alnına vuruyor ve parmaklarıyla karmakarışık işaretler yaparak Kliyo'nun delirmiş olduğunu anlatmaya çalışıyor. Göğsüne vuruyor, yakasını çekiyor, Kliyo'ya artık katlanamayacağını söylemek istiyor:

«Beni yiyip bitirecek. Sabahtan akşama dek gır-gır-gır, gır-gır-gır!»

Khariklo gökyüzüne bakarak istavroz çıkarıyor:

«Allah ona akıl versin!»

«Amin.»

«Ağatho ne diyor?»

«Onu bunu! Ağatho, İstavroz Sokağına[3] taşınmamızı istiyor. Şimdilerde yeni moda çıktı: Pera, ille de Pera. Eskiden herkes karı koca aramak için İstavroz Sokağı'na gelirdi…»

«Gerçekten de Bakırköy boşaldı. Türk, Ermeni doldu. Ben de evimi artık İstavroz Sokağı'na taşısam iyi olacak. Oradaki evlerin ne kadar pahalılaştığını görmüyor musun?.»

«Haydi, zevzeklik etme sen de!»

Avucuyla alnını siliyor:

«Uf, artık sıcaklar bastırır. Hadi, gidip de kuşları pişireyim, kokmasınlar.»

Çocuğa son bir öpücük gönderiyor ve içeri giriyor. Merdivenleri inerken:

«Canım benim, ciğerim benim...» diye mırıldanıyor.

Sonra gözüne istavroz çıkarıyor. Mutfağa girince yeniden istavroz çıkarıyor.

Tarnana, tüyler arasında mutfağın ortasında oturmuş, kuş yoluyor.

«Bre Tarnana, bugün sol gözüm çok seğirdi durdu.»

Tarnana başını kaldırmadan:

«E, iste, insan göreceksin.,» diyor.

«Neden? Her gün eşeklerden başka gördüğüm mü var ki bugün insan göreceğim?»

Loksandra'nın şakalarından bu ve Tarnana gülüyor.

«Çok budalasın, bre Tarnana, Sultana nerede?»

«Yatağında.»

«E, bırak öyleyse.»

Sultana ellilik olmuştu ve beli ağrıyordu, önceki gün Loksandra çokça yumurta akı ile rendelenmiş sabun dövmüş, onun beline bağlamıştı. Kollarını sıvarken Loksandra «Cık! Cık! Cık!» yaptı. Yıllar nasıl da geçmişti! Dimitro öleli kaç yıl olmuştu? Cık! Cık! Ne idik, ne olduk! Şu Theodoro dersen...

Yutkunuyor ve ağlamamak için kendini zor tutuyor. Theodoro değişmişti. Zengin olmaya başladığı günden bu yana yüzünü unutmuşlardı. Evlerine adım atmaz olmuştu. Onlar da gidip kendisini görmeye cesaret edemiyorlardı.

Çok üzgün olan Loksandra şimdi artık mahallede, mahallenin çocuklarında, mahallenin köpeklerinde ve her sabah penceresinden içeri tatlı tatlı bakarak kendisine kahve pişirmesini bekleyen mahalle bekçisinde teselli buluyordu Gözüne ayazma suyu damlatmak için gelen Tatar yumurtacıda teselli buluyordu. Hiç aksatmadan gittiği, dolmalarını yediği, kendisini geğirten ve içini açan ayazmasını içtiği Balıklı'da teselli buluyordu.

Loksandra nerede teselli bulmuyordu ki... Her sabah penceresinden seyrettiği denizde, güneşte, yağmurda ve yağmur dinince bahçesinde ortaya çıkan salyangozlarda, ama ne salyangozlar... Ak-ak ve her biri nah şöööööyle. Bu salyangozlar sonra, içine bolca mercanköşkü katılmış yahni oluyordu. Her şeyi yerli yerinde yaratmış olan Tanrı'ya şükürler olsundu. Kliyo evlenmiyor ise kendi şansındandı.

İşte bu düşünceler içinde olduğu bir sabah kapı çalınmış ve Epaminonda Yorgaki ile Bakırköy'e gelmişti.

2

Gözü Loksandra'yı hiç yanıltmamıştı. Gözünün o gün o kadar çok seğirmesinin nedeni Epaminonda'nın bir önceki gece Galata'ya ayak basmış olmasıydı.

Epaminonda'nın vapuru Kuin Bes limana girer girmez, Abanoz Sokağı'nda ev işleten Madam Mari bunu duymuş ve bütün kızlarını yıkansınlar diye hamama yollamıştı. Kapılarını halka kapatmış ve Kuin Bes'in tayfalarını beklemeye başlamıştı.

Loksandra'nın bunlardan hiç haberi yoktu. Abanoz Sokağı'nın bile nerede olduğunu bilmiyordu. Ramazan geceleri konaklarda yapılan işret âlemlerden de haberi yoktu. Loksandra gibi kişiler geceleri yorganlarına sarınıp vicdanı temiz kişilerin uykusunu uyuyorlardı. Türk bekçi ve yumurtacı ile arkadaşlık etseler de, kızları Türk konaklarına ayak basmıyorlardı.

Kuin Bes'in tayfası arasında bu defa, geminin birinci makinisti «İngiliz» de vardı. İngiliz, gemideki herkesçe sevilen levent bir deniz-kurdu idi.

«İngiliz» Yorgaki'nin bir kötü huyu vardı: İçki. Gemi seferde iken ve o makina dairesinde çalışırken ağzına bir damla şarap koyamazdı. Gemi demir aldımı, dut gibi olurdu Yorgaki. Şarapla değil İngiliz cini ve viskisi ile sarhoş olurdu. Sarhoşluğu kötüydü.

Buna rağmen tayfa onu severdi, çünkü kendi halinde ve dobra bir kişiydi. Kaptan da severdi onu çünkü çok iyi bir makinistti. Madam Mari'nin kızları da ona bayılırlardı, çünkü eli açıktı ve gitar çalmasını biliyordu.

Maryoka. ta potirya spas' ta,
Maryoka, tsakise ta ki as' ta.
Me ta kherahya su...[4]

Ve Maryoka o gece bardak kırıyordu. Tombul yanağında beni ve iki kaşı arasına düşmüş perçemi ile veryansın ediyordu bardaklara Maryoka. Madam Mari bardakları dolduruyor Yorgaki parasını ödüyoru.

Gün doğmasına yakın Yorgaki ile Epaminonde sarmaş dolaş kendilerini Madam Mari'nin evi önündeki kaldırımda buldular. Ceplerinde metelik kalmamıştı. Yorgaki:

«Şimdi ne yapacağız, Epaminondacığım?» diye sordu.

«Yol paramızı Madam Mari'den borç alalım, sonra da Bakırköy'e nineme gidelim.»

«Paramız kalmadığına göre sonra ne yapacağız?» «Ninemden alırız.» '

«Ninen nasıl biri? Bize para verir mi ki?» Epaminonda:

«O-o-o...» yaptı. «Ninem altın küpü bulmuş. Kömürlüğü kazmış altın bulmuş. Parası çok ve bize de verecek. İyi kadındır ninem.»

Ve ağlamaya başladı. Epaminonda ne zaman içse hemen romantikleşir ve ninesini hatırlayınca da duygulanıverirdi.

Galata Köprüsü’nden vapura bindiler ve güverteye oturdular. İlk sabah vapuruydu bu ve güverte boştu. Her biri birer kanepe seçip uyumaya başladılar. Bakırköy'e varmadan ayıldılar. Ağustos havası iştahlarını açmıştı.

Kapıyı onlara Kliyo açtı. Alınyazısı işte: Sultana hastalanmış ve Kliyo o sabah erkenden kalkmıştı. Oysaki her gün saat onlara kadar uyur, kalkınca pembe çitakisini[5] giyer, deniz mavisi kuşağını takardı. Pembe ona ne de yakışırdı...

Kliyo'nun boyu uzamış, incelmişti. Kalçaları dar, memeleri çocuğumsu idi. Koyu kestane renkli gür saçları vardı. Kırmızı, olan dudakları o anda daha da kırmızı görünüyordu. Derisi bembeyazdı. Kliyo'nun en büyük kozu boynu idi: Uzun ve beyaz. Fildişi gibi.

Kapıyı açar açmaz şaşırdı, Epaminonda'nın boynuna sarıldı ve sarılırken o narin ve küçük elleri Epaminonda'nın arkasında duran Yorgaki'nin yüzüne değecek gibi oldu. Çocuk elleri gibiydi bu eller. Her nedense o anda aklına yasemin kokusu geldi Yorgaki'nin.

Oysaki burnuna yasemin kokusu filân geldiği yoktu, çünkü mutfağa inen merdivenin başındaki kapı açıktı ve Tarnana kuşları tütsülüyor, Loksandra soğan kavuruvordu. İçeriden tak tak havan sesi, «Pist», «Canın çıksın» gibi sesler geliyordu. Bir ara «Ah, tutun şunu» sözleri ve arkasından yere yıkılan oturağın takırtısı, merdivenlerde ayak sesleri duyuldu.

Epaminonda, Yorgaki’yi tanıtmaya kalmadı Loksandra, saçı başı dağınık, sol elinde bir bıçak mutfağın merdiveninde göründü.

Kiremit renkli bir kedi, ağzında bir kuşla kurşun gibi Kliyo'nun arkasından geçti ve alttaki oturma odasına daldı. Odadaki papağan «Dudu! Dudu!» diye bağırmaya ve kafesinde tepinmeye başladı. Açık kapının önünde durmakta olan Epaminonda:

«Neneka!» diye bağırdı. «Sana arkadaşım Yorsaki'yi getirdim...»

«Nankör seni, yakalayın şunu, yakalayın da öldüreyim şu nankörü!»

Yorgaki bir fırlayışta kendini kapıdan dışarı attı ve koşmaya başladı. Epaminonda da onun arkasından koşuyor ve:

«Bre sana demiyor, kediyi kovalıyor.» diye bağırıyordu. «Dur diyorum sana.»

Yeniden avluya döndüklerinde Kliyo ortada yoktu. Loksandra avlunun ortasında ellerini yana açmış duruyordu. Epaminonda'vı beş yıldır görmemişti ve misafirinin farkına bile varmadan onu kucaklamaya koştu. Canın çıkmasın emi'ler arasında çeneler titremeye, burunlar çekilmeye, gözler yanmaya ve sevinç gözyaşları akmaya başladı ve sonunda sıra tanışmaya geldi:

«Bu, vapurun birinci makinisti arkadaşım Yorgaki; bu da ninem.»

«Hoşgeldin, oğlum, hoşgeldin.» diyerek kollarını açan Loksandra, Yorgaki'yi kucakladı.

O anda Yorgaki kendini geniş, derin ve sakin bir limana demir atmış gibi hissetti.

Çok küçük yaştayken annesini kaybetmiş ve kendisinden pek sevgi görememiş olduğu zayıf, sofu ve İdra adasının sayılı kişilerinden olan anneannesi Bab-Zongo'nun elinde büyümüştü. Yürümeye başlar başlamaz Yorgaki, denizi kendisine ana edinmişti. Büyüyünce, makinistlik işi sevgilisi olmuştu.

Kliyo, ağlamaktan kızarmış gözleriyle masada oturuyordu. Banyo yapmıştı ve saçları hâlâ ıslaktı. Ağladığı belli olmasın diye yüzüne pudra sürmüştü. Yemek odasına sıkılarak ve yüzünde zoraki bir gülümseyişle girmişti.

Yorgaki ona acıyordu. Sanki bir el yüreğini sıkıyor gibiydi. Çitakisinin altından narin omuzlan ve çocuksu memeleri seçiliyordu. Kliyo, otuziki yaşında olmasına rağmen çocuğa benziyordu. Mutlu olmayan bir çocuk. Yorgaki hafifçe onun elini sıktı ve sandalyeyi çekerek oturmasına yardım etti. Onu kucaklamayı, sokakta bulduğu sahipsiz kedilere yaptığı gibi, onu da alıp bağrına basmayı ne kadar isterdi!

Kliyo kıpkırmızı olmuş ve sonra yine sararmıştı.

Yorgo ona şimdi daha çok acıyordu. Bir parça lâkerda kopardı onun tabağına koydu. Bardağına şarap doldurdu. Şarap şişesini okşayarak:

«İyi şarap.» dedi.

O sırada Tarnana içeri girdi ve elindeki içi patlıcan dolu büyük tabağı Loksandra'nın önüne koydu. Yağlı, patlıcan dolması, içinde bolca çamfıstığı ve kuru üzüm bulunan patlıcan dolmaları. Loksandra, kırk yıllık dostu imiş gibi onun kulağına eğilerek:

«Bunlarla hemen karnını doyurma.» dedi ve göz kırptı: «Bende daha bıldırcın da var.»

Sonra yüzü asıldı. Ayine hazırlanan bir papaz gibi masanın üzerinde elini kaldırdı. Ağır ağır çatalla kaşığı aldı ve büyük bir saygıyla patlıcana uzanarak servise başladı. Ellerini kullanışı, gözleri okşuyordu. Elleri de yaşlanmıştı ama çirkinleşmemişti; derisi şimdi eski fildişini andırıyordu. Yorgaki:

«Bu ellerin güzelliğini nasıl koruyorsun?» diye sordu.

Loksandra hemen yanıt vermedi. Önce servis işini bitirdi. Sonra başını ondan yana çevirdi:

«Limon kabuğu ile. Aklında olsun. Yazın domates, kışın limon kabuğu ile.»

Öğleden sonra Kliyo onları Bakırköy'ün dış mahallerinde gezdirdi. Döndüklerinde onları bir sürpriz bekliyordu. Loksandra bahçedeki büyük çınar ağacının altına büyük masayı kurmuş ve bütün mahalleyi çağırmıştı. Dostlar, tanışlar Epaminonda'yı görmek için toplanmışlardı. Onlarla birlikte mahallenin köpekleri de bahçeye doğru yürüyüşe geçmişlerdi. Kediler de toplanmış, berber gitarını alıp gelmiş ve papağan kafesi çınar ağacına asılmıştı. Gerçek yeryüzü cenneti.

Yıllar, uzun yıllar var ki ev böylesine bir eğlenti görmemişti. Şarkılar söylediler, oyun havalan eşliğinde oynadılar, Kliyo herkesi kahkahadan bayıltacak fıkralar anlattı. Ne incelik, ne şakacılık... Yorgaki gözlerini ondan ayıramıyor, bıkmak bilmiyordu. Bekçi gelince Loksandra bir tabak meze doldurdu, ona seslenerek gelip almasını söyledi:

«Gel bre Memet. Allah iyiliğini versin, ela»[6]

Loksandra'nın, kızını evlendirdiğini sanan Mehmet ayrılırken:

«Allah onları sana bağışlasın, hayırlı olsun.» dedi.

Deli Lungru, bekçinin sözlerini Yorgaki için Rumca'ya çevirince Kliyo utandı. Loksandra ellerini çırpmaya başladı ve bekçinin arkasından «Amin Memet, duan kabul olsun.» diye seslendi. Hep birlikte şarkı söylemeye başladılar:

Gel, bre Haralambi, bir evlendirelim seni...

Az sonra Ağustos ayı doğdu, bardaklar şarap doldu ve eğlenti sabahın erken saatlerine kadar uzadı.

Ertesi gün Kliyo, Epaminonda ile Yorgaki'yi Tatavlaya götürdü.

Tatavla'yı görünce Yorgaki gözlerine inanamadı:

«Yahu, burası Yunanistan!» diye söylenip duruyordu.

Ağatho'nun evi pek zengin evine benzemiyordu, ama şimdi, iki oğlu büyümüş ve levent yapılı iki atlet olmuş oldukları için, yine de daha rahat yaşıyorlardı.

Ağatho şişmanlamıştı. Fıstıki, bol bir fistan vardı sırtında ve körpecik bir kızmış gibi sevinç içinde ortada dönüyordu.

Son Bakırköy vapuruna bindiler. Güverteye oturdular. Kliyo:

«Ah annem deli olmuştur. Geciktik.» dedi.

«Daha erken sayılır.»

«Ne dediniz, canım?»

Kliyo, yaşamı boyunca bir kez olsun son vapura kalmamıştı.

«Yalnız olduğunuz zaman akşamları nasıl vakit geçiriyorsunuz?»

«Uyuyoruz. Yani, annem uyuyor, ben kitap okuyorum.»

«Öyleyse, pek çok kitap okumuş olacaksınız.» Kliyo:

«Babamın kitaplığı bana kaldı.» dedi ve denize bakmak üzere başını çevirdi. Yorgaki elini uzatarak:

«Başınızı çevirmeyiniz.» dedi.

Kliyo'nun dizleri gevşemeye başladı ve nasıl olduğunu anlamadan kendini, Yorgaki'nin kollan arasında buldu. Başını, onun göğsüne yasladı ve titremeye başladı, öteki ise yüzünü kızın saçlarına gömmüş, sırtını okşuyordu.

Vapurun düdüğü hışladı, Bakırköy'e varmışlardı.

Ertesi gün misafirleri saat sekizde, Galata'da beklemekte olan vapurlarına yetiştirmek için herkes erkenden uyandı. Kuin Bes, Odesa'ya gidiyordu.

Loksandra, Yorgaki'nin önüne yarım çanak kaymak ve bolca bal koyarken:

«Sizi bir daha ne zaman göreceğiz?» diye sordu.

«Odesa'ya gidiyoruz. Kira Loksandra, ve iki haftaya kadar İstanbul'a döneceğiz.» Loksandra:

«Aman, ne sevindim!» diye bağırdı. «Bir dahaki gelişinizde size hünkârbeğendi pişiririm.» Epaminonda:

«Ah, neneciğim.» dedi. «Bir dahaki gelişimizde sizi göremeyeceğiz, çünkü vaktimiz olmayacak. İstavroz Sokağı'nda olsaydınız, gemi yola çıkmadan önce bir koşuda gelip sizi biraz görecek zamanımız olurdu. Ama Bakırköy'e gelecek olursak gemiye dönecek vakit kalmaz.»

«Öyleyse, bir daha ne zaman görüşeceğiz?»

«Vapurumuz sık sık İstanbul'a uğruyor, ama yükünü boşaltır boşaltmaz hemen yola çıkıyor. Bakırköy'e gelecek zamanımız hiç olmuyor.»

Kliyo, Epaminonda'nın ayağına bastı, Yorgaki'nin elini çekti ve yüksek sesle:

«Eninde sonunda İstavroz Sokağı'na taşınacağız. Bu durum daha ne zamana kadar sürecek... Adem'in sürdüğü iki yalnız kadın!»

Loksandra kuru kuru öksürdü. Yorgaki:

«Bravo, bravo!» diye bağırdı. Epaminonda:

«O zaman sizleri daha sık görebiliriz.» dedi. Loksandra:

«Orası öyle de, hele bir taşınalım,» dedi. «Er geç olacak bu iş artık.»

Bu sözleri «Er geç hepimiz öleceğiz» der gibi bir tavırla söylemişti. Öyledir, hepimiz günün birinde, öleceğimizi biliyoruz. Ama yine de... Ama yine de ecel saati gelip çattı mı inanmıyoruz.

3

Aradan aylar geçti. Kış geldi, bitti ve bahar girmeye başladı. Karlar eridi, yağmurlar başladı ve yağmurlar arasında güneşli günler.

Loksandra'nın bahçesinde salyangozlar ortaya çıktı. Çınar, yeni yapraklara büründü. Yağmurların yıkadığı defne, daha da yeşil görünüyordu. Paşa'nın bahçesini ot kaplamıştı ve hava yabani menekşelerin

buruk kokusu ile doluydu. Orada, burada, Loksandra'nın marulları ve turpları arasında afyon çiçekleri tomurcuk açıyorlardı. Kırlangıçlar, eski yuvalarına dönmekteydiler. Bakırköy'ün bütün çayırları papatya doluydu.

Mart geliyor. Yeni reçel, tatlı yapmak için Loksandra kavanozlarını hazırlıyor. Lavantaları için tülbentten torbacıklar dikiyor. Dantelli yazlık perdelerini yıkayıp kolalıyor. Mutfağın badana istediğini, bahçe kapısı önüne biraz çimento dökülmesi gerektiğini hesaplıyor. Tarnana'nın, şu yana sarkan hanımelini de bağlaması gerekiyor.

Şimdi Loksandra, uykuya kaptırdığı saatlerine yanıyor. Baharın tadını çıkarmak için artık daha da erken uyanıyor. Gözleriyle, burnuyla, kulaklarıyla, derisindeki deliklerle baharın tadını içine sindiriyor. Loksandra'yı, gözlerini bağlayıp hiç bilmediği bir yere bıraksanız ve sonra da ona nerede olduğunu sorsanız size derdi ki «Nerede olduğumu bilmiyorum, ama Bakırköy'de olmadığımı biliyorum.» Bakırköy'ün havası onun derisine işlemişti.

O sabah gelir gelmez Elengaki:

«Tü tü, nazar değmesin!» dedi. Durup dururken ve kızlarını yanına almadan çıkıp gelen Elengaki'yi karşısında gören Loksandra şaşırdı. Nesi vardı ki? Keyifsiz görünüyordu.

«Hoşgeldin.»

Üstünü değiştirmesi için onu yatak odasına götürdü. Eline bir giysi tutuşturdu.

«Al şu terlikleri de... Oh şöyle, rahatladın mı?»

Giysisi çok uzun geldiği için belinden bir kayışla bağlamıştı. Bahçeden kuş cıvıltıları geliyordu. Elengaki:

«Mart güzel ay.» dedi ve sustu. Loksandra dayanamadı:

«Ne var Eleni? Söyle bana.»

«Bir şey yok, canım. Ne olsun ki? Beterinden sakla, Panaya mu!» Biraz sonra:

«A, Loksandra, sana söylemeyi unuttum: Ev bulundu. Benim mahallede, Taksim'e yakın. Theodoro kaporasını verdi.» Loksandra:

«Ne evi?» diye sordu.

Sanki, taşınabilmek için İstavroz Sokağı'nda ev aradıklarını bilmiyordu.

Mart ayı içinde isterlerse eve taşınabileceklerdi «Hele şu Evangelizmos ve Orthodoksiya[7] geçsin bakarız.»

Orthodoksiya geçti, İstavroz Kutlama da geçti ve derken, son olarak Bakırköy usulü balık pişirebilmek için Kiryaki ton Vayon'u[8] beklemeleri gerekti. Sonra Büyük Hafta geldi. Olan olmuşken Paskalyayı da beklememek günah olurdu!

Paskalya'dan beş gün sonra Zoodokhu Piyi idi. Loksandra Balıklı'ya da mı gitmesindi? Meryem Ana kötülüklerden saklasın! O yıl Loksandra perişan bir halde Balıklı'dan dönmüş ve hastalanmıştı. Kendine gelip ayağa kalkıncaya dek Mayıs ayı geldi. Mayıs'ta gül reçeli yapmasa olmazdı, çünkü güller senin keyfini beklemez, göz açıp kapayana mevsim geçiverirdi.

O, bu derken, Haziran ayı içinde evden taşınma hazırlıklarına başladılar. En başta içeriye çamaşırlar geldi. Büyük çamaşır kazanı iki tabure üzerine yerleştirildi, kül elendi ve külü süzecek olan bezler ortaya çıktı. Defne dalları ve küllere katılacak yumurta kabukları hazırlandı. Akşama doğru çamaşırcı kadın Kona Smarağdi çıkıp geldi.

Çamaşır yıkama işi bir hafta aldı. Kurutma, ütü ve yama yapma derken bir hafta geçip gitti.

Sonra, eşyaları denk yapma işi başladı. Önce, iyi servis takımları kaldırıldı. Sonra korniş ve çerçeveler çıkarıldı. Yardım etmek için

mahallenin bütün kadınları Loksandra'nın evinde toplanmışlardı. Ağatho ile Efterpi de gelmişlerdi.

Kimileri, giysileri katlayıp üstüste yığıyor ve kimileri de lâmbaları yerinden çıkarıyor, etajerleri boşaltıyordu. Tahtalar çatırdıyor, sıvalar dökülüyor, ev inliyordu. Loksandra çılgın tavuklar gibi oraya buraya bakmıyor, herkesin ayaklarına takılıyor, elinde küflü bir dikiş kutusu ve lâstik kabızlık şırıngası; birkaç eski çocuk eşyası olduğu halde şaşkın şaşkın ortalıkta dolaşıyordu.

Bunları nereye koysaydı? Çaresiz çevresine bakınıyor. Yoksa atsa mıydı, ama nasıl atsındı? Atılır mıydı hiç bu şeyler?

«Loksandra teyze, yer halısını buradan topla. Neyi götürüp neyi götürmeyeceğini gel ayır; çünkü yeni evde yüklük yok.»

Ne yapsın diyor? Kendi yer halısını mı? Yer halısı kendi malı değil mi?

«Hepinizi şeytan çarpsın sizin, e mi!»

Onu bu halde görüp ürkmemek elde mi? Çileden çıkmış Loksandra:

«Çekin ellerinizi eşyalarımdan!» diye bağırmaya başladı, saçlarını yoluyordu. «Hepiniz dışarı! Dışarı dedim, anlamadınız mı? Ne dolanıp duruyorsunuz burada, ne diye altüst ediyorsunuz ortalığı? Evimi yıkmaya mı niyet ettiniz, yoksa? Şu, yıllardır gözüm gibi baktığım evceğizimi mi?.

Loksandra, evine gözü gibi bakardı. Bu eve olan tutkusu yüzünden, yıllardır Sultana ve Tarnana ile bir arada yaşayan bir rahibeye dönmüştü.

«Canım, cicim, kokona...»

Tarnana, Loksandra'nın elini dürtüyordu. Getirmiş olduğu su dolu bardağı onun yüzüne doğru uzatıyordu.

«Kliyo nerede, Allahaşkına, ortalığı toplasa ya?» Böyle iş olmaz ki, geceyi edeceğiz..»

Kliyo nerede? Yok. Günler var ki Kliyo, aniden ortalıktan kayboluyor ve sonra yine ortaya çıkıyordu. Kimi kez onu, bahçede oturmuş, dalgın

dalgın ve saatlerce bir ağacı, bir taşı ya da çöp tenekesini seyrederken buluyorlardı. Kimi kez de yaya olarakta Ay-Stefano'lara kadar gidiyordu. Kliyo bu haline, kendisi de bir anlam veremiyordu. Bildiği bir şey vardı: Acı çekiyordu. Buraları bir daha göremeyeceğini biliyor ve üzülüyordu. Adım adım, karış karış gezinmek ve buradaki her şeyi tekrar tekrar görmek istiyordu...

Yataklar söküldü, çuvallar dolduruldu. Tulumbacılar gelip hepsini aldılar. Ev boşaldı, süpürüldü. Yeni bir kiracı çıkana kadar eve bakacak olan berber anahtarı teslim almaya geldi. Loksandra, anahtarı ona verdi. Kapının önüne arabalar geldi. İçine Balıklı'lı Meryem Ana ikonasını sarmış olduğu işlemeli bohçası kucağında olduğu halde Loksandra, yerinden sökülmüş kanlı bir diş gibi evinden çıktı. Tek bir söz söylemeden, sağa sola bakmadan, kimseyi selâmlamadan çıktı dışarı. Arabaya girip oturdu, elinde papağanlı kafesi tutmakta olan Sultana'yı yanına çağırdı.. Tarnana kedileri taşıyan sepeti onların ayakları dibine koydu ve kendisi de arabaya çıkıp yanlarına oturdu. Elinde, içi gaz dolu camdan mutfak lâmbasını tutuyordu.

Baştaki araba yola koyuldu, onun arkasından, Ağatho, Kliyo ve Efterpi'yi taşıyan ikinci araba harekete geçti. Onları vapur iskelesine kadar uğurlamak üzere bütün Bakırköy peşlerine takılmıştı.

Vapur iskelesine varır varmaz Kliyo merdivenleri tırmanarak güverteye çıktı, öbürleri de onun ardından yürüdüler. Ağatho:

«Gel anacığım, ikonayı bana ver de yukarı çıkmana yardım edeyim.» dedi.

«İstemem,» dedi Loksandra. «Ben buraya oturacağım.»

«Nereye? Hanımların yanına mı?»

«Evet, hanımların yanına oturacağım. Burası sakin, beni kendi başıma bırakın.» Bağırarak:

«Haydi, gidin dedim ya. Beni rahat bırakın.»

Ağatho haremliğin kapısını açtı. Loksandra içeriye girdi. İçerisi yarı yarıya doluydu. Kafesli pençelerin altında çepeçevre kanepeler vardı. Beş-altı hanım çarşaflarını çıkarmış ve başlarında eşarpları olduğu halde kanepede bağdaş kurmuş oturuyorlardı. Her biri pabuçlarını çıkarıp önünde yere koymuştu. Elleri kınalı genç bir hanımcık, sapından tuttuğu horoz şekerini zevkle yalıyordu. Sol köşede, tombul bir hanım sigara içiyor ve yavaştan şarkı söylüyordu: «Beniiii bir gün...» Loksandra'nın karşısında, kucağında çocuğu ile soluk benizli küçük bir kız oturuyordu.

Loksandra şapkasını çıkardı. Yakasını çözdü ve başını arkasındaki duvara dayayarak içten bir «Ah!» çekti. Burası iyiydi, kendisini tanıyan yoktu. Gözlerini kapattı ve kucağındaki ikonayı göğsüne bastırdı Kapalı göz kapaklarının arasından gözyaşları sızmaya başladı.

Az sonra, sıcak bir elin, şefkatle kendi elini okşamakta olduğunu hissetti. Öylesine tatlı bir okşayıştı ki bu, kesilmesin diye gözlerini açmadı. Çevresinde alçak sesle konuşulduğunu duyuyordu. Birisi, yüzünü yellemekte idi. Gözlerini açtı ve güzel, insancıl ve merhamet dolu gözlerle çevrilmiş olduğunu gördü.

«Vah! Vah! Vah! Zavallı kokona.»

Yüzüne yelpaze tutmakta olan hanımcık, Loksandra'ya Rumca:

«Taşınıyor musunuz?» dedi.

«Evet, gidiyoruz, ayrılıyoruz. Darmadağın olduk, bunca yıllık evimizden söküldük ve modaya uyduk: Pera'ya taşınıyoruz. Evimin direği kocamı kaybettim ve çocuklar benimle istedikleri gibi oynuyorlar.»

Şaşkınlıkla bu sözleri söyleyen Loksandra, gözyaşlarını yine tutamadı.

Kucağında çocuğunu tutan Hanımaki:

«Gönlünü sıkma, kokona.» dedi. «Beterin beteri var. Ya çocuğu elden gitmek üzere olan ben ne yapayım?» Loksandra, gözyaşlarını silerek:

«Aaa, çocuğun nesi var?» diye sordu.

«Gece-gündüz altını pisletiyor. Doktora götürüyorum.»

«Vah! Vah! Vah!» deme sırası bu kez Loksandra'ya gelmişti.

Rumca konuşan hanım yerinden kalkarak Loksandra'ya lokum tuttu:

«Ye, kokona, kaymak gibi.»

Loksandra, lokum almak üzereyken durakladı. İçinden «Bu paçavra,» diye düşünüyordu. «Türkleşmiş bir Rum olsa gerek.» Ve ona soruyor:

«Sen, bu kadar güzel Rumcayı nerede öğrendin?» Hanımaki:

«Girit'liyim.» diyor. «Lokum alsana, canım, taptaze hepsi.»

Bu arada Kliyo hiç konuşmadan, içini dışını bildiği bu yerlerin yavaş yavaş gözlerinin önünden kayboluşunu izliyordu. İşte askılı kuleleri ile Bizans duvarları. Tsimiski'li Yoannis'in[9] zamanından beri hâlâ ayakta duruyorlardı. Kaç kere yıkılmışlar, kaç kere yerinden onarılmışlardı. Yedi kuleden yalnız dördü kalmıştı. Söylendiğine göre, alaşağı edilen Sultanları, Yeniçeriler buraya hapsederlermiş. Kesilen kelleleri, şu yakınlardaki bir kuyuya atılırmış. Bu duvarlar neler görmemişti ki!... Kliyo birden:

«Ağatho.» diye seslendi. «Sultana'yı göndermeyecek misin, gidip bir baksın annemiz ne alemde?»

O sırada Loksandra aşağıda, hanıma, Giritte ne tür yemekler pişirdiklerini soruyordu ki ağlamaya başlayan çocuk yüzünden konuşması kesildi.

Yerinden kalkan anası çocuğu, altını temizlemek üzere kanepeye yatırmak istedi, ama çocuk daha da çok zırlıyordu. Genç ana şaşkınlık içinde uğraşıyordu. Kadına baktıkça Loksandra'nın yüreği ağzına geliyordu: «Çocuğu üşüteceksin, be canım. Canım, ellerinin arasından kayacak çocuk...» Dayanamayan Loksandra:

«Mori!» diye bağırarak ileri atıldı. İkonasını, hanımın yanına bıraktı ve çocuğu almak üzere koştu. Çocuğun anasını dirseğiyle iterek: «Kalk oradan!» dedi.

Görgülü, kocaman eliyle bebeği bacaklarından tutup kıçını kaldırdı. Öbür eliyle ıslanmış kundak bezini çekip çıkardı ve onun yerine yavaş yavaş kuru bezleri yerleştirdi. Eğilip bebeği gözden geçirdi:

«Hmmm, derisi kızarmış. Altını değiştirirken çocuğu papatya suyuyla yıka, sonra iyice kurula ve daha sonra da zeytinyağı sür. Zeytinyağı, anladın mı?»

Rumca bilen kadını, kolunun yeninden çekerek:

«Söyle mori, Türkçe söyle de iyice anlasın, pek ahmak bu.»

Az sonra:

«Aaaa.. bu çocuğun göbeği düşmüş de ondan ağlıyor. Görmüyor musun, göbeği dışarı fırlamış? Allah cezanı vermesin, doğurmasını bilirsin, bakmasını bilmezsin. Çocuğun göbeğini bağlamam gerek. Kuşağını ver bana.»

Türk kadın, kuşağını neden istediğini anlamıyor. Loksandra:

«Ver, mori, kuşağını!» diye bağırıyor ye kuşağı zorla kadının belinden çekiyor.

Öbür Türk kadınları yaygarayı basıyor.

O anda haremliğin kapısı açıldı ve Sultana başını içeri uzattı;

«Hanımcığın, bir şey istiyor musunuz?» dedi ve sustu.

Kapıyı kapatıp yukarı koştu. Soluk soluğa güverteye vardı. Yarı baygın bir şekilde:

«Koşun, yetişin!» diye bağırdı. «Hanım delirmiş. Türk kadınlarına saldırıp saçlarını çekiyor. Haremlikte şamata oluyor.» Ağatho:

«Hep sizin yüzünüzden!» diye bağırdı. «Kadını deli ettiniz. Bakırköy'den taşınmak için bu kadar diretmeniz çok mu lâzımdı?»

Hepsi merdivene koştular, basamakları ikişer ikişer atlayarak aşağı indiler. Haremliğin kapısını açtılar, ne görsünler? Ortalık sütliman. Loksandra ortaya oturmuş. Ayakları üzerine sermiş olduğu beyaz bir türbanı

sargı gibi katlamış, elinde iğne iplik, sargının ortasına bir düğme dikmeye çalışıyor. Kliyo korku içinde:

«Ne yapıyorsun, anne?» diye tordu.

«Ne yapayım istiyorsun? Bebe için kuşak dikiyorum. Anası hayvanın teki.»

Başını kaldırıp bakıyor. Efterpi'nin korkulu yüzünü görüyor.

«Ya size ne oldu ki buraya taşındınız? Haydi, gidin diyorum.»

Efterpi, Ağatho'nun kulağına eğilerek:

«Bir şey yokmuş, canım.» dedi.

Gittiler. Loksandra ayağa kalktı ve çocuğu yeniden sardı. Tü-tü-tü yaptı, üzerine istavroz çıkardı ve anasının kucağına verdi:

«Emzir şimdi.»

Çocuk memeyi kaptığı gibi emmeye başladı. Anasına:

«Görüyor musun?» dedi Loksandra. Giritli'ye döndü:

«Bana bak. Söyle ona, doktora götürmesin çocuğu, öldürürler vallahi. Eczaneden kireçli su satın alsın. Anladın mı? Emzirmeden önce bu sudan çocuğa biraz içirsin. Birşeyciği kalmaz. Sen beni dinle. Ana sütü en iyi ilâçtır.»

Loksandra yerine döndü ve ikonasını, yanıbaşında heykel gibi oturmakta olan kadının kucağında görünce titredi. Delilik ettim, çok delilik ettim diye geçirdi içinden ve gizli gizli istavroz çıkardı, «Bağışla beni. Panayamu.» Bohçayı ucundan kaldırıp ikonayı öptü.

Şişman kadın:

«Öptüğün ne, kokona?» diye sordu. Loksandra, yarım ağızla:

«Panaya,» diye yanıt verdi.

«Haaa, Panaya, bilirim.. Ay-Tarapi.»

«Ne Ay-Tarapi'si mori? Ay-Tharapi başka şey.»

Ama Türk kadını kendi havasındaydı:

«Bilirim, bilirim, Ay-Tarapi. İkonasına on para yapıştırıp bir dilekte bulunuyorsun. Ay-Tarapi, benim kocamı hapisten kurtardı.» Bütün kadınlar:

«Kurtardı mı? Nasıl kurtardı?» diye bilmek istediler.

«Hıristiyan olan terzimi, benim için bir onluk yapıştırmak için Ay-Tarapi'ye gönderdim.» Kadınlar hep bir ağızdan:

«Vay vay, vay!» diye bağrışıp elleriyle kalçalarına vuruyorlar.

Vapurun düdüğü duyuldu, Sarayburnu'ndan geçiyorlardı. Kadınlar, çarşaflarını ve pabuçlarını giymek üzere ayağa kalktılar. Küçük hanım Loksandra'nın yanına gelerek onun eline bir kuruş koydu:

«Anneciğim» dedi. «Bunu çocuğumu iyileştirmesi için Ay-Tarapi'ye yapıştır.»

«Yapıştırayım.» dedi Loksandra.

Kadın eğilip Loksandra'ya derin temennalarda bulundu.

«Ver elini, öpeyim.» dedi.

Kliyo annesini almak üzere içeri girdiğinde onu şişman kadınla öpüşürken buldu. Türk kadınları hep birlikte bağırıyorlardı:

«Güle güle, yeni evin uğurlu olsun.»

Loksandra sağa-sola gülücükler yağdırıyor, el sallıyor, onları selâmlıyordu.

Kuru boğaça almak istedikleri için arabaları Karaköy fırını önünde durdurdular. Daha sonra, tavukgöğsü ve ekmek kadayıfı yemek için Recep'in orada durdular.

Arabalar oradan yavaş yavaş ve güçlükle Galata'daki kalabalık arasında yolaçmaya, ilerlemeye çalıştılar:

«Varda!... Varda!...»

Sola döndüler ve Mnimatakya'ya[10] giden yokuşu tırmandılar. Galatasaray'ın karşısındaki İngiliz Elçiliği'nin önünden geçtiler ve sonra araba yine sola saptı, Pera'nın dar ve karanlık sokaklarına girdi. Tra-ka-

traka-traka, kaldırımda araba sesi. Orada burada, evlerin eşikleri önünde kıvrılmış yatan köpekler başlarını kaldırıp bakıyorlar. Derken, araba birdenbire köşedeki bir evin yeşil kapısı önünde durdu. Gelmişlerdi.

Loksandra başını kaldırıp bakınca dört katlı, daracık bir ev gördü. Başını daha da arkaya atarak gökyüzünü görmeye çalıştı, gökyüzü yoktu!

«Gel, anne.»

Loksandra, arabadan inmeye çalışırken bir «Of» çekti. Şapkası yana çarpılmış, yüzü kıpkırmızı ve alnı ter içindeydi. İndi ve evin kapısı önünde durdu. Kapıyı, mobilyaları teslim almak için daha sabahtan oraya gelmiş olan Elengaki açtı:

«Uğurlu olsun!» diye bağırdı. «Sağ ayağınla gir, Loksandra, sağ ayağınla!»

Bir elinde ikona, öbür elinde kedileri taşıyan sepet olduğu halde Loksandra yeni evin eşiğinden atladı. İçeri girer girmez acısı yeniden başladı:

«Odam nerede?» diye sordu. Elengaki:

«Üçüncü katta,» dedi. «Yatağın hazır, istersen uzanabilirsin. Gel, seni götüreyim.»

Ve birlikte yukarı çıktılar.

Tarnana, elinde ışık saçan mutfak lâmbası ile aşağıya, mutfağa iniyordu.

Loksandra köşedeki bir odaya giriyor, içerideki yatağını, lâvabosunu, tozlu ve sağı solu çizilmiş, ezilmiş dolabını görüyor. Yatağı çarşafsız, pencereler perdesiz, odanın ortasında kocaman bir sandık.

Loksandra titremeye başladı. İkonayı lâvabonun üzerine bıraktı, şapkasını çıkardı, odanın kapısını kapayarak kedilerin sepetini açtı. Açınca, kedilerin de titremekte olduklarını gördü.

Sepetten önce Aslan dışarı fırladı ve hemen dolabın altına saklandı. Pardali, pür-dikkat sepetten çıktı; bacakları bükülmüş, karnı yere

sürünüyordu. Boynu gerilmiş bir halde yatağa kadar süründü ve birden altına saklandı.

Loksandra kendini yüzüstü yatağa attı ve ağlamaya başladı.

Uykusu vardı. Derin bir uykuya daldı. Uyandığında bekçi, geceyarısını haber veriyordu. Kalçasının yanında bir sıcaklık hissetti. Kediler yatağa çıkmış, onun yanına çöreklenmişlerdi. Titremeleri durmuştu. İkisi birden mırıldamaya başlamışlardı, ama birinin mırıltısı daha sesli ve acayipti. Loksandra:

«Beni teselli etmek için mahsus öyle yapıyorlar.» diye düşündü ve sabaha kadar elini kedilerinin üzerinden çekmedi.

«Saaalep, saaalep!»

Uyku arasında «Salepçi geçiyor.» dedi. «Ne iyi sabah olmuş.» Gelgelelim uyanır ve gözlerini açar açmaz acısının geçmemiş olduğunu anladı. Gözlerini yeniden kapattı. Kediler de onun gibi yaptılar.

Uzun zaman kıpırdamadan, düşünmeden yattı kaldı. Yüzü, gövdesi, her yanı uyuşmuştu. Soyunmadan yatmış olduğu için bütün gece huzur içinde uyuyamamıştı. Epey bir zaman sonra bir hışırtı duyuldu. Pardali, odadaki sandığa tırnaklarını takmış, bilemeye çalışıyordu. Aslan ise oturmuş, kapalı kapıyı gözden geçiriyordu.

«Miyav.»

«Ne var, more?»

«Miyav.»

«Bakayım hele ne istiyor.»

Sersemleşmiş bir halde ayağa kalktı ve yavaşça kapıyı açtı.

«Çıkmak mı istiyorsun?»

Aslan ayaklarını büktü, bıyıklarını dikti, kaşlarını anten gibi kabarttı ve böyle gerekli hazırlığını yaptı. Pardali Aslana:

«Bre, kendi evimiz değil burası. Nereye gitmek istiyorsun?» der gibiydi.

«Allah kahretmesin sizi! Hıh! Yerlerinde oturamazlar. Durun hele pabuçlarımı giyeyim.»

Pabuçlarını giyip merdivenin başına çıktı. Yanda kilitli bir kapı vardı, onun ötesinde merdivenler. Başkalarını uyandırmamak için pabuçlarını yeniden çıkardı. «Daha uyanmadıklarına bakılırsa yorulmuş olacaklar» diye düşündü ve basamakları inmeye başladı.

«Gelin hadi, pisi, pisi!»

Bu ne biçim merdivendi? Minare merdiveni gibi daracık, dimdik...

Bir eliyle korkuluğa tutunurken öbür eliyle eteklerini topladı ve dikkatle inmeye başladı.

«Gel. Pisi, pisi, pisi!»

Loksandra önde, kediler arkada, bir alt katın sahanlığına vardılar. Burası da aynı. Basamakları indikçe ortalık daha da karanlıklaşıyordu. Zemin kata vardı, göz gözü görmüyordu. El yordamıyla kapıyı bulup açtı. Burada, yarı karanlık tek bir oda vardı: Yemek odası.

İki pencere önünde minder serilmişti. Ortada duran masa, odaya zar zor sıkıştırılmış gibiydi. Masaya dört kişi oturacak olsa, başkasına yer kalmayacaktı. Minderin karşısındaki duvarın dibinde büfesi duruyordu. Ah, zavallı büfeciğim...

«Dudu! Dudu!»

«Ah, bu da kim?»

Kafes, kapının arkasında duruyordu. Papağan başını yana eğmiş, sağ gözüyle ona bakıyordu. Sonra, başını bir aşağı, bir yukarı sallamaya başladı:

«Dudu, dudu.»

«Dudu, dudu, al işte! Madem Pera modaymış, otur karanlıkta sen de şimdi. Pist, more düşüreceksin beni. Ne, karnın mı acıktı? Hadi gidelim.»

Mutfaktan gürültü sesleri duyuluyordu.

«Tarnana, sen misin?» Tarnana sevinçle karşılık verdi:

«İşte, hurdayım. Gel, kokona gel, mutfağımızı göresin. Güzel, güzel, parmaklarını yalarsın.»

Tarnana'nm sesini duyar duymaz kediler, mutfağa inen merdivene koştular.

«Amman! Beni basamaktan aşağı yuvarlayacaklar. Doyur şunları, Tarnana, hayır bekle, önce onlara kömürlüğün yerini göstereyim. Alışsınlar, burada bahçe yok.

İşte böylece, buzlar kırıldı. Az sonra Loksandra yemek odasındaki minderin sağ ucuna oturdu Sultana karşısına kuruldu. Tarnana iskemlede oturuyordu. Üçünün de elinde kahve fincanları vardı ve bakışıp duruyorlardı. Loksandra:

«Her şey iyi de bu karanlık çekilir mi?» dedi. Sultana:

«Hıh!» yaptı.

Tarnana burnunu çekti. Kaldırmadan sesler geliyordu.

Üçü de yüzlerini pencerenin camına yapıştırdılar. Ne var? Ne var? Gecenin yorgunu bekçi öksürüp duruyordu:

«Haydi, more Tarnana, bir kahve pişiriver şu nanköre.»

Tak, tak, cama vuruyor.

«Ela, ela... Gel bre! Şuna bakın. Saloz mu nedir, beni anlamıyor.» Camı açıyor:

«Ela more, odun kafalı.»

Çok hayvandı bu bekçi. Nerede Bakırköy'ün bekçisi!

Bekçiden sonra bir sütçü geçti.

«Koş, Tarnana, tencereyi getir.»

Üçü birden sokak kapısına çıktılar. Sütçüyü çağırdılar ve ona her sabah süt getirmesini söylediler. Pek konuşmadan Karadağ'lı[11] sütçü kuşağından bir ıhlamur çubuğu çekti, çakısını çıkardı ve o gün ne kadar süt istediklerini

sordu. Loksandra, bir okka deyince, sütçü çubuğa dört çentik attı. Bu, bir okka demekti. Çubuğu Loksandra'ya verdi. Güğümünü sırtına vurup gitti. Loksandra çubuğa bakarak:

«Bu çetele çok küçük, » dedi. «Nerede bizim Bakırköy'deki sütçünün verdiği çeteleler. Üstelik, yamuk bu. Bir yere koy bunu. Tarnana, tabak dolabına koy.»

Karşı evin kapısında, uyandırılmaktan canları sıkılan iki sarı köpek, sütçüye yol vermek için yerlerinden kalktılar. Büzülüp hapşırdılar ve gidip biraz öteye yeniden yattılar. Gün daha erkendi. Loksandra:

«Haydi, içeri girelim.» dedi.

Ama Pardali girmek istemiyordu. Korku içinde kapının eşiğinde duruyor, nerede bulunduğunu anlamaya çalışıyordu. Neydi başlarına gelen bu şanssızlık. Tanımadığı bir köpek kapının önünde durmuş, kuyruğunu sallıyordu. Pardali sinirli sinirli yana döndü ve Aslan'ın burnunu kokladı: «Bu köpeğin işi ne burada? Sakın, dışarı çıkma!»

Aslan da önce anasını, sonra da havayı kokladı: «Pif! Bunlar da ne köpeği? Nerede bizim Bakırköy'ün köpekleri!»

Bir de hayvanların bir şeyden anlamadıklarını söylerler!

«Kedinin yüzüne bak Sultana. Yüzüne bak!»

4

Her şey Bakırköy'deki gibiydi, sanki hiçbir şey değişmemişti.

Buradaki yumurtacı da Tatar, balıkçı Ermeni ve ekmekçi taşralıydı. Buradaki salepçi de «Salep, salep!» diye bağırıyordu ve ciğerci Gegi idi[12]. Acem helvacı, keten-helvayı aynı makamla bağırıp satıyordu.

Ama burada, başağrısı ile uyanıyor ve pencereyi açınca artık «Allah'a şükürler olsun» diyemiyorsun. Karanlık basınca ağlıyorsun.

Şehirde akşam vakti ne hazin!

Sonbahar geldi ve arkasından kış. Sobaları yaktılar. Eskiden oturma odasında yanan mangal şimdi, yosun ve örümcek ağı tutmuş bir halde kilerde duruyor. Artık modası geçmiş. Yine akşamları, bekçinin ayak sesleri Loksandra'nın uykusunu getiriyor. Böyleyken, kendini emin hissedemiyor, çünkü kapılar her zaman kilitlenmiyor. Herkes yorganına sarınıp yatağına yatmıyor. Kliyo, Tarnana'yı sık sık yanına alıp Elengaki'nin evinde verilen partilere, ya da Elengaki'nin kızları ve Bebeka ile tiyatroya gidiyor. Pera'da sokaklar sabahlara kadar insan dolu. Burada ne gece geceydi, ne de gündüz gündüz. Mevsimlerden ilkbahar mı, sonbahar mı bilmiyorsun. Artık misafirlik kalmadığı için bayramları, seyranları da unutuyorsun. Bunların modası geçti. Sevdiklerini bile kırk yılda bir görüyorsun, gördüğün gibi de kaybediyorsun. Geldikleriyle gittikleri bir oluyor. Ağırlayacak yerin var mı ki zaten?

Gecenin esrarı, yatağın tadı kalmadı. Evin ne mermer döşeli avlusu, ne sarnıcı var. Bir kuyusu olsa barim de içinden Guy-guycu çıkıp seni biraz titretse!

Neyse ki Elengaki'nin evi dirsekte. Yoksa Loksandra deli olurdu.

Elengaki de kederliydi. O da kızını evlendiremiyordu. Yani, otuzunu geçmiş ve çirkin olan kızı Efterpi'yi. Evfimiyanın daha sözü edilmiyordu. Çünkü sırasını beklemesi gerekiyordu onun. Yoksa Evfimiya çapkın ve çok güzel bir kızdı. Onu evlendirmek kolaydı. Hele şimdi, Bebeka'nın bol para kazanmakta olduğu şu sırada. Elengaki:

«Ah!» diye içini çekti. «Çocuğumu kaybedeceğim, Loksandra, tıpkı senin çocuklarını kaybettiğin gibi.»

Bebeka, Karaköy'de sarraf dükkânı açmış, işleri ilerletmiş ve sonra da bankerliğe başlamıştı. Artık hamama gitmek istemiyor. Eve çinko bir banyo getirmişti. Kovayla odaya sıcak su taşıyorlar. «Ah, sorma...» Bunları hatırlayınca Elengaki'nin soluğu kesiliyor.

Bebeka çömelip banyoya giriyor, kurbağa gibi oturuyor, yerinden kımıldayamıyormuş.

«Sözde yıkanıyor Loksandracığım, sözde yıkanıyor. Kıçını yıkadığı suyla yüzünü yıkıyor.»

«Bu Avrupalılar çok pis insanlar olmalı, Eleni. Çok pis diyorum sana. Üf!»

Loksandra elini sallayıp burnunu tutuyor:

«Üf leş gibi.»

«Çocuğumu kaybediyorum, Loksandra kaybediyorum. Şimdi, o da bana tenezzül etmemeye başladı... susayım daha iyi, yoksa üzüleceğim!» Loksandra düşünceli:

«Ağatho'nun Manolyo'sunu görüyorum, imreniyorum.» dedi. «Dimitraki'sini, Thanasyo'sunu görüyorum, seviniyorum, şekerlerim benim. İyi ki benim Aleko'yu marangoz yapmışım. Aah, aah!»

«Benim de bizim Andriko'yu okutmadığım iyi olmuş. Senin de o zamanlar altın küpü bulman ortalığı karıştırdı.»

«Ne altın küpü, mori? Ne bu kusup durduğunuz yalan?» Loksandra'nın yanakları kararıvermişti.

«Yavaş ol! Ne bağırıyorsun öyle?»

O güne kadar hayatlarında hiç kavga etmemişlerdi, şimdi ise münakaşaya başlamışlardı. Loksandra gözlerini sokağa dikmiş, parmaklarıyla kanepenin örtüsü üzerinde tambur çalıyor. Elengaki'den yana bakmamaya çalışıyordu. Sokaktan:

«Lingua, çervelo!»[13] diye bağıran satıcının sesi duyuldu.

Loksandra, uzun zamandır kızartılmış beyin yememiş olduklarını hatırlayınca satıcıya tam seslenecekken caydı. İçinden «More, hadi git işine!» dedi. Son zamanlarda yemek pişirmek zoruna gitmeye başlamıştı.

Mutfağa da artık geç ve ara sıra iniyordu. Buna canı sıkılan Tarnana yapayalnız dalavere çeviriyordu mutfakta.

Loksandra birden yaşlandığını hissetti.

«Eleni!» diye seslendi ve durdu, ne diyeceğini bilmiyordu. Eleni ayağa fırladı:

«Ne var Loksandra?»

«Eleni... gidelim...» Elengaki:

«Tatavla'ya mı?» dedi.

«Ya! Allah iyiliğini versin, bayram yapsana atsana şapkanı sokakta havalara.»

Kadını azarlamış, şimdi gönlünü almaya çalışıyordu.

Ertesi gün erkenden yola düştüler.

Kliyo'nun yanına gidip kalacak olan Efterpi annesiyle Loksandra'yı arabaya bindirdi, öperek uğurladı.

«Ne kadar kalacaksınız Tatavla'da?» Loksandra:

«Canımızın istediği kadar.» dedi. Elengaki:

«Evimize göz kulak ol.» dedi.

«Sözümü dinle!» Loksandra:

«Bizim eve de,» dedi. «Kedilerle papağanı unutma. Gözünü aç yoksa öldürürüm seni. Bizim Kliyoya güvenilmez.»

Araba, Pera'nın ana caddesine girdi. Taksim'i geçti. Pangaltıya vardılar. Sola saptı ve Tatavla'ya giden yolu tuttu.

Loksandra, cebinden tatlı sucuk çıkardı.

«Nah, ye.»

Koyacak yerleri olmadığından o yıl Noel için fazla çerez almamışlardı. Paskalya öncesi aldıklarından da yalnız bu tatlı sucuk artmıştı. Bayram yapmayı kimin canı istiyordu ki zaten? Kimsesiz ve yalnız. Epaminonda da mektup yazmaz olmuştu. Söyleseler miydi ona, neden canını dişine takıp

Pera'ya taşınmış olduklarını? Ya öteki... Kliyo'ya tatlı tatlı bakan arkadaşı. Loksandra bu işe Kliyo'nun hatırı için razı olmuştu, ama şimdi, buyrun işte! Anlatsa mıydı ona bütün bunları? «Mmmm!»

«Eleni, hava kara çevirecek, haberin olsun.»

Tatavla'daki Tumbaya varmışlardı. Ay-Dimitri kilisesinin kapıları açıktı ve halk akşam duasından çıkıyordu.

Araba, Ağatho'nun evi önünde durunca mahallenin bütün perdeleri aralandı.

«Drosi, koş, koş. Kona Loksandra gelmiş.»

«A, nasıl olur?»

Loksandra, Tatavla'ya uğramayalı yıllar geçmişti. Zaten, eskiden de evden pek çıktığı olmazdı. Çıkıp gezmeyi canı istemezdi. Ev işleri ona yeterdi. Ne olmuştu o işlerine şimdi? Yapacak kimdi ki? Neredeydi dikiş bohçası, ipekleri, yünleri ve iğne kutusu? Nerede, Allahaşkına? Bilen yok. Yüklüğü elinden gitmişti. Kavanozları, bütün eşyaları elden gitmişti. Ağatho kapıyı açınca:

«A, kim gelmiş!» diye bağırdı. Loksandra arabanın içinden:

«A, ya!» diye bağırdı. «Şimdi, ben de sokaklara düştüm, duymadın mı?»

Dimitraki ile Thanasyo arabaya koştular. Manolyo kapıya çıktı. İki av köpeği ile beş de kedi geldi.

«Canım, ne oluyor burada?»

«Buyurun, buyurun, hoşgeldiniz. Thanasyo, koş, terlik getir. Pist, mori! Buradaki odaya geçin, daha sıcak.»

Sonra, sevinç içinde Ağatho'nun oturma odasına geçtiler. Odanın ortasında mangal yanıyordu.

«Şapkalarınızı çıkarın. Pabuçlarınızı da, mindere oturup rahat edin. Nah, şu köşeye, pist mori...»

«Canım bırak hayvanı, zararı yok. Ah, ne güzel kedi bu, nereden buldun? Ağatho... benim Kalipso bu!»

«Tabii ya, ben de Kalipso'yu eve aldım.» «Ver onu, kucağıma ver.»

Loksandra'nın, Kalipsonun tüylerine değen eli elektriklendi.

Manolyo, duvarın dibinde duran masanın kadife örtüsünü hafifçe kaldırıp çekmeceden kahve kutusunu, cezveyi ve fincanları çıkardı.

«Gel, Ağatho, kahve!»

Ağatho, sürahiden su almak için Sultan Aziz'in kafasını yana çekti. Manolyo mangalı eşeledi.

Mutluluktan Loksandra'nın gözleri yaşarıyordu.

«Senin Sultan Aziz hâlâ duruyor, desene? Benimkini kırdılar, hayırsızlar.»

Thanasyo, yukarıdan ayva reçeli getirdi. Loksandra gözleri parlayarak:

«A, ayva reçeli mi yaptın?» dedi.

Onu duyan Ağatho şaşırdı. Annesine ne olmuştu, böyle şeyler soruyordu. Loksandra:

«Portakal yaptın mı?» diye yeniden sordu.

«Portakal reçelimi de yaptım,» dedi Ağatho. «Greyfurtu daha pişirmedim.»

«Al getir de hazır ben buradayken senin için pişirivereyim. Yarın da dikiş bohçanı açıp bana biraz bez ver. Manolyo'ya bir çift terlik dikeyim. Ayağındakiler eskimiş. Kalanıyla da sana tencere bezi yapayım. Kalk... bana bak, bir makara da iplik getir bana, dantel öreyim.»

Ertesi gün, tahta çan çalmaya başladı. Triyon Yerarhon günüydü.

Erkenden kalkıp kendini tazelemiş olan Loksandra, Elengaki ve Ağatho'yu yanına alıp kilisenin yolunu tuttu. Ağatho'nun kanepesi Ay-Thanasi kilisesindeydi.

Loksandra, yol boyunca dualar mırıldandı. «Anne, dikkat et, elimi tut.»

«Neden, canım? Kambur muyum, topal mıyım? Haydi, çekil oradan!»

Onu itip yürüdü. Elengaki: «Hava döndü.» dedi. «Evet, öyle. Güneş çıkıyor.»

Dağ yamaçlarını yalayıp gelen hava toprak, güneş ve ot kokuyordu. Elengaki:

«Ne güzel kokuyor!» dedi. Az sonra Ağatho da:

«Ne tatlı!» dedi.

Loksandra gözlerini yarı kapamış derin derin nefes alıyordu. Çok geçmeden yavaş yavaş bir şarkı mırıldanmaya başladı:

Karabaşı, yarpuzu, Khalki'nin suyu,
Güzel Katingakim benim,
Ah, seni çok seviyorum...

Yanakları kızarmıştı. Belini doğrulttu. Göğsünün, elinde olmadan şiştiğini hissediyordu. İçten bir «Oooh!» çekti, rahatladı. Az sonra bir oh daha çekti:

«Oooh! Allah'a şükürler olsun!» Sonra birden:

«Her şey ne güzel! Aaaah! Yaşa Panaya mu.»

Her sözün üzerine basa basa her şeyin çok güzel olduğunu söyledi. Tıs! diye bir ses çıkarıp başını salladı. Elengaki sordu:

«Neyin var Loksandra?»

«Hiçbir şey. Biliyor musun ne diyorum Ağatho? Ben buradayken senin o eski çeyizlik yorganını çıkarsan da söksem?»

«Of be anne, yerinde duramıyorsun. Hangi birini yapacaksın? Bir terlik diyorsun, bir yorgan diyorsun. Otur biraz da kemiklerin dinlensin.»

«Nedenmiş? Yaşlandım mı ki oturayım da kemiklerim dinlensin? Çok şükür, daha ne salyam, ne de sümüğüm akıyor!»

Ertesi gün erkenden kalkıp hamama gittiler. Ağatho yüklüğünü açmış, çizgili peştamalları, yumuşak ve katı keseleri, nasır taşlarını, kaim

bornozları, çeyizliğinden kalan sedef işlemeli takunyaları çıkarmıştı.

Dönüşte önüne çıkarılan haşlama tavuğa ve üstüne gelen muhallebiye Loksandra sevinmişti. Saçlarını taramadan, altın sarısı boncuk işlemeli beyaz atkılarına sarınıp yemeğe oturmuşlardı.

Loksandra'nın beline varan saçları dalga dalgaydı. Manolyo gülerek:

«Senin saçların hiç ağarmayacak mı?,» diye sordu.

«Neden ağarsınlarmış, canım? Beni zorla yaşlandırmak mı istiyorsunuz?»

Erkekler gittikten, bulaşık yıkandıktan sonra üçü odaya geçip mindere uzandılar.

«Eleni teyze, al yastığı, başının altına koy..»

«Neden?.» Yüzünü buruşturarak:

«Güpegündüz neden uyuyayım!»

«Sütçü beygiri gibi ayakta sallanıyorsun.»

«Sallandığım falan yok. Siz konuşuyorsunuz, ben dinliyorum.»

Loksandra Ağatho'ya göz kırpıp güldü. İşaret etti: «Giyecek bir şey at ona.»

Ağatho önce Elengaki'ye sonra da Loksandra ya giyecek bir şeyler verdi.

«Bu da ne? Aman al bunu, istemem. Gündüzleri hiç uyuyamam ben. Hiç uyuduğumu gördünüz mü? Siz konuşuyorsunuz, ben hepsini duyuyorum.»

Çok geçmeden üçü de horlamaya başladılar. Kahve zamanı gelince Elengaki parmağını Loksandra'ya salladı:

«Kahve yapma sırası sende, hanımefendiciğim.»

«Kimde, ben de mi? Aaaa ne güzel sizi dinliyordum.»

Kahve bitince Loksandra Yorgo'ların ne âlemde olduklarım sordu

«Şu Aspasya da bir günlüğüne olsun çıkıp gelemiyor.» Ağatho:

«Şimdi onlar Kadıköy’e Baba Gligori'nin ölümünden sonra onlara kalan eve yerleştiler.» dedi ve Elengaki'ye işaret etti.

Yorgo ölmüş, ölüm haberini, üzülmesin diye Loksandra'dan saklıyorlardı.

Akşam erkenden yattılar ve Loksandra, Kalipso'yu yanına aldı.

Loksandra ile Elengaki Tatavla'da on gün kaldılar, sonra evlerine döndüler.

Birkaç gün sonra Güney Amerika'dan bir kart geldi. Kartı, onlara her ay para getiren yazıhanenin adamı getirdi. Kart Yorgaki'den geliyordu ve üzerinde «Sizleri unutmadım.» yazılıydı.

«Başka ne diyor?»

«Sizi unutmadım diye yazıyor, anne, adam başka ne desin istiyorsun?»

Loksandra istavroz çıkardı:

«Kuru kuru bir 'sizi unutmadım' mı, Epaminonda için bir şey demiyor mu? Gelecekler mi, gelmeyecekler mi? Ne var, ne yok, bilmem ne filân fıstık, hiçbir şey demiyor mu?» Kliyo:

«E, demiyor işte!» diyerek kartı alıp yukarı çıktı, odasına kapandı.

Loksandra, Sultana ve Tarnana ile yemek odasında kalakaldı. Dışarıda yine yağmur başlamıştı.

İstanbul'da yağmurlar bir başladı mı günlerce sürer.

«Aaağh.» diye esnedi Loksandra. «Saat kaç?»

«Dört.»

«Daha dört mü? Hay şeytan, bugün de geçmek bilmiyor.»

«Bari bir leblebici geçse de biraz leblebi alsalar. A, işte geçiyor! Tarnana, koş, cama vur.»

«Dur, leblebici, dur!»

Pardali uyandı, etrafına bakındı. Ne olduğunu görmek için divanın yastığına çıktı. Artık evi iyice tanıdığı için sokağı merak etmeye başlamıştı:

Aslan, daha da çok meraklıydı sokağa.

En çok da mahallenin köpeklerine meraklıydılar. Bakırköy'ün köpekleri onları rahat bırakıyor sokağa çıkmaktan korkmuyorlardı. Ama buranın köpekleri…

Mahallenin dayısı olan karabaş, ne zaman Loksandra'yı pencerede görse ön ayaklarını duvara dayayıp tatlı tatlı ona bakıyordu. Tatlı tatlı bakıyor yalanıyordu. Camın arkasından köpeği gören Pardali «Phh!» yapmıyordu. Loksandra:

«E öyle değil mi kimsesizlik zor.» dedi. «Tarnana mutfaktaki kemikleri getir hele. Haydi oğlum benim.»

«Sultana, şuna bak, nasıl anlıyor. Çok sevimli bu maskara.»

Loksandra gülüyor, gülmekten kırılıyor. Tatavla'ya gittiği günden bu yana Loksandra çok değişmişti.

«Şu sarı köpeğe de bak. Buraya geldiğimizden beri hiç şişmanlamadı. Çok güzel olacak bu »

Daha sonra:

«Şu dişi kara köpek doğurmak üzere. Dinle, Sultana, bak sana ne diyeceğim. Kilerdeki çuvalı çıkar bu köpeği de Şerbet diye çağıralım. Duyuyor musun Sultana, onun adını Şerbet koyalım.»

Sultana, su içmek için yerinden kalktı.

«Sultana, dur, nereye gidiyorsun? Şu kara benekli beyaz köpeği görüyor musun? O değil, ötekini diyorum.» Ve birdenbire:

«Hoşt hoşt bre!»

Tarnana kemiklerle odaya döndü.

«Şimdi değil. Dur pencereyi açma. Koş Tarnana bırak kemikleri de gel şu sünepeyi gör Küçük bir dişi köpekle kavga ediyor arsız. Aman koş Tarnana, Ay canın çıkmasın e mi!»

Uzaktan. Hırpaninin sesi duyuldu. Köpekler kulaklarını kabartıp birbirleri ile bakıştılar. Havlasınlarmı havlamasınlarmı gencecik bir enik iki kere «Hav hav dedi, sustu. Hırpani'ye hiçbiri havlamazdı. Hırpani dilenci değil, sanatçıydı. Hırpani'yi şarkılarını ve oyunlarını bilmeyen şehirli mi vardı:

Ley lelo Hırpani,

Kasımpaşa meydani,

Ver mendili, ver onluğu.

Ver ekmeği.

Brrrrr...

«Aferim, Hırpani, iyi yaptın da geldin»

Birkaç gün sonra da Karagöz geldi. Biri perdeyi, biri de içinde kuklaların bulunduğu tahta sandığı taşıyan iki sanatçı sokakta durup gösteriye başladılar.

Karşıda oturan Mösyö Artinin karısı Madam Surpui kapıya çıkıp oyunculara bir onluk verdi. Karagöz, bu güzel Ermeni pilicine tatlı tatlı takarak dokunaklı bir sesle şarkı söylemeye başladı

— *Gel, Marğaro'm benim, seni bir göreyim.*

— *Balık kızartıyorum mutfakta, gelemem.*

— *Bırak balıkları yansın, çık da gel.*

— *Çünkü Marğaro'cuğum, seni çok seviyorum.*

Ermeni kadını Loksandra'ya selâm verdi ve içeri girdi.

«Saat kaç oldu Tarnana? Vakti geldiyse gidip helvayı ateşe koyayım.»

Akşama Elengaki kızlarını alıp gelecekti. Yandaki bayan Yoryadi de gelecekti. Ne yaparsın: «Allah'a şükürler olsun diyelim.»

Pera'nın da güzel yanları vardı.

Tanrıya şükürler olsun, çünkü ebedi olan yalnız o. Yerdeki, gökteki her şey geçici... Yaşatan o, öldüren o... Yıkan o, yapan o...

Kendini beklenmedik bir anda İstavroz Sokağında bulan Loksandra, artık sonunun yaklaştığını hissediyordu. Artık burası, onun yeri olmalıydı. Kocasının ölümünü nasıl tevekkülle karşılamış ise yeni yaşamını da öylece kabullenmişti. Ne yaparsın? Dünya böyleydi.

İstavroz Sokağı Bakırköy'e hiç benzemiyordu. Bu yeni yaşamı, sanki bir makas olmuş, o eski güzel yaşamını kesip geçmişe atmış, böylece güzel bir rüya sönüp gitmişti. Kliyoda bunu hissediyor ve eski Bakırköy akşamlarını, gökyüzünü, denizi, bahçelerini ve içindeki çınar ağacını özlüyordu. Babasından kalan kitaplığı da elinden gitmişti, çünkü taşınacaklarına yakın Theodoro bütün kitapları alıp götürmüş, elinde kala kala Kassiyani, Ali Ağa ve Evlilik Kurbanları adındaki kitaplar kalmıştı.

Başlangıçta, cennet hayatı sandığı Pera’nın sosyete yaşamından şimdi kaçıyor, melankoliye kapılıyor, kaybolan cennetleri için gözyaşı döküyordu. Annesinin tam tersiydi bu bakımdan.

Yitirilen cennetler için Loksandra hiç ağlamazdı. Mutluluğu aradığı da hiç olmamıştı. Mutluluk, arayıp hep Loksandra'yı bulmuştu. Hiç beklenmedik anlarda, aniden çıkıp gelmişti. Melek birden Balıklı'daki Meryem Ana havuzuna iniyor, sularını karıştırıyor, Loksandra'yı yeniden vaftiz ediyordu.

Şükürler olsun. Panaya'nın ona verdiği mutluluk büyüktü.

Ağustos ördeği bamyayla iyi gidiyordu. Ağustos'un sona ermesi, bamyalı ördek yiyememek ne yazıktı. Panaya yortusunun birinci gününde Loksandra, bamyayla pişirmek üzere ördek aldı ve bütün yorgunluğuna rağmen onları kızartmak için tek başına mutfağa indi. Yorgundu, çünkü o gün evin kışlık yakacağını da yerleştirmekle uğraşmıştı. Depo, odun

kömürüyle dolmuştu. Sobalar için de otuz çeki odun almış, kestirip çuvallara doldurtmak için de Kürtleri çağırmıştı.

Nasıl ki İstanbul'un sütçüleri Slav, balıkçıları Ermeni, fırıncıları ise taşralı idiyse odun kesicileri de Kürt'tü. Bunun için Loksandra, odunlarını kestirmek için Kürtleri çağırmıştı.

Sabah sabah, otuz çeki kalın odunu sokağın ortasına boşaltmışlar, sonra da feslerinin etrafına mendil bağlamış, bileği güçlü dev gibi Kürtler, parıldayan keskin baltalarıyla odunları kesmeye gelmişlerdi. Kürtler baltalarına meraklıydılar. Kürdistan'daki köylerinde bile Kürtler baltalarını yanlarından ayırmazlar ve gurbete gidecekleri zaman anaları. Ispartalı kadınların oğullarına kalkan verdikleri gibi ellerine balta verirlerdi. Kürt çocuğu ondört-onbeş yaşlarına gelip de ilk gençlik heyecanlarını duymaya başlayınca eline çiçek almaz, baltasını omuzuna vurduğu gibi «Derdim var, derdim!» diye bağırarak mahalleleri dolaşmaya başlar, kafesli pencerelere bakardı. Onun derdine derman olmayı kabul eden kız da penceresini açar «Derdine kurban olurum!» diye karşılık verirdi. Bunun üzerine «Ben de baltayı burda vururum!» diyen damat namzedi, baltayı kız evinin kapısına saplardı. Sonra eve gider, baltayı geri getirmesi için anasını yollar ve bu fırsatla anası kızı görmüş olurdu. Baltanın, Kürt için büyük anlamı vardı. Kürtün baltasına söz atmak, Peygamberine söz atmaktan kötüydü.

Loksandra, Türklerden korktuğu gibi Kürtlerden de korkuyordu. Odunlarını kestirmek için onları çağırdığında pek senli benli olmazdı. Elindeki bir kütüğü Kürt'ün başı üzerinde sallayarak bağırdı:

«Allah müstahakını versin, köpoğlu köpek! Bunu görüyor musun? Sobaya sığar mı bu odun, more?»

Başka söyleyecek, hele baltasına dokunacak sözü yoktu. Yine de Kürtler, gariptir ki sözlerine hiç alınmıyorlar, her hatırını yerine getiriyorlardı. Odunları çuvallara doldurup depoya taşıdılar ve o akşamki

uğurlama çok candan oldu: Sıkça güle güleler, sağlık ve iyi bir kış geçirme dilekleri, bahşişler, küçük hediye paketleri birbirini kovaladı: «Bu çocuğun için, şunu da karına götür» ve benzeri şeyler.

O gece Loksandra, yorgunluktan bitkin bir halde erken yattı ve bütün gece rüyasında baltalar, et ve kıyma satırları ve buna benzer saçmalıklar gördü. O günkü olayların etkisiyle olacak diyerek önemsemedi. Yine de uyandığında «Hayır olsun.» dedi ve yemeği hazırlamak için mutfağa indi. Dünyada olup bitenleri nerden bilsindi gariban? Onsekiz yıl önce Ay-Stefano'da imzalanmış olan Anlaşma'nın gözden geçirildiğini ve yine gözden geçirilmekte olduğunu. Bulgaristan'ın özerklik kazandığını; Romanya ve Karadağ'ın bağımsızlık istediklerini; Rusya'nın Kars, Ardahan ve Batum'u; İngiltere'nin Kıbrıs'ı; Yunanistan'ın Batı Trakya ve Epirüs'ten bir parçayı aldığını: kendilerine verilen sözün tutulmaması üzerine hiçbir şey alamayan Ermenilerin ayaklandıklarını ve Sultan Abdülhamit'in halkı kışkırtarak, Kürdistan'dan getirttiği baltalı Kürtlere, İstanbul sokaklarında Ermenileri kırdırttığını, bütün bunları nereden bilsindi Loksandra?

Zavallı, dünyadan bihaber, ördekleri hazırlamak için aşağı indi. O gün keyfi de yerindeydi... Hem de ne keyif. Geçenlerde Yorgo’dan mektup almışlardı ve Kliyo ile evlenmek için izin istiyordu. Çocukça yazılmış bir mektuptu bu biraz, ama önemli olan Kliyo ile evlenmek istemesiydi. Mektup şöyle başlıyordu: Şu zor anlarımda düşüncelerim seninle, derin limanım benim, konuksever limanım...

Ondan sonra da sarhoşlukla yazmış olsa gerek. Epaminonda ile birlikte Cenova'da gemiyi kaçırdıklarını, yapayalnız ve parasız kaldıklarını yazıyordu. Kötü bir şey yapmadık, diyordu, sıkıntılarını unutmak için biraz içmişler ve zamanında gemiye dönememişlerdi. Cenova sokaklarında gecelemişler. Epaminonda karanlıkla bir katolik papazının peşine takılarak «Pist! Pist!» demeye başlamış. Çünkü onu kadın sanmış. Bunu yanlış

anlayan halk Epaminondayı yakaladıkları gibi polise teslim etmişler. Neyse ki oradaki Yunan konsolosu Yorgaki'nin hemşerisi çıkmış da Epaminondayı hapisten kurtarmış ve birkaç güne kadar onları bir vapura bindirip İstanbul'a yollayacakmış. Loksandra isterse, geldiklerinde nişan yapmak istiyordu. Mektubunu bitirmeden önce bir daha ağzına içki koymayacağına yemin ediyordu.

Nasıl keyfi yerinde olmasındı? Tencereyi ateşe koydu ve et pişince tuzuna baktı.

O anda sokaktan ayak sesleri, bağırış, çağırış duydu. Tarnana'ya:

«Bre Tarnana kalk bir baksana dışarıda ne oluyor?» dedi.

Tarnana, gidip bakmaya üşeniyor, çünkü bakabilmek için mutfak alçakta olduğundan, lavabonun üzerine çıkması gerekecek. Öyle bile ancak, koşuşan insanların ayakları görünüyor. Loksandra yavaş yavaş iskemlenin üstüne çıkıyor, bakınca bir de ne görsün; Kürt'ün biri elindeki baltayla, karşı komşu Mösyö Artin'in kapısını kırmaya çalışıyor!

İskemleden inerek büyük çorba kepçesini kapıyor.

«Gör bak şimdi ne yapacağım ona!»

Eteklerini topluyor ve koşarak merdivenleri çıkmaya çalışıyor. Basamaklarda Kliyo'ya çarpıyor. Kliyo, bayılacakmış gibi:

«Adam öldürüyorlar, anne, adam öldürüyorlar!» dedi.

«Ne öldürmesi, bre? Kürt'ün biri Mösyö Artin'in kapısını kırmaya çalışıyor. Çekil önümden, geçeyim.»

Sultana da yukarıdan indi. Kliyo ile Tarnana bağırışması dışarıdan duyulmasın diye Loksandra'nın ağzını kapamaya çalışıyorlar. Onu pencerelerden uzak tutmak için çırpınıyor, perdeleri çekiyorlar. Ayak sesleri, vuruş döğüşler, yırtıcı çığlıklar oraya kadar geliyordu. Sonra sessizlik, az sonra yine kavga gürültü. Her sessizlik oluşunda Loksandra ayağa fırlayıp çorba kepçesini kapıyordu.

«Canım, Kürt bunlar, bırakın da gidip bakayım neler oluyor. Canlarını şeytan alsın bunların!»

Gürültü kesildikten sonra, yazıhaneden çırak hem hallerini sormak, hem de getirmiş olduğu yiyecekleri bırakmak için çıkıp eve geldi. Ermenilerin öldürüldüğünü, ama Türklerin, evlerinde Ermeni saklamadıkça Rumlara dokunmadıklarını ve Tarnana'nın Ermeni olduğu haberi duyulmasın diye Theodoro'nun Allah'a yalvarıp durduğunu anlattı, İstavroz Sokağı'nda ortalık yatışmıştı ama başka semtlerde kan dökme hâlâ sürüyordu.

Bunları duyunca Loksandra korkuya kapıldı ve Tarnana'yı yatağının altına sakladı. Pencereye çıkmaya korkuyor, perdeleri açmaya korkuyor. Satıcılar, hiçbir şey olmamış gibi yeniden sokaktan geçmeye başladılar. Salepçi çıktı, ciğerci çıktı ve onun geldiğini duyan kediler miyavlamaya başladılar. Loksandra kedilerini kömürlüğe kapattı: «Susun bre sakın dışarı çıkmayın, öldürürler sizi sonra.» Sabah, sütçü kapıyı çaldı. Loksandra'da çıt çok. O gün de süt olmayıversindi. Çay içiversinler. Ne var ki yedinci gün, sucu çıkıp gelince kapıyı açmak zorunda kaldı, çünkü evde su kalmamıştı. Hüseyin topallayarak içeri girdi, mutfağa indi ve büyük küpe iki kırba su boşalttı.

Hüseyin giderken Loksandra'yı dostça selâmladı ve onun arkasından yumurtacı geldi. Cama vurdu.

«Kokona yumurta almayacak mısın?»

Pencereyi araladı, baktı ve düşündü: «Acaba yumurtacı Mustafa da kan dökenlerden miydi?»

Ertesi günün sabahı oradan geçerken bekçi onu selâmladı ve tatlı tatlı gözlerinin içine bakarak kahvesini bekledi.

«Pişir ona bir kahve, bre Tarnana.»

Sokak kapısını açıp eşiğe oturdu ve yine düşünmeye başladı: «Bekçi de kan dökenlerden miydi, yoksa değil miydi?»

«Bre Memet sana bir şey sormak istiyorum: Sen de önceki gün sokaklardaki kanlı olaylara katıldın mı, katılmadın mı? Ama doğruyu söyle bana.»

«Vallahi Billâh!» Mehmet katılmamıştı.

«Ben de öyle düşünmüştüm, da!» ve ağlamaya başladı. «Neden böyle kızıp köpürüyorlar? Zavallı Mösyö Artin onlara ne yaptı ki kalkıp adamcağızı öldürdüler? Hayır, söyle bana ne suçu vardı?» Mehmet:

«Vah! Vah! Vah!» dedi. Daha sonra ciğerci de ona:

«Vah! Vah! Vah!» dedi. Leblebici de:

«Vah! Vah! Vah!» dedi. «Yanlış oldu.»

Onbin yirmibin kişi öldürüyorlar, evlerini ve kiliselerini talan ediyorlar, ailelerin topuyla soyunu kurutuyorlar. «Yanlış oldu».

Sokaklardan akan kanları köpekler içti ve hiçbir şey olmamış gibi hayat eski haline döndü.

Tarnana yatağın altından çıktı, Elengaki geldi ve hepsi birlikte mutfakta Kliyo'nun yaklaşmakta olan nişan töreni için tatlılar hazırlamaya başladılar. Loksandra gözyaşlarını sildi, derdi neşeye çevirdi, bu işler böyleydi çünkü. Ne demişler: Kederin fazlası insanı delirtir.

Cenova'da nezarethaneden çıkan Epaminonda, Yorgo'nun Loksandra'ya mektup yazmış olduğunu ve Kliyo ile evlenmek istediğini duyunca sordu:

«Mektubu yolladın mı?»

Yorgaki ceplerini araştırdı ve gerçekten yollamış, olduğunu söyledi.

Ondan sonra kol saatlerini satarak gelin kıza hediye almak için yola düştüler. Ama Yorgaki ile yapmış olduğu konuşmadan sonra Epaminonda'yı bir düşüncedir aldı ister misin mektubu postaya vermemiş olsun? Bir keresinde, Marsilya'dan da Loksandra'ya bir mektup yazmış, ama Rotterdam'a geldiklerinde mektubu kirli çamaşırlar arasında bulmuşlardı.

Ne olur ne olmaz diyerek şimdilik hediye almamaya karar verdiler. Otele dönerek geceyarısına kadar mektubu aradılar. Çöp tenekelerini boşaltıp baktılar, gizlice otelin yazıhanesine girerek oradaki çöp sepetine, harita ve kâğıtların arasına baktılar, yoktu. Yorgaki'nin canı sıkılmaya başladı. Epaminonda, onu teselli etmeye çalışıyordu. Şeytan gözlerini bağlamış olacaktı ve yapılacak en iyi işin şimdi yatıp uyumak ve ertesi gün yeniden aramak olduğunu söyledi. Gece tuvalete gitmek için kalktığında, koridorda, sırtında geceliği ile otelci kadına rastladı. Saçlarını kâğıttan yapmış olduğu ondüle maşalarına sarmıştı. Buklelerinden birinin sarılı olduğu kâğıtta Epaminonda, Yorgaki'nin el yazısını tanır gibi oldu. Yanılıp yanılmadığını anlamak için kadına yaklaştı. Bu davranışı yanlış anlayan kadın imdat diye bağırmaya başladı. Bu olay üzerine, ikisi de soluğu limanda aldılar ve gün doğmasına yakın, nereye gideceğini bilmeden, hareket eden ilk vapura kapağı attılar.

Bu vapur Kardif'ten yüklemiş olduğu kömürü İstanbul'a götürmekte olan Maria Luiza adında külüstür bir Yunan teknesiydi. Tayfalardan çoğu tanıdıkları çıktı. Olan bitenlere bakılırsa, yine de şanslı sayılırlardı.

Pera'ya varıp Loksandra'nın kapısını çaldıklarında, kapıyı açmaya Kliyo değil, büyük pasta tepsisini ödünç istemeye gelmiş olan Elengaki'nin küçük kızı Evfimiya çıktı.

Başta onu tanımadılar, ama az sonra «Maryoka!» diye bağıran Epaminonda babaca kucakladı onu. Bu candan kucaklaşma öylesine uzun sürmüştü ki Yorgaki, artık akraba olduklarına göre kucaklama sırası ona da gelsin diye Epaminonda'yı dürtmeye başladı.

Evfimiya kıkırdadı, çapkınlaştı. Bir perçemi alnına düşürmüştü ve yanağındaki ben şimdi daha güzel görünüyordu. Eskiden, Abanoz Sokağı'ndaki Madam Mari'nin evinde içki bardaklarını kıran Maryoka'nın ta kendisiydi sanki.

Loksandra mutfaktan çıkıp onları görünce, derin limanı andıran kollarını açtı. Yorgaki ile Epaminonda o zaman, mektubun gönderilmiş olduğunu anladılar, artık şüpheye yer yoktu. Yorgaki'nin, boynuna sarılmak zorunda kaldığı Loksandra'nın kolları arasında nefesi kesildi.

Nişan yapıldı, bir yıl sonra da düğün yapmaya karar verdiler. Çeyiz hazırlıkları başladı. Geleceğin kocası, her gittiği limandan hediyeler yolluyordu. Ev, neşe dolmuştu.

Nisan geldi, ilk Nisan gülleri açıldı. Bir gün, gül reçeli yapmak isteyen Loksandra'ya gül yapraklarını temizlemekte yardım etmek için bir araya toplandılar. Gül yapraklarını ve daha çok sabır isteyen Bektaşi üzümünün temizlenmesi her zaman eğlenceye dönüşürdü. Eş ve dostlar bir gün bir komşuda, öbür gün öbür komşuda toplanırlar, üzerine temiz bir örtü serdikleri masanın etrafına otururlar, güle oynaya işin nasıl bittiğini anlamazlardı.

O gün de herkes yemek odasında toplanmıştı: Elengaki, Efterpi, Evfimiya, Ağatho, Loksandra, Kliyo ve Sultana. Kapı vuruldu ve Epaminonda tek başına içeri girdi.

«A, hoşgeldin! Yorgaki nerede?»

Yorgaki'nin şimdi, gemisiyle Biskay sularında olacağını söylüyor. Kendisi de Fransa'da gemisinden ayrılmış, onlarla vedalaşmak üzere trenle İstanbul'a gelmişti, çünkü cepheye gidiyordu. Loksandra, yine:

«A!» dedi kaldı.

Epaminonda büfenin önünde durdu, kömür tozundan siyahlaşmış olan bıyığını burdu. Anayurt, diyordu, boyunduruk altında yaşayan çocuklarım çağırıyor. Büyük olaylara gebeydi dünya. Yunanlılar, İstanbul'u almak için yürüyüşe geçmişlerdi.

Kliyo ayağa fırladı, Epaminonda'nın boynuna atıldı:

«Yaşasın Yunanistan!» diye bağırdı. Loksandra onu:

«Kıs sesini!» diye azarladıktan sonra masanın altında terliklerini aramaya başladı.

Elengaki, gülleri elinden bırakarak çantasını toplamaya girişti:

«Haydi, gidiyoruz.»

«Nereye gidiyorsun, canım?» Elengaki yine: «Gidiyoruz.» dedi. Efterpi:

«Yunanlılar Ay-Stefano'dan mı girecekler?» diye sordu. «O Rus'un kıçını gördüğümüz günü hatırlıyor musun, Kliyo?» Loksandra, terliklerini bulunca:

«İyiliğimize mi bu iş, kötülüğümüze mi?» dedi. «Eh iyiliğimize ise, gelsinler. Koş, mori Sultana, kandili yak. Ne diye kazık gibi öyle durup bakıyorsun?»

Elengaki yeniden masaya oturarak, gülleri temizleme işine kaldığı yerden başladı. Haydi, bravo, reçeli bir güzel pişirsinler de savaşa giderken Epaminonda da biraz yanında götürsün.

Sonra kızlar Kliyo'nun çeyizi için dantel örmeyi bırakıp Epaminonda'ya yünlü örmeğe başladılar. Epaminonda'nın yanına vermek için Loksandra, Aretsudan[14] birkaç dizi çiroz ve sucuk getirtti. İki okka pastırma ve içine turşu ve bir parça lakerda koymak için iki de çömlek aldı. Onun için bir ispirto lâmbası, kahve kutusu, cezve satın aldı ve bir kutunun içine biber, tarçın, yeni-bahar ve mercan-köşkü koydu. Yeni bir battaniye ve yanında hafif bir şilte ısmarladı. Sonra da Epaminonda ile birlikte fotoğrafçıya gittiler.

Makinanın kara örtüsü altına giren fotoğrafçıyı gören Loksandra titriyordu: «Vazgeçtim ben, gidiyorum.» Binbir güçlükle onu, makina karşısında hareketsiz durmaya razı edebildiler. Fotoğrafçı, kımıldamasın diye Loksandra'nın başını, koltuğun arkasından çıkardığı bir demir parçasına yasladı. Yanında dimdik duran Epaminonda, elini onun omuzuna koydu. Loksandra, bir havan topunun karşısındaymış gibi korku içinde

fotoğraf makinasına bakıyordu. Fotoğraftaki Loksandra da korku ile bakıyordu. Gitmeden önce Epaminonda, bir de fotoğrafçıda duran tahta ata binerek bir poz çektirmek istedi.

Fotoğrafçıdan çıkınca bir şeyler yemek ve kendilerine gelebilmek için bir muhallebiciye girdiler.

Çektirmiş oldukları fotoğrafları Epaminonda, evden eve dolaşarak arkadaşlarına ve yakınlarına gösterdi. Arkadaşları ve yakınları da ona veda yemeği verebilmek için masaları kurdular. Tabii ki ondan sonra Loksandra da herkesi davet edip yemek verdi.

Epaminonda kendisi ile yıllardır dargın olduğu Theodoro ile barıştı, son olarak kardeşçe kucaklaştılar. Ne olacağı bilinmezdi ki. Savaştı bu.

Son olarak, en yakın akrabaları, son bir defa daha vedalaşmak için toplandılar. Epaminonda'nın boynuna istavrozlar, muskalar astılar ve böylece Epaminonda Türklerin haberi olmadan savaşa gitti.

Yola çıktığında Nisan bitmek üzereydi ve Türkler Lamia'ya dayanmışlardı. Bunu gören Kral Yorgos Çara hemen bir mektup yollayarak Türkleri durdurmak üzere gerekeni yapmasını istedi. Savaş, beklenmedik bir anda sona erince, elinde kumanyaları ortada kalan Epaminonda «Madem öyle, ben de bizim Tzia'da oturan Lostromo Dederi'nin evine gider, kalırım. Onda iyi şarap da vardır» diye düşündü. Öyle ya yanındaki bu kadar mezeyi ne yapsındı!

İstanbul'dakiler bir gün onun izini kaybettiler, üzüntüleri anlatılacak gibi değildi. Derken Yorgaki'den onun Tzia'da bir arkadaşının evinde yan gelip yatmakta olduğunu öğrendiler. Aylar sonra, yılbaşına yakın Epaminonda da çıkıp İstanbul'a döndü. Avluya nar taneleri saçarak:

«1898 yılınız kutlu olsun!» dedi. Yanında duran Loksandra onu öperek:

«Daha nice yıllara!» dedi. «Damadımız da uğurlu olsun.»

Kliyo'nun düğün zamanı yaklaşıyordu. Hayırlısıyla Kliyo bir evlensindi de ondan sonra Epaminonda'ya da bir kız ayarlasındı. Yaşı geçiyordu. Olgunlaşıp bir yuva kurmasının zamanı gelmişti. Loksandra:

«Kliyo'nun düğünü olana kadar sakın gemilere dönmeyesin.» dedi.

Epaminonda bunu kabul etti. Yalnız Aretsu'ya kadar şöyle bir gidip gelmesi gerekiyordu. Orada bir çocuğu vaftiz edecekti. Loksandra:

«Yine mi çocuk vaftiz edeceksin?» dedi.

Başka çaresi yoktu. Oradaki bir kumbaraya[15] yeğeni kız doğuracak olursa adını Yenovefa koyarak çocuğu vaftiz edeceğine söz vermişti.

Epaminonda yalnız kız çocuklarını vaftiz ediyor ve onlara ya Yenovefa, ya da Panoreya adlarını koyuyordu. Loksandra:

«Gitmeyiver!» diye bağırdı. Onu bir türlü bırakmak istemiyordu.

O günlerde sol gözü de seğirmeye başlamıştı, bu kötüye alâmetti. İçinde bir ses Epaminonda'yı bir tarafa salmamasını söylüyordu.

Epaminonda onu dinlemedi, gitti.

İki çiroz, bir uskumru ne demekti?

Epaminonda'nun Aretsu'dan getirmiş olduğu iki çiroz, bir uskumru Kliyo'nun sevincini kursağında bırakmaya yetti. Ama başından anlatalım.

Epaminonda annesini dinlemeden kalkıp Aretsüya gidince Loksandra'nın canı sıkıldı ve içinden: «Neden sanki ben de Elengaki'yi alıp Tatavla'ya gitmiyorum?» dedi.

Düğün için her şey hazırdı. Efterpi ile Evfimiya evdeydiler ve damadın terliklerini bitirmeye çalışıyorlardı. Kliyo ise, bir aşağı, bir yukarı dolaşıyor, kavga etmek için tırnakları kaşınıyordu: «Kaldır bunu buradan, şuraya koy, ötekini de at..» İşte, yeni gelinlik taslıyordu.

Yemek odasındaki minderleri söktü, kadife ile kapladı. Kirlenmesinler diye onları bir de makatla[16] örttü. Makatlar kirlenmesin diye üzerlerine bir çarşaf serdi. Çarşaf kirlenmesin diye de çarşafların üzerine bir bez parçası

attı. Bunu gören Loksandra çileden çıktı, kan beynine fırladı, bayılacak gibi oldu. Elengaki:

«Sus.» dedi ona. «Görmemezlikten geliver..»

«İyi bre Eleni, ama eski çatal-bıçaklarımızı da atmış, ne zararı vardı ona? Ne güzel geyik boynuzundan sapları vardı hepsinin. Bir daha nerede bulursun böyle güzel şeyleri?.»

Ne zaman yemeğe otursalar çatal-bıçak kavgası başlıyordu. Loksandra Kliyo'nun bonmarşeden satın almış olduğu yeni çatal-kaşık takımına bakıyor ve açıyordu ağzını:

«Mmm... yeni çatal-kaşık modası! Mmm! Ne güzel, değil mi kızlar? Aman sevsinler..»

«Anne susacak mısın, yoksa peçetemi atıp masadan kalkayım mı?.»

«Şunun dediklerine bakın, ayol! Duydunuz mu?.»

Uzun uzun bir Efterpi'ye bir Evfimiya'ya bakıyor, karşılık bekliyor. Şahit misiniz der gibi bir hali var.

Gözlerini tabağına dikmiş oturan Efterpi, söylenenleri duymuş olduğunu göstermek için birşeyler mırıldanıyor. Evfimiya, dalgın dalgın gülümsüyor.

Evfimiya'nın küçük, bembeyaz ve keskin dişleri vardı. Yanakları al aldı. Buklesini iki kaşı arasına yapıştırmıştı. Maryoka'nın tıpkısı. Epaminonda, «Kır, bardakları, Maryoka.» diyerek ona takılırdı.

«Bre Evfimiya, git Bebeka'ya söyle de biz Tatavla'dan dönünceye kadar gelip yanınızda kalsın.»

«Aman, Loksandra teyze, Bebeka'yı ne yapacaksın? Başımıza belâ mı olsun istiyorsun?» Kliyo:

«Hadi, hadi siz gidin, biz kendi başımıza da iyi vakit geçiririz, merak etme.» dedi.

Ve böylece gittiler.

O gün Tatavla da Ağatho, pirinçli ıspanak pişirmişti ve çok da lezzetli olmuştu. «Oh, şükürler olsun Tanrıya!»

«Zengin olan kim, Loksandracığım?»

«Azla kanaat edenler.»

Akşam yemeğinden sonra yatmaya çekildiler. Daha sıcak olduğu için, Ağatho, oturma odasındaki mindere çarşafları serdi ve ayakları birbirine değecek şekilde yattılar.

İki yaşlı kadın sarmaş dolaş muhabbete koyuldular. Biri ondan, öbürü bundan yakınıyordu. Arada bir «Öh, öh!» gibisinden öksürmeler, yalancıktan esnemeler.

«Canım, gözlerini zorluyorsun. Dur da kandili yakayım.»

«Yok, yok, istemem. Hadi, uyu artık.»

Öpüşüp sarmaşıyorlar: «İyi geceler.»

«Sana da iyi geceler, dualarım seninle. Öh, öh!»

Başlarının üzerine çektikleri battaniyenin altından dışarıda yağan yağmurun sesi ve rüzgârın uğultusu duyuluyordu. Sonra, Manolyo'nun ayak seslerini, dış kapının büyük demir mandalının sesini duydular. Tak! Demir kol yerine girdi ve Manolyonun ayak sesleri yavaş yavaş uzaklaşarak karanlıkların içinde kayboldu. Guy-guycunun çıkma saati geldi. Ağatho'nun evinde kuyu vardı. Loksandra'nın göz kapakları tatlı tatlı kapanıyordu, sabaha kadar deliksiz bir uykuya daldı. Sabah uyandığında hava açık, gökyüzü tertemizdi. Ama, keskin soğuk vardı.

O haftanın nasıl geçtiğini anlamadılar. Cumartesi geldi ve kiliseye gitmek üzere hazırlanırlarken evin kapısı önünde bir araba durdu. Kliyo ile Efterpi arabadan atladılar. Saçları başları dağınık, titreyerek. Loksandra:

«Evde kötü şeyler oldu herhalde,» diye düşünerek muskasını taktı, elleriyle kulaklarını kapatarak, «Beni üzecek bir şeyse, duymak istemiyorum!» diye bağırdı.

Efterpi ağlamaya başladı. Elengaki:

«Ne var canım, söylesenize!» dedi.

Kliyo, cebinden bir mektup çıkararak ona uzattı. Mektubu okuyan Elengaki, bayılarak bir odun parçası gibi olduğu yere çöktü. Loksandra bağırdı:

«Yahu, söyleyin bana ne oldu, neden susuyorsunuz?»

«Bir duymak istemiyorum diyorsun, bir söyleyin bana diye tutturuyorsun. Daha ne olsun? Evfimiya, Epaminonda ile kaçtı.»

«Ne oldu?» Söylenenleri kafası bir türlü almayan Loksandra gözlerini kırpıştırıp duruyordu: «Ne diyorsun, duymuyorum, yüksek sesle söyle!»

Şu Gogovitzia'nın kahvesi önünde çalan laterna da işi azıtmıştı.

«Ne dedin, bre bir daha söyle, duyamıyorum... Aman koş şu laternayı sustur! Allahaşkına koşsun biri!»

Laterna kendi havasındaydı: «Trataplam, tratap-lam, plam, plam, plam». Sanki inadına yapıyordu laternacı.

«Ağzımı açacağım şimdi, camları aşağı indireceğim! Durdurun şu laternayı!»

Thanasyo karşı kahveye koşarak laternayı susturdu. Elengaki ayıldı.

Fena bozulan laternacı, inadına bir polka çalarak pencerenin önünden geçti. Dik dik laternaya, laternanın püsküllerine, her yanını kâğıttan çiçeklerle süslemiş, perçemini edepsizce ayırmış yanağı benli köçeğine bakan Loksandra dudaklarını kıpırdatmadan «Canın çıksın!» diye mırıldandı.

Birden ayağa fırlayarak elini masaya vurdu:

«Demek öyle Evfimiya ha!»

Yeniden «Aaa!» diyerek perdeleri çekti, gözlerini kapattı. Laternacının köşeyi çoktan dönmüş olduğunu sanarak pencereden bakmış, kendisine

çapkınca göz kırpan laternacının köçeği ile burun buruna gelmişti. Kısık bir sesle:

«Bir yudum ayazma!» diye mırıldandı.

Ağatho kahve pişirirken Elengaki haberleri öğrenmeye çalışıyordu:

«Nasıl oldu bu iş?»

Anlaşıldığına göre Epaminonda Aretsu'dan dönüşte yanında kâğıda sarılı kızartılmış iki çiroz, bir tane de uskumru getirmiş. Uzo şişesini de istemiş. Şişeyi getiren Evfimiya çirozları görünce ellerini çırpmaya, oynamaya ve Yarubi[17] şarkısını söylemeye başlamış. Efterpi ile Kliyo illâllah diyerek pilâv pişirmek üzere mutfağa inmişler. Pirinç kaynamaya kalmamış, yukarıda olan olmuş! Yukarı çıkan kızlar, Uzo şişesinin ve bardakların paramparça yerde yattığını ve masanın üzerinde, birbirlerini sevdiklerini ve bu yüzden kaçtıklarını bildiren mektubu görmüşler.

Çirozlarla uskumru da bir güzel yenmişmiş.

Ondan sonra Elengaki ile Loksandra evlerine gittiler ve ikisi de hastalandı. Kan aldırmak için Bakırköy'deki berberlerini getirttiler. İyileştikten sonra, Loksandra'nın yemek odasında oturup konuşmaya başladılar. Neydi bu başlarına gelen felâket? Aralarında yaş farkı olduğu bir yana, akrabaydılar da. İkisi de kardeş çocuklarıydı. Evfimiya'nın babası ile Loksandra kardeştiler! Kliyo:

«Ama sen Epaminonda’nın öz annesi değil, analığısın.» dedi.

«Neymiş, ne? Analık mı? Dalga mı geçiyorsun benimle ki bana analık diyorsun?»

Elengaki ile Loksandra kaçakların lânetlenmeyi hak ettiklerini düşünüyorlardı ama «Adam sen de» diyerek onları eve sokmamaya karar verdiler.

İki gün geçti, üç gün geçti, bir hafta geçti...

«Loksandra, şimdi ne olacak?»

«Biliyor muyum ki, Eleni? Sanki yer yarıldı da içine girdiler.»

Günler geçtikçe, etekleri tutuştu.

«Loksandra deli olacağım.»

Avusturya veliahdı Rudolf ile Mari Vetsera'nın aşkları[18] daha akıllardaydı.

Kendilerini gidip Akropolis'ten aşağı atan Mimiko ile Meri'nin aşkları da unutulmamıştı daha...

«Eleni... Ya intihar ederlerse?»

İki yaşlı kadın karşılıklı oturup sokağa baka baka ağlamaya başladılar.

Kliyo'nun düğünü de vardı. Damat her an dönebilirdi. Soylarında böyle rezzillikler olduğunu duyunca ne diyecekti?

«Söylemeyiz ona.» Kliyo da:

«Söylemeyelim ona.» dedi.

Birkaç gün sonra Yorgaki mutluluktan güneş gibi parlayarak eve girdi. Onu görünce Loksandra'nın içi açıldı.

«Oğlum.» diyerek boynuna sarıldı. «Başımıza gelenleri duydun mu? Bizim Epaminonda...»

Elengaki Loksandra'yı dürttü. Kliyo kaş göz ederek: «Boğacağım seni.» dedi.

«Canım ne dürtüyorsun? Ne kaş göz ediyorsun? Yorgo artık bu evin çocuğu. Söyleyeceğim ona.»

Gülmek zorunda kalan adamla yüz yüze gelince Loksandra, pişman olur gibi oldu. Bunu, bir hainlik gibi görüyordu.

«Başkasına söylemeyeceğine söz ver, sen yabancı değilsin. Epaminonda ile Evfimiya evden kaçtılar, ortada yoklar.»

«Maryoka mı?»

«Hangi Maryoka, canım? Evfimiya diyorum sana, anlamıyor musunuz?»

«Ben de Evfimiya demek istedim.»

Ve ha! ha! ha! ha! ve hu! hu! hu! Ellerini çırpıyor, göbeğini tutuyor, yerlere yatıyor Yorgo. «Bravo, Epaminonda!» diye söyleniyor. Aman, ne biçim işti bu.

Sonra ayağa kalktı ve:

«Hoşçakalın, onları getirmeye gidiyorum, sıkılmayın.» dedi.

Kapıdan dışarı.

Hey, güzel Tanrım!

Düğün ertelendi. Aleko ya mektup yazarak yalan söylediler damadın annesi hasta dediler. Theodoro'ya ise damadın bir yakınının öldüğünü bildirdiler. Yalanın bini bir para ve Loksandra Meryem Ana'nın önünde diz çökmüş yemin billâh ediyor. Kliyo'nun ağlamaktan gözleri ağrıyor.

Günler, haftalar, aylar geçiyor, ikinci ay üçüncü ay geçiyor. Ümit yok.

Hiç beklemedikleri bir gün, kapıda bir araba durduğunu görüyorlar. Arabada Evfimiya, Epaminonda ile Yorgo'nun arasında yayılmış oturuyor.

Yorgo onları Tzia'da bularak evlendirdiğini, sağdıçlık yaptığı için oradan hemen ayrılamadığını söyledi. Orada bir güzel eğlendiklerini, Tziadaki bütün bardakları kırdıklarını ve parasız kalınca İstanbul'a dönmeye, analarının ayaklarına kapanarak af dilemeye karar verdiklerini anlattı. Kliyo'nun nişanlısı sonunda dönmüştü ama nasıl bir koca olacağını Allah bilirdi. Hoppanın biriydi. Hoppa olarak da kaldı. Loksandra, Aretsuya lânet etti, o çirozlara, o uskumruya da lânet etti:

«Onun gitmesine izin vermekle kötü ettim. Ayak diretip engel olmalıydım, çünkü bu yolculuğun başımıza kötü işler açacağı içime doğmuştu.» dedi.

7

Otuzundan sonra insan kolay kolay değişmiyordu ve Kliyo, evlendiğinde otuzbeşini bitirmişti. Başlangıçta, kocasını sevdiği için

sabretti, ama ne çektiğini bir kendisi biliyordu. Balayının ilk haftasını vapurda, daracık ve basık tavanlı kabinlerde geçirdiler. Kliyo bir ara bacağının kırılma tehlikesiyle karşı karşıya kaldı.

Marsilya'ya varıncaya kadar kocası gözüne Prokrusti[19] gibi göründü. Oradan işkenceli bir tren yolculuğundan sonra Paris'e vardılar.

Kliyo, yıllardır Paris'i hayâl edip durmuştu. Bu kenti kitaplardan, sanki orada doğmuş gibi iyi tanıyordu. İşte, Fransız edebiyatının pek çok kahramanı gibi, Yeneviyefi'nin[20] de yaşamış olduğu Sent Onore semti.[21] Nah centilmen gibi giyinmiş paçavracı, ormanın bu köşesinde ortaya çıkmıştı[22] Ayios Sulpikyos saat kulesi neredeydi, acaba?[23]

«Ayios Sulpikyos saat kalesi nerede Yorgocuğum»

Ama görmek için can attığı bir yer varsa orası da Londra idi. Ah Londra! Bukingam Sarayı, Vindsor Kulesi, Kraliçe Viktorya ve o güzelim bahçeler. Kraliçeler nasıl yaşıyorlardı acaba? Nasıl yaşasınlar istiyorsun, onlar da insan değil mi?

Muyo gözlerini kapatarak, oğlu Edvardı azarlayan Kraliçe Viktorya'yı gözlerinin önüne getiriyordu. Saçlarını ondüle maşalarına sarmış prensesleri düşünüyodu. Kayzer, Viktorya'nın torunu değil miydi? Gerçekten, kızlarından biri Alman tahtının veliahtı ile evlenmişti. Bir torunu da İspanya kraliçesi idi. Bir kızıda Norveç veliahtı ile evlenmemiş miydi? Öyle ya mod Norveç veliahtına varmıştı.

«Yorgocuğum, Mod evlendiğinde sen de İngiltere'demiydin?»

«He?»

«Ne ürktün, canım? Mod evlendiğinde buradamıydın diyorum.»

«Hangi Mod?»

Yorgaki Londra'nın İst End semtinde bir Mod tanımıştı ama...

«Mod be, canım, nen var senin? Uyuyor musun? Kraliçenin torunu.»

«Ya o Mod. Nasıl hatırlamam? Çok nazik bir kız.»

Sinirli sinirli piposunu temizlemeye başladı. O tanımış olduğu zavallı Mod'a ne olmuştu, acaba? Çenesini kaşıyor, kol saatine bakıyor. Hay Allah, vakit geçmek bilmiyor.

«Hazırlanmayacak mıyız?»

İki saate kadar Londra'ya varmış olacaklardı.

Londra'ya vardıklarında yağmur yağıyordu. İlk akşamı Çering Kros'ta bir otelde geçirdiler. Yemekten sonra hemen kavgaya başladılar. Yani, birkaç yıl sonra birbirlerinden ayrılana dek kavgaları bitmedi... Kliyo, bu dünyada seksen yıl yaşadı ve ölünceye kadar bu balayı gezisini hiç unutmadı. Bütün hikâyesini çocuğuna ve torunlarına da anlattı durdu, hem de keyiflenerek.

«Söylesene, anneciğim, Londra'ya nasıl gittiniz?»

«Bırak, hatırlatmayın bana, üzülüyorum. Ne zaman aklıma gelse üzülüyorum.»

Ve başlardı anlatmaya:

«Bir gün yemeğe gittik. Kapaklı gümüş bir tabak getirdiler önümüze. İçimden, bre ne ki bu getirdikleri acaba, diyorum. Kapağı açıyorlar, ne göreyim: Kızartılmış patates! Yorgocuğum diyorum, bu İngilizler oruç mu tutuyor Allahaşkına? Söyle onlara da, bana biraz zeytinyağı ile sirke getirsinler bari. Patatesleri içine banayım. Demez komaz olaydım. Bana demediğini bırakmadı. Beni apartopar aç karnına otele geri sürükledi. Ertesi gün başım ağrıyordu. Biraz kahve olsa diyorum. Canım, bu memlekette kahve yok mu? Bana bir fincan kahve pişirecek bir Allah'ın kulu yok mu?»

Kliyo Londra'dan işte bu izlenimle ayrılmıştı.

Gününden önce İstanbul'a döndüler. Şeytanın işi yok ya, eve gelir gelmez Yorgaki'nin ayağı sürçtü ve tepetaklak merdivenlerden aşağı yuvarlandı. Bir de evde, hizmetçi kızdan başkasını bulamasınlar mı...

Zavallı Loksandra nereden bilsindi ki? Yeni evliler yola çıktıktan sonra evi temizlemiş, minderlerin eski örtülerini ve iyice kurumuş olduğu için basamakları örten hasır döşemeyi çıkarmış ve her şeyi Kliyo'nun tembih ettiği şekilde yaptıktan sonra Efterpi'yi elinden tutmuş, Elengaki'de ikindi kahvesi içmek üzere dikkatle basamakları inmeye başlamışlardı.

Onlar aşağı inmeye kalmadı Elengaki çıkageldi. Ayağında terlikleri, sırtında ev kıyafeti ve saçı başı dağınık içeri giren Elengaki çığlığı bastı:

«İmdat, Hıristiyanlar, çocuğum elden gidiyor!» Aman bre ne oluyor?

«Bebeka,» diyor. «Topu atmış ve gece Atina'ya kaçmış. Her yerde aranıyormuş.»

«Ne diyorsun, mori!»

«Ne mi diyorum? Topu atmış diyorum sana. Mahvolduk, Loksandra İngilizler Transval'da savaştıkları için Londra borsası altüst olmuş, komisyoncular ayağa kalkmışlar. Herkes topu atıyormuş.»

«Ne işinde topu atmış Bebeka?»

«Borsa işinde. Anlamıyor musun, sana ne diyorum?»

«Karaköy'de mi? Aman, yandık, Eleni! Zaptiyeler gelip yakalayacaklar bizi şimdi.»

Loksandra'nın korkudan gözleri dışarı fırlamıştı.

«İngilizler şimdi nerde bulunuyorlarmış? Çatalca'ya gelmişler mi? Efterpi çabuk. Bohçalarımızı topla, hemen Tatavla'ya gidelim.»

Efterpi bohçaları hazırlamaya yukarı çıktı. Elengaki yüzüstü kanepeye yatmış, ağlıyordu.

«Eleni... Eleni bana bak. Oğlan kaçtığına göre ağlama artık. Ah bu saf çocuk, hangi şeytana uydu da böyle işlere girişti!»

Ellerini dizlerine vuruyor, diş ağrısı tutmuş gibi bir ileri, bir geri sallanıp duruyordu; «Ah! Ah! Ah!»

Çok geçmeden yüksek sesle bağırdı.

«Borsanın altüst olacağını bilmiyorlar mıydı? Bizim oğlan topu atacak başka yer bulamamış mı? Hem bu topu nereden bulmuş Allahaşkına? Eleni sana söylüyorum. Neden konuşmuyorsun, canım? Topu nereden bulmuş? Anladım, anladım, başlama yine bana aynı şeyleri anlatıp da canımı sıkmaya! İşte anladım, hayvan mıyım ki anlamayacağım... Ama, topu niye Karaköy'de atmış? Gençliğine de mi acımadı?»

Tatavla'ya gittiler ve yirmi gün orada kaldılar. Sonra, Loksandra ayağa kalktı. Evimize gidelim. Yapma bre etme bre. Dinlemez. İlle de evimize gidelim. Sanki içinden bir şey dürtüyordu onu.

Araba mahallelerine girince anladı. Köpeklerin bakışından, evde bir şeyler olduğunu anladı.

Çabucak arabadan indi, kapının kilidini açtı, açmadı, içerden bir patırtı duydu. Durdu, kulak kabarttı. Yeni evliler dönmüş olacaklardı.

«Eleni... Eleni sana diyorum...» Elengaki o anda onlara hoşgeldine gelmiş olan bir köpeği kovalamakla uğraşıyordu:

«Hoş! Hoşt bre!»

Köpek bir hapşırdı ve onu salya içinde bıraktı. «Eleni dedim...»

Birinci katın penceresinde bir el uzandı ve merdivenin katlanmış hasır döşemesini sokağa fırlattı. Loksandra:

«Ba!» diyerek yana kaçtı. Yandaki evin pencerelerinden biri açıldı ve sonra hemen kapatıldı. Bütün köpekler havlamaya başladılar.

«Eleni içeride kıyamet kopuyor.»

İçeride kıyamet koptuğunu Eleni de kabul etti!

Efterpi ile Elengakiyi başından savan Loksandra eve girdi. Ayak parmaklarının ucuna basa basa yürüyerek mutfağa girdi. Hizmetçi kız bir köşede titreyerek oturuyordu.

«Ah, hanımefendi...»

«Sen sus! Sus, dedim! Sana söz düşmez.»

Sağ kolunun yenini sıvadı:

«Kaldır bu kavanozu buradan.»

Patlıcan ve havuç turşusu çıkardı. Sonra lakerda. Biraz balık yumurtası kesti.

«İyi böyle. Biraz da kırma zeytin getir.» Loksandra kendi kendine:

«Oooh, mis gibi kokuyor.» Hizmetçiye:

«Şimdi bunları yemek odasına götür. Kalk, Uzo şişesini de al. Aferim..»

Yemek odasına çıktı ve masayı bir güzel örttü. Divanı örten bezleri toplayıp hizmetçinin kucağına verdi:

«Bunları yanında aşağıya götür. Mutfağa git, ben seni çağırıncaya kadar orada bekle. Duydun mu?» Sonra da şamataya başladı:

«Döndünüz mü, bre? Vay, vay, vay! Hoşgeldiniz, eli boş geldiniz! Gelin hele!»

Merdivenin korkuluğuna vuruyor:

«Yorgaki, gel bak, sana ne getirdim. Uzo ile meze.»

Yorgaki'de çıt yok. Yukarıdan Kliyo'nun hıçkırıkları duyuluyor.

«Bre gel diyorum sana, beni yukarıya çıkartma.»

Yorgaki ikinci katın sahanlığında görünüyor. Loksandra «Gel, gel» işareti yapıyor.

Yorgaki gülümsüyor; basamakları inmeye başlıyor.

«Hoş geldin, oğlum benim, hoş geldin, paşam benim...»

Yemek odasına girince Loksandra iki bardak Uzo dolduruyor:

«Al, tokuşturalım. Hoşgeldiniz.»

Ona bakarak düşünüyor: «Erkekler koca bebeklere benziyor». Ninesinin kendisine söylemiş olduğu sözleri hatırlıyor:

Nasıl ki tavşan kaçmak ister, kartal hız ister.

İşte onun gibi sevgi, anlayış ve alçakgönüllülük ister.

Kocası Dimitro'yu hatırladı. O da zaman zaman kocaman bir bebek gibiydi. Yetim olarak büyümüştü.

«Senin annen ne zaman öldü?»

«Ben çok küçükken.»

Kendi eliyle Yorgo'nun ağzına bir zeytin uzattı.

«Sağol, anne.» Loksandra:

«Kaynanan ne kadar içerse, sohbeti o kadar hoş olur.» dedi ve kahkahayı bastı.

«Beni sarhoş edeceksin, bre.»

İkinci bardaktan sonra Yorgaki dertlerini saymaya başladı. Ayağı, merdivenin basamağına takılıp yuvarlanmış, neredeyse ölecekmiş. Öte yandan Kliyo...

«Bilirim onu bilirim. Sus şimdi, bunları düşünüp de üzme kendini. Hevesli işte anlamıyor musun? Yeni gelin.» Hizmetçiye seslendi:

«Ocağın üstündeki jambonu getir, bir de bıçak getir.»

Eğlenti bitince Loksandra bir parça Avrupa peyniri kesip kâğıda sardı.

«Şimdi, senden bir ricam var. Sakın hayır deme.»

Peyniri ona verdi:

«Bunu al, Tatavla'da Ağatho'ya götür. Kocası Manolyo bu peyniri çok sever. Öf, kaldır şu leşi buradan! Sonra da Ağatho'ya söyle, sana bir parça alıkoybeni[24] versin, bana getir.»

«Nasıl dedin?»

«A-lı-koy-beni. Unutmamak için yaz.»

«Ne biçim bir şey bu?»

«Sana ne, canım ne olduğu? Sen ona öyle söyle, o anlar.»

Onu uğurladı, kapıyı kapattı ve yeninin tersiyle alnını sildi. «Of,, diyerek merdivenin alt basamağına oturdu, «Ammman!.»

Ertesi gün Yorgaki döndüğünde gülüyordu. Loksandra kapıyı açmaya koştu. Yorgaki ona dörtköşe, küçük bir kadife kutu uzatarak:

«Buyur,» dedi, «Manolyo da peynire çok sevindi..»

Yorgaki koştu, basamakları ikişer ikişer atlayarak merdiveni çıktı. Loksandra:

«Bu da ne?,» diyerek kutuyu açtı: «Aa!» Sonra yine: «Aa!»

Kutunun içinde, yakut taşlı altın bir yüzük vardı. Yorgo, ikinci kattan bağırdı:

«Ağatho'nun alıkoybeni'si kalmamış. Ben de sana o yüzüğü aldım. Beğendin mi?»

«Ba! Allah iyiliğini versin senin, e mi. Allah'ın delisi!»

Yüzüğü parmağına taktı, gururla evirdi çevirdi. Gülümsedi, ağzı kulaklarına varıyordu.

Öğle yemeği neşe içinde geçti. Kliyo yatışmıştı. Yorgaki'nin hareketleri tatlı idi. Kendisine getirilen armağanlar Loksandra'yı çok sevindirmişti: İşlemeli siyah bir pelerin, İskoç battaniyesi, tüy gibi hafif huşa!

Yorgaki:

«Hoşuna gitti mi?» diye sordu.

«Güzel, çok güzel.»

«Şimdi, izin veriyor musun köpekleri yıkayayım?»

«Hangi köpekleri?»

«Sokağın kuçularını. Hepsinde kene var.»

Kliyo ağzını açacak oldu. Loksandra onun ayağına bastı. Kısık bir sesle:

«Yıka.» dedi. «Ama hepsini eve doldurma, yemesinler bizi.»

Sözüne devamla:

«Bunlar sokak köpeği, oğlum.» Az sonra yine: «Zavallıları üşütmekten korkmuyor musun?»

«A be, bilirim ben işimi, merak etme.»

Damadın, serseri bir tip olduğu haberi ortalığa yayılmakta gecikmedi. Bütün soyları ayağa kalktı. Bunları duyan Kadıköy'deki Aspasya, sineğin mikrop taşıması gibi, ev ev dolaşarak haber taşımaya başladı. Dedikodu, aldı yürüdü...

Yorgaki, kafese kapatılmış bir aslan gibi bir aşağı, bir yukarı dolanıp duruyordu. Yorganlar ona ağır geliyordu hava da... Of. Her yanı kapalı. Bütün gece üç kat döşek üzerinde zıpladı durdu: En altta hasır, onun üstünde pamuklusu, (iki parmak kalınlığında), üçüncü döşek ise ipek gibi Anadolu yününden.

Çevresinde akrabaları, onların oturduğu hiç bilmediği semtler ve gemiye dönmesine izin vermeyen ve gebe olduğu için yalnız bırakılmaması, üzülmemesi gereken Kliyo...

Karısı onu çileden çıkarınca Yorgaki dosdoğru Galata'da limana iniyor, limanı dolaşıyordu. Galata'dan her zaman sarhoş eve dönüyordu. Ya Epaminonda'ya bir rastlayıverse? Eh, o zaman çekeceği vardı.

Bir gün Kelenci Kuluk'da[25] karşı karşıya geldiler ve Uzo içmek için bir meyhaneye girdiler, Epaminonda'nın aklına Madam Mari geldi ve onu ziyaret etmeye karar verdiler. İş gereği değil, dostça görüşmek üzere. Evin önüne vardıklarında kapının ardına kadar açık olduğunu gördüler. Kapının eşiğinde oturan süslü püslü bir kadın onlara seslendi:

«Buyurun efendim, buyurun.»

Bu, onlara garip geldi. Madam Mari'nin evi kapıya tellâl çıkarsın! Sonra, Madam Mari'nin öldüğünü ve evin şimdi başka bir madamın elinde olduğunu öğrendiler.

Madam Mari'nin ölümüne çok üzüldüler ve kadının ruhuna birer bardak içmek için bir bara girdiler. Sonra dışarı çıktılar ve muhabbet arasında yolu şaşırdılar.

Nasıl olmuştu da bu daracık sokaklara dalmışlardı? Nerede bulunduklarını sormak için bir bara girdiler. Barın arka kapısından çıktılar, yüz adım kadar yürüdükten sonra kendilerini Türk mahallesinde buldular. Yorgaki:

«Neredeyiz, kardeşim?» diye sordu.

Epaminonda karşılık vermedi, düşünceli ve ürkmüş görünüyordu. Yasak bölge sayılan Tersaneye gelmiş olduklarını anladığı için titriyordu.

Nasıl anlamasındı, vişneçürüğü fesi başında korkunç görünüşlü bir tersaneli üzerlerine doğru ilerliyordu.

Korkudan ayıldılar. Sanki Londra'daki Hayde Park da kavgaya hazırlanıyormuş gibi Yorgaki ceketinin düğmelerini çözdü, çıkarmaya hazırlandı. Daha soğukkanlı olan Epaminonda ona başıyla işaret ederek öne geçti. Yürüdü, gülümseyerek tersanelinin önünde durdu ve bir güzel eğilerek kendisini tanıttı:

«Ananias Perlepepas,» dedi.

Bir kere daha eğilerek tersanelinin eline bir altın lira sıkıştırdı. Avucundaki altın lirayı gören tersanelinin gözleri parıldadı.

Oradan nasıl çıktıklarını, Pera'ya nasıl vardıklarını anlayamadılar. Sanki kuş olup uçmuşlardı. Eh bu olaydan sonra, moralleri yerine gelsin diye yeniden bir meyhaneye girdiler.

Ondan sonra film kopuyor. Alâaddin'in sihirli halısına binip eve dönmüşlerdi.

Ertesi gün bir yanda Epaminonda evin avlusunda yüzükoyun yerde, öbür yanda Yorgaki kendi evlerinin yemek odasında sırtüstü uzanmış yatıyordu. Yorgaki'nin pantolonu indirilmiş, göbeğine ezilmiş soğan konmuştu. Yanıbaşmda Loksandra, elinde bir bardak acur suyu, onun ayılmasını bekliyordu. Gözlerini yeniden kapatan Yorgaki ölü taklidi yapıyordu.

Bu olaydan sonraydı ki evde bir de hortlak olayı yaşandı.

Loksandra bir gece, bekçinin sesiyle uyandı:

«Yangın, Panaya mu beni bırakma,» diyerek öbür yanına döndü ve yeniden uykuya daldı.

Oysaki kedinin huzuru yoktu. Grr grr diye hırıldayarak bir kapıdan pencereye, bir pencereden kapıya koşup duruyordu. Hay aksi şeytan, nesi vardı ki? Loksandra, kapıyı açtı, kedi çıkmak istemedi. Bıyıklarını kabarttı, dışarıda ne olduğunu anlamaya çalışıyordu. Birden «pkh!» yaparak top gibi geriye fırladı. Titriyordu. Tüyleri ayağa kalkmıştı. Loksandra:

«Hava ceryanına mı çarpıldın?» diyerek ne olduğunu anlamak için sahanlığa yürüdü. Sözünü yeni bitirmişti ki sanki sokak kapısı açılmış gibi aşağıdan esen bir rüzgâr evin içine doldu. Arkasından köpek havlaması duyuldu. Kapıyı kapatan Loksandra hemen ikonasına koştu. Yakumi'nin kendisine Kudüs'ten getirmiş olduğu fildişi istavrozunu çıkardı. Ayazma dolu şişeyle üç mum aldı. Efterpi ile hizmetçi kızı uyandırmak için duvara vurdu.

«Uyanın, aşağıda bir şeyler oluyor. Uyanın, inip bakalım, çocuğa bir şey olmasın!»

«Hangi çocuğa?»

«Çocuğa, canım. Uyanın!»

Kliyo gebe kaldığı günden beri Loksandra çocuğa doğmuş gözüyle bakıyordu. Kız olacaktı. Onu, capacanlı anasının karnında kurulmuş otururken görüyordu. Buklesi, küçücük elleri ile çocuğun her an doğmasını ve «Ca! Nineee!» diye bağırmasını bekliyordu.

Bazan da çocuğu kendi karnındaymış gibi hissediyor, içi bulanıyor, ağzının suyu akıyor ve onu bunu canı çekiyordu.

O akşam aklı fikri çocuktaydı. Sırtında geceliği, iki eliyle başının üzerinde tuttuğu istavrozu ve arkasında yakılmış mumları taşıyan Efterpi

olduğu halde ilerledi. Efterpi'nin ardından hizmetçi kız geliyor ve ikide bir avucuna döktüğü ayazma suyunu, merdivenin sağına soluna serpiyordu.

İkinci kata yeni inmişlerdi ki mutfaktan bir kahkaha ve köpek havlamaları duyuldu ve sonra... Aman, o da neydi? Bir kargaşalık. Sanki cehennem yarılmış. Tepsiler ve tencereler yuvarlanıyor, tabaklar kırılıyor, ötede beride sandalyeler uçuşuyordu. «Hav, grrr!» sesleri.

Hemen yüzgeri Loksandra'nın odasına dönüp yatağına saklandılar. Çok şükür ki çok geçmeden salepçinin sesi duyuldu ve Tanrı gün ışıklarını ortalığa serpti.

O sabah mutfağa inen Loksandra her şeyi altüst buldu. Kapının arkasında köpek pislikleri vardı. Her yer berbat edilmişti.

Yemek odasına girince Yorgaki'nin piposunu masada buldu. Kirli bir fincan ve dibinde biraz sütlü çay, Yorgaki çayını böyle içerdi. Şüphelenmeye başlamıştı. Pencereye koşarak köpekleri çağırdı. Ağızlarını görünce durumu anladı. İçinden:

«Mmmm...» dedi. «Bu da mı gelecekti başımıza?»

Artık, bıçak kemiğe dayanmıştı ve bir çare bulmak gerekiyordu. Evet bunun bir çaresi olmalıydı, yoksa hepsi deli olacaklardı.

Yorgaki aşağı inince Loksandra onu kolundan tutup çekti:

«Gel buraya, seninle konuşmak istiyorum.» Öbürü gözlerini yere eğdi.

«Yüzüme bak! Yüzüme bak da dinle. Bana bak! Artık gemiye dönmenin zamanı geldi. Sen, karın olacak delinin sözlerine kulak asma. Onu bana bırak!»

Yorgaki, daha o günün akşamı Galata'dan eve döndüğünde keyifli görünüyordu. İki güne kadar gemisi yola çıkıyordu.

Temmuz geldi ve böylece Kliyo, gebeliğinin üçüncü ayına girdi. Artık, bavulları toplayıp Khalkiye gitmek zamanı gelmişti; çocuk orada temiz hava alsındı.

Khalki'de o yaz sanki her şey gebeydi. Geçen yazlarda. Loksandra'nın gözüne hiç bu kadar çok şey çarpmamıştı.

Nar ağaçlarına asılı narlar kızgın güneş altında olgunlaşmakta; çam ağaçlarının kozalakları kabarıyor, çatlıyor ve kabukların arasından kalın bir reçine süzülüyordu. Mart ayı macerasını yaşamış olan dişi kedi, birkaç aya kadar bu maceranın meyvelerini verecekti. O yılki balıkların sanki daha çok yumurtaları vardı ve tavuklar da daha çok yumurtluyorlardı. Bahçede, koltuklu bir sandalyeye uzanmış olan Kliyo düşünceler içinde kaybolmuştu.

Mutfağın kapısında oturmakta olan Loksandra bıldırcın yoluyordu.

«Kliyo kaçıncı ayını doldurdu?»

«Altıncı ayını.»

«Desene, Kasım'm sonunda, hayırlısıyla...»

Elengaki, parmağındaki bir kıymığı çıkarmak için savaş veriyor:

«Oh çıkardım!» Canı salatalık çeken Loksandra:

«Bre Eleni, ağzıma bir parça salatalık veriver.»

«İstavroz Sokağı'na ne zaman dönelim diyorsun?»

«Ben diyorum ki Eylül sonuna kadar sen burada kalırsın, ben Efterpi'yi yanıma alır dönerim, evi hazırlarız. Ne dersin?»

«Ama Aspasya'ya da haber sal.»

«Aman, aman, aman! Aspasya'yı bırak. O yatak örtülerini işliyor.»

Aspasya yatak örtülerini işliyor. Efterpi şifonları, Evfimiya cibinliği işliyor ve Ağatho şilteleri dikiyor.

Yorgaki geri döndüğünde Kliyo'yu elinde bir kitap, otururken buldu. Bir şey söylemedi, gülümseyerek kendi uydurmuş olduğu bir melodiyi ıslıkla söylemeye başladı. Bu melodinin sözleri şöyleydi:

Karnı şişmiş Gli Gli'nin,
Civcive kim «Kışt!» diyecek.

O günden sonra da Kliyo yu Gli-Gli diye çağırmaya başladı.

Aralık ayının başlarında, Aya-Varvara gününde Kliyo'nun sancıları tuttu, ikindi vaktiydi ve Loksandra, alış veriş yapması için Tarnana'yı bakkala göndermişti. Yemek odasının penceresinde oturmuş, onu bekliyordu ki Yorgaki'nin içeri girerek bağırdığını duydu:

«Ebe getirmeye gidiyorum!»

Loksandra'nın içi «cız» etti ve titremeye başladı. .

«Sular akıyor mu?» diye seslendi. Ama Yorgaki çoktan gitmişti bile.

Çabucak yukarı koştu, ama elinde havan tokmağı kendini mutfakta buldu. Önünde havan, içinde sarımsak dövüyor, mırıldanıyordu:

«Çığlıkları duyurma bana, Panaya mu, ne olur duyurma!»

Koşarak mutfağa giren Elengaki:

«Canım Loksandra, orada oturmuş ne dövüp duruyorsun? Delirdin mi, ne?» dedi. «Su kaynatsana, kuzum, içeride doğum var!»

Utanan Loksandra, sancılar içinde kıvranan Kliyo'nun çığlıklannı hiç duymamış gibi yaptı.

Su ateşe kondu, kaynatıldı, yine kaynatıldı, bütün gece sabaha dek kaynatıldı durdu... Kliyo, daha doğuramamıştı.

Kliyo yerinden hopluyor, çığlıklan yeri göğü kaplamış. Loksandra odasında yüzükoyun yere yatmış, ikonanın önünde adaklar adıyor. Kafasını yerlere vuruyor. Bütün kanı başına sıçramış, şakakları titriyor, yüzü kararıyor. Birden:

«Gel, gidelim.»

İkona kutusunu açıyor ve Balıklılı Meryem Ana'yı içinden çıkarıyor. «Gidelim.»

Elinde ikona ile odaya giren Loksandra, Kliyo'yu gözlerini kapatmış, bitkin bir halde buldu. Sancıları dinmişti. Loksandra ebeye:

«Herkesi dışarı çıkar.» dedi ve kapıyı kilitledi.

İkonayı, lohusanın başı üzerinde tuttu:

«Kliyo, Kliyo, Meryem Ana başının üstünde. Kendini nasıl hissediyorsun? Haydi, adak ada.»

Kliyo dudaklarını kımıldattı ve Loksandra onun, incilerini adadığını duydu. Onun üzerine Loksandra, iki kundak bezini karyolanın demirine bağladı ve uçlarını Kliyo'nun eline verdi, «Çek» dedi.

«Beni duyuyor musun? Sancılar yine bastırınca -ki bastıracak, yoksa doğum olmaz- bunları çek ve sık. Şimdi sıra, en büyük sancıda. Onu bekle, çünkü büyük sancıyı çekmeden kurtuluş yok sana. Ürkme, dua et de bir an önce gelsin, kurtulasın. Sancı tutunca deliler gibi bağırma. Nefesini boşa harcama, içine çek ve kendini sık, alttan çocukla birlikte çıkar! Hah öyle, bravo... Bir kere daha. Bravo. Bezlere asıl inle, ama bağırma. Aferim. Şimdi, dinlen.»

Ve ebeyi dirseğiyle dürterek:

«Haydi mori, sen de çocuğu alttan tutarsın, gel!» Sonra bağırarak:

«Geliyor! Bravo. Kliyo geldi sayılır.»

Artık Kliyo'nun değil Loksandra'nın sesi duyuluyordu:

«Aaaah aaah!»

Az sonra, daha kocaman ve belki de tâ Galatasaray'dan duyulmuş olan bir «Ah!» ve Loksandra yere yığılıyor. Ebe:

«Kız!» diye bağırıyor.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

III

Arkhiminya ki arkhikhronya,
Psili mu dendrolivanya.
Ki arkhi kaloz mas khronos...[1]

İstanbul'daki Ortodoks kampanaları çalkalanıyor, hava Rum'luk kokuyordu. «1901 yılı kutlu olsun!»

Yeni yıl kutlu olsun, yeni yüzyıl kutlu olsun.

İstavroz Sokağı'nın[2] ana caddesindeki bütün mağazalar, her yılbaşı olduğu gibi kapalıydı ve vitrinler süslenmişti. Süslemede çam ağacı, ökseotu ve mazı kullanılmamıştı. Rumlar bu gibi şeyleri öğrenip uygulamak istemiyorlar.

Oyunlar, çiçekler, yemişler, üzerine susam ve afyon tohumu serpilmiş eski usul yeni yıl pidesi ve muhallebi yetiyor onlara.

Karaköy Meydanıda her yıl olduğu gibi ıssız. Borsalar ıssız. Liman da ıssız, «Canım, Ay Vasil[3] Kayseri'den geldi de ondan».

Onun geldiğini Türkler, Yahudiler ve Frenkler de duymuş. Noel şarkıları söyleyen çocukların dilinde o, kampanaların sesinde de.

Ay-Vasili, geceyarısı İstanbul'a geldiğinde, karanlık sokaklarda ayağı takılmış, neredeyse burnu kırılacakmış; çünkü bekçi, sokak lâmbalarını zamanında yakmayı yetiştirememiş.

Sultan Hamit elektrik sözünü duymak istemiyor. Otomobil, bisiklet ve fabrika bacası da görmek istemiyor. Işıktan korkuyor, hızdan korkuyor, makinalardan korkuyor. Tahtının üzerine titriyor, cancağızının üzerine titriyor. Bir milletvekilinden şüphelendi mi onu, birlikte kahve içmek üzere hemen Yıldız'a çağırıyor. Milletvekili kendisine öbür dünya yolunun

göründüğünü anlıyor, vasiyetini yapıyor ve gidiyor. Millet, kahrolası Padişahın adını ağzına almaya korkuyor.

«Sus bre, delirdin mi?»

Minareye tırmanarak kendisinin Padişah'tan da büyük olduğunu Doğuya, Batı'ya ilân edecek cesareti ancak Nasreddin Hoca gösterebilirdi. Tabii, Hoca'yı yakaladıkları gibi Kadı'nın önüne çıkarmışlar. Ama Hoca diretmiş ve bunu ispat edeceğini söylemiş. Kadı'ya sormuş:

«Bana söylemez misin, senden büyük kim?» Kadı:

«Şeyhülislâm,» diye yanıt vermiş.

«Ya Şeyhülislâmdan büyük olan?»

«Vezir.»

«Ya Vezir'den büyük olan?»

«Allah uzun ömür versin, Padişahımız.»

«Peki, Padişah tan büyük olan kim?»

«Peygamberimiz.»

«Peygamberden büyük olan kim?» «Allah!»

«Ya Allah'tan büyük olan?»

«Allah'tan büyük olan mı? Hiç. Bunun üzerine Hoca:

«E, o hiç de benim işte!» demiş.

Halk arasında sus pus böyle hikâyeler anlatılıyor ve zavallı millet böylece içini dökmüş oluyordu.

Ay-Vasili o yıl geldiğinde hava karlıydı ve sokak köpekleri onu, yüzyıl önce de olduğu gibi, sevinçle karşıladılar. Tüh, nazar değmesin! Sokakta yürüyebilmek için onar onar, sağda solda yatan köpeklerin üzerinden atlamak gerekiyordu. Yanlışlıkla bir yerlerine basacak olsan, yalancıktan şöyle bir grrr sesi çıkarıyorlardı, yoksa ısıracaklarından değil. Şu alayın geçişi bir dursa...

Ay-Vasili. Theodoro'yu o yıl daha zengin buldu Bur savaşı[4] ona yaramıştı.

Bir yazıhane daha açtı, ama bu kez Batum'da. Batum, Rusların eline geçmişti. Becerikli olan Alekaki işe ortak olmuş ve büyük ağabeyi ile bu yazıhaneyi işletiyordu. Becerikli olanların ilerleyebileceği bir devirdi.

Büyük güçlerden en beceriklisi de İngiltere idi. Mısır'ı, Hindistan'ı, Avustralya'yı, Kanada'yı almıştı ve elinde nesi var nesi yok hesabını bilmiyordu. Şimdi de Güney Afrika'ya ayak basmıştı. Uğurlu kadındı bu Kraliçe Viktorya. Yaşlı başlı olmasına rağmen yönetmesini biliyordu.

Bunları gören diğer altı Güçlü Devlet İngiltere'yi kıskanıyordu. Onlar da sömürgeleri olsun istiyorlardı. Kiminin ağzı İran'a, kiminin İstanbul'a ve kiminin de Uzak Doğuya sulanıyordu. Çünkü canavar onları yemeden, onların canavarı yemeleri gerektiğini biliyorlardı.

Fransa Fas'a el koymuş. Kayzer Çin'in Kvey-Çov bölgesini almıştı. Bunun üzerine İngiltere Vey-Hay-Vey'e dalmış ve Rusya, çoktandır istediği Port Arthur'u ele geçirmişti.

Silâhlanma yarışı kızışıyor. Fransızlar denizaltılar, Kayzer panzerli gemiler ortaya sürüyorlar. İngiltere, Kayzer'in her yaptığı gemiye karşılık iki gemi yapacağını ilân ediyor. Kayzer, bıyığını yağlayarak süngü gibi buruyor:

«Doyçlant über alles!.»[5] diye gürüldüyor. İngilizler.

«Tanrım, Kraliçemizi koru!» diye dua ediyorlar. Sultan Hamit:

«Ulan, aferim!» diyerek Kayzer'e olan hayranlığını dile getiriyor.

Ne var ki yaşlanmaya başlamış olan Hamit'in derdi büyük ve bunun acısnı hepsi güzel ve haram yiyici olan hanımlarından çıkarıyor. Boş yere bu kadar boğazı doyurmak. Bunlardan bir kısmını (kimilerine göre, yüz hanımı varmış, kimilerine göre üçyüz) tuttuğu gibi Sarayburnundan denize attırıyor.

Loksandra bunları duyunca çok üzüldü ama daha sonra «Bana ne!» dedi. Ne eksiği vardı ki? İşte köşesi, işte mezarı, işte kefeni, hepsi hazır. Şimdi bir de torunu var. Şunun güzelliğine bakın, torununun hele... ve Tahtiri, tahtiri. tahtiri!»

Kayzer'in gelip gidişine Loksandra hiç önem vermedi. Yalnız Hamit Kayzer'in şerefine Boğaz'ı ışıklandırdığında Loksandra, donanmayı seyretmek için Taksim Bahçesi'ne gitti.

Graf Zepelin'i görmek Loksandra'nın çok hoşuna gitti, çünkü balon ona sucuğu hatırlatmıştı. Ama bu sucuğun içi boştu. Krup'un kısa zamanda üretimine geçeceği şişman Bertha 42 toplarından Loksandra'nın gerçekten haberi yoktu. Zaten bu konuyu daha bilen yoktu. Öğrenmek için araştıranlar da yoktu. Çünkü bu «eski güzel devirde» herkes kendi evine ve çıkarına bakıyor, dünyanın hiç değişmeyeceğine inanıyordu. Kayzer'in her zaman Kayzer, Çar'ın ise Çar olarak kalacağını, Ay-Vasili'nin her yıl Kayseri'den İstanbul'a geleceğini ve evinde Türklerin bile kendisine temennada bulunacağını sanıyordu.

Ve İstanbul'un her zaman Rum'luk kokacağına inanıyorlardı.

2

O yıl İstanbul'a çok palamut düşmüştü. Güzeldi baharla gelen palamut, fakir fukaranın karnı doyuyordu. Ama uskumrunun kökü kesilmişti. Uskumrusuz çiroz da olmuyordu. Baharda İstanbul'a çok palamut düşünce Aretsu'lular karalar bağlıyorlardı.

Uğursuz yıllar diye düşünüyordu, Kliyo. Yılbaşından bir gün önce, bacanağı olan Çar'ı ziyaret etmek için Petrograd'a gelen İngiltere veliahtı, anarşistlerin elinden canını zor kurtarmıştı. Bu anarşistler de kahrolsundu hani, uslu uslu yerlerinde oturamıyorlardı! Eduard onlara ne kötülük yapmıştı ki, ne iyi kalpli bir insandı! Canım, bilmiyor musunuz Eduard'ı, bizim Yorgomuzun kızkardeşi Aleksandra ile evlenmiş olan Eduard'ı? O ya!

Yorgo'muzun öteki kız-kardeşini de Rusya'nın Aleksandrası aldı. E ama size söylüyorum ya! Onun oğlu olan Rusya'nın Nikolası İngiltere'nin Yorgosu ile bizim Konstantin'in kuzeni oluyor. Canı sıkılan Efterpi:

«Uf!» dedi. Ayağa kalktı ve gitmek üzere pelerinini sırtına attı.

«Otur nereye gidiyorsun?»

Sıkıldığını, karşı evdeki komşuya giderek ortalığı biraz karıştırmak, Nikolaidu kadını, gelini ile kapıştırmak ve sonra da Kliyo ile oturup pencereden kavgayı seyretmek istediğini söylüyor.

Efterpi de zevk sahibi doğrusu. Kliyo'nun onu kaybedecek olması ne acıydı! Ne uğursuz yıldı bu? Bunların arasında Elengaki'yi de kaybedeceklerdi. Bu ıssız İstavroz Sokağında Elengaki'siz ve Efterpisizmi yaşayacaklardı? Elengaki gidiyor, işlerini ilerletmiş ve Atina'daki Pezmazoğlu Caddesi'nde bir banka şubesi açmış olan oğlu Bebeka'nın yanına yerleşmek üzere kızı Efterpi'yi de yanına alarak gidiyor. Efterpi'ye koca da bulundu. Kâğıtları hazır, hafta sonunda bir daha dönmemek üzere gidiyorlar. Kliyo deli olacak. Deli olacağını açık açık söylüyor. Kocaya varmıştı, kocasız kaldı. Kocasını denizlere kaptırdı. Çocuğu oldu çocuksuz kaldı. Çocuğunu Loksandra'ya kaptırdı. Hoş zaten çocuk büyütecek hali mi vardı. Sinirleri altüsttü. Atina'ya bir gezi yapabilmek ona ne de iyi gelirdi! Atina için cennet diyorlardı.

Epaminonda ile evlendiği günden beri cennetini bulmuş olan Evfimiya annesinden ayrı düşeceği için hiç üzülmüyordu. Evinde kraliçeler gibi yaşıyordu. Serbestti ve hiçbir şikâyeti yoktu. Epaminonda sık sık yurtdışından geliyor, gelirken bir kuş sütü getirmediği kalıyordu. Oh! Allah'a şükürler olsundu! Ağatho da gece gündüz yatıp kalkıp haline şükrediyordu. Çocukları büyümüştü ve Manolyo rahat bir nefes almıştı.

Allah'a şükürler olsun diyenlerden biri de Kleoniki'sinin yanında yaşlanmış olan Kotso Dayı idi. Tarabya'daki evinde oturuyor, öbür evinin

geliri ile geçinip gidiyordu. Kotso Dayı ikibüklüm olduğu için artık onları görmeye gelemiyordu. E, şaşacak ne var? Kaç yaşında, kimbilir. Bir kere Loksandra'dan küçük, ama Loksandra dayanıklı daha. Loksandra kaç yaşındaki?

«Biliyor muyum ki beeen!»

Kaç yaşında olduğu umurunda mı ki Loksandra'nın. Torununun kaç aylık olduğunu parmaklarıyla sayıyor ve her ay onun doğum gününde helva pişiriyor.

«Bakın şuna hele bakın şuna!»

Ve yine «Tahtiri de tahtiri dişleri de çıkıyor tahtiri.» Bebek sekizinci ayını doldurunca «Ku-be-be»ler sonra «Dili-dili gün doğarken kız işliyor mendili»ler ve daha sonra «Sanda-sandalakya pende karavakya»'lar[6] emeklemeler, ilk adımlar ve ilk sözcükler başladı. Dudakçıkları sabırsızlıkla titriyor, dilceğizi konuşmak istiyor.

Çocuğu Roksani adıyla vaftiz ettiler ama babası onu Loksandra diye çağırmak istiyor. Kliyo, Roksani denmesini istiyor. Loksandra çocuğu «Yavrimu»[7] diye çağırıyor. Sultana, Roksana diyor ona. Çocuk bir gün ıkındı, sıkındı ve göğsüne vurarak sevinçle «Anna! Anna!» diye bağırdı.

Bunun üzerine çocuğu Anna adıyla çağırmaya karar verdiler.

Sonra bir gün ağzından «Yaya»[8] gibi bir ses çıktı**.**

Loksandra hemen mutfağa koşarak kuru-poğaça pişirdi.

Bir anda esinlenen Kliyo oturup Yorgaki'ye bir mektup yazmaya başladı.

Kliyo güzel mektup yazardı. Yorgaki, ondan aldığı her mektuba sevinir ve karısına olan aşkı alevleniverirdi. Gemisi İstanbul'dan ne kadar uzakta olursa, sevgisi de o kadar büyük olurdu. Kocası, Kliyo'ya en ateşli mektubunu Güney Amerika'dan yazmıştı. Yorgaki, Güney Amerika'lardan yazdıklarını her zaman hatırında tutmuş olsaydı, hiç ayrılırlar mıydı?

Kalk sen, vapurları İstanbul'dan geçmiyor diye gemi acentalarına kız. İstanbul'a, onun dar sokaklarına, yağmurlarına, küreklerine ve hamallarına kız. Ne biçim yer burası! Ne zevkti bu. Bizanslılar başkentlerini kuracak başka yer bulamamışlar mıydı? İstanbul'da kimsenin ilerleme şansı yoktu. Atina, var mı yok mu Atina! Eleni teyze iyi yaptı da gidip oraya yerleşmeye karar verdi. Bebeka ne yazıyor, baksana: Yağmur yüzü görmüyorlarmış. Güneş ve eğlence de bolmuş. İkide birde seçimler yapılıyor, fener alayları ve yürüyüşler düzenleniyormuş.

«Gır-gır-gır! Ağatho'cuğum gır-gır-gır! Artık dayanamayacağım!»

Loksandra ikide birde çocuğu kaptığı gibi Tatavla'ya gidiyor.

«Kliyo artık çekilmez oldu. Ne bu başımıza gelen! Bu çocuk kime çekmiş, anlamıyorum.»

Elengaki'den ayrılacağı günün yaklaşmakta olması Loksandra'yı ürkütüyordu. Bir gün Elengaki dedi ki:

«Neden siz de gelip Atina'ya yerleşmiyorsunuz? Bu gidişle Yorgaki'nin artık İstanbul'a uğrayacağı da yok zaten.»

Yerinden fırlayan Kliyo gidip onu ağzından öptü.

«Söyle ona Eleni teyze, söyle!» Sonra elini masaya vurarak bağırdı: «Ben çocuğumu alıp gidiyorum. Artık Türkiye'de oturmam. Günün birinde Ermenilerin başına gelen olaylar tekrarlanır da çocuğumu gözlerimizin önünde keserlerse ne olur!»

Söyleyecekleri bu kadardı. Bir dediğini bir daha söylemezdi Kliyo. Loksandra'ya tepeden inme yapmışlardı.

«Haydi, çabuk. Aleko'ya yaz. Yazmadın mı daha?»

Bu defa Loksandra eşyalarına metelik vermiyordu. Kaybetse bile ne çıkardı? Yüklüğüne, dikiş bohçasına ne olmuştu? Bakırköy'le birlikte hepsini de kaybetmemiş miydi? Oturma odası, çınarı, hepsi. Yine de şefkatli Panaya onu yalnız başına bırakmamış, ona bir torun vermişti. Torunu

nerede olursa Loksandra'nın cenneti de oradaydı. Çocuğun kokusuyla yaşıyor, ışığıyla görüyordu. Çünkü Çocuğu bir taneydi ve Loksandra onun ninesi idi.

Böylece, onlar da gidip Pire'ye yerleşmeye karar verdiler.

3

Yaz sonunda, istanbul'dan ayrılacakları an gelince, Loksandra koliva[9] pişirip Balıklı'ya gitti. Toprağına veda etmeye ve geri dönmeyi nasip etmesi için Meryem Ana'ya yalvarmaya gitti. Panaya'nın, onun dualarını duymamasına imkân yoktu, çünkü nerede görülmüş kişinin kendi toprağından uzaklara gömülmüş olması? Panaya işini bilirdi.

Dönüşte, kendine gelmiş bir şekilde elinde yarım galonluk ayazma tenekesi Theodoro'nun yazıhanesine uğradı. Yerine içtirmesi gereken bir görevi daha vardı.

Theodoro'yu yıllar var görmemişti, neredeyse tanıyamayacaktı. A-a-a. Ne kadar da yaşlanmıştı! Saçları bembeyaz! Loksandra'yı karşısında gören Theodoro ayağa kalkarak onu kucakladı, gözleri yaşardı.

«Neneka!»

«Oğlum!»

Yıllar nasıl da geçmişti! Neredeydi şimdi o hayata kafa tutan, zengin olmak ve kazandığı parayla dünyaya hükmetmek isteyen delikanlı? Ne anladı bu işten? Yüzü kırışık dolu, sapsarı, dudakları buruk, gözleri donuk. Loksandra onun başını okşayarak yeniden:

«Oğlum benim…» dedi.

Biraz canlansın diye ona ayazma suyu içirmek istiyor, ne yapacağını bilmiyor. Söyleyecek söz bulamıyor.

«Tarnana...» diyor, susuyor.

«Ne istiyorsun, nene'ciğim söyle bana yapayım.» Loksandra:

«Tarnana ile Sultana'nın aylıklarını artık kesmen gerekiyor.» diyor ve gözleri yaşarıyor, «Senden bunu istiyorum. Güle ağlaya bırakıyorum seni buralarda.»

İçi rahatlıyor. Bundan başka yapılacak bir görevi daha var: Tatavla'dan geçmek ve Manolyo'dan, kedisi için yapmasını istediği kutunun hazır olup olmadığını sormak. Kutuyu bari biraz genişçe ve çok delikli yapmış olsa da hayvan içinde sıkışıp kalmasa.

Loksandra'yı zar zor o gece Tatavla da kalmaya razı ettiler. Yerinde duramaz. Çocuk! Geceyarısı evine döndü ve çocuğu uykuda buldu.

«Kuzum benim, meleğim benim.»

Ertesi sabah salepçinin sesiyle uyandı ve:

«Ah! Ne mutluluk! Sabah olmuş!» dedi.

Çocuk da uyanmış, yastığın arkasından ona da-da-da-da yapıyordu. Sevinçten gözleri fır fır dönüyordu.

Loksandra'da insanı şaşırtan da buydu: Yıllar onu şişmanlatmış, gerdanı sarkmış ve çoğu dişi dökülmüş olmasına rağmen iyimserliğin ve içtenliğinden bir dirhem kaybetmemişti. Onun bu içtenliğinden korkan Kliyo, İstanbul'dan ayrılmadan önce onu biraz uyarmak istedi. Ona, Atina'daki insanların «gün yüzü görmesin» diye beddua etmediklerini, elleriyle yemek yemediklerini ve sevinçlerini her fırsatta sergilemediklerini söyledi. Pire limanında nasıl karşılanacaklarını anlatırken Loksandra bu karşılaşmayı, Sultan Hamit’in Kayzer'i ağırlamasına benzetti.

«Gözlerini aç, rezil olmayalım, çünkü Yorgaki'nin yakınları da bizi karşılamaya gelecek. Yakınlarının arasında bakanlar, nişanları Ve kılıçlarıyla amiraller bile var. Anlıyor musun?»

«Kılıçlarını neden yanlarında taşıyorlar?»

«Öyle gerekiyor da ondan.» Loksandra içinden:

«Aman» diye geçirdi.

Ve böylece, güneşli bir sonbahar sabahı vapurları Pire limanı önlerinde göründü. Çevrelerini saran Pire'li balıkçı kayık ve motorları arasında bir bayram havası içinde limana alındılar. Liman Müdürlüğünden bir motorlu tekne onlara doğru ilerledi. Gümrük iskelesinde bir harekettir başladı. Gümrük memurunun gemiye çıkabilmesi için merdiven atıldı, yolcular salonda toplandılar. Geminin çevresini saran tekneler itişip kakışıyor, sandalcılar bağırışıp duruyorlardı. Kamaranın penceresinden Loksandra onları seyrediyor, davul-zurna çalınmasını, nişan ve kılıçları ile amirallerin ve bakanların gelmesini bekliyordu. Ne bakan gördü, ne de kılıç!

4

«Ah Atina, ah güzel Atina!» Zapiyoda sabah gezintileri ve Zapiyo ineklerinden sağılmış taze süt. Bulvarda volta atmak.

Zapiyoda gördüm onu.

Meydanın arkasında.

Ve ağaçların altında ona

«Seni seviyorum» dedim.

Unutma sakın.

Kalplerimizi dolduran

Aşkı-mı-hı-hı-hı-hı-zı...

Ve Pupula'da çalgılar çalıyor. Nah işte, Olimbiyu Diyosun[10] sütunları yanında bir kanepe.

«Neyin yanında?»

«Olimbiyu Diyos'un, canım Loksandra!»

«Mmm! Anladım. Ya şu tepedeki taş kışla ne?»

«Akropolis. Oraya çıkalım ister misin?»

Loksandra «Akropolis» adını duyunca Tatavla'daki sokak kahvesini hatırladı, içini çekti. Elengaki dalgın:

«Nereye?» diye sordu. «Şu yukarı mı?»

«Evet.»

«Sen de gidiyor musun?

«Delirmedim daha.»

«Boşver, öyleyse.»

Kabak çekirdeği ve simit satın aldılar.

«Bu, ne biçim simit böyle?»

Yüzünü ekşitiyor:

«Mmm! Nerede İstanbul'un Ramazan simitleri! Nerede Karaköy'ün yağlı simitleri. He, Eleni? Nerede Karaköy'ün yağlı simitleri! Hıh! Ah İstanbul, ah!»

Az sonra Loksandra, yakınlarda bir muhallebici olup olmadığını soruyor.

«Burada öyle şeyler bulamazsın, unut onu. Şekerciye gidelim, sana kopenhag alayım.»

Şekerciye gitmek üzere yaya yola koyuldular ve oraya varıncaya kadar Loksandra'nın aklı başından gitti.

Sindağma[11] Meydanı'ndan onlara doğru koşan bir grup çığırtkan bağırıyordu:

«Yeni baskı-ı-ı! Pavlos Melas[12] cinayeti ile ilgili en son haberler! Stayis suçsuz bulundu!»

Korkuya kapılan Loksandra. Büyük Britanya otelinin içine saklandı. Saklandıktan sonra bağırmaya başladı:

«Adam öldürüyorlar!»

Şekerciye oturmalarına kalmadı, bu kez Stadion caddesinden yeni baskı sesleri gelmeye başladı:

«Prens Yorgo'nun Müttefik Devletlere verdiği notayı yazıyor!»

«Eleni... Eleni, sana söylüyorum. Eleni, sana diyorum...»

Eksik olsun pasta. Eve dönselerdi. Buralarda araba da mı yoktu? Nah bir tane. Çağır şunu diyorum sana.

«Arabacı! Arabacı! Gel bre! Sağır mı ne, duymuyor?»

Yanından gülümseyerek gri elbiseli, elinde bastonu orta yaşlı biri geçiyor ve onu selâmlıyor.

«Selâmla Loksandra! Canım, niye selâm vermiyorsun?»

«Kim kim?»

«Kral Yorgo diyoruz ya sana. Söz anlamıyor musun?»

Meydanın ortasında Filarmoni Orkestrası güzel parçalar çalıyor. Devrin üç-dört çapkın kadını karşı sokakta durmuş konuşuyorlar. İncecik beller, balon gibi şişkin elbise kolları ve sebze dolu sepetlere benzeyen şapkaları. Beyaz kolalı önlüğü, başında ekose kurdeleden fiyongu ile süslü bir dadı kucağında port-bebeye sarılmış bir çocuk tutuyor. Kralın ahırları önünde bir araba beliriyor.

«Nah çağır şunu. Arabacı! Arabacı!»

Elengaki'nin evi en sonunda artık Stadyo ve Ermu sokaklarıyla birlikte elektriğe kavuşmuş olan Eyolu sokağında. Eyolu sokağı güzel sokak. Evi çarşının yanında. Büyük kolaylık bu doğrusu!

Ne var ki bu çarşıda her aradığını bulamıyorsun. Bu ne biçim memleket. Allahaşkına? Zambak arıyorsun, yok. İri midye anyorsun yok. Dolmalık pırasa diyorsun, gülüyorlar. Asma-kabağının ne olduğunu bilmiyorlar. Pastırmayı, lâkerdayı da bilmiyorlar. Yok, yok, yok. Hiçbir şey yok diyorum sana, canım! Hiçbir şey!

Uğursuz insanlar. Her şeyden şikâyet ediyorlar. Ucuzluktan da pahalılıktan da. Pahalılığın ne olduğunu nereden bilsinler? Ayda seksen drahmiye Pire'de güzelim kiralık evler var. Eline geçen yarım lira ile Loksandra neler neler yapmazdı ki! Mantzuni'den fanilâlar, Karastamati'den ipekliler satın alır ve üstelik arabayla yapmadığı gezinti kalmaz. Ambele

bahçelerine, Alisida'ya, eski Faliro'daki hayvanat bahçesine giderdi. Akşamları Yeni Faliro'da lokantaya giderlerdi. Şu Faliro güzel yer! Otelden, deniz boyunda gezinenleri seyreder, müzik dinlersin ve bazı kereler yabancı donanmaları ziyarete giden Kral ailesini de görürsün.

Sahi, duydunuz mu? Rus Donanması bugünlerde Faliro'ya geliyormuş. Görmeye gide... Koşuşan ayakkabı boyacılarının yeniden sesi duyuluyor:

«O Romiyus tu Suri-i-i!»[13]

«Aman! Yine onlar... Saklanın! Çocuğu hele!»

5

Selâm sana selâm, ey hürriyet!

Türk illerinden gelip de millî marşın burada serbestçe çalındığını duyan bir kişinin gözlerinin yaşarmamasına imkân var mı! Atina gazetelerini serbestçe okuyabilmekten duygulanmamak elde mi!

Bir zamanlar Türk Gümrüğünde, pabuçlarını Romiyostu Suri gazetesinin sayfalarına sarmış olan bir Rum'u yakalamışlar. Theodoro ve öteki Rumlar, adamı kurtarabilmek için beşyüz altın lira bahşiş ödemek zorunda kalmışlar. Özgür Yunanistan'da çıkan gazetelerden birini eline alacak cesareti gösterecek yürek kimde vardı!

Kliyo her gün yaşlı gözlerle, Akropolis gazetesinde yayınlanan Sultan Hamit'in zulmünü açıklayan bir yazı serisini okuyordu. Yazıda, Yıldız Sarayı'nda dönen dolaplar anlatılıyordu.

«Duyuyor musun neler olmuş? Panaya mu ey İsa'm benim! Oradan ayrılmakla ne iyi etmişiz!» Loksandra da, Kastela'nın temiz havasını doya doya içine çekerek:

«İyi ki oradan ayrılmışız, çocuğum.» diyor.

Aldıkları ev Kasteladaydı ve penceresinden Loksandra her sabah, tuzlu deniz havasını zevkle içine çekiyordu. Burası da Bakırköy gibi cennetti. Allah'a şükürler olsun! Loksandra yeniden kendine geldi, ne var ki zaman

zaman o Allahlık gece bekçisini özlüyordu. Sabahları pişirdiği kahvesini, üzerine oturarak bekçiyle sohbet ettiği mutfağın eşiğini özlüyordu. Yumurtacısını ve sucusu İbrahim'i özlüyordu. Buradaki insanlarda Allah korkusu yoktu. İsa'ya küfrediyorlar. Balıklı ayazmasının ne olduğunu bilmiyorlardı. Yani, yüzsüz insanlardı. Buradaki sucusu ile ahbaplık kurmaya çalışınca adam ona ters ters bakmaya başlamıştı. Loksandra ürküyordu ondan. Gazete satıcısı ile de durum aynı idi. Eve aldığı hizmetçi kız Golfo dilini çıkarıyordu. Çamaşırcı kadın da öyle. Buradaki insanlarda saygı yoktu, kaba idiler. Nerede kendisiyle konuşabileceğin, hangi eti istediğini bilecek kasap! Neredeyse eti kafana çarpacak. Bir gün ona kayısının çöpünü gönderen o şeytana çarpılası manavına, baltasını kaptığı gibi dünyanın kaç bucak olduğunu göstereceğini söylediği için manav gidip polis getirmişti E, o günden sonra Loksandra anladıki bu memlekette kişinin, konuşurken korkması gerek. Bütün bunlar yetmiyormuş gibi bir de Yorgaki, çocuğa bakması için - yoksul bir yakını olduğunu söyledi - Kondilo diye bir kadını eve getirdi. Bir eli maşalı ki sorma!

Kondilo, tam kırk gün oruç tutmaya kalkmasınmı! Loksandra, yemeğin tuzuna nasıl baksın? Bu da bir yana yemek pişirmeye cesaret edemiyor!

«Sen oruç tutmak istiyorsan Allah'ın Hıristiyan kulu tut. Sana tutma mı diyorum? Ama benim yaptığım işlerden sana ne?»

Kondilo neredeyse çocuğa bile oruç tutturacak.

Başıbozuk! Loksandra çocuğun üzerini örter, Kondilo gider, örtüyü üzerinden çeker. Sağda solda pencereleri ardına kadar açar. Çocuğu alır, Freyatida'da denize gider ve yüzme öğreteceğim diye çocuğu tek başına suyun içine bırakır. Çocuğu boğduracak, o olacak! Loksandra'nın yüreğine inecek! Ne yapsa da Kondilo'dan kurtulsa, nasıl yapsa da ondan korktuğunu belli etmese! Yorgaki, Kondilo'yu Loksandra'nın başına sarmış, yine ortadan yokolmuştu. Nerelerdeydi ki?

Gerçeği söylemek gerekirse, Kliyo'nun sürpriz yaparak Pireye gelmesine Yorgaki yalnızca gülmüş, tek söz söylememişti. İlk yıl her şey yolunda gitti. Gelgelelim ertesi yıl Yorgaki'nin çalışmakta olduğu vapurun rotası değişti ve onu bir yıl hiç göremediler. En sonunda izini hepten kaybettiler. Allah hakkı için söylememiz gerekir ki Theodoro ile Alekaki, onlara hiç sıkıntı çektirmediler. Hiçbir şeylerini eksik etmediler. Şu Kondilo derdi başında olmasaydı, Loksandra'nın halinden hiç şikâyeti olmayacaktı. Olan, arada çocuğa oluyordu, çünkü Anna, Loksandra'nın kendisini Kondilo ile paylaşmamak için kavga ettiğini anladığı zaman bu kıskançlıktan kendisine büyük çıkar sağlayabileceğini keşfetmişti. Böylece evdeki yaşam çekilemeyecek hale gelince Kliyo, kızını kendisi yetiştirmeye karar verdi. Onu, düzenli olarak gezdirmeye, Atina'ya götürmeye başladı.

«Burasını görüyor musun, yavrum? Burası Likavito. Şurası ise Akademi. Bunlar da Saray daireleri.»

Anna'yı resmigeçitlere götürüyordu. Bir keresinde de onu Kral ile Kraliçeyi görmesi için bir merasime götürdü. Kliyo'nun, Katedralin karşısında oturan bir terzisi vardı. Modacının balkonu insan doluydu ve Kliyo da Anna ile merasimi seyredebilmek için bir delik bulup sıkıştı.

«Görüyor musun, yavrum? Nah, şimdi Kral, Olga ile birlikte çıkıyor.»

Anna’nın gördüğü bir şey varsa o da önünde duran şişman kadının çantasıydı. Annesinin ona satın almış olduğu büyük fiyonklu ve ön tarafı pembe tüylü şapkası yüzünden başını bile çeviremiyordu. Anna bu şapkayı hiç hazetmemişti. Siyah kurdeleli mavi hasır şapkasını daha çok seviyordu. Meydandan müzik ve yaşasın sesleri gelmeye başlayınca Kliyo yine:

«Görebiliyor musun, yavrum?» diye sordu. Anna:

«Mut plo!»[14] dedi. Kliyo:

«O sözü bir daha ağzına alma, yoksa tokadı yersin!» dedi. Anne yeniden:

«Mut plo! Mut plo!» diye bağırmaya başlayınca Kliyo tokadı yapıştırdı.

Anna yaygarayı bastı. Çevredeki kadınlar sıkılmaya başladılar. Meydandaki müzik yüksek sesle çaldığı için kimsenin balkondaki şamatadan haberi yoktu. Ama az sonra balkondan yağmaya başlayan pembe tüyler pek çok kişinin gözünden kaçmadı. Tüyler havada uçuşuyor, balkonun altında duran denizcilik okulu öğrencilerinin şapkalarının üzerine konuyor ve rüzgâra kapılıp ötelere uçuyorlardı. Millet, bu tüylerin de merasim programında olduğunu sandı: «Ya-şa-sıın!»

O gün Anna şapkasız ve ağlamaktan şişmiş gözlerle eve döndü. Kliyo ise asık bir surat ve dişlenmiş bir parmakla eve geldi. Yine bir gün anası onu gezmeye götürmek isteyince Anna:

«Artık seninle bir yere gitmem!» diye bağırdı.

Kliyo diretince Anna kendisini yere attı. Isırıyor, annesine el kaldırıyordu. Birkaç kere de tekme attı. Loksandra:

«Çocuğu mahvettiler!» diye bağırıyordu. Bu Arnavut evden gitmeliydi.

Kondiloyu Kliyoya nasıl kovdurabileceğini düşünmeye başladı. Zaten Yorgaki'nin eve uğradığı yoktu. Akrabalarının da ayakları kesilmişti. O halde Kondilo'nun artık evde kalmasına ne gerek vardı? Yılbaşı yaklaşıyordu ve Loksandra yeni yılı Kondilo ile aynı evde kutlamak istemiyordu. Ne var ki Aralık sonuna doğru öyle işler oldu ki Loksandra evdeki dertlerini unuttu. Büyük şeyler oldu diyorum size!

Aralık sonuna doğru Parlamento dağıldı ve seçim öncesi kampanyaları başladı.

To kordoni, to kordoni.

Tın elya tin kserizoni... Zito-o-o![15]

Loksandra bu «Zito!»'yu duyunca delirecek gibi oldu.

«Aman! Kapatın pencereleri. Yine cinayet!»

Bütün evlerin önü, üzerinde palabıyıklı adamların resimleri bulunan afişlerle kaplandı. Palabıyıklıların düşmanları tarafından yazılan muzır sözler, küfürler ve dile gelmeyecek pis deyimlerle doldu.

«Aman! Külhanbeyler camlarımızı kıracaklar! Pancurları kapat diyorum sana!»

Pazardan alıs-veriş yapmış olan bir ayakkabı boyacısı oradan geçerken Loksandra'ya sataştı:

«To kordoini mes'ti thiki k'i elya mes'to kathiki[16]. Ya sen nesin, nene?»

«Tüh! Utanmaz, çapkın!» diye karşılık verdi Loksandra. Boyacı:

«Nah!» diyerek ayıp bir hareket yaptı. Sonra da sordu:

«Ne kusur ettik?...»

Bir de bu eksikti, Loksandra hemen mutfağın kapısını kapattı. Korku rejimi!

Loksandra, kendisini seven, sayan Sultana ile Tarnana'yı hatırladı; terbiyeli ve görgü kurallarını bilen insanları hatırladı, içine bir üzüntü çöktü. Ürkek ürkek tabureyi balkona çıkardı, güneşin batışını seyretmek ve biraz kendine gelmek için oturdu.

Uzun zamandır çocuklarından mektup almamıştı. Şu Epaminonda'ya ne olmuştu acaba? Yorgaki ortalarda yoktu. Biri, öbüründen beter. Yerinden yurdundan koparak bu konuk sevmeyen insanların ülkesine gelmiş olmalarıda işin cabasıydı. Aaah! Odasını özlüyordu. Bakırköy'de şimdi bu saatte helvacı sokaktan geçiyor olmalıydı: «Ne güzel, ne ipek, ne çiçek, keten-helva!» Canı, biraz keten-helva çekti. Hırpaniyi, Karagöz'ü özledi. Köpekleri özledi. Düşünün, köpekleri bile özlemişti! Bu memlekette köpek mi yok?

Başını çevirip sokağa baktı... çıt yoktu! «O-o-oh!-diye esnedi. «Sefil memleket. Köpekler gibi birbirlerini yiyorlar. Birbirinizi yiyecek ne var, bre? Nah işte gideceğiniz yer: Üç arşınlık çukur...»

«Aman! Yine geliyorlar!» Tabureyi kaptığı gibi içeri koştu.

Paşalimanindan sesler geliyordu:

«Va-a-rdularos!»[17]

«Millet ekmek istiyor, ekmek!»

«Yaşas-ı-ı-n!»

Pencereden uzanıp baktı, ne görsün! Bir sırığın ucuna koca bir somun ekmek takılmış, arkasında yirmi-otuz kadar dağdan inme hem koşuyor, hem bağırıyorlar. Göstericilerin sırtında birden bir koltuk belirdi, üzerinde adamın biri oturuyordu. Oturuyor, sağa sola selâmlar yağdırıyordu.

Loksandra'nın gözleri parıldadı. Çok şükür Tanrı'ya! Karagöz. Nasıl da hasret kalmışlardı![18]

«Karagöz Golfo! Koş buraya seyredelim!»

Yeniden balkona çıktı ve aşağıya atmak için cebinde para aramaya başladı. Golfo da ellerini eteğine sile sile balkona çıktı. Balkonun altında göstericiler:

«Vardularos!» diye bağırıp duruyorlardı. Golfo aniden bir çığlık atarak:

«İşte, o!» diye bağırdı.

Balkonun korkuluğundan sarkarak bağırıp duruyor:

«Paracıklarım! Yedi yıl canımı dişime taktım, yanında çalıştım, sonunda paracıklarımı yedi!» Eski efendisini tanımıştı.

Yürüyüş durdu, dağdan inmeler öfkelendiler. Golfo koltukta oturan aday'ı göstererek:

«Tutun onu!» diye bağırdı.

«Hay Allah! Yakacaksın bizi, mori! Sus!»

Loksandra. Golfo'yu fistanından çekmeye çalışırken kafasına bir taş yiyor. Apartopar içeri kaçıyor ve pencereleri kapatıyorlar.

«Kandili verin! Aman, Panaya mu, çocuk nerede acaba? Kliyo da dışarıda. Aman, Meryem Ana, uzat elini de bizleri koru!»

Yeni yılı Elengaki ve Bebeka ile Atina'da geçirdiler.

Her şey iyi de bu günleri herkes kendi yakınlarıyla ve memleketinin âdetlerine uygun olarak geçirmek istiyor.

Karnavalda Elengaki Pire'ye geldi ve bir hafta onların yanında kaldı.

Seçimler bitince ve Diliyannis yeniden kazanınca, kazananları rezil etmek için Pire sokaklarında gaz tenekeleri çalınmaya başladı. Giritlilerle Manililer saç saça kavgaya tutuştular. Loksandra çocuğu yanına alarak «katliamdan kurtulmak için» Elengakilere gitti.

«Anne böyle şeyler söyleyip durma, ayıp. Ortada katliam yok. Giritliler ile Manililer kavgaya tutuşmuşlar, hepsi o.»

«Beni deli mi sandın, yoksa kör müyüm? Şu kısa kara donlu başı sarıklı Kürt gözlerimin önünde Hristiyanı öldürmedi mi? O Kürt, Rum mu yani?.»

«Rum ya, Giritli..»

«Ya öbürü ne?.»

«O da Rum..»

«E, öyleyse, öbürünü neden öldürdü?.» «Politika yüzünden..» «Ne yüzünden?.»

«Politika yüzünden dedim ya. Of anne, boşver, anlamıyorsun..»

«Suç sende değil, bende, oturmuş seninle konuşuyorum!.»

Bahar geldi! Ortalık yatıştı ve Kondilo'yu evden kovduramamış olan Loksandra, onu gördükçe yolunu değiştiriyordu. Bu da bir şeydi. Çocuk şimdi ninesine dönmüştü.

«Bugün ne yapıyoruz, nine?.»

«Sen ne yapalım dersin?.»

«Hindiba toplamaya gidelim.»

Araba tutarak Freattida'ya doğru yola çıktılar. Rum Hastanesi'ni geçince Skuludi'nin evi geliyordu ve ondan ötesi göz alabildiğine boştu. Tarlalık. Güzel hindibalar, kuzukulağı ve lâbada toplanırdı burada.

Bir gün evde yapılacak çok iş birikince, gezmek yerine birer pasta yemek için Aleksandra Meydanındaki kahvehaneye indiler. Bir masaya oturup pastalarını yediler ve az sonra Loksandra'nın canı sıkıldı. Ortalık ıssızdı. Kahvehane boştu. Yakınlarında orta yaşlı bir bay konuşmadan oturuyordu. Loksandra:

«A-ğa-ğa-ğah!» diye esnedi. «Kalkalım artık, burada can cin top oynar.»

Yan masada oturan bay kahkaha ile güldü ve arkasından öksürmeye başladı. Boğulacak gibiydi. Loksandra ne olduğunu görmek için başını yana çevirince adam ayağa kalkarak onu selâmladı:

«İstanbullu musun?» diye sordu. «Ben Türk Konsolosuyum.» Loksandra:

«Ba!» yaptı. «Ne zamandan beri buradasın?»

Ve sohbete başladılar. Konsolos güzel Rumca konuşuyordu. Söz İstanbul'a geldi ve neşelenen Loksandra onu, bir İstanbul yemeğine evine davet etti.

«Aman yok! ille de geleceksin. Bana hayır deme.»

Loksandra'nın evinde pastırma ve Ağatho'nun iki gün önce yollamış olduğu midye dolması vardı! İyi ki oğlunun acentasına bağlı vapurlar İstanbul'dan şunu bunu getiriyorlardı, yoksa açlıktan öleceklerdi. Burası da memleket mi? Yiyecek bir şey bulamıyorsun.

«Buyurun, efendim, buyurun..»

Misafiri görünce Kliyo'nun ağzı açık kaldı. Annesine ters ters baktı.

«Ne ters ters bakıyorsun, canım, kötü bir şey mi yaptım?»

Kliyo kıpkırmızı kesildi. Salonu açtı: «Geçiniz.»

Az sonra içeriye Uzo ve meze dolu kocaman bir tepsi geldi.

«Kalk Anna şuraya, masayı devirmeyesin.»

Loksandra Konsolos ile münakaşaya girişti, İstanbul'un neresinden olduğunu sordu. Nereden? Çengelköy'den mi?

«Çengelköy güzel bir yer diyemem sana ama orada çok Türk oturuyor.»

Burnunu kırıştırıyor, parmağını sallıyor:

«Çok Türk!»

Kliyo bakışlarıyla onu azarlıyor, işaret etmeye çalışıyor. Kılı kıpırdamayan Loksandra bir yalancı-dolma seçiyor:

«Nah, bunu ye!»

Konsolos şaşkın, dizi masaya çarpıyor, çatallar yere düşüyor. Hepsi birden almak için eğiliyorlar.

«Canım bırakın kalsın, zararı yok. Bırakın diyorum size. Koş Anna mutfaktan başka çatal getir.» Konsolos:

«Allah bağışlasın, çok sevimli bir çocuk,» diyor. «Kaç yaşında?»

Konsolos'un iki çocuğu var. İkisi de anneleriyle İstanbul'da. Bir aya kadar onları görmeye gidecek.

«Aman deme, İstanbul'a mı gideceksin? Ah, bir kuş olsam da seni götürecek geminin direğine konsam, ben de İstanbul'a gitsem!»

Loksandra'nın bir ağlamadığı kalıyor.

«Ah. İstanbul, var mı yok mu İstanbul!»

Konsolos onun, en kısa zamanda yine İstanbul'a dönebilmesi dileğinde bulunuyor.

«Bunca yıl ayrılıktan sonra gözünüze bakalım nasıl görünecek. Şimdi özellikle, Allah uzun ömür versin Padişahımız...»

«O, gün yüzü görmeyesi nankör! Onu bana hatırlatma, oğlum.»

«Gah! Guh! Psa! Psu!» Kliyo'nun gözleri dışarı fırladı.

«Aman, su. Su getirin. Yukarı bak yukarı. Bir şey yok. Allah'a şükürler olsun! İsa'ya Meryem'e şükürler!... Bizim, oğlum, padişahlarla alış-verişimiz yok... Ah neden çimdikliyorsun be Kliyo? Delirdin mi? Muhtar

efendi yabancımız mı? Sultan Hamit'in rezzilliklerini okumuyor mu sanıyorsun?»

Ve Konsolosa:

«Sen Akropolis gazetesini okumuyor musun? Gördün mü işte, adam Akropolis'i okuyor ve ne demek istediğimi anlıyor. Anlamıyor musun?»

Loksandra durup karşılık bekliyor. Konsolos'un alnı ter içinde. İçinden kimbilir neler geçiyor olmalı, çünkü oraya buraya bakmıyor, sanki kapıyı arıyor. Saatine bakıyor. Aman, vakit geç olmuş. Acele yapılacak işi var. Kusuruna bakmasınlar. Haydi hoşçakalın, selâm hepinize.

«Otur, canım! Durup dururken ne oldu sana!»

Adamın arkasından koşuyor. Onu aşağıya kadar geçirmek istiyor.

«Mutlaka yine beklerim. Duyuyor musun dediğimi?»

Konsolos önde, Loksandra arkada soluk soluğa ve lâk, lâk, lâk.

«Haydi, İsa ve Meryem yolunu açık etsin.»

Eşikte duruyor ve Konsolos için dua ediyor. Üzerine istavroz çıkarıyor.

«Hastalanırsan beni çağırt. O da ne demek! Anan ve karın burada olmadıklarına göre!» Konsolos:

«Annecim» diyor. «Ben Türk'üm!»

«E, ne varmış yani Türksen? Benim bekçim de Türktü Sucum da Türk ikisi de ne iyi insanlardı!»

Konsolos'un sırtına vuruyor:

«Sıkılma, oğlum. Türksen ne zararı var? Sen de insansın. Rummuş, Türkmüş ne demek! insansın ya.»

Sokak kapısını kapattı, eteklerini kaldırdı. Pantolonunun bacağını yukarı çekti ve Kliyo'nun çimdiklemiş olduğu yeri aradı. Moraracak. Canım, neden çimdikledi onu? «Sen beterinden sakla, Panaya mu!»

O ay, başka bir olaya sahne olmadan geçti. Tek önemli olay Golfo'yu işten çıkarmış olmalarıydı, çünkü baştan çıkarılmış olacak ki her Pazar

günü izin istiyordu. Onun yerine, çamaşırcı kadının aracılığı ile Nevolyani'den başka bir kız aldılar. Adı Anksitsa idi ama Loksandra onu Anitsa diye çağırıyordu.

Yorgaki'nin akrabalarıyla bütün ilişkileri kesmişlerdi. Yorgaki'den hiç haber yoktu. Bir teselli kalıyordu, o da Batum ve İstanbul'dan gelen vapurlardı. Ah, bu vapurları nasıl da dört gözle beklerlerdi! Kaptanlar gelir, ev neşelenirdi. Geminin sütünden onlara da getirirlerdi. Allah hakkı için Theodoro ile Alekaki de ellerinden geleni yapıyorlardı, Piredeki acentadan istedikleri kadar para çekebiliyorlardı.

Mayıs sonlarına doğru Diliyanni'nin öldürülmesi, onları pek etkilemedi. Çünkü İstanbul'dan gemisiyle Kaptan Buti o günlerde Pire'ye gelmiş bulunuyordu. Kaptan Buti gidince Patras'tan Efterpi çıkıp gelmiş ve bir ay onların yanında kalmıştı.

Temmuzun ortalarına doğru Kliyo, Patras'a gitti. Dul bir üzüm tüccarı ile evlenmiş olan Efterpi orada iki kızıyla birlikte mutlu bir yaşam sürüyordu. Loksandra torunuyla evde yalnız kalmıştı. Loksandra bir akşam:

«Tiyatroya gidelim mi?» diye sordu. «Gidelim.»

Kondilo beyaz temiz entarisini giymiş, çemberini üzerine atmıştı. Anksitsa deniz mavisi çitakisini giymiş Loksandra da hazırlanmıştı. Anna'nın mendiline kolonya damlattı ve yola çıktılar. Anna:

«Sen hiç tiyatro gördün mü?» diye sordu. «Görmedin, şimdi gidelim de gör.»

Paşalimanı'nda o akşam Kaptan Yakumi piyesi oynuyordu. Tiyatronun kapısına geldiklerinde Kondilo:

«Kaptan Yakumi mi?» dedi.

«Ben gitmiyorum!»

«Neden gitmiyorsun, mori?»

Çünkü Kaptan Yakumi oyununda İdra'lılarla alay ediliyormuş da ondan gitmek istemiyor. Etme güzelim, eyleme güzelim, gelmez. Tiyatronun kapısında kazık gibi dikilmiş duruyor.

Düşündüler taşındılar ve oradan gitmeye karar verdiler. Haydi, zarar yok. Karşıdaki tiyatroya gidiversinler. Üstelik daha da ışıklı. Loksandra, bilet alsın diye Kondilo'ya para veriyor. Anksitsa'ya da para vererek günçiçeği çekirdeği ve nohut almaya yolluyor.

Ve tiyatroya giriyorlar. Bu tiyatro çok kalabalık.

İte kaka yürüyerek oturacakları dört yer buluyorlar. Oturur oturmaz Loksandra sağına soluna bakıyor:

«Çıkıp gidelim. Burada bit kapacağız!»

Anksitsa'nın yanında oturan ipsizin biri bunu duyunca:

«Çüş be!» diyor. «Sanki çok bitsizsin!»

Loksandra, adamın ağzının payını vermeye korktu. Sadece ayağa kalktı ve Anksitsa ile yer değiştirdi. Onu ortadan kaldırıp kendisi adamın yanına oturdu.

Az sonra çekirdekleri ve nohutları çıkardılar. Loksandra bunları paylaştırdı ve tiyatro perdesini gözden geçirmeye başladı. Acaba perdenin üzerinde ne yazıyordu? Anksitsa:

«Halk Tiyatrosu yazıyor,» dedi. Kondilo:

«O senin dediğin dış kapıda yazıyor. Burada ise 'Halk, in... indüs... endüstri için, en... endüstri halk için' yazıyor. Atina şapkacısı t. Pu... pulopo... pulo-pulos.»

Kondilo'nun bütün bunları okuyabilmesi epey zaman aldı ve arka sıralardan gürültüler duyulmaya başladı. Sonra perde aralandı ve genç bir delikanlı sahnenin ucuna ilerledi. Seyirciler dürtüşmeye başladılar. Loksandra sırtına bir dirsek yedi:

«Kira, şu tüylü şapkanı çıkar da sahneyi biraz da biz görelim!»

Kimin dürttüğünü görmek için arkasına dönünce, günebakan çekirdekleri yere döküldü. Sahneye çıkan genç konuşmaya başladı ve Kondilo'nun yanında oturmakta olan biri de:

«Marula'nun Kaderi'ni isteriz!» diye bağırmaya başladı. Öteden başka bir sesin:

«Hayır Faust'u istiyoruz!» dediği duyuldu. Loksandra:

«Ne var canım? Ne oluyor?» diye soruyor. Anksitsa ona, sahneye çıkan adamın seyircilere hangi oyunu istediklerini sorduğunu ve kendisine yardım edecek birini aradığını söylüyor

«Aa!» Loksandra'nın yanında oturan ipsiz iki parmağıyla ıslık çalarak:

«Fiyaka yı isterii-i-iz!» diye bağırıyor.

«Aman!»

Loksandra sağ kulağını tıkıyor, sağ gözünü kapatıyor. Onu sağır edecekler!

Sonra, oradan buradan sesler duyulmaya başlıyor. Herkes kendi havasında. Bir denizeri sandalyesinin üzerine çıkarak avazı çıktığınca bağırıyor:

«İstanbul'un Alınışı'nı görmek istiyoruz!»

Seyircilerin çoğunluğu elleriyle tempo tutarak ve ıslık çalarak:

«Evet, İstanbul'un Alınışı'nı» diye bağırıyor.

Loksandra oturduğu yerden yarı kalkarak gidelim diyor, ama Kondilo ile çocuk gitmek istemiyorlar. Sonunda, sırtına yeniden bir dirsek yemek istemeyen Loksandra şapkasını çıkarıyor ve ne olacağını beklemeye başlıyor.

Bekliyor, bekliyor, yarım saat geçiyor bir şey yok.

«Nerede kaldı ya?»

Perdenin arkasında bir gürültü kopuyor. Tırmalama, kavga, itiş kakışlar. Perde sallanıyor, ileri geri gidip geliyor. Müzik, Pupula parçası ile başlıyor

ve sonra onu, Rumeli'nin Kızları izliyor. Loksandra mışıl mışıl. Başı sola düşüyor ve dudaklarının arasında «Pf, pf» diye sesler çıkıyor. Yüzünde tatlı bir gülümseme görülüyor. Rüyasında, kendisini Balıklı'da görüyor. Birden korku içinde oturduğu yerden fırlıyor. Onu uyandıran, sahnedeki gürültü. Çünkü o arada İstanbul elden gitmiş ve Sultan Mehmet Paleolog ile düello ediyor.

Loksandra gözlerini açıyor ve sahnede, ayağında fustanela'sı[19], sırtında çaprazı[20], silâhlarını kuşanmış ve başında tuğlu tolgası ile Paleolog'u görüyor.

Mehmet'i bornozundan tutmuş, itip kakıyor:

«Teslim olmam, more, teslim olmam!» Mehmet, sarığını tutarak ona doğru ilerliyor:

«Öyleyse, ben de senin kafanı keserim!» diye bağırıyor. Paleolog:

«İsa hakkı için, Panaya hakkı için!» diye bağırıyor. «Erkeksen at beni yere. Teslim olmam. İstanbul bizim!»

Kendinden geçen seyirciler hep bir ağızdan:

«Bizimdir! Bizimdir!» diye çığlıklar atıyorlar. Derken, Mehmet:

«...Canın cehenneme!» diyor. İşte, o anda bütün seyirciler sahneye hücum ediyorlar:

«Yık yere Türkoğlunu!»

Anksitsa, sahneye ilk çıkan mavi bereli bir denizciye sesleniyor:

«Kafasına bir taş vur!» Loksandra onu azarlıyor: «Sus!»

Mehmet kafasına bir sandalye yiyerek yere yığılıyor. Loksandra'nın yanında oturan seyircilerden biri:

«Adamı öldüreceksiniz, bre salak herifler!» diye bağırıyor.

Bağırışlar, ağlamalar, çılgınlık, panik. Loksandra çantasını kaybediyor, çocuk ağlamaya başlıyor. Polisler geliyor.

Çocuğu sımsıkı kucağında tutan Loksandra kendisini sokakta buluyor. Öfkeli. Yanında Anksitsa, saçı başı dağılmış. Loksandra, eliyle başını yoklayarak:

«Şapkam!» diyor. «Ya Kondilo?»

Kondilo'yu kaybettiler. Loksandra:

«Şeytan alsın onu!» diye söylenerek bağırmaya başlıyor:

«Arabacı, Arabacı! Dur!»

Onun sesini duyan ilk arabacı dörtnala geldi. Loksandra'yı artık Pirenin arabacıları da tanımışlardı ve ona şaşmıyorlardı.

6

Çarşının çığırtkanları, Trumba ve yazlar tarantela[21] oynanan Tinanyos bahçesi de tanımışlardı. Onu, çamaşırcı kadın Kira Arkhondo vasıtasıyle yavaş yavaş Ay-Diyonisis, mahalledeki hizmetçilerden duya duya Profitiliyas, Mani'liler ve diğer mahallelerde oturanlar da tanımışlardı. Kastela'ya ikide birde kadınlar gelmeye, herkese yiyecek ve elbise dağıtan bir İstanbullu varmış, nerede oturuyor diye araştırmaya başladılar. En sonunda onu, kayıkçılar da tanıdılar.

«Hop, ana! Yavaş ol, bizi batırmayasın.»

«Sus bre, zevzek!»

Bahar girince Loksandra daha geceden kalkar, yalınayak parmaklarının ucuna basa basa çocuğu uyandırmaya giderdi.

«Anna uyan yavrum benim. Uyan diyorum sana. Deniz bugün yağ gibi... Sus, yavaş söyle, bizi duymasınlar. Pabuçlarını eline al... buradan, mutfağın merdivenlerinden.»

Karanlıkta, el yordamıyla mutfak merdiveninin demir korkuluğuna tutunarak aşağıya inerler, oradan Türklimanı'na sıvışırlardı. Sonra da «Hi!

Hi! Hi!» ve «Ha! Ha! Ha!» aynı yaşta iki sokak çocuğuymuş gibi gülüşürlerdi.

Türklimanı'nın çoğu zaman boğucu bir havası vardı ve ortalık yosun, katran ve balık kokardı.

«Acaba balıkçı tekneleri bugün ne balığı getirecekler? A, işte kir Stamos».[22] Volos'lu kir Stamos, onu görünce koştu geldi:

«Seç al istediğini ana, Kırlangıç balığı!»

«Ya bu ne soy balık? Başka neyin var?»

«Ançüez..»

«Hamsi değil mi bu?»

«Ançüez..»

«Kalkan-malkan, bilmem ne filân fıstık yok mu?»

Balıklarını aldılar, ama Anna daha eve dönmek istemiyordu. Kayığa binmek istiyordu.

«Mori, annen öldürür beni sonra!.»

«Bir şey olmaz, nine, işte kir Anesti..»

«Kim?»

«Kir Anesti..

Kayıkçı kir Anesti yoksa Psara'lı kir Stelyos, o da yoksa Siros'lu kir Panayotis bulunurdu.

«Alesta, yaya!»

Çok geçmeden kayık açıldı, sonra sola döndü. Gündoğusu kızarıyordu ve daha esmeye başladı. Loksandra şapkasını çıkararak iç eteğinin cebini araştırmaya koyuldu. Vah! Vah! Vah! Yanlarına çerez almayı akıl edememişti.

«Hele bir bakayım...»

Beş nohut, renkli kâğıda sarılmış iki Rus karamelası, kuru bir simit ve cebinde eline çarpanların hepsi buydu. Onu artık tanımış olan Panayotis

bekliyordu. Panayotis'in erkek kardeşi, Loksandra'nın çörek ve simitlerini tatmış ve Yorgaki'nin evde bırakmış olduğu elbiselere konmuş olan babaları da onu iyice öğrenmişlerdi.

Pire'ye taşındıklarından sonraki üç yıl içinde Loksandra kendisini halka o kadar sevdirmişti ki belediye seçimlerine adaylığını koyacak olsa, garanti Dâmala'dan kazanırdı. Çünkü bütün mahalleler ona saygı gösteriyorlardı. İstanbullu olduğu ve yerli halkın İstanbulluları pek sevmemesine rağmen. Herkes Loksandra'ya saygı duyuyordu. İdralılar[23] hariç**...**

Kondilo'nun Arnavut inadı geçmeye başlamıştı ve bunu, Ay-Fanuris'in mucizesine borçluydular. Bir gün gümüş yüzüğünü kaybetmişti ve yüzüğü aramak için herkes ayağa kalktı... aman! Gitti yüzük. Kondilo, Ay-Fanuris'in ruhuna bir pide adayınca yüzük bulundu!

O güne kadar Ay-Fanuri'ye hiç dua etmemiş olan Loksandra bu olay üzerine ermişe inanmaya başladı. Öylesine inandı ki ikide birde o da yüzüğünü kaybetmeye başladı.

«Haydi, mori Kondilo, hemen bir pide yap da bu ermişin ruhuna adayalım!»

Ve göz kırpar:

«Senin sıkıntılarını, biliyorum. Ağatho'ya yazayım da oradan sana güzel Anadolu yünleri göndersin, oğluna fanila örersin.»

Kondilo'nun taştan olan kalbi sonunda eridi. Sünger avcısı olan oğlundan başka çocuğu yoktu. Onu kaybetmemek için üzerine titriyordu. Oğlunun hatırı için İdra'daki odasını elinde tutuyordu. Bu odada bir sandık, kendi ikona kutusu, küçük bir masa ile sandalye ve üzerine üç tahta serilmiş kırık dökük bir yatak bulunuyordu. Loksandra ona:

«Madem ki oda boş neden ikide birde gidip badana yapıyorsun?» diye sordu.

Aaa!... Topu topu bu kadar iş! Her cumartesi Kondilo'nun odayı badana etmesi, eşiğini ve kapı önünü süpürmesi gerekiyormuş. Çok kere Anna'yı da yanında götürüyordu.

Önceleri Anna'yı İdra'lıların huylarına alışması için her cumartesi yanında götürüyordu. Yorgaki öyle istiyordu. Ama Yorgaki oradan ayrılıp bir daha dönmeyince ve onun akrabalarıyla ilgileri kesilince Kondilo bu görevini aksatmaya ve zaman zaman «hasta» düşen ve kendisine ihtiyacı olan Kliyo ile ilgilenmeye başladı. Doktorları Ksantos, Kliyo'nun sinir bozukluğundan rahatsız olduğunu ve yorulmaması gerektiğini söylemişti. Okumasına ve gözlerini yormasına da izin vermiyordu. Kliyo:

«Gel, Kondilo, bana bir şeyler anlat.» diye onu çağırıyordu.

Kondilo, böylece, örgüsünü eline alır ve Kliyo'nun yatağı yanına oturur ve kendisinden bir şeyler anlatmaya başlardı. Kliyo gözlerini kapatır ve sıcak Marmara'yı gözlerinin önüne getirirdi. Üç direkli uskunalar, iki direkli yelkenliler ve sandallar dalgalara bata çıka gözlerinin önünde resmi geçit yapardı. Toplarla donanmış kalyonları ve onları yakından izleyen Nelson'u görürdü

«Anlat, Kondilo, anlat...»

Loksandra Kondilo'dan kurtulunca «Allah'a şükürler olsun.» dedi. Böylece Anna'yı okula göndermeyip mutfağa sakladı.

Derken Ekim ayı geldi, mutfağa bir halı serildi. Pencerelere perdeler asıldı, dolabın üzerine bir çiçek saksısı konuldu. Çocuğun masası ve sandalyesi, kendi koltuğu ve onun yanında kedilerin minderi. Bir Bizans asilzadesi gibi Loksandra böylece mutfağa kuruldu. Gün doğarken sesler duyulmaya başlıyordu. Önce sütçü, sonra Manili sucu geçiyordu. Onların arkasında «soğuk pınar suyu» satan Baba-Yanaki geliyordu.

«Baba Yanaki dur ne acelen var? Olanları duydun mu? A! Duymadın mı? Cinayet.»

«Ne olmuş?»

«Cinayet diyorum sana bre! İdra'da cinayet. Yine zavallıları öldürmüşler!» Sonra Anna'ya:

«Dünkü gazeteyi okusana, ciğerim..»

Anna Skrip gazetesini eline alır ve heceleyerek okumaya başlardı: Dün, İdra adasındaki bakkal dükkânında, politika yüzünden çıkan münakaşa sırasında Koronyos Rafalya'yı bıçaklayarak öldürdü. Okulu asmış olan Anna şimdi yalnız başına Romiyo tu Suri ve Skrip gazetelerinden okumasını öğrenmeye çalışıyordu. Ninesiyle gezmeye gittiklerinde, mağazaların tabelâlarından da çok şey öğreniyordu. Baba-Yanaki'den sonra mahallenin hizmetçileri gelip gitmeye başlarlardı. Sakız'lı Eleni her zaman ödünç bir şeyler istemeye gelirdi.

«Bir limonunuz var mı? Biraz da zeytinyağı, bizim hanım yağ çıkarmayı unutmuş.»

«Nereden çıkarmayı unutmuş, mori?»

«Dolaptan.»

«Süphanallah!»

Giritli Marya, ödünç bir şey istemek bahanesiyle, aslında bir şeyler yemeye gelirdi. Çünkü, evin hanımı şimdi ekmeği de dolaba kilitliyordu.

«Hey yüce Tanrım! Ekmek de dolaba kilitlenir mi hiç? Gel otur. Ye...»

Sonra Anksitsa'ya:

«Mori Anksitsa manav! Koş koş diyorum sana, kaçırmayalım!»

«Lâhana dolması yapmak istiyor.»

«Koşsana, Anksitsa sana söylüyorum. Koş iki okka kadar lâhana al!»

Anksitsa olduğu yerde durup ona bakıyor:

«Ne lâhanası? Kapuskalık mı?»

«Dolmalık.»

Anksitsa yerinden kımıldamadan ellerini ovuşturuyor.

«Koş diyorum sana, canım! Ne bakıp duruyorsun?»

«Ama bana ne diyorsun ya! Yine mi dolmalık alayım?».

«Bu kız bana neler söylüyor. Allahaşkına. Anna?» Anna tercümanlık yapıyor[24]. Anna Anksitsa'nın yardımcısı. Loksandra'nın gizli danışmanı.

Acentanın gemisi İstanbul'dan gelince. Kaptan Rosolimo ile baş makinisti ağırlamak için masaya Uzo çıkarmak Anna'ya düşüyordu. Loksandra:

«Hoş geldiniz, çocuklar!» diye bağırırdı. «Buyurunuz!»

Bu mutfağa karideslerin her türü girerdi: Volos'tan, Mora'dan, Kefalonya'dan. Pireden. Anna Anksitsa'nın okuduğu türküyü dinliyor:

İkisi yeter, more... Nane ile fesleğen ve bir de maydanoz...

Çarşıdaki çığırtkanların ağzını da öğreniyor.

Türklimanindaki balıkçılardan olta, zıpkın, bereket, pranga ve balıkağı sözcüklerini de öğreniyor. Balıkların adını, rüzgârın akşamüstü batıdan ne zaman eseceğini, meltemin geceleyin ne zaman başlayacağını biliyordu. Lâhananın kaç para olduğunu, dolma için ne kadar lâhana gerektiğini, manavın paranın üstü olarak ne geri vereceğini biliyordu. Yalancı-dolma ve kabak dolması yapmasını, çorap yamamasını öğrenmişti. Çeşitli kumaş parçalarını biçimli bir şekilde keserek bohça ve örtüler dikmesini beceriyordu. Şimdi de ninesi ona dantelâ işlemesini öğretiyordu.

Anna, ninesinden, okul kitaplarında bulunmayan bir şey daha öğrenmişti. O da her şeyden mutluluk duymaktı. Tek bir zeytinden de, havyardan da, yağmurdan ve güneş ışığından da mutluluk duymak. Yaşadığı, gözleri gördüğü ve kulakları duyduğu için şükretmesini öğrenmişti. Yaptığı işi sevmesini öğrenmişti.

Anna, bunları ve daha pek çok şeyi ninesinden öğrenmişti. Öğrene öğrene kış da geçti.

Kış geçti, bahar geldi ve baharla 25 Mart Ay-Yorgo günü geldi. Dimu'nun çalgıcıları o yıl, bu günü birlikte kutlamak için Yorgaki ailesinin kapılan önüne kadar geldiler. Çünkü artık o evde Yorgaki adında bir ev hanımının oturduğunu herkes biliyordu. Loksandra içinden:

«Mmm...!» dedi. «Bayramdan sonra!» Ve onlara Yorgo'yu görüp görmemiş olduklarını sormaktan vazgeçti.

Yorgo yokolmuştu! Acentanın vapurlarında çalışanlar, pek ender de olsa onunla karşılaştıklarını söylüyorlardı. Bir bakıyorsun Sulina'daydı, bir bakıyorsun Marsilya'da ve her zaman da sarhoştu!

Anna babasnıı hep kaptan olarak hayâl etmişti. Son zamanlarda evde onun adından bahsedilmez olmuş, adının yerini yalnızca «O» almıştı. Derken bu O. yerini bir işarete bırakmıştı (Sus, çocuk duymasın!).

Elengaki teyze ile Efterpi abla Patras'tan ziyarete geldiklerinde, söz evin durumuna dayanınca Anna'nın önünde Türkçe konuşurlardı. Ne var ki Anna konuşulan Türkçeyi bal gibi anlıyordu.

«Yok, bre! Evini terkettiği ortada...»

Sonra «gidiyoruz» işaretleri:

«Gidiyoruz endos triyon minon»[25]

Anna, babasının kendilerini terkettiğini ve üç aya kadar İstanbul'a gidecekleri için tra-la-la sevinç içindeydi ve kendisinden sakladıklarını sandıkları bu güzel haberi aklından çıkaramıyordu.

Son Paskalyalarını Yunanistan'da kutladılar. Kondilo, kutsal ekmek yoğurdu, Anksitsa Selânik yemekleri hazırladı. Sütçüler bir koyun alıp pişirdiler. Böylece Loksandra o yıl ilk defa kokoreç tatmış oldu.

«Gel bre, kir Leluda, nasıl pişirirler bu şeyleri, göster bana.»

Kir Leluda, Rus Hastanesi'nin yanında bir kahvecik[26] açmıştı ama işleri hiç iyi gitmiyordu. Loksandra ona, lokum ve kahveyi bırakarak Uzo ve

meze satmasını tavsiye etti. Pastırma ve bol dereotulu çiroz salatası da iyi satardı.

«Yalancı-dolma yapmasını bilir misin? Ya imambayıldı? Dur sana göstereyim.»

Pire'den ayrılmalarına birkaç gün kala Loksandra, Yunan halkını aydınlatma hastalığına kapılmıştı.

Sağa sola gidiyor, İstanbul yemeklerinin propagandasını yapıyordu. Hastalık Elengaki'ye de bulaşmış olacak ki o da propaganda işini Atina'da sürdürüyordu. Sofokles caddesinde geziyor, gördüğü simitçileri kollarından çekerek onları, cadde ortasına bir mangal koyup suvlaki[27] pişirmeye ikna etmeye çalışıyordu.

«Yanında biraz da pide... bira... birkaç kırmızı turp... Mmmm! Millet yesin de kendine gelsin, oğlum!»

Bir yanda yaklaşmakta olan İstanbul seyahati, öbür yanda artık kocasından boşanmış olmak ve bunun yanında genç doktorun yapmış olduğu masajlar sonucu (İşinin eri imiş çocuk!) ayağa kalkan Kliyo sokağa çıkmaya başlamıştı. Her gün süsleniyor, müzeleri, Akropolis'i ve Yunan bayraklarını görmek için Atina'ya iniyordu. Hatıra olarak küçük taşlar topluyor, köylü-işi önlükler ve Siros adası lokumlarından satın alıyordu. Evzon askerlerini görünce gözleri yaşarıyordu.

Genç Türklerin Sultan Hamit'i tahttan indirmiş olduklarını duyunca Loksandra sevindi, ama biraz da korkuyordu. Bre, ister misin İstanbul'da yine kan gövdeyi götürsün!

«Aman oturalım oturduğumuz yerde!» diyordu.

Ne var ki az bir zaman sonra Gudi'nin ayaklandığı haberi ortalığa yayılınca Loksandra bağırdı:

«Siktir, en iyisi gidelim memleketimize. Başımıza ne gelirse şansımıza.»

Vapura binecekleri gün bütün liman ayağa kalktı. Anna vapurun bir başından öbür başına koşuyor ve bağırıyordu:

«Ne güzel! Babam bizi bıraktı, biz geziye çıkıyoruz!»

Vapurun direğine tırmanmaya kalktı ama Kliyo onu at kuyruğu saçından tuttuğu gibi aşağıya çekti.

«Öldüreceğim seni! Uslu uslu otur! Görürsün bak. İstanbul'a varınca ne yapacağım sana. Seni yatılı olarak rahibe okuluna vereyim de nasıl adam olunurmuş gör!»

Rahibelerin gözetiminde olan bu okulların hapisane gibi bir şey olduklarını sanan Anna gidip ninesine durumu anlattı. Çok kızan Loksandra:

«Havasını alır!» dedi. «Üzülme, ciğerim benim, ben izin vermem!»

Sonra, güzel bir sürprizle karşılaştılar. Takis! Kliyo'yu iyileştirmiş olan genç doktor da onbeş günlüğüne İstanbul'a gidiyordu ve birlikte seyahat edeceklerdi. Ah-hâ! Loksandra'da sevinç, ne rastlantı! İstanbul'a varınca, gelip onlarda kalırdı. Asla bırakmazdı onu onlarda kalacaktı!

Ağatho'nun onlar için bulmuş olduğu ev Pera'nın ana caddesinde Osmanbey'in karşısındaydı. Dört odalı bir apartman katı imiş duyduklarına göre. Takis, Anna'nın odasında, Anna da onbeş gün boyunca ninesinin yanında yatardı. Ah, ne mutluluktu bu! Loksandra, Takisi çok seviyordu, çünkü ona Bakırköy'deki berberi kir Artemi'yi hatırlatıyordu. Takis de kir Artemi gibi açıkkalpli ve üstleri başları ilâç kokan ve ellerinde âlet dolu çantalarla gelen başka doktorlara benzemiyordu.

Berberinin ölümünden bu yana Loksandra kendini ilk kez bu genç doktorun yanında güven içinde hissediyordu. Bu ne demekti, bir bilseniz!

Şimdi doktoru garantiye aldı ya vapur harekete geçer geçmez Loksandra nefes darlığı çekmeye başladı.

«Mh! Mh! Kolonya getirin bana!»

Kolonyayı ona Takis getirdi ve nabzını yokladı, büyük bir porsiyon mayonezli kırlangıç balığı ısmarladı:

«Ye, ye, korkma. Ben yanındayım.»

Onun arkasından ona Loksandra'yı geğirten ve içini açan bir ilâç verdi. Akşam onu kabinindeki yatağına yatırırken:

«Kanaryam nasıl gidiyor?»diye sordu. «Verdiğim ilâç açtı mı seni?» Loksandra:

«Birebir geldi, sağolasın!» diyerek yeniden nazlanmaya başladı: «Mh! Nah şuram ağrıyor, şurası.»

«Korkma, ben yanındayım!»

«Mh! Çocuk nerede? Ona göz kulak olun...» Takis:

«Çocuğa ben bakarım, sen şimdi uyumaya bak.» dedi ve ona gülümsedi.

Bu genç yaratığın pırıl pırıl bir dizi beyaz dişi, lâmbanın ışığı altında kıpır kıpır oynayan iki kahverengi gözü vardı. Güverteden esen rüzgâr, siyah saçlarını dağıtmıştı. Takis, Loksandra'ya İstanbul'un genç sokak köpeklerini hatırlatıyordu. Kuyruğu olsaydı, sallayacak ve «Uyu sen, güzelim, ben kapını beklerim!» diyecekti.

Loksandra, İstanbul’un sokak köpeklerini yeniden göreceği sevinci içinde tatlı bir uykuya daldı. Zavallı kadın İstanbul'da tek bir sokak köpeğinin bile kalmamış olduğunu nereden bilsindi. Genç Türkler idareyi ellerine geçirir geçirmez ilk iş olarak, Sultan Hamit'in himayesinde olan sokak köpeklerini avlamaya başlamışlardı. Çingeneleri seferber etmişler, en ilkel ve merhametsiz metodlarla zavallı hayvanları toplayıp Marmara'daki çıplak bir adaya terketmişlerdi. Talihsiz hayvancıklar açlık ve susuzluktan kırılmış, ölüleri kokmuştu. Arkasından İstanbul'da bir kolera salgını başlamıştı! Bir kolera ki dünya kadar insanı silip süpürmüştü.

Ne var ki Loksandra'yı bekleyen tek sürpriz bu değildi.

İkinci sürpriz. Theodoro ile Kotso'nun ölümleriydi. Üzülmesin diye ondan saklı tutmuşlardı.

Akrabalarını karalar giymiş görünce kötü bir şeyler olduğunu anlamış ve akrabaları da durumu ona söylemek zorunda kalmışlardı. Ölüm haberlerini duyan Loksandra yere yığıldı, hıçkırmaya başladı. Yüzünün yarısı buruşmuştu, hemen hakiki bir doktor çağırttılar.

«Canım, Takis'i...»

«Ne Takis'i be, Allah'ın kulu, baksana hastasın! Takis'in diploması bile yok..»

Canım, diploma kaç para eder! Loksandra ille de Takis'i istiyor. Ölen berberinin, ya da koca Anika'nın diplomaları var mıydı ki? Takis çok iyi bir doktordu ve onu devamlı İstanbul'da kalması için kandırmak gerekti. Kandırmakta güçlük çektiler ama sonunda başardılar. Bu işe kafası yatan Takis, bir iki yıl İstanbul'da kalmaya karar verdi ve sonra duruma bakacağını söyledi. Bunun üzerine Loksandra, ona müşteri aramaya başladı.

Bu arada Takis parasız kalmış, sıkılıyordu. Loksandra ise (duygularını incitmeden) ona harçlık vermenin yollarını araştırıyordu. Evin günlük alışverişini ona yaptırmaya, yiyeceklerin fiyatlarını ve artan parayı görmezlikten gelmeye başladı. Sonra, kendisini mutlak bir ölümden kurtarmış olduğunu ve bunun için ona bir hediye almak istediğini söyledi. Ara sıra bir lira uzatıp veriyor, gidip istediği bir şeyi satın almasını söylüyordu.

Ekim ayının sonlarına doğru İstanbul'un bitmez tükenmez yağmurları başlayınca Kliyo'ya da dışarı çıkmak zor gelmeye başladı. Bunun üzerine Takis, evin tüm işlerini görmeyi üzerine aldı. Acentaya giderek istediği kadar para çekebilmesi için onu bir de kendilerine mutemet yaptılar.

Gelgelelim, o günden sonra evin masrafı arttıkça arttı ve Takis'in çektiği paralar yetmez oldu. Yemekten kısmaya başladılar. Meyveyi kestiler. Takis

mutfağı kontrol etmeye, zeytin ve tereyağını dolaba kilitlemeye başlamıştı.

Loksandra sabretti, etti ve bir gün dayanamayarak:

«Bu adamın utanç damarı çatlamış.» dedi.

Bunu duyan Takis ona karşı terbiyesizce konuştu ve Loksandra «Ali'ye yüz vermişler, o da bilmem ne yapmış!» diye karşılık verdi. Takis elini hızla masaya vurarak:

«Gidiyorum!» diye bağırdı.

Kliyo araya girdi ve annesini azarladı. Onu bencillikle suçladı. Artık hayatına kanşmasındı. Çocuğu bile sımartmıştı.

Bundan cesaret alan Takis Kliyo'ya, annesinin çocukça lâflarını dinlemek yerine kızı çoktan yatılı okula vermiş olması gerektiğini söyledi.

Tabii, o gün de Loksandra'nın yüreğine inecek gibi oldu. Kendisi ya da çocuk için korktuğundan değildi bu yüreğe inme. Takis'ten şüphelenmeye başladı ve uykusu kaçtı. Adamın, Kliyo'yu baştan çıkarmış olduğunu anladı. Neden kendisini o güne kadar el üstünde tuttuklarını, vapurdaki karşılaşmanın şans eseri değil de en ince noktalarına kadar plânlanmış bir oyun olduğunu, bu oyunun her nedense kendi gözünden kaçmış olduğunu anladı.

Bak sen şu işe! Şimdi ne yapsındı? Ağatho'ya gidecekti!

«Anna!» diye bağırdı. «Gel, giyinmeme yardım et. Tatavla'ya gidiyoruz!»

Anna evde yoktu. Yeni hizmetçileri Yesthimani geldi. Anna'nın, annesi ve bay Takis ile Tatavla'ya gitmiş olduğunu söyledi.

«Aa!» Loksandra'ya göre bu işte bir bit yeniği vardı.

Takis ile Ağatho pek geçinemezlerdi. Tatavla da ne işi vardı? Çocuğu neden yanlarına almışlardı? Aklına kötü şeyler geliyordu. Eli, ayağı kesilmiş, yüreği hızlı hızlı çarpmaya başlamıştı. Sağ şakağı, karıncalaşıyordu. Kısık bir sesle hizmetçiye:

«Yesthimani.. dedi. «Haydi giyin, kokona'cığım, birlikte Tatavla'ya gidelim. Haydi. Allah tuttuğunu altın etsin, tek başıma sokağa çıkmaya korkuyorum. Başım dönüyor.»

Tatavla'ya vardıklarında Ağatho'nun hiçbir şeyden haberi olmadığını görünce Loksandra şaşırdı. Eli ayağı buz gibi oldu dili tutuldu ama kafası hızla çalışmaya başladı.

Şimdi ne yapsın? Eve mi dönsün? Karanlık basar da onları eve götürecek kimse bulunmazsa? Gitsin., ama nereye? Çocuğu nereye götürdüler? Yoksa onu yanlarına alıp Pire'ye mi döndüler? Bütün şaşkınlığına rağmen aklı ona. Takis'in çocuğu sevmediğini ve onu yanında Pire ye götürmesi için bir neden olmadığını söylüyordu. Çocuktan kurtulmak istiyordu Takis kurtulmak. Ağatho'nun kendi düşüncelerini okumuş olacağını sanan Loksandra sordu:

«Sana ne dediğimi duyuyor musun Ağatho?»

«Ne diyorsun, anne? Beni korkuttun. Söyle!» Loksandra:

«Bu adam...» diyerek kekeledi. Binbir sıkıntı içinde oturarak Ağatho'ya anlatmaya başladı, anlattıkça yüzü sararıyordu.

«Su çabuk su verin...»

Loksandra'yı yatağa yatırdılar ve neler olduğunu öğrenmesi için Yesthimani'yi eve geri gönderdiler. Ertesi gün Yesthimani'den. Kliyo ile Takis'in eve yalnız olarak döndüklerini ve çocuğu yatılı rahibe okuluna bırakmış olduklarını öğrendiler.

«Hangi rahibe okuluna?.»

Yesthimani bunu bilmiyordu. Loksandra:

«Hemen gidip çocuğu alalım!,» diye bağırdı.

Ama Ağatho onu, oturduğu yerde oturmaya ikna etti, çünkü her şeyden önce hangi okulda olduğunu bilmiyorlardı.

«Hele otur, iyileş önce, bu halinle delilere benziyorsun. Epaminonda'nın dönmesini bekle. Her nerede ise İstanbul'a gelmesi gerekiyor..»

Öyle de oldu. Loksandra, Tatavla'da kaldı ve Epaminonda'nın gelmesini beklemeye başladı.

8

Manastırın, büyük mermer avluya bakan renkli camlarından süzülen büyüleyici ışık, Meryem Ana heykeline efsanevi bir görünüş veriyordu. Ve bu heykel Anna'yı titretiyordu, bunu hiç beklememişti. Heykellerden korktuğundan değil! Yunanistan'da, Allah için, gözü heykele doymuştu! Evlerinin damına dek beş-altı heykel.

Manastırın avlusu yarı karanlıktı ve Anna başlangıçta bastığı yeri göremiyordu. Gözleri alışınca bu yerin bir ev olmadığını, annesinin, Evfimiya teyzeye gidiyoruz demekle yalan söylemiş olduğunu anladı Anlayınca öfkelendi ve Takis'in göbeğine tos atmaya hazırlanan bir koç gibi başını yere eğdi. Tam o sıra da, heykeli karşısında görünce donup kaldı.

Mavili, beyazlı örtülere bürünmüş olan Meryem Ana avlunun öte ucunda duruyordu. Göğsü delinmişti ve kıpkırmızı, kanlı yüreği görünüyordu! Avlunun bir yerinden org sesi geliyordu. Anna, hayatında hiç org sesi duymamış olduğu için bunun ne anlama geldiğini bilmiyordu. Rüzgâr uğulduyor, kuşlar ötüyor, dalga seslerini duyuyor gibi geliyordu ona. Şaşırmıştı. İki rahibe, uçuyorlarmış gibi sessizce yürüyerek onun yanına geldiler. Kara cübbeleri ahenkli bir şekilde dalgalanıyordu. Benizleri zambak gibi solgundu. Acemi bir çaylak gibi Anna kendisini rahibelere teslim etti. Annesi ve Takis onu öperek, oradan ayrıldılar. Rahibelerin kendisini içeri götürmelerine, okşamalarına, eline renkli ikonalar, likörlü karamelalar vermelerine ses çıkarmadı. İçinden terkedilmiş bir kedi yavrusu ve avlanmak üzere olan bir hayvan gibi titrerken, rahibelere bir de teşekkür etti.

Rahibeler onu, içi karalara bürünmüş kızlarla dolu bir iç avluya götürdüler. Kızlar ikişer ikişer, ortada elinde tesbihiyle oturmuş bir şeyler mırıldanan yaşlı bir rahibenin etrafında dönüyorlardı.

Anna Fransızca bilmiyordu ama ona rahibe «Ortada sandık, döne döne kandık.,» der gibi geldi.

Ertesi gün onu kendi sınıfına götürdüler. Yüksek bir koltuk, koltukta bir rahibe, duvarda, başında dikenden tacı ve aldığı yaraları ile çarmıha gerilmiş İsa ve yine kan! Kapının yanında, çocukların sınıfa her girişte ellerini içine daldırıp ıslattıktan sonra alınlarına sürdükleri ayazma suyunun içinde bulunduğu büyük küp.

Anna da öteki çocukların yapmış olduğu gibi sırasına oturdu, ellerini bağlayıp sıranın üzerine koydu. Her yanı uyuşuncaya kadar kıpırdamadan öylece durdu. Bir ara burnu kaşınmaya başladı. İyi bağlanmamış saç örgülerinden biri de onu rahatsız ediyordu. Kaşımak istiyor, cesaret edemiyordu. Daha sonra önünde oturan kızın saç örgülerinden de rahatsız olmaya başlamıştı. İçinden, kızın saçını çekmek geçiyordu. Vazgeçti ve dersini izlemeye koyuldu.

Kız öğrenciler birer birer kalkıp şiir okuyorlardı. Sınıfta yirmi kız vardı ve aynı şiiri yirmi defa duymak zorunda kalan Anna ne demek olduğunu anlamadan ezberledi.

«Va t’an setif ensekt, ekskreman dö la ter...»

Fransızca söylerken kendi sesi hoşuna gidiyordu. Teneffüse çıkınca hemen bağırmaya başladı: «Va f an setif ensekt, ekskreman dö la ter! Va t' an setif ensekt, ekskreman dö la ter!» Sek sek atlayarak bahçede öteye beriye koşmaya başladı. Dayanamayan rahibe onu azarladı ve derste onu, iriyarı bir Rum kızının yanına oturttu. Kızın Rum olduğunu anlayınca Anna hemen «Va t' an, setif ensekt, ekskreman dö la ter» sözlerinin ne demek olduğunu sordu. Kız:

«Defol, değersiz yaratık, yeryüzünün pisliği demek.» dedi. «Lafonten bunları senin için yazmış!»

Anna, böyle şeyler yazmış olan Lafonten'in kim olduğunu sormak üzereydi ki zil çaldı. Yeniden sınıfa girdiler ve işkence yeniden başladı.

Daha akşam olmadan Anna buradaki kızların Ermeni-Katolik kilisesine bağlı, ama Ermeni olmayan kimseler olduğunu öğrenmiş bulunuyordu. Ama, bu Ermeni-Katolikleri yalnız Fransızca konuşuyorlardı ve Mari-Terez, Mari-Luiz gibi Fransızca adlar taşıyorlardı.

İlk gün öyle geçti ve akşam olunca uyumak üzere yatak odalarına çekildiler. O zaman Anna artık gözyaşlarını tutamadı.

Çocuklar çabuk unutur ve her şeye çabuk alışır derler. Evet ama bu büyüklerden daha az acı çektikleri anlamına gelmez.

İlk günler boyunca Anna geceleri öyle çok ağladı ki öteki kızlar kendilerini uyutmadığından şikâyete başladılar. Birkaç gün sonra ağlaması kesildi ama bu defa da melankoliye kapıldı. Elişi saatinde dertlerini unutuyordu.

Her gün öğleden sonra iki saat elişi dersleri vardı. Hem de ne elişi! Anna'nın eline uzun beyaz bir patiska ve uzun beyaz iplik verdiler. Üzerine nakış işlemesi gerekiyordu. Nakışın modeli ise başı sonu belli olmayan karmakarışık çizgileriyle kokoreçe benziyordu.

Hepsi bu kadar olsa! Onlar nakış işlerken kürsüde oturan rahibe durmadan «Je vous salue, Marie...» diye mırıldanıyor ve kızlar hep bir ağızdan «Sainte Marie, priez pour nous...» diye karşılık veriyorlardı[28].

Rahibenin tesbihi bir devir yapıncaya kadar, arada başka dualar da olmak üzere otuzüç defa bu sözleri tekrarlıyorlardı. Ondan sonra, haydi yenibaştan «Je vous salue, Marie...»

Bu tekerlemelerden Anna'nın boğazı şişmiş, ağzı kurumuştu. Ürkek bakışlarla ağzı sulanarak ayazma küpüne bakıyordu. Susamıştı.

Günler monoton geçiyordu, ama bir hafta çok eğlendirici bir şey oldu: Bütün kızları büyük salona toplamışlardı ve başrahibe kasılarak ödül dağıtmaya hazırlanıyordu. En başarılı kız öğrencilere nişan takılacaktı ve bunların arasında Anna da vardı!

Anna, başrahibenin önünde diz çökerek başını eğdi ve başrahibe onun başından dört parmak kalınlığında mavi renkli bir kurdela geçirdi. Omuzuna astı ve kurdelanın uçlarını sol kalçası üzerine bıraktı. Tıpkı Amiraller gibi! Başbakanların takındıkları Büyük İstavroz nişanı gibi!

Başrahibe silindir şapka ve apolet dağıtmıyordu, ama Armanın gazete kâğıdından şapka ve apolet yapmak nasıl olsa elinden gelirdi. Son teneffüste yapacaktı da kılıç işini nasıl halledecekti?

Bir zamanlar gezinirken gözü, Şer Madlen'in kazandaki sebzeleri karıştırmak için kullandığı büyük tahta kaşığa takılmıştı. Başkalarına yasak olan mutfağa nasıl girip de bu kaşığı ele geçirseydi! Mari Luiza adındaki bir kızdan yardım istedi, ama kız, yardım edeceği yerde onu eleverdi. Bunun üzerine Anna'yı karanlık bir odaya kapattılar, takmış oldukları -Gran Kordon- nişanını da geri aldılar.

Anna'yı karanlık odadan çıkarmakla sanki ona, haydi bütün okulu birbirine kat demişlerdi. Ertesi gün erkenden, ayazma küpüne mürekkep katıldığı görüldü. Kızların alınları da boyanmıştı. Sınıfta kediler ortaya çıkmaya, kızların yataklarında fare ölüleri bulunmaya başladı. Pazar günü, Sent Espri kilisesinde yapılan ayin sırasında kilisenin kadınlar bölümünden, ilâhinin «Sanktus! Sanktus!» sözlerine tempo tutan kastanyet sesleri duyuldu.

Anna'yı yeniden karanlık odaya kapattılar. Bu defa Anna gözyaşlarını tutamadı, ağladı, ağladı ve uykuya daldı. Uykusunda Bubulina'yı gördü. Loksandra gibi şişman ve uzun boylu olan Bubulina, elinde fcalto, geminin

pruvasında dimdik duruyordu. Kocaman yumruklarını havada sallıyor ve bağırıyordu: «Canları çıksın, bu rahibelerin! Öldürecekler çocuğu!»

Rahibe Florans yaptıklarından pişman olup olmadığını Anna'ya sormak için odaya girdi. Anna:

«Mut me kep!»[29] diye karşılık verdi.

Arnavutça anlamayan rahibe Florans kızın başını okşayarak yanlışını düzeltti:

«Öyle değil. Mea kulpa, mea kulpa, mea maksima kulpa diyeceksin.»[30] dedi.

Anna hemen yüksek sesle bağırmaya başladı.

«Mea kulpa, mea kulpa, mea maksima kulpa,» ve hemen odadan çıkarıldı.

Çıkışıyla karanlık odaya kapatılması bir oldu. Çünkü dosdoğru, kendisini ele vermiş olan Mari Luiz'e koşarak kızın burnunu sıkmıştı. Ne var ki artık kurtulmanın yolunu öğrenmişti ve hemen «Mea kulca...» demeye başlıyor ve onu anında odadan çıkarıyorlardı. Akşama kalmıyor, kendini yeniden karanlık odaya kapatılmış buluyordu. Çünkü, bir zamanlar ona «Lafonten bu şiiri senin için yazdı» demiş olan o Rum kızına teneffüste çelme takmıştı. Böyle bir çelmeyi bir zaman kendisi de Moskhadan yemişti. Moskha, Piredeki evlerinin bitişiğindeki mandra sahibinin kızı idi.

Temmuz sıcağında, herkes evinde öğle uykusuna yattığında, Anna mandıranın duvarına vururdu: Hişt! Moskha dışarı çıksındı.

Moskha, Anna'dan büyüktü ve Pireyi avucunun içi gibi biliyordu. Pgofitilya'ya gezmeye ve korsancılık oynamak için Kastela'daki kayalıklara giderlerdi. Mendillerinin dört ucuna birer düğüm atarak başlarına takar, pabuçlarını çıkarır ve kaçak malların kendilerine gönderilmesi için Freattida'ya sözde sinyal verirlerdi. Kimi kez de Freattida'ya gittikleri olurdu.

«Moskha, içinde iman var mı? Eğer sende bir biber çekirdeği kadar da olsa iman varsa, Kastelav-dönmek için bu uzun yolculuğu yapmamıza hiç gerek yok. Denizin üzerinde yürüyerek karşıya geçeriz.»

Anna'nın inancı tamdı, ama Moskha'nın imanı yeterli değildi, sarsılmıştı. Bir keresinde yaşlı Leluda onları boğulmaktan kurtarmış, bir güzel de dövmüştü.

Bir keresinde ise Orlando'nun eczanesine gitmişler ve eczacıya yardım etmek istediklerini söylemişlerdi. Cam havanda ilâç hazırlamasını, hap yapmasını, spatula ile mermer masayı kazımayı, kokulu peçeteleri ve şişeleri yıkamasını öğrenmişlerdi. Saat beşe, yani Loksandra'nın uyanacağına yakın koşarak evlerine dönmüşlerdi. Gitmeden önce, eczacı onlara üzerine nane esansı dökülmüş birer parça şeker vermişti.

«Ah! Ahh! Ahhhü!»

Anna şimdi yatağına oturmuş öğle yemeği için zilin çalmasını bekliyordu. Ellerini yıkamış, saçlarını fırçalamıştı... Ah! Ahhh!

İster misin ninesi onu unutmuş olsun! Bu düşünce ile yüreği kan ağlıyordu. Avlunun girişindeki Panaya'nın kanlı yüreğini hatırladı. Nah! Onun yüreği de işte öyle kanamaktaydı. Yine gözleri yaşardı ve «Ölmek istiyorum!» dedi.

Tam o anda bir ses duyuldu:

«Çocuk!»

Bu da neydi? Kıyamet mi kopuyordu? Birazdan yine:

«Çocuk nerede? Şeytan sizin canınızı alsın!»

Yatak odasının kapısı ardına kadar açıldı. Bütün kızlar çığlığı bastılar. İki rahibe sağa sola koşuşuyor ve ne olduğunu anlamak için koridora çıkmış olan kızları bir araya toplamaya çalışıyorlardı. Salonda ayağa kayan Anna merdivene düştü. Bir iki takla attıktan sonra kendisini, mermer girişte ve Loksandra'nın kucağında buldu.

Valiz ellerinde dışarıya nasıl çıkmışlardı? Ne olmuş, ne olmamıştı, anlayamadı. Her neyse, geçmişe değil, geleceğe bakmalıydı...

Dışarıda onları bir araba bekliyor, sivri sakalı ve yüksek yakalı gömleği ile Epaminonda arabanın önünde sinirli adımlarla volta atıyordu. Anna Epaminonda'yı sakallı olarak ilk defa görüyordu. Oysa ki Pire ye her gelişinde tıraşlı olur sırtında mavi gemici fanilâsı bulunurdu. Onların okuldan çıktıklarını gören Epaminonda hemen Anna'yı kucağına aldı ve:

«Oh!» diye bağırdı. Arabaya atladı. «Çek!» dedi. Araba hareket edince korkuyla arkasına bakan Loksandra da soluk soluğa:

«Arabacı, doğru!» dedi. Evlerine gitmediklerini gören Anna:

«Nereye gidiyoruz?» diye sordu. «Cici halamlara mı?»

«Cici hala», Ağatho idi. Ötekiler ise yalnız «Hala». Anna, biraz otoriter olan Alekaki'ye «Amca» derdi ve en çok sevdiği Epaminonda'yı ise adıyla çağırırdı.

Tatavla'da Tumba'nın önüne gelince arabadan indiler. Biraz dinlenmek ve konuşabilmek için Akropolis kahvehanesine oturarak lokum ısmarladılar. Epaminonda şapkasını çıkardı ve mendiliyle alnını silmeye başladı. Loksandra yakasını açtı. Of! Sonra Epaminonda'ya baktı ve öksürdü. Epaminonda da Loksandra'ya bakarak öksürdü. Loksandra:

«Ağatho, onlara söylemiş midir dersin?,» diye sordu. Epaminonda:

«Söylese de söylemese de nasıl olsa duyacaklar.,» diye karşılık verdi.

Yine susarak bakıştılar. Lokumlarını yediler, sularını içtiler ve şeker tozlarını elbiselerinden silktiler.

Şimdi? Epaminonda, parayı ödemek üzere garsonu çağırdı.

«Neneka, sen çocuğu al ve Ağatho'ya git. Ben de gidip Kliyo'yu arayayım. Sen işi bana bırak..» Ve birbirinden ayrıldılar.

Ağatho'nun evinde geçen günler, ne güzel günlerdi!

Gün ışığı ve de yağmur ne güzeldi! Hava güneşli olunca ot toplamak üzere Karlık'a gidiyorlardı.

Yağmur yağınca ve Kasım ayının sert havası bastırınca evde eğleniyorlardı. Tatlı ve yemek pişiriyorlar, yama yamıyorlar, dikiş bohçalarının altını üstüne getiriyorlardı.

«Bunu görüyor musun? Annesinin düğününde Ağatho'nun giymiş olduğu elbiseden kalma. Hangi yıldı o, Ağatho?.»

«Ya bu mavi... A, ninem kona-Zoyitsa'nm kumaşından bir parça... Mori, Ağatho! Bu parçayı evden alıp götürmüşsün, bense arayıp duruyorum!»

Kona-Zoyitsa!...

Ah! Kona-Zoyitsa'yı, Dimitro'yu ve Balıklı'yı hatırlamıştı Loksandra. Balıklı'ya gitmek gerekti!

Onca yıl sonra ilk kez Loksandra Balıklı'ya gitmeyi arzu ediyordu. Yeniden ayazma içmek ana-babasının mezarlarını görmek, büyük selvi ağacında öten kuşları dinlemek istiyor. Şimdi bütün bunları Anna'nın gözüyle görmek istiyor, çünkü kendi gözleri artık bulutlanmış bulunuyor. Yine onun kulakları ile duymak istiyor, çünkü kendi kulakları ağırlaşmış bulunuyor.

Balıklıya gittiler, sonra Ayasofya'yı Konstantin sütununu görmek. Ay-Tharapi'ye mum yakmak için İstanbul'a geçtiler. Takis'in evden gidip gitmeyeceğini anlamak için Loksandra Ay-Tharapi nin ikonasına bir onluk yapıştırdı. Onluk yapışıp kaldı Demek Takis gidecekti!

Gitti de, hem de apartopar!

Birkaç gün geçti geçmedi. Kliyo ağlayarak Tatavla'ya geldi Takis ortadan yok olmuştu ve onunla beraber evdeki gümüş çatal-kaşık takımları ve kendi mücevherleri de yokolmuştu.

Kliyo ağlıyor, dövünüyor, saçlarını çekiyordu Loksandra:

«Sus!,» diye bağırdı. «Sus dedim!»

Mücevherler ve gümüş takımlar için mi ağlıyordu? Tıs! Mücevherler Kliyo'nun değil, Balıklı'daki Meryem Ana ikonasınındı. Loksandra hepsini ona adamıştı. Kayboldularsa elden ne gelirdi? Şeytan alsın götürsündü! Mücevherler olmasaydı Takis evden gidecek miydi? Gitmeyecekti!

«Sağol, Meryem Ana dualarımı kabul ettin' Göreceksin, seni hiç bırakmayacağım.»

«Ama sırf onun için ağlamıyorum ki,, diyen Kliyo yine zırlamaya başladı.

«Öyleyse neye ağlıyorsun, söyle!.»

Takis acentadan, kaşla göz arasında üstelik yüz altın lira almıştı! Bunun üzerine şüphelenen acenta ödemeleri durdurmuş ve Alekoya bir telgraf çekmişti.

Kliyo «Hu-hu-u» da «Bu-hu! Hu-hu-hu!» ağlar.

«Canım, şuna su getirin. Biraz ayazma! Sus! Sus diyorum! Aldırma, mori! Aleko'dan mı korkacağım şimdi! Paralar için mi ağlıyorsun böyle? Kes artık! Otur da Aleko'ya bir mektup yaz.»

9

Anadolulu kadınlar nasıl birinci sınıf aşçı iseler Fransız kadınları da o derece işini bilen hastabakıcı idiler. Eğer, Fransız hastabakıcın varsa hastalığın tatile döner. Çok hasta olmasan bile, onların elinde gördüğün rahatı kaçırmamak için ağır hasta kesilirsin. Sonunda, bakarsın, hemşiren ile evlenivermişsin.

Alekaki de matmazel Klod ile Batumda böyle evlenmişti. Kaderin cilvesine bakın ki onun evliliği, o tatsız Takis olayıyla aynı güne denk gelmişti. Takis'in kötü davranışını bildiren mektupları Batum yolunda Alekaki'nin evliliğini bildiren mektup ile kesişmişti.

İstanbul'da olan bitenlerden henüz haberi olmayan Alekaki mektubunda «Anamız Kilisenin emriyle...» diyerek hiç öneml değilmişcesine

evlendiğini bildiriyordu. Mektubu okuduklarında Loksandra:

«Allah'a şükürler olsun,» dedi. «Allah onlara da İbrahim ve İshak bereketi versin. Dualarım onlarla.»

Sonunda Alekaki'nin de bir yuva kurmuş olmasına çok sevindi. Gelin Fransız olsa da ne zararı vardı? Sıkılma, her şeyde bir hayır vardır. Karısı iyi bir insan olsun, yeter.

«Allah'a şükürler olsun, işler yolunda gidiyor. Şimdi, biraz helva pişirmesem mi ki?»

Ne var ki işler pek de yolunda gitmiyordu. Neyse ki şimdi yanında hastabakıcısı olan Alekaki, İstanbul'dan gelen mektubu okuyunca üzüntüsünden hasta oldu.

«Yeter artık, çok ileri gittiler.» dedi.

Yakınlarının, onun malına mülküne göz dikmiş olduklarını ve mirasına konabilmek için kendisinin bir an önce ölmesini beklediklerini anlıyordu. Bu, ne demek oluyordu? O güne kadar başında bir annesi, bir de kızkardeşi vardı. Şimdi, başına bir de kızkardeşinin çılgınlıkları çıkmıştı. Yarın kızkardeşinin kızını, ertesi gün belki de torununu evlendirmek zorunda kalacaktı. Böyle şey nerede görülmüştü? Hangi devirde yaşıyoruz? Avrupa'da kadınlar serbestti ve Rum kadınlarının da uygarlaşmaları vakti gelmişti. Doğrusu da buydu ve Anna artık herhangi bir okula giderek biraz İngilizce ve Fransızca öğrenmeli, ondan sonra da kendi ekmeğini kazanmalı ve annesine de bakmalıydı. Karısı Klod ile de görüştükten sonra Anna'yı, modern bir kadın olarak yetişmesi için gelecek Eylül ayında yatılı olarak Üsküdar Amerikan Koleji'ne yazdırmaya karar verdi.

«Neler saçmalıyor bu, bre? Hiçbir şey anlamıyorum.»

«Bir şey değil, anne, Alekaki çocuğu düşünüyor! Onu, Üsküdar Amerikan Koleji'ne yazdıralım diyor.» Loksandra içinden:

«Aman.» diye geçirdi ve sonra yüksek sesle «Hıh!» yaptı ve Epaminonda'nın çalıştığı vapurun İstanbul'a ne zaman geleceğini sordu.

«Nineee...»

«Sus bre! Üzülme sen. Onu bana bırak. Bunların şeytan alsın canını. Aaa!»

Çocuğa dayılık yapıyordu ama içi titriyordu, çünkü aylar uçup gidiyordu ve Eylül gelmişti bile. Epaminonda ise hâlâ ortalarda yoktu.

10

Eylül!

Anna'nın küçük bavulu hazır. Denk yapılmış olan battaniye ve yatak örtüleri bavula yaslanmış. Yarın erkenden gidiyor Anna. Kliyo:

«İyi geceler, anne,» dedi.

Loksandra karşılık vermedi. Kapıyı Kliyo'nun yüzüne kapatarak içeri girdi, kandili yaktı.

«Bütün ümidim sende, Panaya mu...»

Soyunmaya başladı.

«Bütün ümidim sende, Panaya mu...»

Sandalyeye oturmuş olan kedi yatağa çıkabilmek için Loksandra'nın yatmasını, battaniye kıpırtısının dinmesini bekliyordu. Salondaki sekiz köşeli saat «Dan! Dan!...» diye vurmaya başladı. Loksandra:

«Saat on.» diyerek yatağına girdi. «Sabaha kaç saat kaldı?»

Kedi hâlâ bekliyor. Saat yeniden vuruyor. Onbuçuk. Daha sonra on-onbir. Loksanda yine:

«Bütün ümidim sende...» diye başlıyor ama sürdürmüyor, çünkü aklı Panaya da değil. Epaminondada. «Canın çıkmasın. Epaminonda. İstanbul'da bulunmamanın sırası mı şimdi?»

«Pist mori.»

Yatağın önünde iğreti oturan kedi bekleyip duruyor, ama boşuna.

Saat altıbuçukta «Uf!» diyen Loksandra battaniyeyi üzerinden attı.

Gün ışımaktaydı.

Giyindi, kahve pişirmek üzere mutfağa gitti. Bari, çocuğa vermek için bir şeyler hazırlasaydı. Bir parça kızartılmış et. Biraz pastırma. A! İşte bir parça da lâkerda! Dur şunları bir yağlı kâğıda sarayım...

İç odalardan büyük şamata duyuluyordu. Kliyo ile Yesthimani, Anna'yı giydirmeye çalışıyorlardı. Koridora çıktılar. Anna kırmızı ceketini giymiş ve mavi beresini takmıştı.

«Nine, Epaminonda gelirse...»

«Sus bre! İşte dedik ya sana! Konuşmadık mı?»

Yiyecek paketini ona veriyor:

«Al, al diyorum sana!»

Anna'yı öpüyor, üzerine istavroz çıkarıyor, dua ediyor ve dış merdivenin sahanlığına kadar birlikte koşuyor.

«Yolun açık olsun!» ve göz kırpıyor. «Uslu dur!»

Araba Galata Köprüsü ne gelince eşyaları vapura taşıdılar ve vapur karşı kıyıya doğru harekete geçti.

Sarayburnu'ndân, Kız Kulesi önlerinden geçtiler ve Üsküdar göründü.

Üsküdar iskelesinde Kliyo ile Anna, koleje gitmek üzere yeniden bir araba tuttular. Atlar soluk soluğa Türk mahalleleri ve dar sokaklar arasında kaldırımları çıkıyorlardı. Kaburgaları inip kalkıyordu, ter içindeydiler. Tepeye çıkmaları yarım saat sürdü ve arabacının zavallı atlara her kamçı vuruşunda Anna'nın yüreği kan ağlıyordu. Arabacıyı dürtmeye başladı... tâ ki adam kızıp küfretmeye başlayıncaya kadar.

«Canım Anna, Türk mahallesindeyiz, çıldırdın mı?»

«Sus sen!»

«Tokadı yersin şimdi!»

«Mut plo!»

Araba, Taksim bahçesindeki gibi ardına kadar açık demir parmaklıklı bir kapının önünde durdu. Güzel bir park burası. Okul nerede?

Parka girdiler. Anna, okulu görebilmek için sağına soluna bakınyordu. Uzakta, okula benzemeyen güzel bir yapı görünüyordu. Solunda, çam ağaçları içinde ahşap bir konak vardı ve konağın balkonunda sarışın bir kız oturuyordu. Oturmuş, güneşte saçlarını kurutuyordu. İlerledikçe, ucu bucağı olmayan bu park içinde başka yapılar göze çarpıyordu.

Ötede beride başıboş çocuklar dolanıp duruyorlardı. Kimileri çimlerin üzerine uzanmıştı. Kimileri oyun oynuyor, kimileri de ağaçlara tırmanıyordu. Bir grup çocuk da bir alanda top peşinde koşuşuyorlardı.

Anna'nın yüreği hopladı, Kliyo'nun elinden kaçıp koşmak istedi.

«Yapma, Anna!»

Yakınlarında bulunan narin yapılı bir kız: «Bırakınız, canım..», dedi. «Bırakın gitsin, basketbol oynayan çocukları seyretsin. Siz de yazıhaneye geçin..»

Kliyo yazıhaneden çıkınca Anna'ya;

«Burası hoşuna gitti mi?» diye sordu.

Anna karşılık vermedi. Sinirli sinirli paltosunun düğmelerini ilikliyor, sonra yeniden çözüyordu. Aklı fikri basketbol oynayan çocuklardaydı.

Sanki annesi bir an önce gitsin diye sabırsızlanıyordu.

Kliyo ayrılmak üzere onu öperken Anna yine sordu:

«Anne, okul nerede?»

Loksandra. Kliyo'nun anlattıklarını duyunca:

«E, bravo!» dedi. Çok sevinmişti.

«Bilmiyor musun, anne. Üsküdar'ın ne güzel bir yer olduğunu! Okuldan bakınca bütün deniz, İstanbul ve Ayasofya görünüyor. Harika! Anna okula gideceğine inanamadı.» Loksandra yeniden:

«E aferim!» dedi ve iskeleden koleje kişinin ne kadar zamanda gidebileceğini sormaya başladı. Demir parmaklıklı kapı her zaman açık mıydı?

11

Bir hafta sonra eve Anna'dan ilk mektup geldi. Mektup «Nineciğim» diye başlıyordu ve çarpık çurpuk büyük harflerle yazılmıştı. Gerisi hiyeroglife benziyordu: Kaz, tavuk, köpek, tavşan resimleri ve ortalarında gülümseyen Anna. Ağzı kulaklarına varıyordu ve fiyongu çok komikti. Resimlerin üstünde şu söz okunuyordu: «Beni gelip almayacak mısın, nine? Etle pastırmayı köpekler yedi, bir daha gönderme. Gelirken yalnız Milatiye'den bir pasta getir. Öteki çocukların pastaları gibi ince güzel bir kâğıda sar da getir.» Loksandra:

«Ba!» yaptı. Az sonra yine:

«Ba!»

Ondan sonra Loksandra üzüntüsünden hasta oldu. Çok ağırdı. Öyle ki Kliyo bir doktor çağırdı.

Doktor giderken başını salladı ve onun kaç yaşında olduğunu sordu. Seksenbeş mi? Yine başını salladı. «Allah bizlere de o kadar yaşamak nasip etsin» dedi ve gitti. Perhiz yazmıştı. Çok sıkı perhiz.

Kliyo büyük korkuya kapılmıştı. Hemen Ağatho ile Evfimiya'ya haber saldı. Ploplo ve Khariklo'yu Sofya'yı alıp getirmesi için Yesthimani'yi Bakırköy'e yolladı. Aspasya'ya da adam gönderdi.

Tam iki gün ev insan dolup taştı. Epaminonda da seferden döndü.

Soluk soluğa içeri giren Epaminonda:

«Yaşıyor mu?» diye sordu. «Tanrı'ya şükürler olsun! Nerede?»

Bütün sağırlığına rağmen gürültülere kulak veren ve bunları duyan Loksandra içinden: «Aman! Gerçekten ölüyorum anlaşılan!» diye geçirdi.

Gözlerini kapatarak inlemeye başladı.

Mutfaktan kokular geliyordu. «Et kızartıyorlar» diye düşünen Loksandra daha da yüksek sesle inlemeye başladı.

«Anne...»

«Ih! Ih!... Torunum.»

«Çabuk, koşun çocuğu getirin.» Hemen giyinen Kliyo. Anna'yı getirmeye gitti. Şimdi ne yapacaktı? Lâhana dolmasının kokusu odaya dolmuştu.

«Ih! Ih!»

«Anne...»

«Sus, Ağatho, melekleri ürkütme!».

«Anne...»

«Ne istiyorsun? Dimitraki ile Thanasyo'yu da çağırayım mı, duanı alsınlar?» «Ih! Ih»

Ne desin Loksandra? «Lâhana dolması istiyorum» mu desin?

«Kefenimi... bohçadaki kefenimi...»

Hıçkırmaya başlayan Ağatho salona koştu.

Sofya, salondaki kanepeye kendini atmış olan Manolyo'yu yelliyordu:

«Gelmen şart mıydı, Allah'ın adamı, yüreğin bunu kaldırmaz senin.»

Kliyo, Anna'yı alıp Üsküdar'dan dönene kadar Loksandra'nın karnı öylesine acıkmış, morali öylesine bozulmuştu ki son olarak günah çıkartmak için papaz çağrılmasını istedi.

Sonra, çocuğu getirmeyeceklerini, alınyazısının açlıktan ölmek olduğunu düşündü. Her şey bitmişti! Karanlık bastığı halde Kliyo ile çocuk hâlâ ortada yoklardı. Gözlerini kapatarak herkesi uykuya gönderdi. İçinden «Ya çocuk gelir, ya da ölürüm» diye geçirdi.

«Haydi onu yalnız bırakın.»

Kimileri evlerine döndüler, kimileri elbiseleriyle yataklara, kanepelere ve de yere uzandılar. Birkaçı uyumayacaklarını söyledikleri halde uyuyup

kaldılar.

Gece geç vakit Anna ile birlikte Üsküdar'dan dönen Kliyo herkesi uykuda buldu. Kapıyı ona Yesthimani açmıştı.

«Durumu nasıl?»

«Uyuyor.»

«Sus, Anna, yavaş ol. Olduğun gibi şu köşeye yat sen ben şimdi geliyorum.»

Dan! Dan! Dan! Saat 11. Herkes uykuda. Yalnız kedi Loksandra'nın odasında nöbet tutuyor. Kediden başka Loksandra'nın başında duran biri daha var:

«Nineciğim!.»

«Ciğerim benim!»

«İstediğin bir şey var mı?»

«Lahana dolması! Ben açlıktan ölüyorum, ötekiler kefenimi kesmek için toplanmışlar!.»

Geceyarısına doğru Loksandra ortadan yok oldu. Ağatho uyanarak onun odasına gidip bakmış, Loksandra'yı yatakta bulamamıştı.

Alarm!

Loksandra toz olmuştu. Pencereden düşmüş olmasın? Tuvalette mi? Yatağın altında mı yoksa? Mutfakta? Kilerde?

Doğru kilere!

Loksandra kilerde, sırtında geceliği yalınayak, sabun kasasının üzerine oturmuş ve kucağında yemekten artan bir sahan lâhana dolması, atıştırıyor.

Epaminonda yanında diz çökmüş, elindeki sardalya kutusunu açıyor.

Anna elinde büyük bir kutu bisküvi tutuyor, kedi ise bir rafa oturmuş yalanıp duruyordu. Hepsi birden A-a-a-a-a! dedikten sonra Tanrı'ya şükrettiler ve istavroz çıkardılar. Epaminonda, hastanın krizi atlatmış olduğunu ve yemek yemesi gerektiğini açıklıyordu.

Loksandra gülümsemeye çalışıyor, ama ancak gözlerinin içi gülüyor, çünkü ağzı dolu. Yarım ağızla: «E işte acıktım!» diyor. «Ölmedim, acıktım!»

12

Loksandra'nın hastalığı devir açtı. Evin takvimine yeni bir sınırtaşı eklendi. Annemin ölecek kadar ağır hasta olduğu yıl. Hangi yıldı o, hani annemizin ölecek kadar ağır hasta olduğu yıl?

O olaydan sonra aradan beş yıl geçti, köprünün altından çok sular aktı. Anna'nın boyu anasınınkini geçti. Uyanıklıkta ve her şeyde onu gerilerde bıraktı. Amerikalı öğretmenleri Anna'nın yeteneklerine şaşıyorlardı. Diplomasını aldıktan sonra onu Amerika'da okutabilmek için ellerinden geleni yapacaklarını söylüyorlardı.

Kliyo deli olmuştu. Altın olan Türk Lirası şimdi yerini kâğıt paraya bırakmıştı. İstanbul'a gelen yabancılar ucuzluğa şaşıyorlardı. Ortalık mal dolup taşıyordu. İngiliz malı mı istersin? Beker'e git en iyisini bulursun. Ucuz Alman malı hazır giyim eşyası mı istiyorsun? Pera ve Galata'da beş-altı azman mağaza dikmişler. Gerçek Valensiya ve Brüksel danteli mi istiyorsun? Liyon ve Vapiyon mağazalarına git. Ama hiç kimsede bir şey satın alacak para yok ki.

Anna'nın aydan aya boyu uzuyor, kemikleri büyüyordu. Elbise ister, basketbol ve tenis takımı ister. Çocuğu okuldan çıkartmasını ister korkusuyla Kliyo, Aleko'dan daha çok para istemeye çekiniyor. Bu masrafları karşılayabilmek için dışarıya iş yapıyor, salondaki İran halısını, son servis takımını ve avizeyi satıyor. Hizmetçiyi işten çıkarıyor, dış mahalleye taşınıyor. Artık gazete de almadığı için sarayda olan bitenleri öğrenemiyor. Kral Yorgo, Selanik'te öldürülmüş, onun yerine Kostantin geçmiş ve Sofya kraliçe olmuş da Kliyo'nun haberi olmamış! Dümeni Loksandra'nın elinden aldığı günden bu yana yepyeni bir Kliyo doğdu.

Çünkü çalışıp çabalamayacak olursa geminin tümüyle batacağını biliyordu. Ne yapması gerekiyorsa yalnız başına yapmak zorundaydı, kimsesi kalmamıştı. Epaminonda ölmüş Çatalca'nın dışlarına kadar gelmiş olan birleşik güçlerin ordularını görememişti. Manolyo da ölmüştü. Türklerin fena halde kızgın olduklarını gören Ağatho iki kızını Rusya'ya, ya da Yunanistan'a kaçırabilmek için saçını başını yoluyordu. Sokaklarda davulla Hıristiyanlar! toplayıp askere alıyorlardı. Son beş yıl içinde Elengaki Atina'da ölmüş, birkaç ay sonra da böbrek hastalığından çeken Evfimiya onun peşinden gitmişti. Bebeka Atina'da yine topu atmış ve ortadan yokolmuştu. Kliyo'ya kim yardım etsindi?

Yalnız Loksandra daha yaşıyor ve hayatından memnun görünüyordu. Mübarek kadın! Koltuğuna oturuyor, emirler yağdırıyordu.

«Bre Tarnana, nerede kaldın, kahvemi ne zaman getireceksin? Bekle bak, sana ne yapacağım!»

Pencereye oturuyor, Theodoro ve Kotso'nun, çocuklarıyla Elengaki'nin gelmelerini bekliyordu.

«Nerede kaldılar, canım? Geciktiler!» Yemek masasını hazırlasın, yemek odasındaki sobayı yaksın diye Tarnana’yı işe koşuyor, Anna'ya Kliyo diyor, vapur gecikti ve kocası Dimitro işinden dönmedi diye sabırsızlanıyordu.

Sık sık aklı taşlarına pek çok hatıranın kazılmış olduğu anılar avlusuna kayıyordu. 1870 yılının hayalleriyle yaşıyordu Loksandra ve mutluydu. Onun için zaman ortadan yokolmuştu. Dün, bugündü. Ve bir yaz günü akşamı, aniden ve hiç acı çekmeden bugün, yerini Sonsuza bıraktı.

Loksandra'nın artık sonsuza dek masası kurulacak, Elengaki yemekleri hazırlayacak ve kasabı her yılbaşı ona hindi yollayacak.

Vapurlar geçebilsin, Theodoro bol para kazanabilsin ve kazandığı paradan Loksandra'ya da verebilsin diye Çanakkale Boğazı sonsuza dek

açık olacak ve Loksandra, evinin kadını ve hanımı olarak memleketi olan İstanbul'un bereketli topraklarında sonsuza dek yaşayacak. Artık hiç kimse onu toprağından ayıramayacak...

Loksandra'nın, hayatı boyunca talihi yüzüne gülmüştü, ölürken de güldü. Yaşadığı devir ile birlikte o da öldü:

Temmuz 1914.

42 santimetre çaplı Bertha topları hazırdı ve Krupp fabrikalarından çıkıyorlardı. Graf Zeppelin de hazırdı.

Avusturya ve Rusya ordularını toplamışlardı. Fransa'da Zan Zores[31] öldürülmüştü. Kayser'in ordularından öncü kolları Lüksemburg'a doğru ilerliyorlardı.

Dünya Savaşı!

Cehennem ağzını açmış, oluk gibi kanlar akmaya başlamıştı.

Yeni bir devir başlıyordu.

SON

MARENOSTRUM

"Loksandra'yı ilk okuduğumda **'eski İstanbul insanının romanı bu**' demiştim kendi kendime. Bildiğim kadarıyla da ne Cumhuriyet öncesi, ne sonrası Türkçe yazınında bir 'Loksandra' yoktu. Tıpkı bir 'Benden Selam Söyle Anadolu'ya' olmadığı gibi. Yordanidu, Yunanlı kimliğinden sıyrılmış, 'İstanbullu' oluvermişti gözümde. Dido'nun Küçük Asyalı oluşu gibi...

İstanbul'un tarihi yazılmamış; Hasan efendileri, Loksandra'ları, Marika'ları, Gülcihan'ları küçücük yaşamlarının çevresinde, bayramları, Meryemleri, tanıdıklar ve akrabalar arasında meşhur midye dolmalarını, hünkâr beğendileri, çocukları, anaları babaları ile yaşayıp gitmektedirler. 'Huzur' vardır 1890'ların Loksandra'sının yaşamında. Bir kuşak sonra zerresi bile kalmayacak olan huzuru soluyarak yaşar Loksandra..."

Frango KARAOĞLAN

FOTOĞRAFLAR

1. Maria Yordanidu 16 yaşında ve 90 yaşında.

ıan Televizyonu tarafından dizi olarak filme alındı. Çok beğenilen bu dizi 3 kez tekrarlandı. Dizide Loksandra'yı oynayan oyun

4. Fener Rum Lisesi ve çevresinin yüzyıl önceki görünümü.

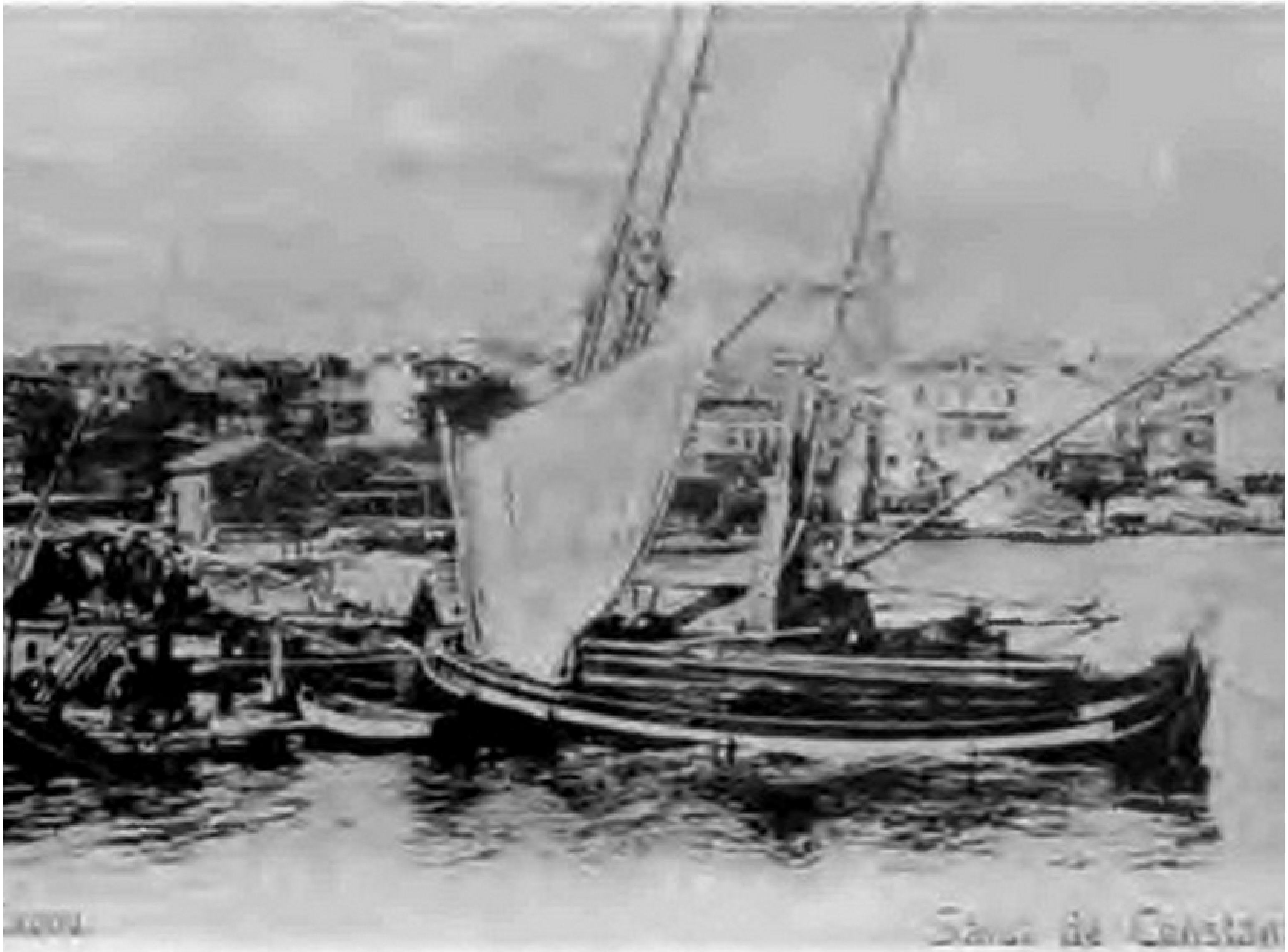
a ve Galata'nın Yüzyıl Başındaki Görünümü.

6. Eski Kumkapı...

7. Eski Samatya...

8. Eski Yenikapı...

9. Eski Yeşilköy...

10. Eski Yeşilköy istasyonu

11. Yedikule'yi doğru uzanan kıyı... Bir düş sanki...

12. Eski Bakırköy kıyıları...

13. Eski Sarıyer...

Yüzyıl önce BEYKOZ

1 **Tıpış tıpış nereye gidiyorsun, kız? Bakkala peynir almaya...**

2 **Neneka: Nineciğim.**

3 **Kira: Bayan, banım.**

4 **More: Oğlan ulan. Mori: Kız, küçük kız.**

5 **Lostromo: Gemilerde çalışan denizcilerin başı tayfa başı.**

6 **Miço: (İtalyanca) Küçük yaşta tayfa yamağı.**

7 **Ay-Nikola: Denizcileri koruduğuna inanılan Hıristiyan azizi**

8 **Rumların İstanbul'daki gezi yerlerinden biri olan Balıklıda güzel bir kilise. Rum mezarlığı ve hastanesi vardı.**

9 **Panaya mu: Meryem Anacığım benim.**

10 **Elengaki: Elenicik. Yunancada özel adlara eklenen -aki takısı Türkçe'deki -cik karşılığı.**

11 **Konstantinupolis: İstanbul'un.**

12 **Yunanistan'ın bağımsızlık savaşına katılmak için Sakız Adası halkınca çıkarılan bu isyan, 1824 yılında Kara Ali Paşa tarafından kanlı olarak bastırılmıştır. Bu olayda 30 bin adalının hayatlarını yitirdikleri söylenir.**

13 **Siros: Türk lokumu ile meşhur bir ada. Sakız Adasına yakın.**

14 **Pera: Beyoğlu.**

15 **Paçuli: Çin, Java ve Avustralya'da yetişen bir ağacın yapraklarından elde edilen kokulu bir yağ.**

16 **Nefesin muhallebi ve gül şerbeti kokuyor/ Ve narin boynun Hacı Bekir lokumu gibi/ Senin her sözün revani tatlısı gibi tatlı/ Ve**

Ayvansaray lokması gibi bal kokulu.

17 **Küçük Kaynarca ve Yedikule.**

18 **Paskalyadan önceki hafta tutulan oruç. O hafta içinde et yenmemesi gerekiyor.**

19 **Bugünkü Kurtuluş semti.**

20 **Paskalya yortusunun ilk Pazar günü.**

21 **Genellikle Ermeni kadınları için kullanılan bir terim: Hanım, bayan**.

22 **Sırasıyla «Çok bilmiş», «Kendini beğenmiş» diye çevrilebilecek takma adlar.**

23 **Yag lekelerini çıkaran bir tür benzin.**

24 **Üç direkli, yelkenli savaş gemisi.**

25 **L'escalier de la reine: Kraliçenin merdiveni. (Fransızca).**

26 **Kamila: Rumca'da deve demek. Camille (Kamiy) Fransızca kadın adı.**

27 **Elpis: Rumca'da ümit demek. Elle pise okunuşu elpis, Fransızca'da yukarıda belirtilen anlama geliyor.**

28 **Rumca'da dışkı anlamına gelen hesimo ile olan benzerlik kastediliyor.**

29 **Bugünkü Galatasaray.**

30 **Osmanlılar devrinde Hıristiyanların çan çalmaları yasak olduğundan, bir tahta parçası ve tokmak çan yerine kullanılırdı.**

31 **Tumba'nın ne olduğunu bilemiyorum. Bir yer adı olsa gerek (ç.n.).**

32 **Baklahorani de yer adı olsa gerek.**

33 **Arabacı geçiyor / Haydi Tatavla'ya gidelim / Bizi götürüp getirmek için/ kaç para istersin?**

34 **İtalyanca «Savulun».**

35 **Guy-guycu: Kuyucu: Kuyu cin'i.**

36 **Hayat Pınarı demek. Meryem Anaya verilen adlardan biri.**

37 **Lahuri şalvarı hiçbir kadın giymek islemiyor/ Onu ancak Frosini giyip seyrana çıkıyor. (Lahuri: Lahor kentinde yapılan bir kumaş türü)**

38 **Karabaş ve yarpuz ve Halki'nin suyu/ Sen beni unutsan da, Manyocuğum, ben seni yine seveceğim. (Karabaş ve yarpuz çiçek adları. Halki Heybeliada'nın Rumcası.)**

39 **Kitapta böyle. Fırsat bulmak, bulamamak anlamında kullanılmış.**

40 **Mutezile, gerçek din yolundan sapmış kişi**.

41 **Buradaki Doğu, Batı: Alaturka ve Alafranga anlamında.**

42 **Rumlarda başlık parasını, bizdekinin tersi kız tarafı veriyor.**

43 **«Haydi Allah versin!» gibisinden bir deyim.**

44 **Ortodoks Hıristiyanların karnavalı.**

45 **Tek: taşak demek.**

46 **Resmi Rumca (Katharevusa) ve halkın konuştuğu Rumca (Dimotiki) farklılıklar gösterdiği için resmi Rumca ile yazılmış olan mektubu Loksandra anlamakta güçlük çekiyor.**

47 **Güneş Tanrısı Hellosu temsil eden bu heykel İ.Ö. 280'de tamamlanmış 33 metre yüksekliğinde olup bacakları arasından gemiler**

geçermiş. Bugün izi yok. Dünyanın yedi harikasından biri olarak kabul edilir.

1 **Bugünkü Kartal olsa gerek.**

2 **Bahur: Ağustosun ilk altı günü. Bu günlerde denize girmek, açıkta yıkanmak tehlikeli sayılır. Kimi kişilerin yüzlerinde v.s. görülen alaca/mor lekelerin nedeni olarak bu günlerde denize girmek, açıkta yıkanmak gösterilir.**

3 **İstavroz Sokağı, bugünkü Galatasaray.**

4 **O narin ellerinle / Kır bardakları Maryoka / Ez bardakları gitsin, Maryoka.**

5 **Çit ya da çitar: (Türkçe) pamuktan dokunmuş basma, ipek ve pamukla dokunan bir tür kumaş. Sonunda Rumca küçültme takısı -aki: basmacık.**

6 **Ela: Yunanca «Gel».**

7, 8 **ve diğerleri dini bayram günleri.**

9 **Bir Bizans tekfuru.**

10 **Mezarlık anlamına gelen bu sözcük, o günlerde bir semt adı olabilir**.

11 **Yugoslavya - Arnavutluk arasındaki meşhur Karadağ: Montenegro.**

12 **Kuzey Arnavutluk halkından. Gegi lehçesini konuşan müslüman Arnavut.**

13 **İtalyanca: Dil, beyin.**

14 **Selanik yakınlarında banyoları ile tanınmış bir yer.**

15 **Kumbara: Manevî ana, kardeş, ya da bacı. Sağdıçlık yapan kişiye göre geline, ya da damada verilen ad.**

16 **Makat: Divan örtüsü**

17 **Yarabbi de olabilir!**

18 **Mayerling Faciası diye tarihe geçen ve iki sevgilinin bilinmeyen nedenlerle ölümüyle sona eren aşk hikâyesi (1889).**

19 **Yunan mitolojisinde Attika'lı bir haydut. Eline geçirdiği kişileri demir bir yatağa yatırır, yatağa sığmayanların elini, kolunu v.b. kesermiş.**

20 **Fransızca Genevieve**

21 **Saint-Honorö**.

22 **Bir masal kahramanı olsa gerek.**

23 **Saint-Sulpice.**

24 **O günlerin bir âdeti olacak: «Geleni alıkoy, evde kavga var. Ortalık yatışana dek sizde kalsın».**

25 **Kalyoncu kulluk.**

[1] **Tekerleme: Aybaşları, yılbaşları / Uzundur biberiyemin başları / Bu yılbaşı da bize kutlu olsun.**

[2] **Galatasaray.**

[3] **Noel Baba.**

[4] **Boer Savaşları: Güney Afrika'nın bağımsızlık savaşları.**

[5] **«En üstün Almanya!»**

[6] **Tekerleme: Sanda-sandalcıklar, beş tane gemicik.**

[7] **Yavrum.**

[8] **Yaya: Nine.**

[9] **Ölülere adanmak için hazırlanan kaynatılmış buğday, bir çeşit aşure**

[10] **Zeus Tapınağı**.

[11] **Sindağma: Anayasa Meydanı.**

[12] **Pavlos Melas: Makedonya'nın tümüyle Yunanistan'a katılabilmesi için çaba vermiş olan bir Yunan subayı.**

[13] **Gazete adı.**

[14] **Arnavutça küfür.**

[15] **O günlerin bir seçim parolası, ya da tekerlemesi olsa gerek: Urganı takıp zeytini kökünden sökeceğiz. Yaşasın! anlamına geliyor. Ne demek olduğunu iyice anlayabilmek için o yılların politikasını ayrıntıları ile bilmek gerek**.

[16] **Urgan sandıkta, zeytin lâzımlıkta.**

[17] **Bir politikacı adı olsa gerek.**

18 **Loksandra, politikacıları Karagöz'e benzetiyor olmalı.**

19 **Evzon askerlerinin giydiği etek.**

20 **Bir tür yelek.**

21 **Bir İtalyan halk oyunu.**

22 **Kir: Bay.**

23 **Bir ada.**

24 **Anksitsa kendi köyünün lehçesi ile konuşuyor. Türkçe olarak vermek zor**

25 **Üç ay içinde.**

[26] **Kafeniyo denilen Yunan kahvelerinde içki ve yemek de satılır.**

27 **Bir çeşit şiş-kebap.**

28 **Sizi selâmlarım, Meryem Ana / Kutsal Meryem, bizim için dua et. (Fransızca)**

29 **Arnavutça bir küfür.**

30 **Günah benim. En büyük günah benim.**

31 **Jean Jaures: Sosyalist Fransız filozof ve politikacısı. Birinci Dünya Savaşı patladığında bir milliyetçi tarafından öldürüldü**.